This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

NEDL TRANSFER
HN 64Z3 2

HARVARD COLLEGE

PUBLII

OVIDII NASONIS

OPERA.

RECOGNOVIT, ET ARGUMENTIS DISTINXIT

J. A. AMAR.

TOMUS SECUNDUS.

PARISIIS.

APUD LEFEVRE BIBLIOPOLAM.

M DCCC XXII.

KC 16911(2)
~~Tn 10,150,10~~

HARVARD COLLEGE LIBRARY
BEQUEST OF
JOHN STRACHAN LAWRENCE
AUGUST 8, 1924

Scit bene, qua frendens valle moretur aper.
Aucupibus noti frutices. Qui sustinet hamos,
Novit, quæ multo pisce natentur aquæ.
Tu quoque, materiam longo qui quæris amori,
Ante frequens quo sit disce puella loco.
Non ego quærentem vento dare vela jubebo:
Nec tibi, ut invenias, longa terenda via est.
Andromedan Perseus nigris portarit ab Indis,
Raptaque sit Phrygio Graia puella viro.
Tot tibi tamque dabit formosas Roma puellas;
Hæc habet, ut dicas, quidquid in orbe fuit.
Gargara quot segetes, quot habet Methymna racemos;
Æquore quot pisces, fronde teguntur aves;
(Quot cœlum stellas, tot habet tua Roma puellas:
Mater et Æneæ constat in urbe sui.)
Seu caperis primis et adhuc crescentibus annis;
Ante oculos veniet vera puella tuos:
Sive cupis juvenem; juvenes tibi mille placebunt.
Cogeris voti nescius esse tui.
Seu te forte juvat sera et sapientior ætas;
Hoc quoque, crede mihi, plenius agmen erit.
Tu modo Pompeia lentus spatiare sub umbra,
Quum sol Herculei terga leonis adit:
Aut ubi muneribus nati sua munera mater
Addidit, externo marmore dives opus.
Nec tibi vitetur, quæ, priscis sparsa tabellis,
Porticus auctoris Livia nomen habet.

Quaque parare necem miseris patruelibus ausæ
Belides, et stricto stat ferus ense pater.
Nec te prætereat Veneri ploratus Adonis;
Cultaque Judæo septima sacra Syro.
Neu fuge linigeræ Memphitica templa juvencæ:
Multas illa facit, quod fuit ipsa Jovi.
Et fora conveniunt, quis credere possit? amori;
Flammaque in arguto sæpe reperta foro.
Subdita qua Veneris facto de marmore templo
Appias expressis aera pulsat aquis.
Illo sæpe loco capitur consultus Amori:
Quique aliis cavit, non cavet ipse sibi.
Illo sæpe loco desunt sua verba diserto:
Resque novæ veniunt, causaque agenda sui est.
Hunc Venus e templis, quæ sunt confinia, ridet.
Qui modo patronus, nunc cupit esse cliens.
Sed tu præcipue curvis venare theatris.
Hæc loca sunt voto fertiliora tuo.
Illic invenies, quod ames, quod ludere possis,
Quodque semel tangas, quodque tenere velis.
Ut redit itque frequens longum formica per agmen,
Granifero solitum quum vehit ore cibum;
Aut ut apes, saltusque suos et olentia nactæ
Pascua, per flores et thyma summa volant;
Sic ruit in celebres cultissima femina ludos.
Copia judicium sæpe morata meum.
Spectatum veniunt, veniunt spectentur ut ipsæ.

Ille locus casti damna pudoris habet.
Primus sollicitos fecisti, Romule, ludos:
Quum juvit viduos rapta Sabina viros.
Tunc neque marmoreo pendebant vela theatro:
Nec fuerant liquido pulpita rubra croco.
Illic, quas tulerant nemorosa Palatia, frondes
Simpliciter positæ; scena sine arte fuit.
In gradibus sedit populus de cespite factis;
Qualibet hirsutas fronde tegente comas.
Respiciunt, oculisque notant sibi quisque puellam,
Quam velit: et tacito pectore multa movent.
Dumque, rudem præbente modum tibicine Thusco,
Ludius æquatam ter pede pulsat humum;
In medio plausu (plausus tunc arte carebat)
Rex populo prædæ signa petenda dedit.
Protinus exsiliunt, animum clamore fatentes;
Virginibus cupidas injiciuntque manus.
Ut fugiunt aquilas, timidissima turba, columbæ,
Utque fugit visos agna novella lupos;
Sic illæ timuere viros sine more ruentes.
Constitit in nulla, qui fuit ante, color.
Nam timor unus erat; facies non una timoris.
Pars laniat crines: pars sine mente sedet:
Altera mœsta silet; frustra vocat altera matrem:
Hæc queritur; stupet hæc: hæc manet; illa fugit.
Ducuntur raptæ, genialis præda, puellæ:
Et potuit multas ipse decere pudor.

Si qua repugnarat nimium, comitemque negarat;
  Sublatam cupido vir tulit ipse sinu.
Atque ita: Quid teneros lacrymis corrumpis ocellos?
  Quod matri pater est, hoc tibi, dixit, ero.
Romule, militibus scisti dare commoda solus.
  Hæc mihi si dederis commoda, miles ero.
Scilicet ex illo sollennia more theatra
  Nunc quoque formosis insidiosa manent.
Nec te nobilium fugiat certamen equorum:
  Multa capax populi commoda Circus habet.
Nil opus est digitis, per quos arcana loquaris:
  Nec tibi per nutus accipienda nota est.
Proximus a domina, nullo prohibente, sedeto:
  Junge tuum lateri, quam potes, usque latus:
Et bene, quod cogit, si nolit, linea jungi,
  Quod tibi tangenda est lege puella loci.
Hic tibi quæratur socii sermonis origo:
  Et moveant primos publica verba sonos.
Cujus equi veniant, facito, studiose, requiras.
  Nec mora; quisquis erit, cui favet illa, fave.
At quum pompa frequens cœlestibus ibit eburnis;
  Tu Veneri dominæ plaude favente manu.
Utque fit, in gremium pulvis si forte puellæ
  Deciderit, digitis excutiendus erit.
Et, si nullus erit pulvis, tamen excute nullum.
  Quælibet officio causa sit apta tuo.
Pallia si terræ nimium demissa jacebunt;

Collige, et immunda sedulus effer humo.
Protinus officii pretium, patiente puella,
Contingent oculis crura videnda tuis.
Respice præterea, post vos quicunque sedebit,
Ne premat opposito mollia terga genu.
Parva leves capiunt animos. Fuit utile multis,
Pulvinum facili composuisse manu.
Profuit et tenui ventum movisse tabella;
Et cava sub tenerum scamna dedisse pedem.
Hos aditus Circusque novo præbebit amori,
Sparsaque sollicito tristis arena foro.
Illa sæpe puer Veneris pugnavit arena:
Et qui spectavit vulnera, vulnus habet.
Dum loquitur, tangitque manum, poscitque libellum;
Et quærit, posito pignore, vincat uter;
Saucius ingemuit, telumque volatile sensit:
Et pars spectati muneris ipse fuit.
Quid? modo quum belli navalis imagine Cæsar
Persidas induxit Cecropidasque rates?
Nempe ab utroque mari juvenes, ab utroque puellæ
Venere: atque ingens orbis in Urbe fuit.
Quis non invenit, turba quod amaret in illa?
Eheu, quam multos advena torsit Amor!
Ecce parat Cæsar domito, quod defuit, orbi
Addere. Nunc, Oriens ultime, noster eris.
Parthe, dabis pœnas: Crassi gaudete sepulti,
Signaque barbaricas non bene passa manus.

Ultor adest; primisque ducem profitetur in armis :
  Bellaque non puero tractat agenda puer.
Parcite natales, timidi, numerare Deorum :
  Cæsaribus virtus contigit ante diem.
Ingenium cœleste suis velocius annis
  Surgit; et ignavæ fert male damna moræ.
Parvus erat, manibusque duos Tirynthius angues
  Pressit : et in cunis jam Jove dignus erat.
Nunc quoque qui puer es, quantus tum, Bacche, fuisti,
  Quum timuit thyrsos India victa tuos!
Auspiciis animisque patris, puer, arma movebis :
  Et vinces animis auspiciisque patris.
Tale rudimentum tanto sub nomine debes;
  Nunc juvenum princeps, deinde future senum.
Quum tibi sint fratres; fratres ulciscere læsos :
  Quumque pater tibi sit; jura tuere patris.
Induit arma tibi genitor patriæque tuusque :
  Hostis ab invito regna parente rapit.
Tu pia tela feres, sceleratas ille sagittas :
  Stabunt pro signis jusque piumque tuis.
Vincuntur causa Parthi; vincantur et armis.
  Eoas Latio dux meus addat opes.
Marsque pater, Cæsarque pater, date numen eunti.
  Nam Deus e vobis alter es, alter eris.
Auguror en! vinces : votivaque carmina reddam :
  Et magno nobis ore sonandus eris.
Consistes; aciemque meis hortabere verbis.

O desint animis ne mea verba tuis!
Tergaque Parthorum, Romanaque pectora dicam;
Telaque, ab averso quæ jacit hostis equo.
Qui fugis, ut vincas, quid victo, Parthe, relinquis?
Parthe, malum jam nunc Mars tuus omen habet.
Ergo erit illa dies, qua tu, pulcherrime rerum,
Quatuor in niveis aureus ibis equis?
Ibunt ante duces, onerati colla catenis;
Ne possint tuti, qua prius, esse fuga.
Spectabunt læti juvenes, mixtæque puellæ:
Diffundetque animos omnibus ista dies.
Atque aliqua ex illis quum regum nomina quæret,
Quæ loca, qui montes, quæve ferantur aquæ;
Omnia responde: nec tantum si qua rogabit;
Et quæ nescieris, ut bene nota refer.
Hic est Euphrates, præcinctus arundine frontem:
Cui coma dependet cærula, Tigris erit.
Hos facito Armenios: hæc est Danaeia Persis:
Urbs in Achæmeniis vallibus ista fuit.
Ille, vel ille, duces. Et erunt, quæ nomina dicas:
Si poteris, vere: si minus, apta tamen.
Dant etiam positis aditum convivia mensis:
Est aliquid, præter vina, quod inde petas.
Sæpe illic positi teneris adducta lacertis
Purpureus Bacchi cornua pressit Amor.
Vinaque quum bibulas sparsere Cupidinis alas,
Permanet, et capto stat gravis ille loco.

Ille quidem pennas velociter excutit udas :
Sed tamen et spargi pectus amore nocet.
Vina parant animos, faciuntque caloribus aptos :
Cura fugit multo diluiturque mero.
Tunc veniunt risus; tunc pauper cornua sumit :
Tunc dolor et curæ, rugaque frontis abit.
Tunc aperit mentes, ævo rarissima nostro,
Simplicitas; artes excutiente Deo.
Illic sæpe animos juvenum rapuere puellæ :
Et Venus in vinis, ignis in igne fuit.
Hic tu fallaci nimium ne crede lucernæ.
Judicio formæ noxque merumque nocent.
Luce Deas cœloque Paris spectavit aperto;
Quum dixit Veneri, Vincis utramque, Venus.
Nocte latent mendæ, vitioque ignoscitur omni :
Horaque formosam quamlibet illa facit.
Consule de gemmis, de tincta murice lana;
Consule de facie corporibusque diem.
Quid tibi femineos cœtus, venatibus aptos,
Enumerem? numero cedet arena meo.
Quid referam Baias, prætextaque litora velis,
Et, quæ de calido sulfure fumat, aquam?
Hinc aliquis vulnus referens in pectore, dixit :
Non hæc, ut fama est, unda salubris erat.
Ecce suburbanæ templum nemorale Dianæ,
Partaque per gladios regna nocente manu.
Illa quod est virgo, quod tela Cupidinis odit,

Multa dedit populo vulnera, multa dabit.
Hactenus, unde legas quod ames, ubi retia ponas,
Præcipit imparibus vecta Thalia rotis.
Nunc tibi, quæ placuit, quas sit capienda per artes,
Dicere præcipuæ molior artis opus.
Quisquis ubique viri, dociles advertite mentes;
Pollicitisque favens, vulgus, adeste meis.
Prima tuæ menti veniat fiducia, cunctas
Posse capi; capies: tu modo tende plagas.
Vere prius volucres taceant, æstate cicadæ;
Mænalius lepori det sua terga canis:
Femina quam juveni, blande tentata, repugnet.
Hæc quoque, quam poteris credere nolle, volet.
Utque viro furtiva Venus, sic grata puellæ.
Vir male dissimulat: tectius illa cupit.
Conveniat maribus, ne quam nos ante rogemus;
Femina jam partes victa rogantis agat.
Mollibus in pratis admugit femina tauro:
Femina cornipedi semper adhinnit equo.
Fortior in nobis, nec tam furiosa libido.
Legitimum finem flamma virilis habet.
Byblida quid referam, vetito quæ fratris amore
Arsit; et est laqueo fortiter ulta nefas?
Myrrha patrem, sed non quo filia debet, amavit:
Et nunc obducto cortice pressa latet.
Illius et lacrymis, quas arbore fundit odora,
Ungimur; et dominæ nomina gutta tenet.

Forte sub umbrosis nemorosæ vallibus Idæ
  Candidus, armenti gloria, taurus erat;
Signatus tenui media inter cornua nigro.
  Una fuit labes; cetera lactis erant.
Illum Gnosiadesque Cydoneæque juvencæ
  Optarunt tergo sustinuisse suo.
Pasiphae fieri gaudebat adultera tauri:
  Invida formosas oderat illa boves.
Nota cano. Non hoc, centum quæ sustinet urbes,
  Quamvis sit mendax, Creta negare potest.
Ipsa novas frondes, et prata tenerrima, tauro
  Fertur inadsueta subsecuisse manu.
It comes armentis; nec ituram cura moratur
  Conjugis: et Minos a bove victus erat.
Quo tibi, Pasiphae, pretiosas sumere vestes?
  Iste tuus nullas sentit adulter opes.
Quid tibi cum speculo montana armenta petenti?
  Quid toties positas fingis, inepta, comas?
Crede tamen speculo, quod te negat esse juvencam.
  Quam cuperes fronti cornua nata tuæ!
Sive placet Minos; nullus quæratur adulter:
  Sive virum mavis fallere; falle viro.
In nemus et saltus thalamo regina relicto
  Fertur, ut Aonio concita Baccha Deo.
Ah quoties vaccam vultu spectavit iniquo,
  Et dixit, Domino cur placet ista meo!
Adspice, ut ante ipsum teneris exsultet in herbis:

Nec dubito, quin se stulta decere putet.
Dixit; et ingenti jamdudum de grege duci
Jussit; et immeritam sub juga panda trahi:
Aut cadere ante aras commentaque sacra coegit:
Et tenuit læta pellicis exta manu.
Pellicibus quoties placavit numina cæsis:
Atque ait, exta tenens, Ite, placete meo!
Et modo se Europen fieri, modo postulat Io:
Altera quod bos est; altera vecta bove.
Hanc tamen implevit, vacca deceptus acerna,
Dux gregis: et partu proditus auctor erat.
Cressa Thyesteo si se abstinuisset amore;
(O quantum est, uni posse placere viro!)
Non medium rupisset iter, curruque retorto
Auroram versis Phœbus adisset equis.
Filia purpureos Niso furata capillos,
Pube premit rabidos inguinibusque canes.
Qui Martem terra, Neptunum effugit in undis,
Conjugis Atrides victima dira fuit.
Cui non defleta est Ephyrææ flamma Creusæ?
Et nece natorum sanguinolenta parens?
Flevit Amyntorides per inania lumina Phœnix:
Hippolytum pavidi diripuistis equi.
Quid fodis immeritis, Phineu, sua lumina natis?
Pœna reversura est in caput ista tuum.
Omnia feminea sunt ista libidine mota:
Acrior est nostra, plusque furoris habet.

Ergo age, ne dubita cunctas superare puellas;
Vix erit e multis quæ neget una tibi.
Quæ dant, quæque negant, gaudent tamen esse rogatæ.
Ut jam fallaris, tuta repulsa tua est.
Sed cur fallaris, quum sit nova grata voluptas?
Et capiant animos plus aliena suos?
Fertilior seges est alienis semper in agris:
Vicinumque pecus grandius uber habet.
Sed prius ancillam captandæ nosse puellæ
Cura sit: accessus molliat illa tuos.
Proxima consiliis dominæ sit ut illa videto;
Neve parum tacitis conscia fida jocis.
Hanc tu pollicitis, hanc tu corrumpe rogando.
Quod petis, e facili, si volet illa, feres.
Illa legat tempus, (medici quoque tempora servant)
Quo facilis dominæ mens sit, et apta capi.
Mens erit apta capi tunc, quum lætissima rerum,
Ut seges in pingui luxuriabit humo.
Pectora dum gaudent, nec sunt adstricta dolore,
Ipsa patent: blanda tum subit arte Venus.
Tum, quum tristis erat, defensa est Ilios armis:
Militibus gravidum læta recepit equum.
Tum quoque tentanda est, quum pellice læsa dolebit:
Tum facias opera, ne sit inulta, tua.
Hanc matutinos pectens ancilla capillos
Incitet: et velo remigis addat opem.
Et, secum tenui suspirans murmure, dicat:

Ut puto, non poteris ipsa referre vicem.
Tum de te narret: tum persuadentia verba
Addat; et insano juret amore mori.
Sed propera, ne vela cadant, auræque residant.
Ut fragilis glacies, interit ira mora.
Quæris, an hanc ipsam prosit violare ministram?
Talibus admissis alea grandis inest.
Hæc a concubitu fit sedula; tardior illa:
Hæc dominæ munus te parat, illa sibi.
Casus in eventu est. Licet hæc indulgeat ausis;
Consilium tamen est abstinuisse meum.
Non ego per præceps et acuta cacumina vadam:
Nec juvenum quisquam, me duce, captus erit.
Si tamen illa tibi, dum dat recipitque tabellas,
Corpore, non tantum sedulitate, placet;
Fac domina potiare prius; comes illa sequatur.
Non tibi ab ancilla est incipienda Venus.
Hoc unum moneo, (si quid modo creditur arti,
Nec mea dicta rapax per mare ventus agit)
Aut non tentaris, aut perfice. Tollitur index,
Quum semel in partem criminis ipsa venit.
Non avis utiliter viscatis effugit alis:
Non bene de laxis cassibus exit aper.
Saucius arrepto piscis teneatur ab hamo.
Perprime tentatam: nec, nisi victor, abi.
Tum neque te prodet, communi obnoxia culpæ:
Factaque erunt dominæ dictaque nota tibi.

Ergo age, ne dubita cunctas superare puellas;
  Vix erit e multis quæ neget una tibi.
Quæ dant, quæque negant, gaudent tamen esse rogatæ.
  Ut jam fallaris, tuta repulsa tua est.
Sed cur fallaris, quum sit nova grata voluptas?
  Et capiant animos plus aliena suos?
Fertilior seges est alienis semper in agris:
  Vicinumque pecus grandius uber habet.
Sed prius ancillam captandæ nosse puellæ
  Cura sit: accessus molliat illa tuos.
Proxima consiliis dominæ sit ut illa videto;
  Neve parum tacitis conscia fida jocis.
Hanc tu pollicitis, hanc tu corrumpe rogando.
  Quod petis, e facili, si volet illa, feres.
Illa legat tempus, (medici quoque tempora servant)
  Quo facilis dominæ mens sit, et apta capi.
Mens erit apta capi tunc, quum lætissima rerum,
  Ut seges in pingui luxuriabit humo.
Pectora dum gaudent, nec sunt adstricta dolore,
  Ipsa patent: blanda tum subit arte Venus.
Tum, quum tristis erat, defensa est Ilios armis:
  Militibus gravidum læta recepit equum.
Tum quoque tentanda est, quum pellice læsa dolebit:
  Tum facias opera, ne sit inulta, tua.
Hanc matutinos pectens ancilla capillos
  Incitet: et velo remigis addat opem.
Et, secum tenui suspirans murmure, dicat:

Ut puto, non poteris ipsa referre vicem.
Tum de te narret: tum persuadentia verba
Addat; et insano juret amore mori.
Sed propera, ne vela cadant, auræque residant.
Ut fragilis glacies, interit ira mora.
Quæris, an hanc ipsam prosit violare ministram?
Talibus admissis alea grandis inest.
Hæc a concubitu fit sedula; tardior illa:
Hæc dominæ munus te parat, illa sibi.
Casus in eventu est. Licet hæc indulgeat ausis;
Consilium tamen est abstinuisse meum.
Non ego per præceps et acuta cacumina vadam:
Nec juvenum quisquam, me duce, captus erit.
Si tamen illa tibi, dum dat recipitque tabellas,
Corpore, non tantum sedulitate, placet;
Fac domina potiare prius; comes illa sequatur.
Non tibi ab ancilla est incipienda Venus.
Hoc unum moneo, (si quid modo creditur arti,
Nec mea dicta rapax per mare ventus agit)
Aut non tentaris, aut perfice. Tollitur index,
Quum semel in partem criminis ipsa venit.
Non avis utiliter viscatis effugit alis:
Non bene de laxis cassibus exit aper.
Saucius arrepto piscis teneatur ab hamo.
Perprime tentatam: nec, nisi victor, abi.
Tum neque te prodet, communi obnoxia culpæ:
Factaque erunt dominæ dictaque nota tibi.

Sed bene celetur. Bene si celabitur index,
  Notitiæ suberit semper amica tuæ.
Tempora qui solis operosa colentibus arva,
  Fallitur, et nautis adspicienda putat.
Nec semper credenda Ceres fallacibus arvis:
  Nec semper viridi concava puppis aquæ:
Nec teneras semper tutum captare puellas.
  Sæpe dato melius tempore fiet idem.
Sive dies aderit natalis; sive Kalendæ,
  Quas Venerem Marti continuasse juvat:
Sive erit ornatus, non ut fuit ante, sigillis,
  Sed regum positas Circus habebit opes;
Differ opus. Tunc tristis hiems, tunc Pliades instant;
  Tunc tener æquorea mergitur Hœdus aqua.
Tunc bene desinitur: tunc, si quis creditur alto,
  Vix tenuit laceræ naufraga membra ratis.
Tu licet incipias, qua flebilis Allia luce
  Vulneribus Latiis sanguinolenta fuit:
Quaque die redeunt, rebus minus apta gerendis,
  Culta Palæstino septima festa Syro.
Magna superstitio tibi sit natalis amicæ:
  Quaque aliquid dandum est, illa sit atra dies.
Quum bene vitaris, tamen auferet. Invenit artem
  Femina, qua cupidi carpat amantis opes.
Institor ad dominam veniet discinctus emacem:
  Expediet merces teque sedente suas.
Quas illa, inspicias, sapere ut videare, rogabit.

Oscula deinde dabit: deinde rogabit, emas.
Hoc fore contentam multos jurabit in annos.
Nunc opus esse sibi, nunc bene dicet emi.
Si non esse domi, quos des, causabere nummos;
Litera poscetur; ne didicisse juvet.
Quid? quasi natali quum poscit munera libo;
Et, quoties opus est, nascitur ipsa sibi?
Quid? quum mendaci damno mœstissima plorat;
Elapsusque cava fingitur aure lapis?
Multa rogant utenda dari: data reddere nolunt.
Perdis; et in damno gratia nulla tuo.
Non mihi, sacrilegas meretricum ut prosequar artes,
Cum totidem linguis, sint satis ora decem.
Cera vadum tentet, rasis infusa tabellis:
Cera tuæ primum nuntia mentis eat.
Blanditias ferat illa tuas: imitataque amantum
Verba, nec exiguas, quisquis es, adde preces.
Hectora donavit Priamo, prece motus, Achilles:
Flectitur iratus voce rogante Deus.
Promittas facito: quid enim promittere lædit?
Pollicitis dives quilibet esse potest.
Spes tenet in tempus, semel est si credita, longum:
Illa quidem fallax, sed tamen apta Dea est.
Si dederis aliquid, poteris ratione relinqui.
Præteritum tulerit, perdideritque nihil.
At quod non dederis, semper videare daturus.
Sic dominum sterilis sæpe fefellit ager.

Sic, ne perdiderit, non cessat perdere lusor:
  Et revocat cupidas alea blanda manus.
Hoc opus, hic labor est: primo sine munere jungi.
  Ne dederit gratis; quæ dedit, usque dabit.
Ergo eat, et blandis peraretur litera verbis:
  Exploretque animos, primaque tentet iter.
Litera Cydippen, pomo perlata, fefellit:
  Insciaque est verbis capta puella suis.
Disce bonas artes, moneo, Romana juventus;
  Non tantum, trepidos ut tueare reos.
Quam populus, judexque gravis, lectusque senatus,
  Tam dabit eloquio victa puella manus.
Sed lateant vires; nec sis in fronte disertus.
  Effugiant ceræ verba molesta tuæ.
Quis, nisi mentis inops, teneræ declamet amicæ?
  Sæpe valens odii litera causa fuit.
Sit tibi credibilis sermo, consuetaque verba:
  Blanda tamen, præsens ut videare loqui.
Si non accipiet scriptum, illectumque remittet;
  Lecturam spera; propositumque tene.
Tempore difficiles veniunt ad aratra juvenci:
  Tempore lenta pati frena docentur equi:
Ferreus assiduo consumitur annulus usu:
  Interit assidua vomer aduncus humo.
Quid magis est saxo durum? quid mollius unda?
  Dura tamen molli saxa cavantur aqua.
Penelopen ipsam, persta modo, tempore vinces.

Capta vides sero Pergama; capta tamen.
Legerit, et nolit rescribere; cogere noli.
Tu modo blanditias fac legat usque tuas.
Quæ voluit legisse, volet rescribere lectis.
Per numeros venient ista gradusque suos.
Forsitan et primo veniet tibi litera tristis;
Quæque roget, ne se sollicitare velis.
Quod rogat illa, timet: quod non rogat, optat, ut instes.
Insequere; et voti postmodo compos eris.
Interea, sive illa toro resupina feretur;
Lecticam dominæ dissimulanter adi:
Neve aliquis verbis odiosas adferat aures,
Quam potes, ambiguis callidus abde notis.
Seu pedibus vacuis illi spatiosa teretur
Porticus; hic socias tu quoque junge moras.
Et modo præcedas facito; modo terga sequaris:
Et modo festines; et modo lentus eas.
Nec tibi de mediis aliquot transire columnas
Sit pudor, aut lateri continuasse latus.
Nec sine te curvo sedeat spatiosa theatro:
Quod spectes, humeris adferet illa suis.
Illam respicias, illam mirere licebit;
Multa supercilio, multa loquare notis.
Et plaudas, aliquam mimo saltante puellam;
Et faveas illi, quisquis agatur amans.
Quum surget, surges; donec sedet illa, sedebis.
Arbitrio dominæ tempora perde tuæ.

Sed tibi nec ferro placeat torquere capillos:
Nec tua mordaci pumice crura teras.
Ista jube faciant, quorum Cybeleia mater
Concinitur Phrygiis exululata modis.
Forma viros neglecta decet. Minoida Theseus
Abstulit, a nulla tempora comtus acu.
Hippolytum Phædra, nec erat bene cultus, amavit.
Cura Deæ, silvis aptus, Adonis erat.
Munditiæ placeant: fuscentur corpora Campo:
Sit bene conveniens, et sine labe toga.
Linguaque ne rigeat: careant rubigine dentes:
Nec vagus in laxa pes tibi pelle natet.
Nec male deformet rigidos tonsura capillos:
Sit coma, sit docta barba resecta manu.
Et nihil emineant, et sint sine sordibus ungues:
Inque cava nullus stet tibi nare pilus.
Nec male odorati sit tristis anhelitus oris:
Nec lædant nares virque paterque gregis.
Cetera lascivæ faciant, concede, puellæ:
Et si quis male vir quærit habere virum.
Ecce suum vatem Liber vocat. Hic quoque amantes
Adjuvat; et flammæ, qua calet ipse, favet.
Gnosis in ignotis amens errabat arenis,
Qua brevis æquoreis Dia feritur aquis.
Utque erat a somno tunica velata recincta,
Nuda pedem, croceas irreligata comas;
Thesea crudelem surdas clamabat ad undas,

Indigno teneras imbre rigante genas.
Clamabat, flebatque simul; sed utrumque decebat:
Nec facta est lacrymis turpior illa suis.
Jamque iterum tundens mollissima pectora palmis,
Perfidus ille abiit: quid mihi fiet? ait.
Quid mihi fiet? ait. Sonuerunt cymbala toto
Litore, et attonita tympana pulsa manu.
Excidit illa metu, rupitque novissima verba:
Nullus in exanimi corpore sanguis erat.
Ecce Mimallonides sparsis in terga capillis:
Ecce leves Satyri, prævia turba Dei:
Ebrius ecce senex pando Silenus asello
Vix sedet; et pressas continet arte jubas.
Dum sequitur Bacchas, Bacchæ fugiuntque petuntque;
Quadrupedem ferula dum malus urget eques;
In caput aurito cecidit delapsus asello.
Clamarunt Satyri: Surge age, surge, pater!
Jam Deus e curru, quem summum texerat uvis,
Tigribus adjunctis aurea lora dabat.
Et color, et Theseus, et vox abiere puellæ:
Terque fugam petiit: terque retenta metu.
Horruit, ut steriles, agitat quas ventus, aristæ:
Ut levis in madida canna palude tremit.
Cui Deus: En adsum tibi cura fidelior, inquit:
Pone metum; Bacchi, Gnosias, uxor eris.
Munus habe cœlum: cœlo spectabile sidus
Sæpe reges dubiam Cressa Corona ratem.

Dixit; et e curru, ne tigres illa timeret,
Desilit: (imposito cessit arena pedi)
Implicitamque sinu, neque enim pugnare valebat,
Abstulit: ut facile est omnia posse Deo.
Pars, Hymenæe, canunt: pars clamant, Evie evoe!
Sic coeunt sacro nupta Deusque toro.
Ergo, ubi contigerint positi tibi munera Bacchi,
Atque erit in socii femina parte tori;
Nycteliumque patrem, nocturnaque sacra precare,
Ne jubeant capiti vina nocere tuo.
Hic tibi multa licet sermone licentia tecto
Dicere, quæ dici sentiat illa sibi:
Blanditiasque leves tenui perscribere vino;
Ut dominam in mensa se legat illa tuam:
Atque oculos oculis spectare fatentibus ignem.
Sæpe tacens vocem verbaque vultus habet.
Fac primus rapias illius tacta labellis
Pocula; quaque bibet parte puella, bibas.
Et quodcunque cibi digitis libaverit illa,
Tu pete: dumque petes, sit tibi tacta manus.
Sint etiam tua vota viro placuisse puellæ.
Utilior votis factus amicus erit.
Huic, si sorte bibes, sortem concede priorem:
Huic detur capiti demta corona tuo.
Sive sit inferior, seu par, prior omnia sumat.
Neu dubites illi verba secunda loqui:
Tuta frequensque via est, per amicum fallere nomen.

Tuta frequensque licet sit via; crimen habet.
Inde procurator nimium quoque multa procurat,
Et sibi mandatis plura videnda putat.
Certa tibi a nobis dabitur mensura bibendi:
Officium præstent mensque pedesque suum.
Jurgia præcipue, vino stimulata, caveto,
Et nimium faciles ad fera bella manus.
Occidit Eurytion stulte data vina bibendo.
Aptior est dulci mensa merumque joco.
Si vox est, canta: si mollia brachia, salta:
Et, quacunque potes dote placere, place.
Ebrietas ut vera nocet, sic ficta juvabit.
Fac titubet blæso subdola lingua sono:
Ut, quidquid facies dicesve protervius æquo,
Credatur nimium causa fuisse merum.
Et, Bene, dic, dominæ; bene, cum quo dormiat illa:
Sed male sit tacita mente precare viro.
At, quum discedet mensa conviva remota;
(Ipsa tibi accessus turba locumque dabit)
Insere te turbæ: leviterque admotus eunti,
Velle latus digitis; et pede tange pedem.
Colloquio jam tempus adest. Fuge rustice longe
Hinc pudor: audentem Forsque Venusque juvant.
Non tua sub nostras veniat facundia leges.
Fac tantum incipias, sponte disertus eris.
Est tibi agendus amans, imitandaque vulnera verbis.
Hinc tibi quæratur qualibet arte fides.

Nec credi labor est : sibi quæque videtur amanda.
  Pessima sit, nulli non sua forma placet.
Sæpe tamen vere cœpit simulator amare :
  Sæpe, quod incipiens finxerat esse, fuit.
Quo magis o faciles imitantibus este, puellæ.
  Fiet amor verus, qui modo falsus erat.
Blanditiis animum furtim deprendere nunc sit :
  Ut pendens liquida ripa subitur aqua.
Nec faciem, nec te pigeat laudare capillos ;
  Et teretes digitos, exiguumque pedem.
Delectant etiam castas præconia formæ.
  Virginibus curæ grataque forma sua est.
Nam cur in Phrygiis Junonem et Pallada silvis
  Nunc quoque judicium non tenuisse pudet?
Laudatas ostentat avis Junonia pennas :
  Si tacitus spectes, illa recondit opes.
Quadrupedes, inter rapidi certamina cursus,
  Depexæque jubæ plausaque colla juvant.
Nec timide promitte : trahunt promissa puellas.
  Pollicito testes quoslibet adde Deos.
Jupiter ex alto perjuria ridet amantum ;
  Et jubet Æolios irrita ferre Notos.
Per Styga Junoni falsum jurare solebat
  Jupiter : exemplo nunc favet ipse suo.
Expedit esse Deos : et, ut expedit, esse putemus.
  Dentur in antiquos tura merumque focos.
Nec secura quies illos similisque sopori

Detinet. Innocue vivite; numen adest.
Reddite depositum : pietas sua fœdera servet:
  Fraus absit.: vacuas cædis habete manus.
Ludite, si sapitis, solas impune puellas.
  Hac minus est una fraude tuenda fides.
Fallite fallentes : ex magna parte profanum
  Sunt genus. In laqueos, quos posuere, cadant.
Dicitur Ægyptos caruisse juvantibus arva
  Imbribus, atque annos sicca fuisse novem.
Quum Thrasius Busirin adit, monstratque piari
  Hospitis effuso sanguine posse Jovem.
Illi Busiris, Fies Jovis hostia primus,
  Inquit, et Ægypto tu dabis hospes aquam.
Et Phalaris tauro violenti membra Perilli
  Torruit. Infelix imbuit auctor opus.
Justus uterque fuit. Neque enim lex æquior ulla,
  Quam necis artifices arte perire sua.
Ergo (ut perjuras merito perjuria fallunt)
  Exemplo doleat femina lusa suo.
Et lacrymæ prosunt : lacrymis adamanta movebis.
  Fac madidas videat, si potes, illa genas.
Si lacrymæ (neque enim veniunt in tempore semper)
  Deficient, uda lumina tange manu.
Quis sapiens blandis non misceat oscula verbis?
  Illa licet non det; non data sume tamen.
Pugnabit primo fortassis; et, Improbe, dicet:
  Pugnando vinci sed tamen illa volet.

Tantum, ne noceant teneris male rapta labellis,
  Neve queri possit dura fuisse, cave.
Oscula qui sumsit, si non et cetera sumet;
  Hæc quoque, quæ data sunt, perdere dignus erit.
Quantum defuerat pleno post oscula voto?
  Hei mihi! rusticitas, non pudor ille fuit.
Vim licet appelles; grata est vis ista puellis:
  Quod juvat, invitæ sæpe dedisse volunt.
Quæcunque est subita Veneris violata rapina,
  Gaudet: et improbitas muneris instar habet.
At quæ, quum cogi posset, non tacta recessit,
  Ut simulet vultu gaudia, tristis erit.
Vim passa est Phœbe; vis est adlata sorori;
  Et gratus raptæ raptor uterque fuit.
Fabula nota quidem, sed non indigna referri,
  Scyrias Hæmonio juncta puella viro.
Jam Dea laudatæ dederat sua præmia formæ,
  Colle sub Idæo vincere digna duas.
Jam nurus ad Priamum diverso venerat orbe;
  Graiaque in Iliacis mœnibus uxor erat.
Jurabant omnes in læsi verba mariti:
  Nam dolor unius, publica causa fuit.
Turpe, nisi hoc matris precibus tribuisset, Achilles
  Veste virum longa dissimulatus erat.
Quid facis, Æacida? non sunt tua munera lanæ.
  Tu titulos alia Palladis arte petas.
Quid tibi cum calathis? clypeo manus apta terendo est.

Pensa quid in dextra, qua cadet Hector, habes?
Rejice succinctos operoso stamine fusos.
Quassanda est ista Pelias hasta manu.
Forte erat in thalamo virgo regalis eodem:
Hæc illum stupro comperit esse virum.
Viribus illa quidem victa est; ita credere oportet:
Sed voluit vinci viribus illa tamen.
Sæpe, Mane, dixit, quum jam properaret Achilles:
Fortia nam posita sumserat arma colo.
Vis ubi nunc illa est? quid blanda voce moraris
Auctorem stupri, Deidamia, tui?
Scilicet, ut pudor est quondam cœpisse priorem;
Sic alio gratum est incipiente pati.
Ah! nimia est juveni propriæ fiducia formæ,
Exspectat si quis, dum prior illa roget!
Vir prior accedat: vir verba precantia dicat.
Excipiet blandas comiter illa preces.
Ut potiare, roga: tantum cupit illa rogari.
Da causam voti principiumque tui.
Jupiter ad veteres supplex Heroidas ibat:
Corripuit magnum nulla puella Jovem.
Si tamen a precibus tumidos accedere flatus
Senseris; incepto parce, referque pedem.
Quod refugit, multæ cupiunt: odere, quod instat.
Lenius instando tædia tolle tui.
Nec semper Veneris spes est profitenda roganti:
Intret amicitiæ nomine tectus amor.

Hoc aditu vidi tetricæ data verba puellæ :
  Qui fuerat cultor, factus amator erat.
Candidus in nauta turpis color : æquoris unda
  Debet, et a radiis sideris, esse niger.
Turpis et agricolæ, qui vomere semper adunco,
  Et gravibus rastris sub Jove versat humum.
Et tua, Palladiæ petitur cui palma coronæ,
  Candida si fuerint corpora; turpis eris.
Palleat omnis amans : hic est color aptus amanti.
  Hic decet: hoc vultu non valuisse putent.
Pallidus in Lyrice silvis errabat Orion:
  Pallidus in lenta Naide Daphnis erat.
Arguat et macies animum : nec turpe putaris,
  Palliolum nitidis imposuisse comis.
Attenuent juvenum vigilatæ corpora noctes;
  Curaque, et e magno qui fit amore, dolor.
Ut voto potiare tuo, miserabilis esto :
  Ut, qui te videat, dicere possit, Amas.
Conquerar, an moneam, mixtum fas omne nefasque?
  Nomen amicitia est, nomen inane fides.
Hei mihi! non tutum est, quod ames, laudare sodali.
  Quum tibi laudanti credidit, ipse subit.
At non Actorides lectum temeravit Achillis:
  Quantum ad Pirithoum, Phædra pudica fuit.
Hermionen Pylades, quo Pallada Phœbus, amabat:
  Quodque tibi geminus, Tyndari, Castor erat.
Si quis idem sperat; jacturas poma myricas

Speret: et e medio flumine mella petat.
Nil nisi turpe juvat: curæ est sua cuique voluptas.
Hæc quoque ab alterius grata dolore venit.
Heu facinus! non est hostis metuendus amanti.
Quos credis fidos, effuge; tutus eris.
Cognatum fratremque cave, carumque sodalem:
Præbebit veros hæc tibi turba metus.
Finiturus eram: sed sunt diversa puellis
Pectora. Mille animos excipe mille modis.
Nec tellus eadem parit omnia. Vitibus illa
Convenit; hæc oleis: hac bene farra virent.
Pectoribus mores tot sunt, quot in orbe figuræ:
Qui sapit, innumeris moribus aptus erit.
Utque leves Proteus modo se tenuabit in undas;
Nunc leo, nunc arbor, nunc erit hirtus aper.
Hi jaculo pisces, illi capiuntur ab hamis:
Hos cava contento retia fune trahunt.
Nec tibi conveniat cunctos modus unus ad annos:
Longius insidias cerva videbit anus.
Si doctus videare rudi, petulansve pudenti;
Diffidet miseræ protinus illa sibi.
Inde fit, ut, quæ se timuit committere honesto,
Vilis in amplexus inferioris eat.
Pars superat cœpti, pars est exhausta, laboris.
Hic teneat nostras ancora jacta rates.

P. OVIDII NASONIS

ARTIS AMATORIÆ

LIBER SECUNDUS.

LIBRI SECUNDI

ARGUMENTUM.

Qua potissimum arte captam juvenis puellam retineat, 1—20. Quibus autem veneficiis amor detineri possit, docet, 107. Non satis est forma præstare, vel eloquentia, 97—144. Accedat oportet morum comitas obsequiosa, 145—172. Vitanda in primis jurgia : cedendum in omnibus, 173—250. Alliciendi quandoque munusculis servi, et ipsa puella, sed opportune, nec sine arte, 251—272. Quid amatori, ægrotante puella, agendum, 315—336. Quid vero curandum, ne elanguescat amor, ubi amica potitus, 337—466. Laus amoris, qui primos hominum primus in societatem coegit, 467—492. Quæ amatoribus ferenda, 493—560. Sequitur feliciter adducta, et jocose admodum enarrata, de Marte et Venere fabula, 561—590.

ARTIS AMATORIÆ

LIBER SECUNDUS.

Dicite, Io Pæan: et, Io, bis dicite, Pæan:
  Decidit in casses præda petita meos.
Lætus amans donet viridi mea carmina palma:
  Præferat Ascræo Mæonioque seni.
Talis ab armiferis Priameius hospes Amyclis
  Candida cum rapta conjuge vela dedit.
Talis erat, qui te curru victore ferebat,
  Vecta peregrinis Hippodamia rotis.
Quid properas, juvenis? mediis tua pinus in undis
  Navigat: et longe, quem peto, portus abest.
Non satis est venisse tibi me vate puellam.
  Arte mea capta est · arte tenenda mea est.
Nec minor est virtus, quam quærere, parta tueri.
  Casus inest illic: hic erit artis opus.
Nunc mihi, si quando, Puer et Cytherea, favete:
  Nunc Erato: nam tu nomen amoris habes.
Magna paro; quas possit Amor remanere per artes
  Dicere, tam vasto pervagus orbe puer.
Et levis est, et habet geminas, quibus avolet, alas.
  Difficile est illis imposuisse modum.
Hospitis effugio præstruxerat omnia Minos.

Audacem pennis reperit ille viam.
Dædalus ut clausit conceptum crimine matris
Semibovemque virum, semivirumque bovem;
Sit modus exsilio, dixit, justissime Minos:
Accipiat cineres terra paterna meos.
Et quoniam in patria, fatis agitatus iniquis,
Vivere non potui, sit mihi posse mori.
Da reditum puero, senis est si gratia vilis:
Si non vis puero parcere, parce seni.
Dixerat hæc. Sed et hæc, et multo plura licebat
Dicere: regressus non dabat ille viro.
Quod simul ac sensit, Nunc, o nunc, Dædale, dixit,
Materiam, qua sis ingeniosus, habes.
Possidet en terras, et possidet æquora Minos:
Nec tellus nostræ, nec patet unda fugæ.
Restat iter cœlo: cœlo tentabimus ire.
Da veniam cœpto, Jupiter alte, meo.
Non ego sidereas adfecto tangere sedes.
Qua fugiam dominum nulla, nisi ista, via est.
Per Styga detur iter: Stygias tranabimus undas.
Sint mihi naturæ jura novanda meæ.
Ingenium mala sæpe movent. Quis crederet unquam,
Aerias hominem carpere posse vias?
Remigium volucres disponit in ordine pennas:
Et leve per lini vincula nectit opus:
Imaque pars ceris adstringitur igne solutis:
Finitusque novæ jam labor artis erat.

Tractabat ceramque puer pennasque renidens,
  Nescius hæc humeris arma parata suis.
Cui, pater, His, inquit, patria est adeunda carinis:
  Hac nobis Minos effugiendus ope.
Aera non potuit Minos; alia omnia clausit.
  Quem licet, inventis aera rumpe meis.
Sed tibi nec virgo Tegeæa, comesque Bootæ
  Ensiger Orion adspiciendus erit.
Me pennis sectare datis: ego prævius ibo.
  Sit tua cura sequi: me duce tutus eris.
Nam sive æthereas vicino sole per auras
  Ibimus; impatiens cera caloris erit.
Sive humiles propiore freto jactabimus alas;
  Mobilis æquoreis penna madescet aquis.
Inter utrumque vola: ventos quoque, nate, timeto;
  Quaque ferent auræ, vela secunda dato.
Dum monet; aptat opus puero, monstratque moveri:
  Erudit infirmas ut sua mater aves.
Inde sibi factas humeris accommodat alas:
  Perque novum timide corpora librat iter.
Jamque volaturus parvo dedit oscula nato:
  Nec patriæ lacrymas continuere genæ.
Monte minor collis, campis erat altior æquis:
  Hinc data sunt miseræ corpora bina fugæ.
Et movet ipse suas, et nati respicit alas
  Dædalus; et cursus sustinet usque suos.
Jamque novum delectat iter: positoque timore

Icarus audaci fortius arte volat.
Hos aliquis, tremula dum captat arundine pisces,
Vidit; et inceptum dextra reliquit opus.
Jam Samos a læva fuerant Naxosque relictæ,
Et Paros, et Clario Delos amata Deo.
Dextra Lebynthos erant, silvisque umbrosa Calymne,
Cinctaque piscosis Astypalæa vadis:
Quum puer, incautis nimium temerarius ausis,
Altius egit iter, deseruitque ducem.
Vincla labant; et cera Deo propiore liquescit:
Nec tenues ventos brachia mota tenent.
Territus e summo despexit in æquora cœlo:
Nox oculis pavido venit oborta metu.
Tabuerant ceræ; nudos quatit ille lacertos:
Et trepidat; nec, quo sustineatur, habet.
Decidit; atque cadens, Pater, o pater, auferor, inquit.
Clauserunt virides ora loquentis aquæ.
At pater infelix, jam non pater, Icare, clamat,
Icare, clamat, ubi es? quove sub axe volas?
Icare, clamabat: pennas adspexit in undis.
Ossa tegit tellus; æquora nomen habent.
Non potuit Minos hominis compescere pennas:
Ipse Deum volucrem detinuisse paro.
Fallitur, Hæmonias si quis decurrit ad artes;
Datque, quod a teneri fronte revellet equi.
Non facient, ut vivat amor, Medeides herbæ,
Mixtaque cum magicis nænia Marsa sonis.

Phasias Æsoniden, Circe tenuisset Ulixen,
  Si modo servari carmine possit amor.
Nec data profuerint pallentia philtra puellis.
  Philtra nocent animis; vimque furoris habent.
Sit procul omne nefas. Ut ameris, amabilis esto:
  Quod tibi non facies, solave forma, dabit.
Sis licet antiquo Nireus adamatus Homero;
  Naiadumque tener crimine raptus Hylas;
Ut dominam teneas, nec te mirere relictum,
  Ingenii dotes corporis adde bonis.
Forma bonum fragile est; quantumque accedit ad annos
  Fit minor; et spatio carpitur ipsa suo.
Nec violæ semper, nec hiantia lilia florent;
  Et riget amissa spina relicta rosa.
Et tibi jam cani venient, formose, capilli:
  Jam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.
Jam molire animum, qui duret, et adstrue formæ:
  Solus ad extremos permanet ille rogos.
Nec levis, ingenuas pectus coluisse per artes,
  Cura sit; et linguas edidicisse duas.
Non formosus erat, sed erat facundus Ulixes:
  Et tamen æquoreas torsit amore Deas.
O quoties illum doluit properare Calypso!
  Remigioque aptas esse negavit aquas!
Hæc Trojæ casus iterumque iterumque rogabat.
  Ille referre aliter sæpe solebat idem.
Litore constiterant: illic quoque pulchra Calypso

Exigit Odrysii fata cruenta ducis.
Ille levi virga (virgam nam forte tenebat),
Quod rogat, in spisso litore pingit opus.
Hæc, inquit, Troja est (muros in litore fecit):
Hic tibi sit Simois: hæc mea castra puta.
Campus erat (campumque facit), quem cæde Dolonis
Sparsimus, Hæmonios dum vigil optat equos.
Illic Sithonii fuerant tentoria Rhesi:
Hac ego sum raptis nocte revectus equis.
Pluraque pingebat: subitus quum Pergama fluctus
Abstulit, et Rhesi cum duce castra suo.
Tum Dea, Quas, inquit, fidas tibi credis ituro,
Perdiderint undæ nomina quanta, vides?
Ergo age, fallaci timide confide figuræ,
Quisquis es: aut aliquid corpore pluris habe.
Dextera præcipue capit indulgentia mentes:
Asperitas odium, sævaque verba, movent.
Odimus accipitrem, quia semper vivit in armis,
Et pavidum solitos in pecus ire lupos.
At caret insidiis hominum, quia mitis, hirundo:
Quasque colat turres Chaonis ales habet.
Este procul lites, et amaræ prœlia linguæ.
Dulcibus est verbis mollis alendus amor.
Lite fugent nuptæque viros, nuptasque mariti:
Inque vicem credant res sibi semper agi.
Hoc decet uxores: dos est uxoria, lites.
Audiat optatos semper amica sonos.

Non legis jussu lectum venistis in unum :
  Fungitur in vobis munere legis amor.
Blanditias molles, auremque juvantia verba
  Adfer; ut adventu læta sit illa tuo.
Non ego divitibus venio præceptor Amoris.
  Nil opus est illi, qui dabit, arte mea.
Secum habet ingenium, qui, quum libet, Accipe, dicit.
  Cedimus : inventis plus valet ille meis.
Pauperibus vates ego sum; quia pauper amavi.
  Quum dare non possem munera, verba dabam.
Pauper amet caute : timeat maledicere pauper :
  Multaque, divitibus non patienda, ferat.
Me memini iratum dominæ turbasse capillos :
  Hæc mihi quam multos abstulit ira dies!
Nec puto, nec sensi tunicam laniasse; sed ipsa
  Dixerat : et pretio est illa redemta meo.
At vos, qui sapitis, vestri peccata magistri
  Effugite : et culpæ damna timete meæ.
Prœlia cum Parthis; cum culta pax sit amica;
  Et jocus, et causas quidquid amoris habet.
Si nec blanda satis, nec erit tibi comis amanti;
  Perfer, et obdura : postmodo mollis erit.
Flectitur obsequio curvatus ab arbore ramus.
  Frangis, si vires experiere tuas.
Obsequio tranantur aquæ : nec vincere possis
  Flumina, si contra, quam rapit unda, nates.
Obsequium tigresque domat Numidasque leones.

Rustica paulatim taurus aratra subit.
Quid fuit asperius Nonacrina Atalanta?
Succubuit meritis trux tamen illa viri.
Sæpe suos casus, nec mitia facta puellæ,
Flesse sub arboribus Milaniona ferunt.
Sæpe tulit jusso fallacia retia collo:
Sæpe fera torvos cuspide fixit apros.
Sensit et Hylæi contentum saucius arcum:
Sed tamen hoc arcu notior alter erat.
Non te Mænalias armatum scandere silvas,
Nec jubeo collo retia ferre tuo.
Pectora nec missis jubeo præbere sagittis.
Artis erunt cauto mollia jussa meæ.
Cede repugnanti; cedendo victor abibis.
Fac modo, quas partes illa jubebit, agas.
Arguet, arguito: quidquid probat illa, probato:
Quod dicet, dicas: quod negat illa, neges.
Riserit, adride: si flebit, flere memento.
Imponat leges vultibus illa tuis.
Seu ludet, numerosque manu jactabit eburnos;
Tu male jactato, tu male jacta dato.
Seu jacies talos, victam ne pœna sequatur,
Damnosi facito stent tibi sæpe canes:
Sive latrocinii sub imagine calculus ibit;
Fac pereat vitreo miles ab hoste tuus.
Ipse tene distenta suis umbracula virgis:
Ipse face in turba, qua venit illa, locum.

Nec dubita tereti scamnum producere lecto:
  Et tenero soleam deme, vel adde, pedi.
Sæpe etiam dominæ, quamvis horrebis et ipse,
  Algentis manus est calfacienda sinu.
Nec tibi turpe puta (quamvis tibi turpe, placebit),
  Ingenua speculum sustinuisse manu.
Ille, fatigatæ perimendo monstra novercæ
  Qui meruit cœlum, quod prior ipse tulit,
Inter Ioniacas calathum tenuisse puellas
  Creditur, et lanas excoluisse rudes.
Paruit imperio dominæ Tirynthius heros.
  I nunc, et dubita ferre, quod ille tulit.
Jussus adesse foro, jussa maturius hora
  Fac semper venias; nec nisi serus abi.
Occurras aliquo tibi dixerit; omnia differ:
  Curre; nec inceptum turba moretur iter.
Nocte domum repetens epulis perfuncta redibit:
  Tunc quoque pro servo, si vocat illa, veni.
Rure eris, et dicet, Venias (Amor odit inertes);
  Si rota defuerit, tu pede carpe viam.
Nec grave te tempus sitiensve Canicula tardet,
  Nec via per jactas candida facta nives.
Militiæ species amor est: discedite segnes.
  Non sunt hæc timidis signa tuenda viris.
Nox, et hiems, longæque viæ, sævique dolores
  Mollibus his castris, et labor omnis inest.
Sæpe feres imbrem cœlesti nube solutum;

Frigidus et nuda sæpe jacebis humo.
Cynthius Admeti vaccas pavisse Pheræas
  Fertur, et in parva delituisse casa.
Quod Phœbum decuit, quem non decet? exue fastus,
  Curam mansuri quisquis amoris habes.
Si tibi per tutum planumque negabitur ire,
  Atque erit adposita janua fulta sera;
At tu per præceps tecto delabere aperto:
  Det quoque furtivas alta fenestra vias.
Læta erit, ut causam tibi se sciet esse pericli.
  Hoc dominæ certi pignus amoris erit.
Sæpe tua poteras, Leandre, carere puella:
  Tranabas; animum nosset ut illa tuum.
Nec pudor ancillas, ut quæque erit ordine prima,
  Nec tibi sit servos demeruisse pudor.
Nomine quemque suo, nulla est jactura, saluta:
  Junge tuis humiles, ambitiose, manus.
Sed tamen et servo, levis est impensa, roganti
  Porrige fortunæ munera parva tuæ.
Porrige et ancillæ, qua pœnas luce pependit
  Lusa maritali Gallica veste manus.
Fac plebem, mihi crede, tuam: sit semper in illa
  Janitor, et thalami qui jacet ante fores.
Nec dominam jubeo pretioso munere dones:
  Parva, sed e parvis callidus apta dato.
Dum bene dives ager, dum rami pondere nutant;
  Adferat in calatho rustica dona puer.

Rure suburbano poteris tibi dicere missa;
Illa vel in Sacra sint licet emta Via.
Adferat aut uvas, aut quas Amaryllis amabat;
At nunc castaneas non amat illa nuces.
Quin etiam turdoque licet, missaque columba,
Te memorem dominæ testificere tuæ.
Turpiter his emitur spes mortis, et orba senectus.
Ah! pereant, per quos munera crimen habent!
Quid tibi præcipiam teneros quoque mittere versus?
Hei mihi! non multum carmen honoris habet.
Carmina laudantur: sed munera magna petuntur.
Dummodo sit dives, barbarus ipse placet.
Aurea nunc vere sunt secula. Plurimus auro
Venit honos: auro conciliatur amor.
Ipse licet Musis venias comitatus, Homere;
Si nihil attuleris, ibis, Homere, foras.
Sunt tamen et doctæ, rarissima turba, puellæ:
Altera non doctæ turba, sed esse volunt.
Utraque laudentur per carmina: carmina lector
Commendet dulci qualiacunque sono.
His ergo, aut illis, vigilatum carmen in ipsas,
Forsitan exigui muneris instar erit.
At, quod eris per te facturus, et utile credis,
Id tua te facito semper amica roget.
Libertas alicui fuerit promissa tuorum;
Hanc tamen a domina fac petat ille tua.
Si pœnam servo, si vincula sæva remittis;

Quod facturus eras, debeat illa tibi.
Utilitas tua sit: titulus donetur amicæ.
Perde nihil: partes illa potentis agat.
Sed te, cuicunque est retinendæ cura puellæ,
Attonitum forma fac putet esse sua.
Sive erit in Tyriis; Tyrios laudabis amictus:
Sive erit in Cois; Coa decere puta.
Aurata est; ipso tibi sit pretiosior auro:
Gausapa si sumsit; gausapa sumta proba.
Adstiterit tunicata; Moves incendia, clama:
Sed timida, caveat frigora, voce roga.
Compositum discrimen erit; discrimina lauda:
Torserit igne comam; torte capille, place.
Brachia saltantis, vocem mirare canentis:
Et, quod desierit, verba querentis habe.
Ipsos concubitus, ipsum venerere licebit,
Quod juvat; et querula gaudia voce notes.
Ut fuerit torva violentior illa Medusa;
Fiet amatori lenis et æqua suo.
Tantum, ne pateas verbis simulator in illis,
Effice: nec vultu destrue dicta tuo.
Si latet ars, prodest; adfert deprensa pudorem;
Atque adimit merito tempus in omne fidem.
Sæpe sub autumno, quum formosissimus annus,
Plenaque purpureo subrubet uva mero;
Quum modo frigoribus premimur, modo solvimur æstu;
Aere non certo corpora languor habet.

Illa quidem valeat: sed, si male firma cubarit,
  Et vitium cœli senserit ægra sui;
Tunc amor et pietas tua sit manifesta puellæ:
  Tunc sere, quod plena postmodo falce metas.
Nec tibi morosi veniant fastidia morbi:
  Perque tuas fiant, quæ sinet ipsa, manus.
Et videat flentem; nec tædeat oscula ferre;
  Et sicco lacrymas combibat ore tuas.
Multa vove; sed cuncta palam: quotiesque libebit,
  Quæ referas illi, somnia læta vide.
Et veniat, quæ lustret anus lectumque locumque:
  Præferat et tremula sulfur et ova manu.
Omnibus his inerunt gratæ vestigia curæ:
  In tabulas multis hæc via fecit iter.
Ne tamen officiis odium quæratur ab ægra,
  Sit suus in blanda sedulitate modus.
Neve cibo prohibe, nec amari pocula succi
  Porrige: rivalis misceat illa tuus.
Sed non, cui dederis a litore carbasa, vento
  Utendum, medio quum potiere freto.
Dum novus errat amor, vires sibi colligat usu:
  Si bene nutrieris, tempore firmus erit.
Quem taurum metuis, vitulum mulcere solebas:
  Sub qua nunc recubas arbore, virga fuit.
Nascitur exiguus, sed opes adquirit eundo;
  Quaque venit, multas accipit amnis aquas.
Fac tibi consuescat: nil consuetudine majus.

  Quam tibi dum capias, tædia nulla fuge.
Te semper videat: tibi semper præbeat aurem:
  Exhibeat vultus noxque diesque tuos.
Quum tibi major erit fiducia, posse requiri;
  Tum procul, absenti cura futurus, abi.
Da requiem. Requietus ager bene credita reddit:
  Terraque cœlestes arida sorbet aquas.
Phyllida Demophoon præsens moderatius ussit:
  Exarsit velis acrius illa datis.
(Penelopen absens sollers torquebat Ulixes:
  Phyllacides aberat, Laodamia, tuus.)
Sed mora tuta brevis: lentescunt tempore curæ;
  Vanescitque absens, et novus intrat, amor.
Dum Menelaus abest, Helene, ne sola jaceret,
  Hospitis est tepido nocte recepta sinu.
Qui stupor hic, Menelae, fuit? tu solus abibas:
  Isdem sub tectis hospes et uxor erant.
Accipitri timidas credis, furiose, columbas?
  Plenum montano credis ovile lupo?
Nil Helene peccat; nil hic committit adulter:
  Quod tu, quod faceret quilibet, ille facit.
Cogis adulterium, dando tempusque locumque.
  Quo, nisi consilio est usa puella tuo?
Quid faciat? vir abest; et adest non rusticus hospes:
  Et timet in vacuo sola cubare toro.
Viderit Atrides: Helenen ego crimine solvo.
  Usa est humani commoditate viri.

Sed neque fulvus aper media tam sævus in ira,
  Fulmineo rabidos quum rotat ore canes:
Nec lea, quum catulis lactentibus ubera præbet:
  Nec brevis ignaro vipera læsa pede:
Femina quam, socii deprensa pellice lecti,
  Ardet; et in vultu pignora mentis habet.
In ferrum flammasque ruit: positoque decore
  Fertur, ut Aonii cornibus icta Dei.
Conjugis admissum, violataque jura maritæ,
  Barbara per natos Phasias ulta suos.
Altera dira parens; hæc est, quam cernis, hirundo:
  Adspice, signatum sanguine pectus habet.
Hoc bene compositos, hoc firmos solvit amores:
  Crimina sunt cautis ista timenda viris.
Nec mea vos uni damnat censura puellæ.
  Dî melius! vix hoc nupta tenere potest.
Ludite: sed furto celetur culpa modesto.
  Gloria peccati nulla petenda sui.
Nec dederis munus, cognosse quod altera possit:
  Nec sint nequitiæ tempora certa tuæ.
Et, ne te latebris capiat sibi femina notis,
  Non uno est omnis convenienda loco.
Et quoties scribes, totas prius ipse tabellas
  Inspice. Plus multæ, quam sibi missa, legunt.
Læsa Venus justa arma movet, telumque remittit:
  Et, modo quod questa est, ipse querare, facit.
Dum fuit Atrides una contentus, et illa

Casta fuit; vitio est improba facta viri.
Audierat, laurumque manu vittasque ferentem
Pro nata Chrysen non valuisse sua.
Audierat, Lyrnesi, tuos, abducta, dolores;
Bellaque per turpes longius isse moras.
Hæc tamen audierat: Priameida viderat ipsam.
Victor eras prædæ præda pudenda tuæ.
Inde Thyestiaden thalamoque animoque recepit;
Et male peccantem Tyndaris ulta virum.
Quæ bene celaris, si qua tamen acta patebunt,
Illa licet pateant, tu tamen usque nega.
Tum neque subjectus, solito nec blandior esto.
Hæc animi multum signa nocentis habent.
Sed lateri nec parce tuo. Pax omnis in uno
Concubitu: prior hoc inficianda Venus.
Sunt, qui præcipiant herbas, satureia, nocentes
Sumere (judiciis ista venena meis):
Aut piper urticæ mordacis semine miscent;
Tritaque in annoso flava pyrethra mero.
Sed Dea non patitur sic ad sua gaudia cogi,
Colle sub umbroso quam tenet altus Eryx.
Candidus, Alcathoi qui mittitur urbe Pelasga,
Bulbus, et, ex horto quæ venit, herba salax,
Ovaque sumantur: sumantur Hymettia mella,
Quasque tulit folio pinus acuta nuces.
Docta, quid ad medicas, Erato, deverteris artes?
Interior curru meta terenda meo est.

Qui modo celabas monitu tua crimina nostro;
  Flecte iter, et monitu detege furta meo.
Nec levitas culpanda mea est. Non semper eodem
  Impositos vento panda carina vehit.
Nam modo Threicio Borea, modo currimus Euro:
  Sæpe tument Zephyro lintea, sæpe Noto.
Adspice, ut in curru modo det fluitantia rector
  Lora, modo admissos arte retentet equos.
Sunt quibus ingrate timida indulgentia servit:
  Et, si nulla subest æmula, languet amor.
Luxuriant animi rebus plerumque secundis;
  Nec facile est æqua commoda mente pati.
Ut levis absumtis paulatim viribus ignis
  Ipse latet, summo canet in igne cinis:
Sed tamen exstinctas admoto sulfure flammas
  Invenit; et lumen, quod fuit ante, redit:
Sic, ubi pigra situ securaque pectora torpent,
  Acribus est stimulis eliciendus amor.
Fac timeat de te, tepidamque recalface mentem:
  Palleat indicio criminis illa tui.
O quater, et quoties numero comprendere non est,
  Felicem, de quo læsa puella dolet!
Quæ, simul invitas crimen pervenit ad aures,
  Excidit; et miseræ voxque colorque fugit.
Ille ego sim, cujus laniet furiosa capillos:
  Ille ego sim, teneras cui petat ungue genas:
Quem videat lacrymans: quem torvis spectet ocellis:

Quo sine non possit vivere; posse velit.
Si spatium quæras; breve sit, quo læsa queratur:
Ne lenta vires colligat ira mora.
Candida jamdudum cingantur colla lacertis:
Inque tuos flens est accipienda sinus.
Oscula da flenti: Veneris da gaudia flenti.
Pax erit: hoc uno solvitur ira modo.
Quum bene sævierit, quum certa videbitur hostis;
Tum pete concubitus fœdera: mitis erit.
Illic depositis habitat Concordia telis:
Illo, crede mihi, Gratia nata loco est.
Quæ modo pugnarunt. jungunt sua rostra columbæ:
Quarum blanditias, verbaque murmur habet.
Prima fuit rerum confusa sine ordine moles:
Unaque erant facies sidera, terra, fretum.
Mox cœlum impositum terris; humus æquore cincta est:
Inque suas partes cessit inane Chaos.
Silva feras, volucres aer accepit habendas:
In liquida, pisces, delituistis aqua.
Tum genus humanum solis errabat in agris:
Idque meræ vires, et rude pectus erat.
Silva domus fuerat, cibus herba, cubilia frondes:
Jamque diu nulli cognitus alter erat.
Blanda truces animos fertur mollisse voluptas.
Constiterant uno femina virque loco.
Quid facerent, ipsi nullo didicere magistro:
Arte Venus nulla dulce peregit opus.

Ales habet, quod amet: cum quo sua gaudia jungat,
Invenit in media femina piscis aqua.
Cerva parem sequitur: serpens serpente tenetur:
Hæret adulterio cum cane nexa canis.
Læta salitur ovis: tauro quoque læta juvenca est.
Sustinet immundum sima capella marem.
In furiis agitantur equæ, spatioque remota
Per loca dividuos amne sequuntur equos.
Ergo age, et iratæ medicamina fortia præbe:
Illa feri requiem sola doloris habent.
Illa Machaonios superant medicamina succos:
His, ubi peccaris, restituendus eris.
Hæc ego quum canerem, subito manifestus Apollo
Movit inauratæ pollice fila lyræ.
In manibus laurus: sacris inducta capillis
Laurus erat: vates ille videndus agit.
Is mihi, Lascivi, dixit, præceptor Amoris,
Duc, age, discipulos ad mea templa tuos.
Est ibi diversum fama celebrata per orbem
Litera, cognosci quæ sibi quemque jubet.
Qui sibi notus erit, solus sapienter amabit;
Atque opus ad vires exiget omne suas.
Cui faciem natura dedit, spectetur ab illa:
Cui color est, humero sæpe patente cubet.
Qui sermone placet, taciturna silentia rumpat:
Qui canit arte, canat: qui bibit arte, bibat.
Sed neque declament medio sermone diserti:

Nec sua non sanus scripta poeta legat.
Sic monuit Phœbus : Phœbo parete monenti.
Certa Dei sacro est hujus in ore fides.
Ad propiora vocor. Quisquis sapienter amabit,
Vincet, et e nostra, quod petet, arte feret.
Credita nec semper sulci cum fœnore reddunt :
Nec semper dubias adjuvat aura rates.
Quod juvat, exiguum ; plus est, quod lædit amantes :
Proponant animo multa ferenda suo.
Quot lepores in Atho, quot apes pascuntur in Hybla ;
Cærula quot baccas Pallados arbor habet ;
Litore quot conchæ ; tot sunt in amore dolores :
Quæ patimur, multo spicula felle madent.
Dicta erit isse foras, quam tu fortasse videbis :
Isse foras, et te falsa videre, puta.
Clausa tibi fuerit promissa janua nocte :
Perfer et immunda ponere corpus humo.
Forsitan et vultu mendax ancilla superbo
Dicet, Quid nostras obsidet iste fores?
Postibus et duræ supplex blandire puellæ ;
Et capiti demtas in fore pone rosas.
Quum volet, accedes : quum te vitabit, abibis.
Dedecet ingenuos tædia ferre sui.
Effugere hunc non est, quare tibi possit amica
Dicere. Non omni tempore sensus adest.
Nec maledicta puta, nec verbera ferre puellæ,
Turpe, nec ad teneros oscula ferre pedes.

Quid moror in parvis? animus majoribus instet.
  Magna canam: toto pectore, vulgus, ades.
Ardua molimur: sed nulla, nisi ardua, virtus.
  Difficilis nostra poscitur arte labor.
Rivalem patienter habe; victoria tecum
  Stabit: eris magni victor in arce Jovis.
Hæc tibi non hominem, sed quercus crede Pelasgas
  Dicere. Nil istis ars mea majus habet.
Innuet illa, feras: scribet, ne tange tabellas:
  Unde volet, veniat: quoque libebit, eat.
Hoc in legitima præstent uxore mariti;
  Quum tener, ad partes tu quoque, somne, venis.
Hac ego, confiteor, non sum perfectus in arte.
  Quid faciam? monitis sum minor ipse meis.
Mene palam nostræ det quisquam signa puellæ?
  Et patiar? nec me quolibet ira ferat?
Oscula vir dederat, memini, suus: oscula questus
  Sum data. Barbarie noster abundat amor.
Non semel hoc vitium nocuit mihi. Doctior ille,
  Quo veniunt alii conciliante viro.
Sed melius nescisse fuit. Sine furta tegantur;
  Ne fugiat victo fassus ab ore pudor.
Quo magis, o juvenes, deprendere parcite vestras.
  Peccent: peccantes verba dedisse putent.
Crescit amor prensis. Ubi par fortuna duorum est,
  In causa damni perstat uterque sui.
Fabula narratur toto notissima cœlo:

Mulciberis capti Marsque Venusque dolis.
Mars pater, insano Veneris turbatus amore,
De duce terribili factus amator erat.
Nec Venus oranti, neque enim Dea mollior ulla est,
Rustica Gradivo, difficilisve fuit.
Ah! quoties lasciva pedes risisse mariti
Dicitur, et duras igne vel arte manus!
Marte palam simulat Vulcanum imitata, decebat;
Multaque cum forma gratia mixta fuit.
Sed bene concubitus primos celare solebant.
Plena verecundi culpa pudoris erat.
Indicio Solis, (quis Solem fallere possit)?
Cognita Vulcano conjugis acta suæ.
Quam mala, Sol, exempla moves? pete munus ab illa:
Et tibi, si taceas, quod dare possit, habet.
Mulciber obscuros lectum circaque superque
Disponit laqueos: lumina fallit opus.
Fingit iter Lemnon: veniunt ad fœdus amantes:
Impliciti laqueis nudus uterque jacent.
Convocat ille Deos. Præbent spectacula capti.
Vix lacrymas Venerem continuisse putant.
Non vultus texisse suos, non denique possunt
Partibus obscenis opposuisse manus.
Hic aliquis ridens, In me, fortissime Mavors,
Si tibi sunt oneri, vincula transfer, ait.
Vix precibus, Neptune, tuis captiva resolvit
Corpora. Mars Threcen occupat; illa Paphon.

Hoc tibi profectum, Vulcane: quod ante tegebant,
  Liberius faciunt, ut pudor omnis abest.
Sæpe tamen demens stulte fecisse fateris:
  Teque ferunt iræ pœnituisse tuæ.
Hoc vetui. Vos ecce vetat deprensa Dione.
  Insidias illas, quas tulit ipsa, pati.
Nec vos rivali laqueos disponite: nec vos
  Excipite arcana verba notata manu.
Ista viri captent, si jam captanda putabunt,
  Quos faciunt justos ignis et unda viros.
En iterum testor: nihil hic, nisi lege remissum.
  Luditur. In nostris instita nulla jocis.
Quis Cereris ritus ausit vulgare profanis,
  Magnaque Threicia sacra reperta Samo?
Exigua est virtus, præstare silentia rebus:
  At contra gravis est culpa, tacenda loqui.
O bene, quod, frustra captatis arbore pomis,
  Garrulus in media Tantalus aret aqua!
Præcipue Cytherea jubet sua sacra taceri.
  Admoneo, veniat ne quis ad illa loquax.
Condita si non sunt Veneris mysteria cistis;
  Nec cava vesanis ictibus æra sonant:
Attamen inter nos medio versantur in usu:
  Sed sic, inter nos ut latuisse velint.
Ipsa Venus pubem, quoties velamina ponit,
  Protegitur læva semireducta manu.
In medio passimque coit pecus: hoc quoque viso

Avertit vultus sæpe puella suos.
Conveniunt thalami furtis et janua nostris :
Parsque sub injecta veste pudenda latet.
Et si non tenebras, at quiddam nubis opacæ
Quærimus ; atque aliquid luce patente minus.
Tunc quoque, quum solem nondum prohibebat et imbrem
Tegula, sed quercus tecta cibumque dabat ;
In nemore atque antris, non sub Jove, juncta voluptas :
Tanta rudi populo cura pudoris erat.
At nunc nocturnis titulos imponimus actis :
Atque emitur magno nil, nisi posse loqui.
Scilicet excuties omnes ubicunque puellas,
Cuilibet ut dicas, Hæc quoque nostra fuit :
Ne desint, quas tu digitis ostendere possis ;
Ut quamque attigeris, fabula turpis erit.
Parva queror : fingunt quidam, quæ vera negarent,
Et nulli non se concubuisse ferunt.
Corpora si nequeunt, quæ possunt nomina tractant :
Famaque, non tacto corpore, crimen habet.
I nunc, claude fores, custos odiose, puellæ ;
Et centum duris postibus adde seras.
Quid tuti superest, quum nominis exstat adulter ?
Et credi, quod non contigit esse, cupit ?
Nos etiam veros parce profitemur amores :
Tectaque sunt solida mystica furta fide.
Parcite præcipue vitia exprobrare puellæ,
Utile quæ multis dissimulasse fuit.

Nec suus Andromedæ color est objectus ab illo,
  Mobilis in gemino cui pede penna fuit.
Omnibus Andromache visa est spatiosior æquo:
  Unus, qui modicam diceret, Hector erat.
Quod male fers, adsuesce; feres bene. Multa vetustas
  Lenit; at incipiens omnia sentit amor.
Dum novus in viridi coalescit cortice ramus,
  Concutiat tenerum quælibet aura, cadet.
Mox eadem ventis, spatio durata, resistet,
  Firmaque adoptivas arbor habebit opes.
Eximit ipsa dies omnes e corpore mendas:
  Quodque fuit vitium, desinit esse mora.
Ferre novæ nares taurorum terga recusant:
  Assiduo domitas tempore fallit odor.
Nominibus mollire licet mala. Fusca vocetur,
  Nigrior Illyrica cui pice sanguis erit.
Si pæta est, Veneri similis: si flava, Minervæ.
  Sit gracilis, macie quæ male viva sua est.
Dic habilem, quæcunque brevis; quæ turgida, plenam:
  Et lateat vitium proximitate boni.
Nec quotus annus eat, nec quo sit nata require
  Consule: quæ rigidus munera Censor habet.
Præcipue, si flore caret, meliusque peractum
  Tempus; et albentes jam legit illa comas.
Utilis, o juvenes! aut hæc, aut serior ætas.
  Iste feret segetes; iste serendus ager.
Dum vires annique sinunt, tolerate labores:

Jam veniet tacito curva senecta pede.
Aut mare remigiis, aut vomere findite terras;
Aut fera belligeras addite in arma manus:
Aut latus, et vires, operamque adferte puellis.
Hoc quoque militiæ est: hoc quoque quærit opes.
Adde, quod est illis operum prudentia major:
Solus et, artifices qui facit, usus adest.
Illæ munditiis annorum damna rependunt:
Et faciunt cura, ne videantur anus.
Utque velis, Venerem jungunt per mille figuras.
Inveniat plures nulla tabella modos.
Illis sentitur non irritata voluptas.
Quod juvet, ex æquo femina virque ferant.
Odi concubitus, qui non utrumque resolvunt:
Hoc est, cur pueri tangar amore minus.
Odi quæ præbet, quia sit præbere necesse;
Siccaque de lana cogitat ipsa sua.
Quæ datur officio, non est mihi grata voluptas.
Officium faciat nulla puella mihi.
Me voces audire juvat sua gaudia fassas:
Utque morer memet, sustineamque, roget.
Adspiciam dominæ victos amentis ocellos.
Langueat; et tangi se vetet illa diu.
Hæc bona non primæ tribuit natura juventæ,
Quæ cito post septem lustra venire solent.
Qui properant, nova musta bibant: mihi fundat avitum
Consulibus priscis condita testa merum.

Nec platanus, nisi sera, potest obsistere Phœbo:
  Et lædunt nudos prata novella pedes.
Scilicet Hermionen Helenæ præponere posses?
  Et melior Gorge, quam sua mater, erat?
Ad Venerem quicunque voles attingere seram,
  Si modo duraris, præmia digna feres.
Conscius ecce duos accepit lectus amantes:
  Ad thalami clausas, Musa, resiste fores.
Sponte sua, sine te, celeberrima verba loquentur:
  Nec manus in lecto læva jacebit iners.
Invenient digiti, quod agant in partibus illis,
  In quibus occulte spicula figit Amor.
Fecit in Andromache prius hoc fortissimus Hector:
  Nec solum bellis utilis ille fuit.
Fecit et in capta Lyrneside magnus Achilles,
  Quum premeret mollem lassus ab hoste torum.
Illis te tangi manibus, Brisei, sinebas,
  Imbutæ Phrygia quæ nece semper erant.
An fuit hoc ipsum, quod te, lasciva, juvaret,
  Ad tua victrices membra venire manus?
Crede mihi, non est Veneris properanda voluptas;
  Sed sensim tarda prolicienda mora.
Quum loca reppereris, quæ tangi femina gaudet,
  Non obstet, tangas quo minus illa, pudor.
Adspicies oculos tremulo fulgore micantes,
  Ut sol a liquida sæpe refulget aqua.
Accedent questus, accedet amabile murmur,

Et dulces gemitus, aptaque verba joco.
Sed neque tu dominam, velis majoribus usus,
Desine; nec cursus anteat illa tuos.
Ad metam properate simul. Tum plena voluptas,
Quum pariter victi femina virque jacent.
Hic tibi servandus tenor est, quum libera dantur
Otia; furtivum nec timor urget opus.
Quum mora non tuta est, totis incumbere remis
Utile, et admisso subdere calcar equo.
Finis adest operi: palmam date, grata juventus;
Sertaque odoratæ myrtea ferte comæ.
Quantus apud Danaos Podalirius arte medendi,
Æacides dextra, pectore Nestor erat;
Quantus erat Calchas extis, Telamonius armis,
Automedon curru; tantus amator ego.
Me vatem celebrate, viri; mihi dicite laudes:
Cantetur toto nomen in orbe meum.
Arma dedi vobis: dederat Vulcanus Achilli.
Vincite muneribus, vicit ut ille, datis.
Sed quicunque meo superarit Amazona ferro,
Inscribat spoliis: Naso magister erat.
Ecce rogant teneræ, sibi dem præcepta, puellæ.
Vos eritis chartæ proxima cura meæ.

P. OVIDII NASONIS

ARTIS AMATORIÆ

LIBER TERTIUS.

LIBRI TERTII

ARGUMENTUM.

Edocentur nunc puellæ, qua arte, qui ceperint, ipsæ capiant, 1—31. Venus ipsa, adstans poetæ, quæ præcipiat, præcipit, 45—58. Annis utantur suadet primum, 59—100. Mox ad ea pergit, quorum ope, ut valeant, indigent ætas ipsa et forma, 101—127. Quo sint modo fingendi capilli: quæ, et quomodo adhibenda faciei medicamina, 128—278. Unde sua constet ridentibus, flentibus et incedentibus gratia, 279—310. Hortatur ut ingenium artibus ingenuis excolant, 311—416. Monet denique puellam, ne sit facilis nimium, nec difficilis, aut credula; ne ipsi accidat, quod Procridi, cujus historiam narrat, 687—746.

ARTIS AMATORIÆ

LIBER TERTIUS.

Arma dedi Danais in Amazonas. Arma supersunt,
Quæ tibi dem, et turmæ, Penthesilea, tuæ.
Ite in bella pares : vincant, quibus alma Dione
Faverit, et, toto qui volat orbe, Puer.
Non erat armatis æquum concurrere nudas :
Sic etiam vobis vincere turpe, viri.
Dixerit e multis aliquis, Quid virus in anguem
Adjicis? et rabidæ tradis ovile lupæ?
Parcite paucarum diffundere crimen in omnes.
Spectetur meritis quæque puella suis.
Si minor Atrides Helenen, Helenesque sororem
Quo premat Atrides crimine major habet;
Si scelere Œclides Talaionidæ Eriphyles
Vivus, et in vivis ad Styga venit equis;
Est pia Penelope, lustris errante duobus,
Et totidem lustris bella gerente viro.
Respice Phyllaciden : et quæ comes isse marito
Fertur, et ante annos occubuisse suos.
Fata Pheretiadæ conjux Pagasæa redemit :
Proque sui est uxor funere lata viri.
Accipe me, Capaneu; cineres miscebimur, inquit

Iphias: in medios desiluitque rogos.
Ipsa quoque et cultu est et nomine femina Virtus.
Non mirum, populo si favet illa suo.
Nec tamen hæ mentes nostra poscuntur ab arte.
Conveniunt cymbæ vela minora meæ.
Nil, nisi lascivi per me discuntur amores:
Femina præcipiam quo sit amanda modo.
Femina nec flammas, nec sævos discutit arcus.
Parcius hæc video tela nocere viris.
Sæpe viri fallunt; teneræ non sæpe puellæ:
Paucaque, si quæras, crimina fraudis habent.
Phasida, jam matrem, fallax dimisit Iason:
Venit in Æsonios altera nupta sinus.
Quantum in te, Theseu, volucres Ariadna marinas
Pavit, in ignoto sola relicta loco.
Quære, novem cur isse vias dicatur; et audi
Depositis silvas Phyllida flesse comis.
At famam pietatis habet; tamen hospes et ensem
Præbuit, et causam mortis, Elissa, tuæ.
Quid vos perdiderit, dicam? Nescistis amare.
Defuit ars vobis. Arte perennat amor.
Nunc quoque nescirent: sed me Cytherea docere
Jussit: et ante oculos constitit ipsa meos.
Tum mihi, Quid miseræ, dixit, meruere puellæ?
Traditur armatis vulgus inerme viris.
Illos artifices gemini fecere libelli:
Hæc quoque pars monitis erudienda tuis.

Probra Therapnææ qui dixerat ante maritæ,
  Mox cecinit laudes prosperiore lyra.
Si bene te novi, cultas ne læde puellas:
  Gratia, dum vives, ista petenda tibi.
Dixit: et e myrto (myrto nam vincta capillos
  Constiterat) folium granaque pauca dedit.
Sensimus acceptis numen quoque. Purior æther
  Fulsit, et e toto pectore cessit onus.
Dum facit ingenium; petite hinc præcepta, puellæ,
  Quas pudor, et leges, et sua jura sinunt.
Venturæ memores jam nunc estote senectæ:
  Sic nullum vobis tempus abibit iners.
Dum licet, et veros etiam nunc editis annos;
  Ludite: eunt anni more fluentis aquæ.
Nec, quæ præteriit, iterum revocabitur unda:
  Nec, quæ præteriit, hora redire potest.
Utendum est ætate. Cito pede labitur ætas:
  Nec bona tam sequitur, quam bona prima fuit.
Hos ego, qui canent frutices, violaria vidi:
  Hac mihi de spina grata corona data est.
Tempus erit, quo tu, quæ nunc excludis amantem,
  Frigida deserta nocte jacebis anus:
Nec tua nocturna frangetur janua rixa:
  Sparsa nec invenies limina mane rosa.
Quam cito, me miserum! laxantur corpora rugis,
  Et perit, in nitido qui fuit ore, color!
Quasque fuisse tibi canas a virgine jures,

Spargentur subitæ per caput omne comæ.
Anguibus exuitur tenui quum pelle vetustas;
Nec faciunt cervos cornua jacta senes.
Nostra sine auxilio fugiunt bona. Carpite florem;
Qui, nisi carptus erit, turpiter ipse cadet.
Adde, quod et partus faciunt breviora juventæ
Tempora. Continua messe senescit ager.
Latmius Endymion non est tibi, Luna, rubori;
Nec Cephalus roseæ præda pudenda Deæ.
Ut Veneri, quem luget adhuc, donetur Adonis;
Unde habet Ænean Harmonienque suos?
Ite per exemplum, genus o mortale, Dearum;
Gaudia nec cupidis vestra negate viris.
Ut jam decipiat, quid perditis? omnia constant.
Mille licet sumant; deperit inde nihil.
Conteritur ferrum, silices tenuantur ab usu.
Sufficit, et damni pars caret illa metu.
Quid vetet adposito lumen de lumine sumi,
Quisve cavo vastas in mare servet aquas?
Det tamen ulla viro mulier, non expedit, inquis.
Quid, nisi quam sumes, dic mihi, perdis aquam?
Nec vos prostituit mea vox; sed vana timere
Damna vetat. Damnis munera vestra carent.
Sed me flaminibus venti majoris iturum,
Dum sumus in portu, provehat aura levis.
Ordior a cultu. Cultis bene Liber ab uvis
Provenit; et culto stat seges alta solo.

Forma Dei munus : forma quota quæque superbit?
  Pars vestrûm tali munere magna caret.
Cura dabit faciem : facies neglecta peribit?
  Idaliæ similis sit licet illa Deæ.
Corpora si veteres non sic coluere puellæ;
  Nec veteres cultos sic habuere viros.
Si fuit Andromache tunicas induta valentes;
  Quid mirum? duri militis uxor erat.
Scilicet Ajaci conjux ornata venires,
  Cui tegimen septem terga fuere boum.
Simplicitas rudis ante fuit : nunc aurea Roma
  Edomiti magnas possidet orbis opes.
Adspice, quæ nunc sunt Capitolia, quæque fuerunt;
  Alterius dicas illa fuisse Jovis.
Curia, concilio quæ nunc dignissima tanto est,
  De stipula, Tatio regna tenente, fuit.
Quæ nunc sub Phœbo ducibusque Palatia fulgent,
  Quid, nisi araturis pascua bubus, erant?
Prisca juvent alios : ego me nunc denique natum
  Gratulor. Hæc ætas moribus apta meis.
Non quia nunc terræ lentum subducitur aurum,
  Lectaque diverso litore concha venit.
Nec quia decrescunt effosso marmore montes :
  Nec quia cæruleæ mole fugantur aquæ.
Sed quia cultus adest; nec nostros mansit in annos
  Rusticitas, priscis illa superstes avis.
Vos quoque non caris aures onerate lapillis,

Quos legit in viridi decolor Indus aqua.
Nec prodite graves insuto vestibus auro:
Per quas nos petitis, sæpe fugatis, opes.
Munditiis capimur: non sint sine lege capilli.
Admotæ formam dantque negantque manus.
Nec genus ornatus unum est: quod quamque decebit,
Eligat; et speculum consulat ante suum.
Longa probat facies capitis discrimina puri:
Sic erat ornatis Laodamia comis.
Exiguum summa nodum sibi fronte relinqui,
Ut pateant aures, ora rotunda volunt.
Alterius crines humero jactentur utroque:
Talis es adsumta, Phœbe canore, lyra.
Altera succinctæ religetur more Dianæ;
Ut solet, attonitas quum petit illa feras.
Huic decet inflatos laxe jacuisse capillos:
Illa sit adstrictis impedienda comis.
Hanc placet ornari testudine Cyllenea:
Sustineat similes fluctibus illa sinus.
Sed neque ramosa numerabis in ilice glandes;
Nec quot apes Hyble, nec quot in Alpe feræ;
Nec mihi tot positus numero comprendere fas est:
Adjicit ornatus proxima quæque dies.
Et neglecta decet multas coma. Sæpe jacere
Hesternam credas; illa repexa modo est.
Ars casum simulet. Sic capta vidit ut urbe
Alcides Iolen, Hanc ego, dixit, amo.

Talem te Bacchus, Satyris clamantibus Evoe,
  Sustulit in currus, Gnosi relicta, suos.
O! quantum indulget vestro Natura decori,
  Quarum sunt multis damna pianda modis!
Nos male detegimur, raptique ætate capilli,
  Ut Borea frondes excutiente, cadunt.
Femina canitiem Germanis inficit herbis;
  Et melior vero quæritur arte color.
Femina procedit densissima crinibus emtis;
  Proque suis alios efficit ære suos.
Nec rubor est emisse palam. Venire videmus
  Herculis ante oculos, Virgineumque chorum.
Quid de veste loquar? nec vos, segmenta, requiro;
  Nec quæ bis Tyrio murice lana rubes.
Quum tot prodierint pretio leviore colores;
  Quis furor est, census corpore ferre suo?
Aeris ecce color, tum quum sine nubibus aer,
  Nec tepidus pluvias concitat Auster aquas.
Ecce tibi similis, qui quondam Phryxon et Hellen
  Diceris Inois eripuisse dolis.
Hic undas imitatus, habet quoque nomen ab undis:
  Crediderim Nymphas hac ego veste tegi.
Ille crocum simulat: croceo velatur amictu,
  Roscida luciferos quum Dea jungit equos.
Hic Paphias myrtos: hic purpureas amethystos,
  Albentesve rosas, Threiciamve gruem.
Nec glandes, Amarylli, tuæ, nec amygdala desunt:

Et sua velleribus nomina cera dedit.
Quot nova terra parit flores, quum vere tepenti
Vitis agit gemmas, pigraque cedit hiems :
Lana tot, aut plures succos bibit. Elige certos :
Nam non conveniens omnibus omnis erit.
Pulla decent niveas : Briseida pulla decebant.
Quum rapta est, pulla tum quoque veste fuit.
Alba decent fuscas : albis, Cephei, placebas :
Sic tibi vestitæ pressa Seriphos erat.
Quam pæne admonui, ne trux caper iret in alas;
Neve forent duris aspera crura pilis!
Sed non Caucasea doceo de rupe puellas,
Quæque bibant undas, Myse Caice, tuas.
Quid? si præcipiam, ne fuscet inertia dentes;
Oraque suscepta mane laventur aqua?
Scitis et inducta candorem quærere creta.
Sanguine quæ vero non rubet, arte rubet.
Arte supercilii confinia nuda repletis,
Parvaque sinceras velat aluta genas.
Nec pudor est oculos tenui signare favilla;
Vel prope te nato, lucide Cydne, croco.
Est mihi, quo dixi vestræ medicamina formæ,
Parvus, sed cura grande libellus opus.
Hinc quoque præsidium læsæ petitote figuræ :
Non est pro vestris ars mea rebus iners.
Non tamen expositas mensa deprendat amator
Pyxidas : ars faciem dissimulata juvat.

Quem non offendat toto fæx illita vultu,
  Quum fluit in tepidos pondere lapsa sinus?
Œsypa quid redolent, quamvis mittatur Athenis
  Demtus ab immundo vellere succus ovis?
Nec coram mixtas cervæ sumsisse medullas,
  Nec coram dentes defricuisse probem.
Ista dabunt faciem: sed erunt deformia visu:
  Multaque, dum fiunt turpia, facta placent.
Quæ nunc nomen habent operosi signa Myronis,
  Pondus iners quondam duraque massa fuit.
Annulus ut fiat, primo colliditur aurum:
  Quas geritis vestes, sordida lana fuit.
Quum fieret, lapis asper erat; nunc nobile signum,
  Nuda Venus madidas exprimit imbre comas.
Tu quoque dum coleris, nos te dormire putemus;
  Aptius a summa conspiciare manu.
Cur mihi nota tuo causa est candoris in ore?
  Claude forem thalami: quid rude prodis opus?
Multa viros nescire decet. Pars maxima rerum
  Offendat, si non interiora tegas.
Aurea quæ pendent ornato signa theatro,
  Inspice, quam tenuis bractea ligna tegat.
Sed neque ad illa licet populo, nisi facta, venire:
  Nec nisi submotis forma paranda viris.
At non pectendos coram præbere capillos,
  Ut jaceant fusi per tua terga, vetem.
Illo præcipue, ne sis morosa, caveto

Tempore: nec lapsas sæpe resolve comas.
Tuta sit ornatrix: odi, quæ sauciat ora
Unguibus, et rapta brachia figit acu.
Devovet, et dominæ tangit caput illa: simulque
Plorat ad invisas sanguinolenta comas.
Quæ male crinita est, custodem in limine ponat;
Orneturve Bonæ semper in æde Deæ.
Dictus eram cuidam subito venisse puellæ;
Turbida perversas induit illa comas.
Hostibus eveniat tam fœdi causa pudoris;
Inque nurus Parthas dedecus illud eat.
Turpe pecus mutilum: turpe est sine gramine campus,
Et sine fronde frutex, et sine crine caput.
Non mihi venistis, Semele, Ledeve, docendæ;
Perque fretum falso, Sidoni, vecta bove:
Aut Helene, quam non stulte, Menelae, reposcis;
Tu quoque non stulte, Troïe raptor, habes.
Turba docenda venit, pulchræ turpesque puellæ;
Pluraque sunt semper deteriora bonis.
Formosæ minus artis opem præceptaque curant:
Est illis sua dos, forma sine arte potens.
Quum mare compositum est, securus navita cessat:
Quum tumet, auxiliis assidet ille suis.
Rara tamen mendo facies caret: occule mendas;
Quamque potes, vitium corporis abde tui.
Si brevis es, sedeas; ne stans videare sedere:
Inque tuo jaceas quantulacunque toro.

Hic quoque, ne possit fieri mensura cubantis,
  Injecta lateant fac tibi veste pedes.
Quæ nimium gracilis, pleno velamina filo
  Sumat: et ex humeris laxus amictus eat.
Pallida purpureis tangat sua corpora virgis:
  Nigrior ad Pharii confuge piscis opem.
Pes malus in nivea semper celetur aluta:
  Arida nec vinclis crura resolve suis.
Conveniunt tenues scapulis analectides altis:
  Inflatum circa fascia pectus eat.
Exiguo signet gestu quodcunque loquetur,
  Cui digiti pingues, et scaber unguis erunt.
Cui gravis oris odor, nunquam jejuna loquatur;
  Et semper spatio distet ab ore viri.
Si niger, aut ingens, aut non erit ordine natus
  Dens tibi, ridendo maxima damna feres.
Quis credat? discunt etiam ridere puellæ:
  Quæritur atque illis hac quoque parte decor.
Sint modici rictus, sint parvæ utrinque lacunæ;
  Et summos dentes ima labella tegant.
Nec sua perpetuo contendant ilia risu:
  Sed leve nescio quid femineumque sonent.
Est, quæ perverso distorqueat ora cachinno:
  Quum risu læta est altera, flere putes.
Illa sonat raucum, quiddamque inamabile stridet;
  Ut rudit ad scabram turpis asella molam.
Quo non ars penetrat? discunt lacrymare decenter:

Quoque volunt plorant tempore, quoque modo.
Quid? quum legitima fraudatur litera voce,
Blæsaque fit jusso lingua coacta sono:
In vitio decor est, quædam male reddere verba.
Discunt posse minus, quam potuere, loqui.
Omnibus his, quoniam prosunt, impendite curam.
Discite femineo corpora ferre gradu.
Est et in incessu pars non temnenda decoris.
Allicit ignotos ille, fugatque viros.
Hæc movet arte latus, tunicisque fluentibus auras
Excipit; extensos fertque superba pedes.
Illa, velut conjux Umbri rubicunda mariti,
Ambulat; ingentes varica fertque gradus.
Sed sit, ut in multis, modus hic quoque. Rusticus alter
Motus; in incessu mollior alter erit.
Pars humeri tamen ima tui, pars summa lacerti
Nuda sit, a læva conspicienda manu.
Hoc vos præcipue, niveæ, decet. Hoc ubi vidi,
Oscula ferre humero, qua patet, usque libet.
Monstra maris Sirenes erant: quæ voce canora
Quamlibet admissas detinuere rates.
His sua Sisyphides auditis pœne resolvit
Corpora; nam sociis illita cera fuit.
Res est blanda canor: discant cantare puellæ.
Pro facie multis vox sua lena fuit.
Et modo marmoreis referant audita theatris;
Et modo Niliacis carmina lusa modis.

Nec plectrum dextra, citharam tenuisse sinistra
  Nesciat arbitrio femina docta meo.
Saxa ferasque lyra movit Rhodopeius Orpheus,
  Tartareosque lacus, tergeminumque canem.
Saxa tuo cantu, vindex justissime matris,
  Fecerunt muros officiosa novos.
Quamvis mutus erat, voci favisse putatur
  Piscis, Arioniæ fabula nota lyræ.
Disce etiam duplici genialia naulia palma
  Verrere: conveniunt dulcibus illa jocis.
Sit tibi Callimachi, sit Coi nota poetæ,
  Sit quoque vinosi Teïa Musa senis.
Nota sit et Sappho: quid enim lascivius illa?
  Cuive pater vafri luditur arte Getæ.
Et teneri possis carmen legisse Propertî:
  Sive aliquid Galli, sive, Tibulle, tuum.
Dictaque Varroni fulvis insignia villis
  Vellera, germanæ, Phryxe, querenda tuæ.
Et profugum Ænean, altæ primordia Romæ;
  Quo nullum Latio clarius exstat opus.
Forsitan et nostrum nomen miscebitur istis;
  Nec mea Lethæis scripta dabuntur aquis.
Atque aliquis dicet: Nostri lege culta magistri
  Carmina, quîs partes instruit ille duas.
Deve tribus libris, titulus quos signat Amorum,
  Elige, quod docili molliter ore legas.
Vel tibi composita cantetur Epistola voce;

Ignotum hoc aliis ille novavit opus.
O ita, Phœbe, velis; ita vos, pia numina vatum,
Insignis cornu Bacche, novemque Deæ!
Quis dubitet, quin scire velim saltare puellam;
Ut moveat posito brachia jussa mero?
Artifices lateris, scenæ spectacula, amantur:
Tantum mobilitas illa decoris habet.
Parva monere pudet: talorum ducere jactus
Ut sciat, et vires, tessera missa, tuas.
Et modo tres jactet numeros: modo cogitet, apte
Quam subeat partem callida, quamque vocet.
Cautaque non stulte latronum prælia ludat:
Unus quum gemino calculus hoste perit.
Bellatorque sua prensus sine compare bellat;
Æmulus et cœptum sæpe recurrit iter.
Reticuloque pilæ leves fundantur aperto:
Nec, nisi quam tolles, ulla movenda pila est.
Est genus in totidem tenui ratione redactum
Scriptula, quot menses lubricus annus habet.
Parva tabella capit ternos utrinque lapillos;
In qua vicisse est, continuasse suos.
Mille facesse jocos: turpe est nescire puellam
Ludere: ludendo sæpe paratur amor.
Sed minimus labor est, sapienter jactibus uti.
Majus opus, mores composuisse suos.
Dum sumus incauti, studioque aperimur in ipso,
Nudaque per lusus pectora nostra patent;

Ira subit, deforme malum, lucrique cupido;
  Jurgiaque, et rixæ, sollicitusque dolor.
Crimina dicuntur: resonat clamoribus æther:
  Invocat iratos et sibi quisque Deos.
Nulla fides; tabulæque novæ per vota petuntur:
  Et lacrymis vidi sæpe madere genas.
Jupiter a vobis tam turpia crimina pellat,
  In quibus est ulli cura placere viro.
Hos ignava jocos tribuit Natura puellis:
  Materia ludunt uberiore viri.
Sunt illis celeresque pilæ, jaculumque, trochique,
  Armaque, et in gyros ire coactus equus.
Nec vos Campus habet, nec vos gelidissima Virgo;
  Nec Thuscus placida devehit amnis aqua.
At licet, et prodest, Pompeias ire per umbras;
  Virginis ætheriis quum caput ardet equis.
Visite laurigero sacrata Palatia Phœbo:
  Ille Parætonias mersit in alta rates.
Quæque soror conjuxque ducis monumenta pararunt:
  Navalique gener cinctus honore caput.
Visite turicremas vaccæ Memphitidos aras:
  Visite conspicuis terna theatra locis.
Spectentur tepido maculosæ sanguine arenæ;
  Metaque ferventi circueunda rota.
Quod latet, ignotum est: ignoti nulla cupido.
  Fructus abest, facies quum bona teste caret.
Tu licet et Thamyran superes, et Amœbea cantu;

Non erit ignotæ gratia magna lyræ.
Si Venerem Cous nusquam posuisset Apelles,
Mersa sub æquoreis illa lateret aquis.
Quid petitur sacris, nisi tantum fama, poetis?
Hoc votum nostri summa laboris habet.
Cura ducum fuerunt olim regumque poetæ:
Præmiaque antiqui magna tulere chori.
Sanctaque majestas, et erat venerabile nomen
Vatibus: et largæ sæpe dabantur opes.
Ennius emeruit, Calabris in montibus ortus,
Contiguus poni, Scipio magne, tibi.
Nunc ederæ sine honore jacent: operataque doctis
Cura vigil Musis nomen inertis habet.
Sed famæ vigilare juvet. Quis nosset Homerum,
Ilias æternum si latuisset opus?
Quis Danaen nosset, si semper clausa fuisset;
Inque sua turri perlatuisset anus?
Utilis est vobis, formosæ, turba, puellæ:
Sæpe vagos ultra limina ferte pedes.
Ad multas lupa tendit oves, prædetur ut unam:
Et Jovis in multas devolat ales aves.
Se quoque det populo mulier speciosa videndam:
Quem trahat, e multis forsitan unus erit.
Omnibus illa locis maneat studiosa placendi:
Et curam tota mente decoris agat.
Casus ubique valet: semper tibi pendeat hamus.
Quo minime credas gurgite, piscis erit.

Sæpe canes frustra nemorosis montibus errant:
  Inque plagam nullo cervus agente cadit.
Quid minus Andromedæ fuerat sperare revinctæ,
  Quam lacrymas ulli posse placere suas?
Funere sæpe viri vir quæritur. Isse solutis
  Crinibus, et fletus non tenuisse, decet.
Sed vitate viros cultum formamque professos;
  Quique suas ponunt in statione comas.
Quæ vobis dicunt, dixerunt mille puellis.
  Errat, et in nûlla sede moratur Amor.
Femina quid faciat, quum sit vir levior ipsa;
  Forsitan et plures possit habere viros?
Vix mihi credetis; sed credite: Troja maneret,
  Præceptis Priami si foret usa sui.
Sunt qui mendaci specie grassentur amoris,
  Perque aditus tales lucra pudenda petant.
Nec coma vos fallat liquida nitidissima nardo,
  Nec brevis in rugas cingula pressa suas.
Nec toga decipiat filo tenuissima; nec si
  Annulus in digitis alter et alter erit.
Forsitan ex horum numero cultissimus ille
  Fur sit; et uratur vestis amore tuæ.
Redde meum, clamant spoliatæ sæpe puellæ:
  Redde meum, toto voce boante foro.
Has, Venus, e templis, multo radiantibus auro,
  Lenta vides lites, ·ppiadesque Deæ.
Sunt quoque non dubia quædam mala nomina fama:

Deceptæ a multis crimen amantis habent.
Discite ab alterius vestris timuisse querelis :
Janua fallaci nec sit aperta viro.
Parcite, Cecropides, juranti credere Theseo;
Quos faciet testes, fecit et ante, Deos.
Et tibi, Demophoon, Thesei criminis heres,
Phyllide decepta, nulla relicta fides.
Si bene promittant, totidem promittite verbis :
Si dederint, et vos gaudia pacta date.
Illa potest vigiles flammas exstinguere Vestæ;
Et rapere e templis, Inachi, sacra tuis;
Et dare mixta viro tritis aconita cicutis;
Accepto Venerem munere si qua negat.
Fert animus propius consistere. Supprime habenas,
Musa; nec admissis excutiare rotis.
Verba vadum tentent abiegnis scripta tabellis.
Accipiat missas apta ministra notas.
Inspice : quodque leges, ex ipsis collige verbis,
Fingat, an ex animo sollicitusque roget.
Postque brevem rescribe moram. Mora semper amantes
Incitat, exiguum si modo tempus habet.
Sed neque te facilem juveni promitte roganti :
Nec tamen eduro, quod petit, ore nega.
Fac timeat speretque simul : quotiesque remittes,
Spesque magis veniat certa, minorque metus.
Munda, sed e medio, consuetaque verba, puellæ,
Scribite. Sermonis publica forma placet.

Ah! quoties dubius scriptis exarsit amator;
  Et nocuit formæ barbara lingua bonæ!
Sed quoniam, quamvis vittæ careatis honore,
  Est vobis vestros fallere cura viros;
Ancillæ puerive manus ferat apta tabellas:
  Pignora nec juveni credite vestra novo.
Vidi ego, pallentes isto terrore puellas,
  Servitium miseras tempus in omne pati.
Perfidus ille quidem, qui talia pignora servat:
  Sed tamen Ætnæi fulminis instar habet.
Judice me fraus est concessa, repellere fraudem:
  Armaque in armatos sumere jura sinunt.
Ducere consuescat multas manus una figuras.
  Ah! pereant, per quos ista monenda mihi!
Nec nisi deletis tutum rescribere ceris:
  Ne teneat geminas una tabella manus.
Femina dicatur scribenti semper amator:
  Illa sit in vestris, qui fuit ille, notis.
Sed libet a parvis animum ad majora referre,
  Plenaque curvato pandere vela sinu.
Pertinet ad faciem rabidos compescere mores.
  Candida pax homines, trux decet ira feras.
Ora tument ira; nigrescunt sanguine venæ;
  Lumina Gorgoneo sævius igne micant.
I procul hinc, dixit; non es mihi, tibia, tanti;
  Ut vidit vultus Pallas in amne suos.
Vos quoque, si media speculum spectetis in ira,

Cognoscat faciem vix satis ulla suam.
Nec minus in vultu damnosa superbia vestro:
Comibus est oculis adliciendus amor.
Odimus immodicos, expertæ credite, fastus.
Sæpe tacens odii semina vultus babet.
Spectantem specta: ridenti mollia ride.
Innuet; acceptas tu quoque redde notas.
Sic ubi prolusit, rudibus puer ille relictis
Spicula de pharetra promit acuta sua.
Odimus et mœstas. Tecmessam diligat Ajax:
Nos, hilarem populum, femina læta capit.
Nunquam ego te, Andromache, nec te, Tecmessa, rogarem,
Ut mea de vobis altera amica foret.
Credere vix videor, quum cogar credere partu,
Vos ego cum vestris concubuisse viris.
Scilicet Ajaci mulier mœstissima dixit,
Lux mea; quæque solent verba juvare viros?
Quid vetat a magnis ad res exempla minores
Sumere, nec nomen pertimuisse ducis?
Dux bonus huic centum commisit vite regendos:
Huic equites; illi signa tuenda dedit.
Vos quoque, de nobis quem quisque sit aptus ad usum,
Inspicite: et certo ponite quemque loco.
Munera det dives: jus qui profitebitur, adsit:
Facundus causam sæpe clientis agat.
Carmina qui facimus, mittamus carmina tantum.
Hic chorus ante alios aptus amare sumus.

Nos facimus placitæ late præconia formæ.
  Nomen habet Nemesis: Cynthia nomen habet.
Vesper et Eoæ novere Lycorida terræ:
  Et multi, quæ sit nostra Corinna, rogant.
Adde, quod insidiæ sacris a vatibus absunt:
  Et facit ad mores ars quoque nostra suos.
Nec nos ambitio, nec amor nos tangit habendi:
  Contemto colitur lectus et umbra foro.
Sed facile hæremus; validoque perurimur æstu;
  Et nimium certa scimus amare fide.
Scilicet ingenium placida mollimur ab arte:
  Et studio mores convenienter eunt.
Vatibus Aoniis faciles estote, puellæ.
  Numen inest illis; Pieridesque favent.
Est Deus in nobis; et sunt commercia cœli.
  Sedibus ætheriis spiritus ille venit.
A doctis pretium scelus est sperare poetis.
  Me miserum! scelus hoc nulla puella timet.
Dissimulate tamen; nec prima fronte rapaces
  Este: novus viso casse resistet amans.
Sed neque vector equum, qui nuper sensit habenas,
  Comparibus frenis, artificemque regat.
Nec stabiles annis animos, viridemque juventam
  Ut capias, idem limes agendus erit.
Hic rudis, et castris nunc primum notus Amoris,
  Qui tetigit thalamos præda novella tuos;
Te solam norit; tibi semper inhæreat uni.

Cingenda est altis sepibus ista seges:
Effuge rivalem: vinces, dum sola tenebis.
Non bene cum sociis regna Venusque manent.
Ille vetus miles sensim et sapienter amabit:
Multaque tironi non patienda feret.
Nec franget postes, nec sævis ignibus uret;
Nec dominæ teneras appetet ungue genas.
Nec scindet tunicasve suas, tunicasve puellæ:
Nec raptus flendi causa capillus erit.
Ista decent pueros, ætate et amore calentes:
Hic fera composita vulnera mente feret.
Ignibus hic lentis uretur, ut humida tæda;
Ut modo montanis silva recisa jugis.
Certior hic amor est: brevis et fecundior ille.
Quæ fugiunt, celeri carpite poma manu.
Omnia tradantur. Portas reseravimus hosti;
Et sit in infida proditione fides.
Quod datur ex facili, longum male nutrit amorem.
Miscenda est lætis rara repulsa jocis.
Ante fores jaceat: Crudelis janua, clamet:
Multaque submisse, multa minanter agat.
Dulcia non ferimus: succo renovemur amaro.
Sæpe perit ventis obruta cymba suis.
Hoc est, uxores quod non patiatur amari:
Conveniunt illas, quum voluere, viri.
Obde forem; et duro dicat tibi janitor ore,
Non potes. Exclusum te quoque tanget amor.

Ponite jam gladios hebetes; pugnetur acutis.
  Nec dubito, telis quin petar ipse meis.
Dum cadit in laqueos captus quoque nuper amator;
  Solum se thalamos speret habere tuos.
Postmodo rivalem, partitaque fœdera lecti
  Sentiat. Has artes tolle; senescet amor.
Tum bene fortis equus reserato carcere currit,
  Quum, quos prætereat, quosque sequatur, habet.
Quamlibet exstinctos injuria suscitat ignes.
  En ego, confiteor, non nisi læsus amo.
Causa tamen nimium non sit manifesta doloris;
  Pluraque sollicitus, quam sciat, esse putet.
Incitet et ficti tristis custodia servi,
  Et nimium duri cura molesta viri.
Quæ venit ex tuto, minus est accepta voluptas,
  Ut sis liberior Thaide, finge metus.
Quum melius foribus possis, admitte fenestra:
  Inque tuo vultu signa timentis habe.
Callida prosiliat, dicatque ancilla, Perimus:
  Tu juvenem trepidum quolibet abde loco.
Admiscenda tamen Venus est secura timori;
  Ne tanti noctes non putet esse tuas.
Qua vafer eludi possit ratione maritus,
  Quaque vigil custos, præteriturus eram.
Nupta virum timeat: rata sit custodia nuptæ.
  Hoc decet: hoc leges jusque pudorque jubent.
Te quoque servari, modo quam vindicta redemit,

Non docet infestos currere cerva canes.
Viderit utilitas : præcepta fideliter edam.
Lemniasi gladios in mea fata dabo.
Efficite, et facile est, ut nos credamus amari :
Prona venit cupidis in sua vota fides.
Spectet amabilius juvenem ; suspiret ab imo
Femina ; tam sero cur veniatque roget.
Accedant lacrymæ, dolor et de pellice fictus :
Et laniet digitis illius ora suis.
Jamdudum persuasus erit ; miserebitur ultro :
Et dicet, Cura carpitur ista mei.
Præcipue, si cultus erit, speculoque placebit,
Posse suo tangi credet amore Deas.
Sed te, quæcunque es, moderate injuria turbet ;
Neu sis audita pellice mentis inops.
Nec cito credideris. Quantum cito credere lædat,
Exemplum vobis non leve Procris erit.
Est prope purpureos colles florentis Hymetti
Fons sacer, et viridi cespite mollis humus.
Silva nemus non alta facit : tegit arbutus herbam :
Ros maris, et lauri, nigraque myrtus olent.
Nec densæ foliis buxi, fragilesque myricæ,
Nec tenues cytisi, cultaque pinus abest.
Lenibus impulsæ Zephyris, auraque salubri,
Tot generum frondes, herbaque summa, tremunt.
Grata quies Cephalo. Famulis canibusque relictis
Lassus in hac juvenis sæpe resedit humo.

Quoque meos releves æstus, cantare solebat,
  Accipienda sinu, mobilis Aura, veni.
Conjugis ad timidas aliquis male sedulus aures
  Auditos memori detulit ore sonos.
Procris ut accepit nomen, quasi pellicis, Auræ;
  Excidit: et subito muta dolore fuit.
Palluit, ut seræ, lectis de vite racemis,
  Pallescunt frondes, quas nova læsit hiems:
Quæque suos curvant matura cydonia ramos;
  Cornaque adhuc nostris non satis apta cibis.
Ut rediit animus, tenues a pectore vestes
  Rumpit, et indignas sauciat ungue genas.
Nec mora; per medias passis furibunda capillis
  Evolat, ut thyrso concita Baccha, vias.
Ut prope perventum; comites in valle relinquit.
  Ipsa nemus tacito clam pede fortis init.
Quid tibi mentis erat, quum sic male sana lateres,
  Procri? quis attoniti pectoris ardor erat?
Jam jam venturam, quæcunque erat Aura, putabas
  Scilicet, atque oculis probra videnda tuis.
Nunc venisse piget; neque enim deprendere velles:
  Nunc juvat. Incertus pectora versat amor.
Credere quæ jubeant, locus est, et nomen, et index;
  Et quia amans semper, quod timet, esse putat.
Vidit ut oppressam, vestigia corporis, herbam;
  Pulsantur trepidi corde micante sinus.
Jamque dies medius tenues contraxerat umbras;

Inque pari spatio vesper et ortus erant.
Ecce redit Cephalus silvis, Cyllenia proles,
Oraque fontana fervida spargit aqua.
Anxia, Procri, lates. Solitas jacet ille per herbas;
Et, Zephyri molles, Auraque, dixit, ades.
Ut patuit miseræ jucundus nominis error;
Et mens et rediit verus in ora color.
Surgit; et adpositas agitato corpore frondes
Movit, in amplexus uxor itura viri.
Ille feram sonuisse ratus, juveniliter arcum
Corripit: in dextra tela fuere manu.
Quid facis, infelix? non est fera: supprime tela.
Me miserum! jaculo fixa puella tuo est.
Hei mihi! conclamat, fixisti pectus amicum.
Hic locus a Cephalo vulnera semper habet.
Ante diem morior, sed nulla pellice læsa:
Hoc faciet positæ te mihi, terra, levem.
Nomine suspectas jam spiritus exit in auras:
Labor io! cara lumina conde manu.
Ille sinu dominæ morientia corpora mœsto
Sustinet; et lacrymis vulnera sæva lavat.
Exit, et, incauto paulatim pectore lapsus,
Excipitur miseri spiritus ore viri.
Sed repetamus iter. Nudis mihi rebus agendum est,
Ut tangat portus fessa carina suos.
Scilicet exspectes, dum te in convivia ducam,
Et quæras monitus hac quoque parte meos?

Sera veni; positaque decens incede lucerna.
  Grata mora est Veneri: maxima lena mora est.
Etsi turpis eris, formosa videbere potis:
  Et latebras vitiis nox dabit ipsa tuis.
Carpe cibos digitis; est quiddam gestus edendi:
  Ora nec immunda tota perunge manu.
Neve domi præsume dapes: et desine, citra
  Quam capies paulo, quam potes esse, minus.
Priamides Helenen avide si spectet edentem,
  Oderit; et dicat, Stulta rapina mea est.
Aptius est, deceatque magis potare puellas.
  Cum Veneris puero non male, Bacche, facis.
Hoc quoque, qua patiens caput est, animusque pedesque
  Constent: nec, quæ sint singula, bina vide.
Turpe jacens mulier, multo madefacta Lyæo:
  Digna est concubitus quoslibet illa pati.
Nec somnis posita tutum succumbere mensa:
  Per somnos fieri multa pudenda solent.
Ulteriora pudet docuisse: sed alma Dione,
  Præcipue nostrum est, quod pudet, inquit, opus.
Nota sibi sint quæque: modos a corpore certos
  Sumite: non omnes una figura decet.
Quæ facie præsignis eris, resupina jaceto:
  Spectentur tergo, quis sua terga placent.
Milanion humeris Atalantes crura ferebat:
  Si bona sunt, hoc sunt accipienda modo.
Parva vehatur equo: quod erat longissima, nunquam

P. OVIDII NASONIS

REMEDIORUM AMORIS

LIBER UNUS.

LIBELLI

DE REMEDIO AMORIS

ARGUMENTUM.

Quæ suaserat primum, dissuadere poeta nunc videtur, et gravioris etiam disciplinæ præcepta nugis amatoriis passim immiscet; sed ita tamen, ut ad ingenium, vel invitus, redeat; et solitæ magister nequitiæ, amorem ipsis artibus excitet, quibus fugandum præcipit.

P. OVIDII NASONIS

REMEDIORUM AMORIS

LIBER UNUS.

LEGERAT hujus Amor titulum nomenque libelli:
  Bella mihi, video, bella parantur, ait.
Parce tuum vatem sceleris damnare, Cupido;
  Tradita qui toties, te duce, signa tuli.
Non ego Tydides, a quo tua saucia mater
  In liquidum rediit æthera Martis equis.
Sæpe tepent alii juvenes: ego semper amavi.
  Et si, quid faciam nunc quoque, quæris; amo.
Quin etiam docui, qua possis arte parari:
  Et quod nunc ratio est, impetus ante fuit.
Nec te, blande puer, nec nostras prodimus artes:
  Nec nova præteritum Musa retexit opus.
Si quis amat, quod amare juvat, feliciter ardens
  Gaudeat, et vento naviget ille suo.
At si quis male fert indignæ regna puellæ,
  Ne pereat, nostræ sentiat artis opem.
Cur aliquis, collum laqueo nodatus ab arcto,
  E trabe sublimi triste pependit onus?

Cur aliquis rigido fodit sua viscera ferro?
  Invidiam cædis, pacis amator, habes.
Qui, nisi desierit, misero periturus amore est,
  Desinat: et nulli funeris auctor eris.
Et puer es; nec te quidquam, nisi ludere, oportet.
  Lude: decent annos mollia regna tuos.
Nam poteras uti nudis ad bella sagittis:
  Sed tua letifero sanguine tela carent.
Vitricus et gladiis et acuta dimicet hasta;
  Et victor multa cæde cruentus eat.
Tu cole maternas, tuto quibus utimur, artes:
  Et quarum vitio nulla fit orba parens.
Effice nocturna frangatur janua rixa;
  Et tegat ornatas multa corona fores.
Fac coeant furtim juvenes, timidæque puellæ:
  Verbaque dent cauto qualibet arte viro.
Et modo blanditias, rigido modo jurgia posti
  Dicat, et exclusus flebile cantet amans.
His lacrymis contentus eris sine crimine mortis.
  Non tua fax avidos digna subire rogos.
Hæc ego. Movit Amor gemmatas aureus alas;
  Et mihi, Propositum perfice, dixit, opus.
Ad mea, decepti Juvenes, præcepta venite,
  Quos suus ex omni parte fefellit amor.
Discite sanari, per quem didicistis amare:
  Una manus vobis vulnus opemque feret.
Terra salutares herbas, eademque nocentes,

Nutrit; et urticæ proxima sæpe rosa est.
Vulnus in Herculeo quæ quondam fecerat hoste,
  Vulneris auxilium Pelias hasta tulit.
Sed quæcunque viris, vobis quoque dicta, puellæ,
  Credite: diversis partibus arma damus.
E quibus ad vestros si quid non pertinet usus;
  Attamen exemplo multa docere potest.
Utile propositum, sævas exstinguere flammas;
  Nec servum vitii pectus habere sui.
Vixisset Phyllis, si me foret usa magistro;
  Et per quod novies, sæpius isset iter.
Nec moriens Dido summa vidisset ab arce
  Dardanidas vento vela dedisse rates.
Nec dolor armasset contra sua viscera matrem,
  Quæ socii damno sanguinis ulta virum est.
Arte mea Tereus, quamvis Philomela placeret,
  Per facinus fieri non meruisset avis.
Da mihi Pasiphaen; jam tauri ponet amorem:
  Da Phædram; Phædræ turpis abibit amor.
Redde Parin nobis; Helenen Menelaus habebit:
  Nec manibus Danais Pergama victa cadent.
Impia si nostros legisset Scylla libellos;
  Hæsisset capiti purpura, Nise, tuo.
Me duce damnosas, homines, compescite curas:
  Rectaque cum sociis, me duce, navis eat.
Naso legendus erat, tunc quum didicistis amare;
  Idem nunc vobis Naso legendus erit.

Publicus assertor dominis oppressa levabo
  Pectóra : vindictæ quisque favete suæ.
Te precor, o vates, adsit tua laurea nobis,
  Carminis et medicæ, Phœbe, repertor opis.
Tu pariter vati, pariter succurre medenti :
  Utraque tutelæ subdita cura tuæ.
Dum licet, et modici tangunt præcordia motus;
  Si piget, in primo limine siste pedem.
Opprime, dum nova sunt, subiti mala semina morbi;
  Et tuus, incipiens ire, resistat equus.
Nam mora dat vires, teneras mora percoquit uvas :
  Et validas segetes, quod fuit herba, facit.
Quæ præbet latas arbor spatiantibus umbras,
  Quo posita est primum tempore, virga fuit.
Tum poterat manibus summa tellure revelli;
  Nunc stat in immensum viribus aucta suis.
Quale sit id, quod amas, celeri circumspice mente :
  Et tua læsuro subtrahe colla jugo.
Principiis obsta. Sero medicina paratur,
  Quum mala per longas convaluere moras.
Sed propera : nec te venturas differ in horas.
  Qui non est hodie, cras minus aptus erit.
Verba dat omnis amor, reperitque alimenta morando
  Optima vindictæ proxima quæque dies.
Flumina pauca vides de magnis fontibus orta :
  Plurima collectis multiplicantur aquis.
Si cito sensisses, quantum peccare parares,

Non tegeres vultus cortice, Myrrha, tuos.
Vidi ego, quod primo fuerat sanabile, vulnus
Dilatum longæ damna tulisse moræ.
Sed, quia delectat Veneris decerpere flores,
Dicimus assidue : Cras quoque fiet idem.
Interea tacitæ serpunt in viscera flammæ;
Et mala radices altius arbor agit.
Si tamen auxilii perierunt tempora primi,
Et vetus in capto pectore sedit amor;
Majus opus superest : sed non, quia serior ægro
Advocor, ille mihi destituendus erit.
Quam læsus fuerat partem Pœantius heros,
Certa debuerat præsecuisse manu.
Post tamen hic multos sanatus creditur annos
Supremam bellis imposuisse manum.
Qui modo nascentes properabam pellere morbos,
Admoveo tardam nunc tibi lentus opem.
Aut nova, si possis, sedare incendia tentes :
Aut ubi per vires procubuere suas.
Quum furor in cursu est, currenti cede furori.
Difficiles aditus impetus omnis habet.
Stultus, ab obliquo qui quum descendere possit,
Pugnat in adversas ire natator aquas.
Impatiens animus, nec adhuc tractabilis arte,
Respuit, atque odio verba monentis habet.
Adgrediar melius tunc, quum sua vulnera tangi
Jam sinet, et veris vocibus aptus erit.

Quis matrem, nisi mentis inops, in funere nati
  Flere vetet? non hoc illa monenda loco.
Quum dederit lacrymas, animumque expleverit ægrum;
  Ille dolor verbis emoderandus erit.
Temporis ars medicina fere est. Data tempore prosunt,
  Et data non apto tempore vina nocent.
Quin etiam accendas vitia, irritesque vetando;
  Temporibus si non adgrediare suis.
Ergo, ubi visus eris nostræ medicabilis arti,
  Fac monitis fugias otia prima meis.
Hæc, ut ames, faciunt: hæc, ut fecere, tuentur:
  Hæc sunt jucundi causa cibusque mali.
Otia si tollas, periere Cupidinis arcus;
  Contemtæque jacent, et sine luce, faces.
Quam platanus vino gaudet, quam populus unda,
  Et quam limosa canna palustris humo;
Tam Venus otia amat. Qui finem quæris amoris,
  Cedit amor rebus, res age: tutus eris.
Languor, et immodici sub nullo vindice somni,
  Aleaque, et multo tempora quassa mero,
Eripiunt omnes animis sine vulnere nervos:
  Adfluit incautis insidiosus Amor.
Desidiam puer ille sequi solet: odit agentes.
  Da vacuæ menti, quo teneatur, opus.
Sunt fora: sunt leges: sunt, quos tuearis, amici:
  Vade per urbanæ candida castra togæ.
Vel tu sanguinei juvenilia munera Martis

Suscipe : deliciæ jam tibi terga dabunt.
Ecce fugax Parthus, magni nova causa triumphi,
Jam videt in campis Cæsaris arma suis.
Vince Cupidineas pariter Parthasque sagittas :
Et refer ad patrios bina tropæa Deos.
Ut semel Ætola Venus est a cuspide læsa,
Mandat amatori bella gerenda suo.
Quæritis, Ægisthus quare sit factus adulter?
In promtu causa est : desidiosus erat.
Pugnabant alii tardis apud Ilion armis :
Transtulerat vires Græcia tota suas.
Sive operam bellis vellet dare, nulla gerebat;
Sive foro, vacuum litibus Argos erat.
Quod potuit, fecit; ne nil ageretur, amavit.
Sic venit ille puer : sic puer ille manet.
Rura quoque oblectant animos, studiumque colendi :
Quælibet huic curæ cedere cura potest.
Colla jube domitos oneri supponere tauros,
Sauciet ut duram vomer aduncus humum.
Obrue versata Cerealia semina terra,
Quæ tibi cum multo fœnore reddat ager.
Adspice curvatos pomorum pondere ramos;
Ut sua, quod peperit, vix ferat arbor onus.
Adspice jucundo labentes murmure rivos :
Adspice tondentes fertile gramen oves.
Ecce petunt rupes, præruptaque saxa, capellæ.
Jam referent hœdis ubera plena suis.

Pastor inæquali modulatur arundine carmen:
  Nec desunt comites, sedula turba, canes.
Parte sonant alia silvæ mugitibus altæ,
  Et queritur vitulum mater abesse suum.
Quid? quum suppositas fugiunt examina taxos,
  Ut relevent demti vimina torta favi?
Poma dat autumnus: formosa est messibus æstas:
  Ver præbet flores: igne levatur hiems.
Temporibus certis maturam rusticus uvam
  Deligit; et nudo sub pede musta fluunt:
Temporibus certis desectas adligat herbas;
  Et tonsam raro pectine verrit humum.
Ipse potes riguis plantam deponere in hortis:
  Ipse potes rivos ducere lenis aquæ.
Venerit insitio; fac ramum ramus adoptet,
  Stetque peregrinis arbor operta comis.
Quum semel hæc animum cepit mulcere voluptas,
  Debilibus pennis irritus exit Amor.
Vel tu venandi studium cole: sæpe recessit
  Turpiter a Phœbi victa sorore Venus.
Nunc leporem pronum catulo sectare sagaci:
  Nunc tua frondosis retia tende jugis.
Aut pavidos terre varia formidine cervos:
  Aut cadat adversa cuspide fossus aper.
Nocte fatigatum somnus, non cura puellæ,
  Excipit; et pingui membra quiete levat.
Lenius est studium, studium tamen, alite capta,

Aut lino, aut calamis præmia parva sequi.
Vel, quæ piscis edax avido mâle devoret ore,
Abdere supremis æra recurva cibis.
Aut his, aut aliis, donec dediscis amare,
Ipse tibi furtim decipiendus eris.
Tu tantum i, quamvis firmis retinebere vinclis,
I procul, et longas carpere perge vias.
Flebis, ut occurret desertæ nomen amicæ:
Stabit et in media pes tibi sæpe via.
Sed quanto minus ire voles, magis ire memento:
Perfer, et invitos currere coge pedes.
Nec pluvias vites: nec te peregrina morentur
Sabbata; nec damnis Allia nota suis.
Nec quot transieris, sed quot tibi, quære, supersint
Millia: nec, maneas ut prope, finge moras.
Tempora nec numera: nec crebro respice Romam.
Sed fuge. Tutus adhuc Parthus ab hoste fuga est.
Dura aliquis præcepta vocet mea: dura fatemur
Esse; sed, ut valeas, multa dolenda feres.
Sæpe bibi succos, quamvis invitus, amaros
Æger; et oranti mensa negata mihi.
Ut corpus redimas, ferrum patieris et ignes;
Arida nec sitiens ora levabis aqua;
Ut valeas animo, quidquam tolerare negabis?
At pretium pars hæc corpore majus habet.
Sed tamen est artis strictissima janua nostræ,
Et labor est unus tempora prima pati.

Adspicis, ut prensos urant juga prima juvencos?
  Ut nova velocem cingula lædat equum?
Forsitan a Laribus patriis exire pigebit.
  Sed tamen exibis : deinde redire voles.
Nec te Lar patrius, sed amor revocabit amicæ,
  Prætendens culpæ splendida verba suæ.
Quum semel exieris, centum solatia curæ
  Et rus, et comites, et via longa dabunt.
Nec satis esse puta discedere : lentus abesto;
  Dum perdat vires, sitque sine igne, cinis.
Si nisi firmata properabis mente reverti,
  Inferet arma tibi sæva rebellis Amor.
Quid? quod, ut abfueris, avidus sitiensque redibis;
  Et spatium damno cesserit omne tuo?
Viderit, Hæmoniæ si quis mala pabula terræ,
  Et magicas artes posse juvare putat.
Ista veneficii vetus est via. Noster Apollo
  Innocuam sacro carmine monstrat opem.
Me duce non tumulo prodire jubebitur umbra :
  Non anus infami carmine rumpet humum.
Non seges ex aliis alios transibit in agros :
  Nec subito Phœbi pallidus orbis erit.
Ut solet, æquoreas ibit Tiberinus in undas :
  Ut solet, in niveis Luna vehetur equis.
Nulla recantatas deponent pectora curas;
  Nec fugiet vivo sulfure victus amor.
Quid te Phasiacæ juverunt gramina terræ,

Quum cuperes patria, Colchi, manere domo?
Quid tibi profuerunt, Circe, Perseides herbæ,
Quum sua Neritias abstulit aura rates?
Omnia fecisti, ne callidus hospes abiret:
Ille dedit certæ lintea plena fugæ.
Omnia fecisti, ne te ferus ureret ignis:
Longus at invito pectore sedit amor.
Vertere quæ poteras homines in mille figuras;
Non poteras animi vertere jura tui.
Diceris his etiam, quum jam discedere vellet,
Dulichium verbis detinuisse ducem:
« Non ego, quod primo, memini, sperare solebam,
Jam precor, ut conjux tu meus esse velis.
Et tamen, ut conjux essem tua, digna videbar:
Quod Dea, quod magni filia Solis eram.
Ne properes oro: spatium pro munere posco.
Quid minus optari per mea vota potest?
Et freta mota vides, et debes illa timere.
Utilior velis postmodo ventus erit.
Quæ tibi causa fugæ? non hic nova Troja resurgit:
Non alius socios Rhesus ad arma vocat.
Hic amor, hic pax est; in qua male vulneror una:
Totaque sub regno terra futura tuo est. »
Illa loquebatur: navem solvebat Ulixes:
Irrita cum velis verba tulere Noti.
Ardet, et adsuetas Circe decurrit ad artes:
Nec tamen est illis attenuatus amor.

Ergo age, quisquis opem nostra tibi poscis ab arte,
  Deme veneficiis carminibusque fidem.
Si te causa potens domina retinebit in Urbe;
  Accipe, consilium quod sit in Urbe meum.
Optimus ille fuit vindex, lædentia pectus
  Vincula qui rupit, dedoluitque semel.
Si cui tantum animi est, illum mirabor et ipse;
  Et dicam, Monitis non eget iste meis.
Tu mihi, qui, quod amas, ægre dediscis amare;
  Nec potes, et velles posse; docendus eris.
Sæpe refer tecum sceleratæ facta puellæ;
  Et pone ante oculos omnia damna tuos.
Illud et illud habet: nec ea contenta rapina
  Sub titulum nostros misit avara lares.
Sic mihi juravit: sic me jurata fefellit.
  Ante suam quoties passa jacere forem!
Diligit ipsa alios; a me fastidit amari.
  Institor, heu! noctes, quas mihi non dat, habet!
Hæc tibi per totos inacescant omnia sensus:
  Hæc refer: hinc odii semina quære tui.
Atque utinam possis etiam facundus in illis
  Esse! dole tantum; sponte disertus eris.
Hæserat in quadam nuper mea cura puella:
  Conveniens animo non erat illa meo.
Curabar propriis æger Podalirius herbis:
  Et, fateor, medicus turpiter æger eram.
Profuit assidue vitiis insistere amicæ.

Idque mihi factum sæpe salubre fuit.
Quam mala sunt nostræ, dicebam, crura puellæ!
  Nec tamen, ut vere confiteamur, erant.
Brachia quam non sunt nostræ formosa puellæ!
  Et tamen, ut vere confiteamur, erant.
Quam brevis est! nec erat. Quam multum poscit amantem!
  Hinc odio venit maxima causa meo.
Et mala sunt vicina bonis. Errore sub illo
  Pro vitio virtus crimina sæpe tulit.
Quam potes, in pejus dotes deflecte puellæ:
  Judiciumque brevi limite falle tuum.
Turgida, si plena est; si fusca est, nigra vocetur.
  In gracili macies crimen habere potest.
Et poterit dici petulans, quæ rustica non est:
  Et poterit dici rustica, si qua proba est.
Quin etiam, quacunque caret tua femina dote,
  Hanc moveat, blandis usque precare sonis.
Exige quod cantet, si qua est sine voce puella:
  Fac saltet, nescit si qua movere manum.
Barbara sermone est; fac tecum multa loquatur.
  Non didicit chordas tangere; posce lyram.
Durius incedit; face inambulet. Omne papillæ
  Pectus habent tumidæ; fascia nulla tegat.
Si male dentata est; narra, quod rideat, illi.
  Mollibus est oculis, quod fleat illa, refer.
Proderit et subito, quum se non finxerit ulli,
  Ad dominam celeres mane tulisse gradus.

Auferimur cultu; gemmis auroque teguntur
   Omnia. Pars minima est ipsa puella sui.
Sæpe, ubi sit, quod ames, inter tam multa requiras.
   Decipit hac oculos ægide dives Amor.
Improvisus ades; deprendes tutus inermem:
   Infelix vitiis excidet illa suis.
Nec tamen huic nimium præcepto credere tutum est:
   Fallit enim multos forma sine arte decens.
Tum quoque, quum positis sua collinet ora venenis,
   Ad dominæ vultus, nec pudor obstet, eas.
Pyxidas invenies, et rerum mille colores;
   Et fluere in tepidos œsypa lapsa sinus.
Illa tuas redolent, Phineu, medicamina mensas:
   Non semel hinc stomacho nausea facta meo.
Nunc tibi, quæ medio Veneris præstentur in usu,
   Eloquar. Ex omni parte fugandus amor.
Multa quidem ex illis pudor est mihi dicere: sed tu
   Ingenio verbis concipe plura meis.
Nuper enim nostros quidam carpsere libellos;
   Quorum censura Musa proterva mea est.
Dummodo sic placeam, dum toto canter in orbe;
   Quod volet, impugnent unus et alter opus.
Ingenium magni detrectat Livor Homeri:
   Quisquis es, ex illo, Zoile, nomen habes.
Et tua sacrilegæ laniarunt carmina linguæ,
   Pertulit huc victos quo duce Troja Deos.
Summa petit livor: perflant altissima venti:

Summa petunt dextra fulmina missa Jovis.
At tu, quicunque es, quem nostra licentia lædit;
Si sapis, ad numeros exige quidque suos.
Fortia Mæonio gaudent pede bella referri.
Deliciis illic quis locus esse potest?
Grande sonant Tragici; Tragicos decet ira cothurnos:
Usibus e mediis soccus habendus erit.
Liber in adversos hostes stringatur Iambus;
Seu celer, extremum seu trahat ille pedem.
Blanda pharetratos Elegeia cantet Amores:
Et levis arbitrio ludat amica suo.
Callimachi numeris non est dicendus Achilles:
Cydippe non est oris, Homere, tui.
Quis ferat Andromaches peragentem Thaida partes?
Peccat, in Andromache Thaida si quis agat.
Thais in Arte mea: lascivia libera nostra est.
Nil mihi cum vitta: Thais in Arte mea est.
Si mea materiæ respondet Musa jocosæ,
Vicimus, et falsi criminis acta rea est.
Rumpere, Livor edax; jam magnum nomen habemus:
Majus erit; tantum, quo pede cœpit, eat.
Sed nimium properas: vivam modo; plura dolebis:
Et capiunt animi carmina multa mei.
Nam juvat, et studium famæ mihi crescit amore:
Principio clivi vester anhelat equus.
Tantum se nobis Elegi debere fatentur,
Quantum Virgilio nobile debet opus.

Hactenus Invidiæ respondimus. Attrahe lora
  Fortius; et gyro curre, poeta, tuo.
Ergo ubi concubitus, et opus juvenile petetur;
  Et prope promissæ tempora noctis erunt;
Gaudia ne dominæ, pleno si pectore sumes,
  Te capiant; ineas quamlibet ante velim.
Quamlibet invenias, in qua tibi prima voluptas
  Desinat: a prima proxima segnis erit.
Sustentata Venus gratissima. Frigore soles,
  Sole juvant umbræ: grata fit unda siti.
Et pudet, et dicam, Venerem quoque junge figura,
  Qua minime jungi quamque decere putes.
Nec labor efficere est. Raræ sibi vera fatentur:
  Et nihil est, quod se dedecuisse putent.
Tunc etiam jubeo totas aperire fenestras,
  Turpiaque admisso membra notare die.
At, simul ad metas venit finita voluptas,
  Lassaque quum tota corpora mente jacent;
Dum piget, et nullam malis tetigisse puellam,
  Tacturusque tibi non videare diu;
Tunc animo signa, quodcunque in corpore mendæ est;
  Luminaque in vitiis illius usque tene.
Forsitan hæc aliquis, nam sunt quoque, parva vocabit:
  Sed, quæ non prosunt singula, multa juvant.
Parva necat morsu spatiosum vipera taurum:
  A cane non magno sæpe tenetur aper.
Tu tantum numero pugna; præceptaque in unum

Contrahe : de multis grandis acervus erit.
Sed quoniam mores totidem, totidemque figuræ;
Non sunt judiciis omnia danda meis.
Quo tua non possunt offendi pectora facto,
Forsitan hoc alio judice crimen erit.
Ille quod obscœnas in aperto corpore partes
Viderat; in cursu qui fuit, hæsit amor :
Ille quod, a Veneris rebus surgente puella,
Vidit in immundo signa pudenda toro.
Luditis, o, si quos potuerunt ista movere.
Adflarant tepidæ pectora vestra faces.
Attrahet ille puer contentos fortius arcus :
Saucia majorem turba petetis opem.
Quid? qui clam latuit, reddente obscœna puella;
Et vidit, quæ mos ipse videre vetat?
Dî melius, quam nos moneamus talia quemquam!
Ut prosint, non sunt experienda tamen.
Hortor et, ut pariter binas habeatis amicas.
Fortior est, plures si quis habere potest.
Secta bipartito quum mens discurrit utroque;
Alterius vires subtrahit alter amor.
Grandia per multos tenuantur flumina rivos,
Cassaque seducto stipite flamma perit.
Non satis una tenet ceratas ancora puppes :
Non satis est liquidis unicus hamus aquis.
Qui sibi jam pridem solatia bina paravit,
Jam pridem summa victor in arce fuit.

At tibi, qui dominæ fueris male creditus uni,
  Nunc saltem novus est inveniendus amor.
Pasiphaes Minos in Procride prodidit ignes:
  Cessit ab Idæa conjuge victa prior.
Amphilochi frater ne Phegida semper amaret,
  Callirhoe fecit parte recepta tori.
Et Parin OEnone summos tenuisset ad annos,
  Si non OEbalia pellice læsa foret.
Conjugis Odrysio placuisset forma tyranno:
  Sed melior clausæ forma sororis erat.
Quid moror exemplis, quorum me turba fatigat?
  Successore novo vincitur omnis amor.
Fortius e multis mater desiderat unum;
  Quam cui flens clamat, Tu mihi solus eras.
At ne forte putes nova me tibi condere jura;
  Atque utinam inventi gloria nostra foret!
Vidit id Atrides. Quid enim non ille videret,
  Cujus in arbitrio Græcia tota fuit?
Marte suo captam Chryseida victor amabat:
  At senior stulte flebat ubique parens.
Quid lacrymas, odiose senex? bene convenit illis.
  Officio natam lædis, inepte, tuo.
Quam postquam reddi Calchas, ope tutus Achillis,
  Jusserat, et patria est illa recepta domo;
Est, ait Atrides, illi quam proxima forma;
  Et, si prima sinat syllaba, nomen idem:
Hanc mihi, si sapiat, per se concedat Achilles:

Sin minus; imperium sentiat ille meum.
Quod si quis vestrûm factum hoc incusat, Achivi;
Est aliquid valida sceptra tenere manu.
Nam, si rex ego sum, nec mecum dormiet illa,
In mea Thersites regna licebit eat.
Dixit; et hanc habuit solatia magna prioris:
Et prior est cura cura sepulta nova.
Ergo adsume novas, auctore Agamemnone, flammas;
Ut tuus in bivio distineatur amor.
Quæris, ubi invenias? Artes, i, perlege nostras.
Plena puellarum jam tibi navis eat.
Quod si quid præcepta valent mea, si quid Apollo
Utile mortales perdocet ore meo;
Quamvis infelix media torreberis Ætna,
Frigidior glacie fac videare tuæ.
Et sanum simula; ne, si quid forte dolebis,
Sentiat: et ride, quum tibi flendus eris.
Non ego te jubeo medias abrumpere curas:
Non sunt imperii tam fera jura mei.
Quod non es, simula; positosque imitare furores:
Sic facies vere, quod meditatus eris.
Sæpe ego ne biberem, volui dormire videri:
Dum videor, somno lumina victa dedi.
Deceptum risi, qui se simulabat amare;
In laqueos auceps decideratque suos.
Intrat amor mentes usu: dediscitur usu.
Qui poterit sanum fingere, sanus erit.

Dixerit, ut venias pacta tibi nocte, venito.
  Veneris, et fuerit janua clausa; feras.
Nec dic blanditias, nec fac convicia posti,
  Nec latus in duro limine pone tuum.
Postera lux aderit; careant tua verba querelis:
  Et nulla in vultu signa dolentis habe.
Jam ponet fastus, quum te languere videbit:
  Hoc etiam nostra munus ab arte feres.
Te quoque falle tamen, nec sit tibi finis amandi.
  Propositis frenis sæpe repugnat equus.
Utilitas lateat; quod non profitebere, fiet.
  Quæ nimis adparent retia, vitat avis.
Ne sibi tam placeat, quo te contemnere possit;
  Sume animos: animis cedat ut illa tuis.
Janua forte patet: quamvis revocabere, transi.
  Est data nox; dubita nocte venire data.
Posse pati facile est; tibi ni sapientia desit,
  Promtius e facili gaudia ferre licet.
Et quisquam præcepta potest mea dura vocare?
  En etiam partes conciliantis ago.
Nam, quoniam variant animi, variamus et artes.
  Mille mali species, mille salutis erunt.
Corpora vix ferro quædam sanantur acuto:
  Auxilium multis succus et herba fuit.
Mollior es, nec abire potes, vinctusque teneris,
  Et tua sævus Amor sub pede colla premit;
Desine luctari: referant tua carbasa venti:

Quoque vocant fluctus, hac tibi remus eat.
Explenda est sitis ista tibi, qua perditus ardes.
Cedimus : e medio jam licet amne bibas.
Sed bibe plus etiam, quam quod præcordia poscunt :
Gutture fac pleno sumta redundet aqua.
Perfruere usque tua, nullo prohibente, puella.
Illa tibi noctes auferat, illa dies.
Tædia quære : malis faciunt et tædia finem.
Jam quoque, quum credas posse carere, mane.
Dum bene te cumules, et copia tollat amorem;
E fastidita non juvet isse domo.
Fit quoque longus amor, quem diffidentia nutrit.
Hunc tu si quæres ponere; pone metum.
Qui timet, ut sua sit, neu quis sibi detrahat illam ;
Ille Machaonia vix ope sanus erit.
Plus amat e natis mater plerumque duobus,
Pro cujus reditu, quod gerit arma, timet.
Est prope Collinam templum venerabile portam:
Imposuit templo nomina celsus Eryx.
Est illic Lethæus Amor, qui pectora sanat;
Inque suas gelidam lampadas addit aquam.
Illic et juvenes votis oblivia poscunt :
Et si qua est duro capta puella viro.
Is mihi sic dixit (dubito, verusne Cupido,
An somnus fuerit; sed puto somnus erat):
O qui sollicitos modo das, modo demis, amores,
Adjice præceptis hoc quoque, Naso, tuis.

Ad mala quisque animum referat sua; ponet amorem :
  Omnibus illa Deus plusve minusve dedit.
Qui Puteal Janumque timet, celeresque Kalendas,
  Torqueat hunc æris mutua summa sui.
Cui pater est durus, votis ut cetera cedant,
  Huic pater ante oculos durus habendus erit.
Hic male dotata pauper cum conjuge vivit :
  Uxorem fato credat obesse suo.
Est tibi rure bono generosæ fertilis uvæ
  Vinea : ne nascens uva sit usta, time.
Ille habet in reditu navim : mare semper iniquum
  Cogitet, et damno litora fœda suo.
Filius hunc miles, te filia nubilis angant.
  Et quis non causas mille doloris habet?
Ut possis odisse tuam, Pari, funera fratrum
  Debueras oculis substituisse tuis.
Plura loquebatur; placidum puerilis imago
  Destituit somnum : si modo somnus erat.
Quid faciam? media navim Palinurus in unda
  Deserit. Ignotas cogor inire vias.
Quisquis amas, loca sola nocent, loca sola caveto.
  Quo fugis? in populo tutior esse potes.
Non tibi secretis (augent secreta furores)
  Est opus : auxilio turba futura tibi est.
Tristis eris, si solus eris : dominæque relictæ
  Ante oculos facies stabit, ut ipsa, tuos.
Tristior idcirco nox est, quam tempora Phœbi :

Quæ relevet luctus, turba sodalis abest.
Nec fuge colloquium : nec sit tibi janua clausa :
Nec tenebris vultus flebilis abde tuos.
Semper habe Pyladen, qui consoletur Oresten.
Hic quoque amicitiæ non levis usus erit.
Quid nisi secretæ læserunt Phyllida silvæ?
Certa necis causa est : incomitata fuit.
Ibat, ut Edono referens trieterica Baccho
Ire solet fusis barbara turba comis.
Et modo, qua poterat, longum spectabat in æquor·
Nunc in arenosa lassa jacebat humo.
Perfide Demophoon, surdas clamabat ad undas :
Ruptaque singultu verba dolentis erant.
Limes erat tenuis, longa subnubilus umbra,
Quo tulit illa suos ad mare sæpe pedes.
Nona terebatur miseræ via. Videris, inquit :
Et spectat zonam pallida facta suam.
Adspicit et ramos : dubitat, refugitque quod audet :
Et timet : et digitos ad sua colla refert.
Sithoni, tunc certe vellem non sola fuisses;
Non fleres positis Phyllida, silva, comis.
Phyllidis exemplo nimium secreta timete,
Læse vir a domina, læsa puella viro.
Præstiterat juvenis, quidquid mea Musa jubebat;
Inque suæ portu pæne salutis erat.
Recidit, ut cupidos inter devenit amantes :
Et, quæ condiderat, tela resumsit Amor.

Si quis amas, nec vis; facito contagia vites.
Hæc etiam pecori sæpe nocere solent.
Dum spectant oculi læsos, læduntur et ipsi:
Multaque corporibus transitione nocent.
In loca nonnunquam siccis arentia glebis
De prope currenti flumine manat aqua.
Manat amor tectus, si non ab amante recedas:
Turbaque in hoc omnes ingeniosa sumus.
Alter item jam sanus erat; vicinia læsit.
Occursum dominæ non tulit ille suæ.
Vulnus in antiquum rediit male firma cicatrix,
Successumque artes non habuere meæ.
Proximus a tectis ignis defenditur ægre:
Utile finitimis abstinuisse locis.
Nec, quæ ferre solet spatiantem porticus illam,
Te ferat: officium neve colatur idem.
Quid juvat admonitu tepidam recalescere mentem?
Alter, si possis, orbis habendus erit.
Non facile esuriens posita retinebere mensa:
Et multam saliens incitat unda sitim.
Non facile est visa taurum retinere juvenca:
Fortis equus visæ semper adhinnit equæ.
Hæc ubi præstiteris, ut tandem litora tangas,
Non satis est ipsam deseruisse tibi.
Et soror, et mater valeant, et conscia nutrix,
Et quidquid dominæ pars erit ulla tuæ.
Nec veniat servus: nec flens ancillula fictum

Suppliciter dominæ nomine dicat, Ave.
Nec, si scire voles, quid agat tamen illa, rogabis.
Profer: erit lucro lingua retenta suo.
Tu quoque, qui causam finiti reddis amoris,
Deque tua domina multa querenda refers;
Parce queri. Melius sic ulciscere tacendo;
Dum desideriis effluat illa tuis:
Et malim taceas, quam te desisse loquaris.
Qui nimium multis, Non amo, dicit; amat.
Sed meliore fide paulatim exstinguitur ignis,
Quam subito. Lente desine; tutus eris.
Flumine perpetuo torrens solet acrius ire.
Sed tamen hæc brevis est, illa perennis aqua.
Fallat, et in tenues evanidus exeat auras,
Perque gradus molles emoriatur amor.
Sed modo dilectam scelus est odisse puellam:
Exitus ingeniis convenit iste feris.
Non curare sat est. Odio qui finit amorem,
Aut amat, aut ægre desinet esse miser.
Turpe, vir et mulier, juncti modo, protinus hostes:
Non illas lites Appias ipsa probat.
Sæpe reas faciunt, et amant. Ubi nulla simultas
Incidit, admonitu liber aberrat amor.
Forte aderam juveni: dominam lectica tenebat:
Horrebant sævis omnia verba minis.
Jamque vadaturus, Lectica prodeat, inquit.
Prodierat: visa conjuge mutus erat.

Et manus, et manibus duplices cecidere tabellæ :
  Venit in amplexus : atque ita, Vincis, ait.
(Tutius est, aptumque magis, discedere pace,
  Quam petere a thalamis litigiosa fora.)
Munera quæ dederis, habeat sine lite jubeto :
  Esse solent magno damna minora bono.
Quod si vos aliquis conducet casus in unum,
  Mente memor tota, quæ damus arma, tene.
Nunc opus est armis : hic, o fortissime, pugna.
  Vincenda est telo Penthesilea tuo.
Nunc tibi rivalis, nunc durum limen, amanti :
  Nunc mediis subeant irrita verba Deis.
Nec compone comas, quia sis venturus ad illam :
  Nec toga sit laxo conspicienda sinu.
Nulla sit ut placeas alienæ cura puellæ :
  Jam facito e multis una sit illa tibi.
Sed quid præcipue nostris conatibus obstet,
  Eloquar; exemplo quemque docente suo.
Desinimus tarde, quia nos speramus amari.
  Dum sibi quisque placet, credula turba sumus.
At tu nec voces (quid enim fallacius illis?)
  Crede, nec æternos pondus habere Deos.
Neve puellarum lacrymis moveare caveto :
  Ut flerent, oculos erudiere suos.
Artibus innumeris mens oppugnatur amantum;
  Ut lapis æquoreis undique pulsus aquis.
Nec causas aperi, quare divortia malis :

Nec dic, quid doleas; clam tamen usque dole.
Nec peccata refer; ne diluat. Ipse favebis,
Ut melior causa causa sit illa tua.
Qui silet, est firmus: qui dicit multa puellæ
Probra, satisfieri postulat ille sibi.
Non ego Dulichio furiales more sagittas,
Nec rapidas ausim tingere in amne faces.
Nec nos purpureas pueri resecabimus alas:
Nec sacer arte mea laxior arcus erit.
Consilium est, quodcunque cano. Parete canenti:
Utque facis, cœptis, Phœbe saluber, ades.
Phœbus adest: sonuere lyræ; sonuere pharetræ.
Signa Deum nosco per sua: Phœbus adest.
Confer Amyclæis medicatum vellus ahenis
Murice cum Tyrio: turpius illud erit.
Vos quoque formosis vestras conferte puellas:
Incipiet dominæ quemque pudere suæ.
Utraque formosæ Paridi potuere videri;
Sed sibi collatam vicit utramque Venus.
Nec solam faciem, mores quoque confer et artes:
Tantum judicio ne tuus obsit amor.
Exiguum est, quod deinde canam: sed profuit illud
Exiguum multis, in quibus ipse fui.
Scripta cave relegas blandæ servata puellæ:
Constantes animos scripta relecta movent.
Omnia pone feros, quamvis invitus, in ignes:
Et dic, Ardoris sit rogus iste mei.

Thestias absentem succendit stipite natum.
  Tu timide flammæ perfida verba dabis?
Si potes, et ceras remove. Quid imagine muta
  Carperis? hoc periit Laodamia modo.
Et loca multa nocent. Fugito loca conscia vestri
  Concubitus. Causas mille doloris habent.
Hic fuit; hic cubuit: thalamo dormivimus isto:
  Hic mihi lasciva gaudia nocte dedit.
Admonitu refricatur amor; vulnusque novatum
  Scinditur. Infirmis causa pusilla nocet.
Ut pæne exstinctum cinerem si sulfure tangas,
  Vivet, et e minimo maximus ignis erit:
Sic, nisi vitaris quidquid renovabit amorem,
  Flamma redardescet, quæ modo nulla fuit.
Argolides cuperent fugisse Capharea puppes,
  Teque, senex, luctus ignibus ulte tuos.
Præterita cautus Niseide navita gaudet.
  Tu loca, quæ nimium grata fuere, cave.
Hæc tibi sint Syrtes; hæc Acroceraunia vita:
  Hic vomit epotas dira Charybdis aquas.
Sunt, quæ non possint aliquo cogente juberi;
  Sæpe tamen casu facta juvare solent.
Perdat opes Phædra; parces, Neptune, nepoti:
  Nec faciet pavidos taurus avitus equos.
Gnosida fecisses inopem; sapienter amasset:
  Divitiis alitur luxuriosus amor.
Cur nemo est, Hecalen, nulla est, quæ ceperit Iron?

Nempe quod alter egens, altera pauper erat.
Non habet, unde suum paupertas pascat amorem:
Non tamen hoc tanti est, pauper ut esse velis.
At tibi sit tanti, non indulgere theatris;
Dum bene de vacuo pectore cedat amor.
Enervant animos citharæ, lotosque, lyræque,
Et vox, et numeris brachia mota suis.
Illic assidue ficti saltantur amantes:
Quid caveas actor, quid juvet, arte docet.
Eloquar invitus: teneros ne tange poetas.
Submoveo dotes impius ipse meas.
Callimachum fugito; non est inimicus Amori:
Et cum Callimacho tu quoque, Coe, noces.
Me certe Sappho meliorem fecit amicæ:
Nec rigidos mores Teia Musa dedit.
Carmina quis potuit tuto legisse Tibulli,
Vel tua, cujus opus Cynthia sola fuit?
Quis potuit lecto durus discedere Gallo?
Et mea nescio quid carmina dulce sonant.
Quod nisi dux operis vatem frustratur Apollo,
Æmulus est nostri maxima causa mali.
At tu rivalem noli tibi fingere quemquam:
Inque suo solam crede jacere toro.
Acrius Hermionen ideo dilexit Orestes,
Esse quod alterius cœperat illa viri.
Quid, Menelae, doles? ibas sine conjuge Creten:
Et poteras nupta lentus abesse tua.

Ut Paris hanc rapuit; nunc demum uxore carere
  Non potes. Alterius crevit amore tuus.
Hoc et in abducta Briseide flebat Achilles,
  Illam Plisthenio gaudia ferre toro.
Nec frustra flebat; mihi credite. Fecit Atrides,
  Quod si non faceret, turpiter esset iners.
Certe ego fecissem, nec sum sapientior illo.
  Invidiæ fructus maximus ille fuit.
Nam sibi quod nunquam tactam Briseida jurat
  Per sceptrum; sceptrum non putat esse Deos.
Dî faciant, dominæ possis transire relictæ
  Limina, proposito sufficiantque pedes.
Et poteris: modo velle tene. Nunc fortiter ire,
  Nunc opus est celeri subdere calcar equo.
Illo Lotophagos, illo Sirenas in antro
  Esse puta: remis adjice vela tuis.
Hunc quoque, quo quondam nimium rivale dolebas,
  Vellem desineres hostis habere loco.
At certe, quamvis odio remanente, saluta.
  Oscula quum poteris jam dare, sanus eris.
Ecce cibos etiam (medicinæ fungar ut omni
  Munere), quos fugias, quosve sequare, dabo.
Daunius, an Libycis bulbus tibi missus ab oris,
  An veniat Megaris, noxius omnis erit.
Nec minus erucas aptum vitare salaces,
  Et quidquid Veneri corpora nostra parat.
Utilius sumas acuentes lumina rutas,

Et quidquid Veneri corpora nostra negat.
Quid tibi præcipiam de Bacchi munere, quæris?
Spe brevius monitis expediere meis.
Vina parant animum Veneri, nisi plurima sumas,
Et stupeant multo corda sepulta mero.
Nutritur vento, vento restinguitur ignis.
Lenis alit flammam, grandior aura necat.
Aut nulla ebrietas, aut tanta sit, ut tibi curas
Eripiat: si qua est inter utramque, nocet.
Hoc opus exegi. Fessæ date serta carinæ.
Contigimus portum, quo mihi cursus erat.
Postmodo reddetis sacro pia vota poetæ,
Carmine sanati femina virque meo.

PUBLII

OVIDII NASONIS

MEDICAMINA FACIEI.

FRAGMENTUM.

MEDICAMINA FACIEI.

FRAGMENTUM.

Discite, quæ faciem commendet cura, puellæ,
Et quo sit vobis forma tuenda modo.
Cultus humum sterilem Cerealia pendere jussit
Munera : mordaces interiere rubi.
Cultus et in pomis succos emendat acerbos;
Fissaque adoptivas accipit arbor opes.
Culta placent. Auro sublimia tecta linuntur:
Nigra sub imposito marmore terra latet.
Vellera sæpe eadem Tyrio medicantur aheno :
Sectile deliciis India præbet ebur.
Forsitan antiquæ, Tatio sub rege, Sabinæ
Maluèrint, quam se, rura paterna coli.
Quum matrona, premens altum rubicunda sedile,
Assiduo durum pollice nebat opus:
Ipsaque claudebat, quos filia paverat, agnos;
Ipsa dabat virgas cæsaque ligna foco.
At vestræ teneras matres peperere puellas.
Vultis inaurata corpora veste tegi.
Vultis odoratos positu variare capillos:
Conspicuam gemmis vultis habere manum.
Induitis collo lapides Oriente paratos,

Et quantos oneri est aure tulisse duos.
Nec tamen indignum, si vobis cura placendi,
Quum comtos habeant secula nostra viros.
Feminea vestri poliuntur lege mariti:
Et vix ad cultus nupta, quod addat, habet.
Proin se quæque parent: nec, quo venentur amores,
Refert: munditiæ crimina nulla merent.
Rure latent, finguntque comas. Licet arduus illas
Celet Athos; cultas altus habebit Athos.
Est etiam placuisse sibi quotacunque voluptas:
Virginibus cordi grataque forma sua est.
Laudatas homini volucris Junonia pennas
Explicat, et forma muta superbit avis.
Sic potius nos uret amor, quam fortibus herbis,
Quas maga terribili subsecat arte manus.
Nec vos graminibus, nec mixto credite succo:
Nec tentate nocens virus amantis equæ.
Nec mediæ Marsis finduntur cantibus angues,
Nec redit in fontes unda supina suos.
Et quamvis aliquis Temesæa removerit æra;
Nunquam Luna suis excutietur equis.
Prima sit in vobis morum tutela, puellæ:
Ingenio facies conciliante placet.
Certus amor morum est: formam populabitur ætas,
Et placitus rugis vultus aratus erit.
Tempus erit, quo vos speculum vidisse pigebit,
Et veniet rugis altera causa, dolor.

Sufficit, et longum probitas perdurat in ævum;
Fertque suos annos: hinc bene pendet amor.
Disce, age, quum teneros somnus dimiserit artus,
Candida quo possint ora nitere modo.
Hordea, quæ Libyci ratibus misere coloni,
Exue de palea tegminibusque suis.
Par ervi mensura decem madefiat ab ovis:
Sed cumulent libras hordea nuda duas.
Hæc ubi ventosas fuerint siccata per auras,
Lenta jube scabra frangat asella mola.
Et, quæ prima cadunt vivaci cornua cervo,
Contere: in hæc solidi sexta face assis eat.
Jamque ubi pulvereæ fuerint confusa farinæ,
Protinus in cribris omnia cerne cavis.
Adjice Narcissi bis sex sine cortice bulbos,
Strenua quos puro marmore dextra terat:
Sextantemque trahat gummi cum semine Thusco.
Huc novies tanto plus tibi mellis eat.
Quæcunque adficiet tali medicamine vultum,
Fulgebit speculo lævior ipsa suo.
Nec tu pallentes dubita torrere lupinos,
Et simul inflantes corpora frige fabas.
Utraque sex habeant, æquo discrimine, libras:
Utraque da nigris comminuenda molis.
Nec cerussa tibi, nec nitri spuma rubentis
Desit, et Illyrica quæ venit iris humo.
Da validis juvenum pariter subigenda lacertis:

Sed justum tritis uncia pondus erit.
Addita de querulo volucrum medicamina nido
Ore fugant maculas: Halcyonea vocant.
Pondere, si quæris, quo sim contentus in illis;
Quod trahit in partes uncia sexta duas.
Ut coeant, apteque lini per corpora possint,
Adjice de flavis Attica mella favis.
Quamvis thura Deos irataque numina placent;
Non tamen accensis omnia danda focis.
Thus ubi miscueris radenti tubera nitro;
Ponderibus justis fac sit utrimque triens.
Parte minus quarta dereptum cortice gummi,
Et modicum e myrrhis pinguibus adde cubum.
Hæc ubi contriris, per densa foramina cerne:
Pulvis ab infuso melle premendus erit.
Profuit et marathros bene olentibus addere myrrhis;
Quinque trahant marathri scrupula, myrrha novem.
Arentisque rosæ quantum manus una prehendat,
Cumque Ammoniaco mascula thura sale.
Hordea quem faciunt illis adfunde cremorem.
Æquent expensas cum sale thura rosas.
Tempore sis parvo molles licet illita vultus,
Hærebit toto multus in ore color.
Vidi quæ gelida madefacta papavera lympha
Contereret, teneris illineretque genis.

* * *

P. OVIDII NASONIS

FASTORUM

LIBRI SEX PRIORES.

LIBRI PRIMI

ARGUMENTUM.

Operis expositio et invocatio, 1—26. Annus a Romulo in decem menses digestus, 27—44. Dies fasti, nefasti, intercisi, 45—54. Kalendæ, Nonæ, Idus, 55—62. Jani dies festus, 63—86. Propria Jani officia, 87—144. Novus annus, ab hibernali solstitio inchoatus, 145—164. Prima ineuntis anni die licitus labor, 165—174. Vota ineunte anno, 175—182. Strenarum origo, 183—226. Saturnus in Latium receptus, 227—240. Aurea ætas, regnante Jano, 241—254. Sabinis iter repentinis aquis interclusum, 255—276. Jani Templum, 277—288. Templum Æsculapio sacratum, 289—294. Astronomiæ laus, 295—310. Agonalia sacra, et Aristæi fabula, 317—392. Priapus Lotidos amore captus, 393—440. Carmentalia, 465—496. Evandri adventus in Italiam, 497—540. Cacus ab Hercule devictus, 541—586. Carpenta matronis restituta, 617—636. Templum Concordiæ dicatum, 637—650. Sementinæ feriæ, 657—704. Festum Pacis, 709, ad finem libri.

FASTORUM

LIBER PRIMUS.

TEMPORA cum causis Latium digesta per annum,
  Lapsaque sub terras, ortaque signa, canam.
Excipe pacato, Cæsar Germanice, vultu
  Hoc opus, et timidæ dirige navis iter;
Officiique levem non aversatus honorem,
  In tibi devoto munere dexter ades.
Sacra recognosces Annalibus eruta priscis,
  Et quo sit merito quæque notata dies.
Invenies illic et festa domestica vobis:
  Sæpe tibi pater est, sæpe legendus avus.
Quæque ferunt illi pictos signantia Fastos,
  Tu quoque cum Druso præmia fratre feres.
Cæsaris arma canant alii: nos Cæsaris aras,
  Et quoscunque sacris addidit ille dies.
Adnue conanti per laudes ire tuorum,
  Deque meo pavidos excute corde metus.
Da mihi te placidum: dederis in carmina vires.
  Ingenium vultu statque caditque tuo.
Pagina judicium docti subitura movetur
  Principis, ut Clario missa legenda Deo.
Quæ sit enim culti facundia sensimus oris,

Civica pro trepidis quum tulit arma reis.
Scimus et, ad nostras quum se tulit impetus artes,
Ingenii currant flumina quanta tui.
Si licet, et fas est, vates rege vatis habenas:
Auspice te felix totus ut annus eat.

Tempora digereret quum conditor Urbis, in anno
Constituit menses quinque bis esse suo.
Scilicet arma magis, quam sidera, Romule, noras:
Curaque finitimos vincere major erat.
Est tamen et ratio, Cæsar, quæ moverit illum:
Erroremque suum quo tueatur, habet.
Quod satis est, utero matris dum prodeat infans,
Hoc anno statuit temporis esse satis.
Per totidem menses a funere conjugis uxor
Sustinet in vidua tristia signa domo.
Hoc igitur vidit trabeati cura Quirini,
Quum rudibus populis annua jura daret.
Martis erat primus mensis, Venerisque secundus.
Hæc generis princeps, ipsius ille pater.
Tertius a Senibus, Juvenum de nomine quartus:
Quæ sequitur, numero turba notata fuit.
At Numa nec Janum, nec avitas præterit umbras;
Mensibus antiquis adposuitque duos.

Ne tamen ignores variorum jura dierum:
Non habet officii Lucifer omnis idem.

Ille Nefastus erit, per quem tria vèrba silentur:
  Fastus erit, per quem lege licebit agi.
Neu toto perstare die sua jura putaris,
  Qui jam Fastus erit, mane Nefastus erat.
Nam simul exta Deo data sunt, licet omnia fari;
  Verbaque honoratus libera prætor habet.
Est quoque, quo populum jus est includere septis:
  Est quoque, qui nono semper ab orbe redit.

Vindicat Ausonias Junonis cura Kalendas:
  Idibus alba Jovi grandior agna cadit.
Nonarum tutela Deo caret. Omnibus istis,
  (Ne fallare cave), proximus Ater erit.
Omen ab eventu est: illis nam Roma diebus
  Damna sub adverso tristia Marte tulit.
Hæc mihi dicta semel: totis hærentia Fastis,
  Ne seriem rerum scindere cogar, erunt.

Ecce tibi faustum, Germanice, nuntiat annum,
  Inque meò primus carmine Janus adest.
Jane biceps, anni tacite labentis origo,
  Solus de Superis qui tua terga vides,
Dexter ades ducibus, quorum secura labore
  Otia terra ferax, otia pontus agit.
Dexter ades Patribusque tuis, populoque Quirini;
  Et resera nutu candida templa tuo.
Prospera lux oritur: linguisque animisque favete:

Nunc dicenda bono sunt bona verba die.
Lite vacent aures, insanaque protinus absint
Jurgia: differ opus, livida lingua, tuum.
Cernis, odoratis ut luceat ignibus æther,
Et sonet accensis spica Cilissa focis?
Flamma nitore suo templorum verberat aurum,
Et tremulum summa spargit in æde jubar.
Vestibus intactis Tarpeias itur in arces;
Et populus festo concolor ipse suo est.
Jamque novi præeunt fasces, nova purpura fulget,
Et nova conspicuum pondera sentit ebur.
Colla rudes operum præbent ferienda juvenci,
Quos aluit campis herba Falisca suis.
Jupiter, arce sua totum quum spectet in orbem,
Nil, nisi Romanum, quod tueatur, habet.
Salve, læta dies! meliorque revertere semper,
A populo rerum digna potente coli.

Quem tamen esse Deum te dicam, Jane biformis?
Nam tibi par nullum Græcia numen habet.
Ede simul causam, cur de cœlestibus unus,
Sitque quod a tergo, sitque quod ante, vides.
Hæc ego quum sumtis agitarem mente tabellis,
Lucidior visa est, quam fuit ante, domus.
Tum sacer, ancipiti mirandus imagine, Janus
Bina repente oculis obtulit ora meis.
Obstupui, sensique metu riguisse capillos,

Et gelidum subito frigore pectus erat.
Ille tenens dextra baculum, clavemque sinistra,
Edidit hos nobis ore priore sonos:
Disce, metu posito, vates operose dierum,
Quod petis, et voces percipe mente meas.
Me Chaos antiqui, nam res sum prisca, vocabant
Adspice, quam longi temporis acta canam.
Lucidus hic aer, et, quæ tria corpora restant,
Ignis, aquæ, tellus, unus acervus erant.
Ut semel hæc rerum secessit lite suarum,
Inque novas abiit massa soluta domos;
Flamma petit altum; propior locus aera cepit:
Sederunt medio terra fretumque solo.
Tunc ego, qui fueram globus, et sine imagine moles,
In faciem redii dignaque membra Deo.
Nunc quoque, confusæ quondam nota parva figuræ,
Ante quod est in me, postque videtur idem.
Accipe, quæsitæ quæ causa sit altera formæ;
Hanc simul ut noris, officiumque meum.
Quidquid ubique vides, cœlum, mare, nubila, terras,
Omnia sunt nostra clausa, patentque manu.
Me penes est unum vasti custodia mundi;
Et jus vertendi cardinis omne meum est.
Quum libuit Pacem placidis emittere tectis,
Libera perpetuas ambulat illa vias.
Sanguine letifero totus miscebitur orbis,
Ni teneant rigidæ condita bella seræ.

Præsideo foribus cœli cum mitibus Horis:
  It, redit officio Jupiter ipse meo.
Inde vocor Janus; cui quum Cereale sacerdos
  Imponit libum, mixtaque farra sali,
Nomina ridebis: modo namque Patulcius idem,
  Et modo sacrifico Clusius ore vocor.
Scilicet alterno voluit rudis illa vetustas
  Nomine diversas significare vices.
Vis mea narrata est: causam nunc disce figuræ.
  Jam tamen hanc aliqua tu quoque parte vides.
Omnis habet geminas, hinc atque hinc, janua frontes:
  E quibus hæc populum spectat, at illa Larem.
Utque sedens vester primi prope limina tecti
  Janitor, egressus introitusque videt;
Sic ego prospicio, cœlestis janitor aulæ,
  Eoas partes Hesperiasque simul.
Ora vides Hecates in tres vergentia partes,
  Servet ut in ternas compita secta vias.
Et mihi, ne flexu cervicis tempora perdam,
  Cernere non moto corpore bina licet.

Dixerat: et vultu, si plura requirere vellem,
  Se mihi difficilem non fore, fassus erat.
Sumsi animum; gratesque Deo non territus egi;
  Verbaque sum spectans pauca locutus humum.
Dic, age, frigoribus quare novus incipit annus,
  Qui melius per ver incipiendus erat?

Omnia tunc florent : tunc est nova temporis ætas,
Et nova de gravido palmite gemma tumet;
Et modo formatis amicitur vitibus arbos,
Prodit et in summum seminis herba solum;
Et tepidum volucres concentibus aera mulcent,
Ludit et in pratis luxuriatque pecus.
Tum blandi soles; ignotaque prodit hirundo,
Et luteum celsa sub trabe fingit opus.
Tum patitur cultus ager, et renovatur aratro.
Hæc anni novitas jure vocanda fuit.
Quæsieram multis; non multis ille moratus,
Contulit in versus sic sua verba duos:
Bruma novi prima est, veterisque novissima Solis;
Principium capiunt Phœbus et annus idem.

Post ea mirabar, cur non sine litibus esset
Prima dies. Causam percipe, Janus ait.
Tempora commisi nascentia rebus agendis,
Totus ab auspicio ne foret annus iners.
Quisque suas artes ob idem delibat agendo;
Nec plus quam solitum testificatur opus.
Mox ego : Cur, quamvis aliorum numina placem,
Jane, tibi primo thura merumque fero?
Ut per me possis aditum, qui limina servo,
Ad quoscunque velim prorsus, habere Deos.

At cur læta tuis dicuntur verba Kalendis,

Et damus alternas accipimusque preces?
Tum Deus incumbens baculo, quem dextra gerebat,
Omina principiis, inquit, inesse solent.
Ad primam vocem timidas advertitis aures;
Et visam primum consulit augur avem.
Templa patent auresque Deûm; nec lingua caducas
Concipit ulla preces, dictaque pondus habent.

Desierat Janus: nec longa silentia feci,
Sed tetigi verbis ultima verba meis:
Quid vult palma sibi, rugosaque carica, dixi,
Et data sub niveo candida mella favo?
Omen, ait, causa est, ut res sapor ille sequatur,
Et peragat cœptum dulcis ut annus iter.
Dulcia cur dentur, video: stipis adjice causam,
Pars mihi de festo ne labet ulla tuo.
Risit; et, O quam te fallunt tua secula, dixit,
Qui stipe mel sumta dulcius esse putes!
Vix ego Saturno quemquam regnante videbam,
Cujus non animo dulcia lucra forent.
Tempore crevit amor, qui nunc est summus, habendi.
Vix ultra, quo jam progrediatur, habet.
Pluris opes nunc sunt, quam prisci temporis annis,
Dum populus pauper, dum nova Roma fuit:
Dum casa Martigenam capiebat parva Quirinum,
Et dabat exiguum fluminis ulva torum.
Jupiter angusta vix totus stabat in æde,

Inque Jovis dextra fictile fulmen erat.
Frondibus ornabant, quæ nunc Capitolia gemmis:
Pascebatque suas ipse Senator oves.
Nec pudor, in stipula placidam cepisse quietem,
Et fœnum capiti supposuisse, fuit.
Jura dabat populis posito modo Consul aratro;
Et levis argenti lamina crimen erat.
At postquam Fortuna loci caput extulit hujus,
Et tetigit summos vertice Roma Deos;
Creverunt et opes, et opum furiosa cupido;
Et, quum possideant plurima, plura volunt.
Quærere ut absumant, absumta requirere certant:
Atque ipsæ vitiis sunt alimenta vices.
Sic, quibus intumuit suffusa venter ab unda,
Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.
In pretio pretium nunc est: dat census honores,
Census amicitias; pauper ubique jacet.
Tu tamen auspicium si sit stipis utile quæris,
Curque juvent nostras æra vetusta manus.
Æra dabant olim: melius nunc omen in auro est,
Victaque concedit prisca moneta novæ.
Nos quoque templa juvant, quamvis antiqua probemus,
Aurea: majestas convenit ista Deo.
Laudamus veteres, sed nostris utimur annis:
Mos tamen est æque dignus uterque coli.

Finierat monitus. Placidis ita rursus, ut ante,

Clavigerum verbis adloquor ipse Deum:
Multa quidem didici; sed cur navalis in ære
Altera signata est, altera forma biceps?
Noscere me duplici posses in imagine, dixit,
Ni vetus ipsa dies extenuaret opus.
Causa ratis superest: Thuscum rate venit in amnem
Ante pererrato falcifer orbe Deus.
Hac ego Saturnum memini tellure receptum:
Cœlitibus regnis ab Jove pulsus erat.
Inde diu genti mansit Saturnia nomen:
Dicta quoque est Latium terra, latente Deo.
At bona posteritas puppim servavit in ære,
Hospitis adventum testificata Dei.

Ipse solum colui, cujus placidissima lævum
Radit arenosi Tibridis unda latus.
Hic, ubi nunc Roma est, incædua silva virebat;
Tantaque res paucis pascua bubus erat.
Arx mea collis erat, quem cultrix nomine nostro
Nuncupat hæc ætas, Janiculumque vocat.
Tunc ego regnabam, patiens quum terra Deorum
Esset, et humanis numina mixta locis.
Nondum Justitiam facinus mortale fugarat:
Ultima de Superis illa reliquit humum.
Proque metu populum sine vi pudor ipse regebat:
Nullus erat, justis reddere jura, labor.
Nil mihi cum bello: pacem postesque tuebar:
Et clavem ostendens, Hæc, ait, arma gero.

Presserat ora Deus. Tunc sic nostra ora resolvo,
  Voce mea voces eliciente Dei :
Quum tot sint Jani, cur stas sacratus in uno,
  Hic ubi juncta foris templa duobus habes?
Ille manu mulcens propexam ad pectora barbam,
  Protinus Œbalii retulit arma Titi;
Utque levis custos, armillis capta Sabinis,
  Ad summæ Tatium duxerit arcis iter.
Inde, velut nunc est, per quem descenditis, inquit,
  Arduus in valles et Fora clivus erat.
Et jam contigerat portam, Saturnia cujus
  Demserat adpositas insidiosa seras.
Cum tanto veritus committere numine pugnam,
  Ipse meæ movi callidus artis opus.
Oraque, qua pollens ope sum, fontana reclusi;
  Sumque repentinas ejaculatus aquas.
Ante tamen gelidis subjeci sulphura venis,
  Clauderet ut Tatio fervidus humor iter.
Cujus ut utilitas pulsis percepta Sabinis,
  Quæque fuit, tuto reddita forma loco est;
Ara mihi posita est parvo conjuncta sacello :
  Hæc adolet flammis cum strue farra suis.

At cur pace lates, motisque recluderis armis?
  Nec mora; quæsiti reddita causa mihi.
Ut populo reditus pateant ad bella profecto,
  Tota patet demta janua nostra sera.
Pace fores obdo, ne qua discedere possit;

Cæsareoque diu nomine clausus ero.
Dixit; et, attollens oculos diversa tuentes,
Adspexit toto quidquid in orbe fuit.
Pax erat; et vestri, Germanice, causa triumphi
Tradiderat famulas jam tibi Rhenus aquas.
Jane, face æternos, Pacem Pacisque ministros:
Neve suum, præsta, deserat auctor opus.

Quod tamen ex ipsis licuit mihi discere Fastis,
Sacravere patres hac duo templa die.
Accepit Phœbo Nymphaque Coronide natum
Insula, dividua quam premit amnis aqua.
Jupiter in parte est. Cepit locus unus utrumque:
Junctaque sunt magno templa nepotis avo.

Quid vetat et stellas, ut quæque oriturque caditque,
Dicere? promissi pars sit et ista mei.
Felices animos, quibus hæc cognoscere primis,
Inque domos superas scandere cura fuit!
Credibile est illos pariter vitiisque locisque
Altius humanis exseruisse caput.
Non Venus et vinum sublimia pectora fregit,
Officiumve fori, militiæve labor.
Nec levis ambitio, perfusaque gloria fuco,
Magnarumve fames sollicitavit opum.
Admovere oculis distantia sidera nostris;
Ætheraque ingenio supposuere suo.

Sic petitur cœlum : non ut ferat Ossan Olympus,
Summaque Peliacus sidera tangat apex.
Nos quoque sub ducibus cœlum metabimur illis,
Ponemusque suos ad stata signa dies.

Ergo ubi nox aderit venturis tertia Nonis,
Sparsaque cœlesti rore madebit humus;
Octipedis frustra quæruntur brachia Cancri :
Præceps occiduas ille subivit aquas.
Institerint Nonæ : missi tibi nubibus atris
Signa dabunt imbres, exoriente Lyra.

Quatuor adde dies ductis ex ordine Nonis;
Janus Agonali luce piandus erit.
Nominis esse potes succinctus causa minister,
Hostia cœlitibus quo feriente cadit.
Qui calido strictos tincturus sanguine cultros,
Semper, Agone? rogas; nec nisi jussus agis.
Pars, quia non veniant pecudes, sed agantur, ab actu
Nomen Agonalem credit habere diem.
Pars putat hoc festum priscis Agnalia dictum,
Una sit ut proprio litera demta loco.
An, quia prævisos in aqua timet hostia cultros,
A pecoris lux est ista notata metu?
Pars etiam, fieri solitis ætate priorum
Nomina de ludis Graia tulisse diem.
Et pecus antiquus dicebat Agonia sermo :

Veraque judicio est ultima causa meo.
Utque ea nunc certa est; ita Rex placare sacrorum
Numina lanigeræ conjuge debet ovis.
Victima, quæ dextra cecidit victrice, vocatur.
Hostibus amotis hostia nomen habet.
Ante, Deos homini quod conciliare valeret,
Far erat, et puri lucida mica salis.
Nondum pertulerat lacrymatas cortice myrrhas
Acta per æquoreas hospita navis aquas.
Thura nec Euphrates, nec miserat India costum,
Nec fuerant rubri cognita fila croci.
Ara dabat fumos, herbis contenta Sabinis,
Et non exiguo laurus adusta sono.
Si quis erat, factis prati de flore coronis
Qui posset violas addere, dives erat.
Hic, qui nunc aperit percussi viscera tauri,
In sacris nullum culter habebat opus.
Prima Ceres avidæ gavisa est sanguine porcæ,
Ulta suas merita cæde nocentis opes.
Nam sata, vere novo, teneris lactentia sulcis,
Eruta setigeræ comperit ore suis.
Sus dederat pœnas. Exemplo territus hujus
Palmite debueras abstinuisse, caper.
Quem spectans aliquis dentes in vite prementem,
Talia non tacito dicta dolore dedit:
Rode, caper, vitem; tamen hinc, quum stabis ad aram,
In tua quod spargi cornua possit, erit.

Verba fides sequitur: noxæ tibi deditus hostis
  Spargitur adfuso cornua, Bacche, mero.

Culpa sui nocuit: nocuit quoque culpa capellæ.
  Quid bos? quid placidæ commeruistis oves?
Flebat Aristæus, quod apes cum stirpe necatas
  Viderat inceptos destituisse favos.
Cærula quem genitrix ægre solata dolentem,
  Addidit hæc dictis ultima verba suis:
Siste, puer, lacrymas; Proteus tua damna levabit,
  Quoque modo repares, quæ periere, dabit.
Decipiat ne te versis tamen ille figuris,
  Impediant geminas vincula firma manus.
Pervenit ad vatem juvenis: resolutaque somno
  Adligat æquorei brachia capta senis.
Ille sua faciem transformis adulterat arte:
  Mox domitus vinclis in sua membra redit;
Oraque cærulea tollens rorantia barba,
  Qua, dixit, repares arte, requiris, apes?
Obrue mactati corpus tellure juvenci:
  Quod petis a nobis, obrutus ille dabit.
Jussa facit pastor. Fervent examina putri
  De bove: mille animas una necata dedit.
Poscit ovem fatum. Verbenas improba carpsit,
  Quas pia Dîs ruris ferre solebat anus.

Quid tuti superest, animam quum ponat in aris

Lanigerumque pecus, ruricolæque boves?
Placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum,
Ne detur celeri victima tarda Deo.
Quod semel est triplici pro virgine cæsa Dianæ,
Nunc quoque pro nulla virgine cerva cadit.
Exta canum vidi Triviæ libare Sapæos,
Et quicunque tuas accolit, Hæme, nives.
Cæditur et rigido custodi ruris asellus :
Causa pudenda quidem est, huic tamen apta Deo.

Festa corymbiferi celebrabas, Græcia, Bacchi,
Tertia quæ solito tempore bruma refert.
Dî quoque cultores gelidi venere Lycæi,
Et quicunque joci non alienus erat :
Panes, et in Venerem Satyrorum prona juventus;
Quæque colunt amnes, solaque rura, Deæ.
Venerat et senior pando Silenus asello,
Quique rubro pavidas inguine terret aves.
Dulcia qui dignum nemus in convivia nacti
Gramine vestitis accubuere toris.
Vina dabat Liber : tulerat sibi quisque coronam.
Miscendas parce rivus agebat aquas.
Naides effusis aliæ sine pectinis usu,
Pars aderant positis arte manuque comis.
Illa super suras tunicam collecta ministrat :
Altera dissuto pectus aperta sinu.
Exserit hæc humerum : vestem trahit illa per herbas.

Impediunt teneros vincula nulla pedes.
Hinc aliæ Satyris incendia mitia præbent:
Pars tibi, qui pinu tempora nexa geris.
Te quoque, inexstinctæ Silene libidinis, urunt:
Nequitia est, quæ te non sinit esse senem.
At ruber, hortorum decus et tutela, Priapus
Omnibus ex illis Lotide captus erat.
Hanc cupit, hanc optat: sola suspirat in illa:
Signaque dat nutu, sollicitatque notis.
Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam:
Irrisum vultu despicit illa suo.
Nox erat: et, vino somnum faciente, jacebant
Corpora diversis victa sopore locis.
Lotis in herbosa, sub acernis ultima ramis,
Sicut erat lusu fessa, quievit humo.
Surgit amans: animamque tenens, vestigia furtim
Suspenso digitis fert taciturna gradu.
Ut tetigit niveæ secreta cubilia Nymphæ,
Ipsa sui flatus ne sonet aura, cavet.
Et jam finitima corpus librabat in herba:
Illa tamen multi plena soporis erat.
Gaudet: et, a pedibus tracto velamine, vota
Ad sua felici cœperat ire via.
Ecce rudens rauco Sileni vector asellus
Intempestivos edidit ore sonos.
Territa consurgens Nymphe manibusque Priapum
Rejicit, et fugiens concitat omne nemus.

At Deus, obscœna nimium quoque parte paratus,
 Omnibus ad Lunæ lumina risus erat.
Morte dedit pœnas auctor clamoris : et hinc est
 Hellespontiaco victima grata Deo.

Intactæ fueratis aves, solatia ruris,
 Adsuetum silvis, innocuumque genus;
Quæ facitis nidos, quæ plumis ova fovetis,
 Et facili dulces editis ore modos.
Sed nihil ista juvant, quia linguæ crimen habetis,
 Dîque putant mentes vos aperire suas.
Nec tamen id falsum : nam, Dîs ut proxima quæque,
 Nunc penna veras, nunc datis ore notas.
Tuta diu volucrum proles, tum denique cæsa est;
 Juveruntque Deos indicis exta sui.
Ergo sæpe suo conjux abducta marito
 Uritur in calidis alba columba focis.
Nec defensa juvant Capitolia, quo minus anser
 Det jecur in lances, Inachi lauta, tuas.
Nocte Deæ Nocti cristatus cæditur ales,
 Quod tepidum vigili provocat ore diem.
Interea Delphin clarum super æquora sidus
 Tollitur, et patriis exserit ora vadis.
Postera lux hiemem medio discrimine signat:
 Æquaque præteritæ, quæ superabit, erit.
Proxima prospiciet Tithono nupta relicto

Arcadiæ sacrum pontificale Deæ.
Te quoque lux eadem, Turni soror, æde recepit,
Hic ubi Virginea Campus obitur aqua.

Unde petam causas horum, moremque sacrorum?
Diriget in medio quis mea vela freto?
Ipsa mone, quæ nomen habes a carmine ductum,
Propositoque fave, ne tuus erret honos.
Orta prior Luna, de se si creditur ipsi,
A magno tellus Arcade nomen habet.
Hic fuit Evander: qui, quamquam clarus utroque,
Nobilior sacræ sanguine matris erat.
Quæ, simul æthereos animo conceperat ignes,
Ore dabat vero carmina plena Dei.
Dixerat hæc nato motus instare, sibique,
Multaque præterea, tempore nacta fidem.
Nam juvenis, vera nimium cum matre. fugatus
Deserit Arcadium Parrhasiumque larem.
Cui genitrix flenti, Fortuna viriliter, inquit,
(Siste, puer, lacrymas) ista ferenda tibi est.
Sic erat in fatis; nec te tua culpa fugavit,
Sed Deus: offenso pulsus es urbe Deo.
Non meriti pœnam pateris, sed Numinis iram.
Est aliquid magnis crimen abesse malis.
Conscia mens ut cuique sua est, ita concipit intra
Pectora pro facto spemque metumque suo.

Nec tamen, ut primus, mœre, mala talia passus:
Obruit ingentes ista procella viros.
Passus idem, Tyriis qui quondam pulsus ab oris,
Cadmus, in Aonia constitit exsul humo:
Passus idem Tydeus, et idem Pagaseus Iason;
Et quos præterea longa referre mora est.
Omne solum forti patria est: ut piscibus æquor;
Ut volucri, vacuo quidquid in orbe patet.
Nec fera tempestas toto tamen horret in anno:
Et tibi, crede mihi, tempora veris erunt.

Vocibus Evander firmata mente parentis
Nave secat fluctus, Hesperiamque tenet.
Jamque ratem doctæ monitu Carmentis in amnem
Egerat, et Thuscis obvius ibat aquis.
Fluminis illa latus, cui sunt vada juncta Terenti,
Adspicit, et sparsas per loca sola casas.
Utque erat, immissis puppim stetit ante capillis,
Continuitque manum torva regentis iter;
Et procul in dextram tendens sua brachia ripam,
Pinea non sano ter pede texta ferit.
Neve daret saltum properans insistere terræ,
Vix est Evandri vixque retenta manu.
Dîque petitorum, dixit, salvete locorum,
Tuque novos cœlo terra datura Deos;
Fluminaque, et Fontes, quibus utitur hospita tellus,

Et Nemora, et Silvæ, Naiadumque chori:
Este bonis avibus visi natoque mihique;
Ripaque felici tacta sit ista pede.

Fallor? an hi fient ingentia mœnia colles?
Juraque ab hac terra cetera terra petet?
Montibus his olim totus promittitur orbis.
Quis tantum fati credat habere locum?
Et jam Dardaniæ tangent hæc litora pinus.
Hic quoque causa novi femina Martis erit.
Care nepos, Palla, funesta quid induis arma?
Indue: non humili vindice cæsus eris.
Victa tamen vinces, eversaque Troja resurges:
Obruet hostiles ista ruina domos.
Urite victrices Neptunia Pergama flammæ:
Num minus hic toto est altior orbe cinis?
Jam pius Æneas sacra, et, sacra altera, patrem,
Adferet: Iliacos excipe, Vesta, Deos.
Tempus erit, quum vos orbemque tuebitur idem,
Et fient ipso sacra colente Deo;
Et penes Augustos patriæ tutela manebit:
Hanc fas imperii frena tenere domum.
Inde nepos natusque Dei, licet ipse recuset,
Pondera cœlesti mente paterna feret.
Utque ego perpetuis olim sacrabor in aris,
Sic Augusta novum Julia numen erit.

Talibus ut nostros dictis descendit ad annos,
Substitit in medios præscia lingua sonos.
Puppibus egressus Latia stetit exsul in herba:
Felix, exsilium cui locus ille fuit!

Nec mora longa fuit: stabant nova tecta; nec alter
Montibus Ausoniis Arcade major erat.
Ecce boves illuc Erytheidas applicat heros,
Emensus longi claviger orbis iter.
Dumque huic hospitium domus est Tegeæa, vagantur
Incustoditæ læta per arva boves.
Mane erat: excussus somno Tirynthius hospes
De numero tauros sentit abesse duos.
Nulla videt taciti quærens vestigia furti:
Traxerat aversos Cacus in antra feros;
Cacus, Aventinæ timor atque infamia silvæ,
Non leve finitimis hospitibusque malum.
Dira viro facies; vires pro corpore; corpus
Grande: pater monstri Mulciber hujus erat.
Proque domo longis spelunca recessibus ingens
Abdita, vix ipsis invenienda feris.
Ora super postes affixaque brachia pendent,
Squalidaque humanis ossibus albet humus.
Servata male parte boum, Jove natus, abibas:
Mugitum rauco furta dedere sono.
Accipio revocamen, ait; vocemque secutus
Impia per silvas ultor ad antra venit.

Ille aditum fracti præstruxerat obice montis:
  Vix juga movissent quinque bis illud opus.
Nititur hic humeris (cœlum quoque sederat illis),
  Et vastum motu collabefactat onus.
Quod simul evulsum est, fragor æthera terruit ipsum,
  Ictaque subsedit pondere molis humus.
Prima movet Cacus collata prœlia dextra,
  Remque ferox saxis stipitibusque gerit.
Quîs ubi nil agitur, patrias male fortis ad artes
  Confugit, et flammas ore sonante vomit.
Quas quoties proflat, spirare Typhoea credas,
  Et rapidum Ætnæo fulgur ab igne jaci.
Occupat Alcides: adductaque clava trinodis
  Ter quater adversi sedit in ore viri.
Ille cadit, mixtosque vomit cum sanguine fumos,
  Et lato moriens pectore plangit humum.

Immolat ex illis taurum tibi, Jupiter, unum
  Victor, et Evandrum ruricolasque vocat;
Constituitque sibi, quæ Maxima dicitur, aram,
  Hic ubi pars Urbis de bove nomen habet.
Nec tacet Evandri mater, prope tempus adesse,
  Hercule quo tellus sit satis usa suo.
At felix vates, ut Dîs gratissima vixit,
  Possidet hunc Jani sic Dea mense diem.

Idibus in magni castus Jovis æde sacerdos

Semimaris flammis viscera libat ovis:
Redditaque est omnis populo provincia nostro;
Et tuus Augusto nomine dictus avus.
Perlege dispositas generosa per atria ceras;
Contigerunt nulli nomina tanta viro.
Africa victorem de se vocat: alter Isauras,
Aut Cretum domitas testificatur opes.
Hunc Numidæ faciunt, illum Messana superbum:
Ille Numantina traxit ab urbe notam.
Et mortem et nomen Druso Germania fecit:
Me miserum, virtus quam brevis illa fuit?
Si petat a victis, tot sumat nomina Cæsar,
Quot numero gentes maximus orbis habet.
Ex uno quidam celebres, aut torquis ademtæ,
Aut corvi titulos auxiliaris habent.
Magne, tuum nomen rerum mensura tuarum est:
Sed qui te vicit, nomine major erat.
Nec gradus est ultra Fabios cognominis ullus:
Illa domus meritis Maxima dicta suis.
Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes:
Hic socium summo cum Jove nomen habet.
Sancta vocant augusta patres: augusta vocantur
Templa, sacerdotum rite dicata manu.
Hujus et augurium dependet origine verbi,
Et quodcunque sua Jupiter auget ope.
Augeat imperium nostri ducis, augeat annos:
Protegat et vestras querna corona fores.

Auspicibusque Deis tanti cognominis heres
  Omine suscipiat, quo Pater, orbis onus.

RESPICIET Titan actas ubi tertius Idus,
  Fient Parrhasiæ sacra relata Deæ.
Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant:
  (Hæc quoque ab Evandri dicta parente reor.)
Mox honor eripitur, matronaque destinat omnis
  Ingratos nulla prole novare viros.
Neve daret partus, ictu temeraria cæco
  Visceribus crescens excutiebat onus.
Corripuisse Patres ausas immitia nuptas,
  Jus tamen exemtum restituisse, ferunt.
Binaque nunc pariter Tegeææ sacra parenti
  Pro pueris fieri virginibusque jubent.
Scortea non illi fas est inferre sacello,
  Ne violent puros exanimata focos.
Si quis amas ritus veteres, adsiste precanti:
  Nomina percipies non tibi nota prius.
Porrima placantur Postvertaque, sive sorores,
  Sive fugæ comites, Mænali Nympha, tuæ.
Altera, quod porro fuerat, cecinisse putatur:
  Altera versurum postmodo quidquid erat.

CANDIDA te niveo posuit lux proxima templo,
  Qua fert sublimes alta Moneta gradus:
Nunc bene prospicies Latiam, Concordia, turbam:

Nunc te sacratæ restituere manus.
Furius, antiquum, populi superator Hetrusci,
Voverat, et voti solverat ante fidem.
Causa, quod a Patribus sumtis secesserat armis
Vulgus; et ipsa suas Roma timebat opes.
Causa recens melior; passos Germania crines
Porrigit auspiciis, Dux venerande, tuis.
Inde triumphatæ libasti munera gentis,
Templaque fecisti, quam colis ipse, Deæ.
Hæc tua constituit Genitrix et rebus et ara,
Sola toro magni digna reperta Jovis.
Hæc ubi transierint; Capricorno, Phœbe, relicto,
Per juvenis curres signa gerentis aquam.
Septimus hinc Oriens quum se demiserit undis,
Fulgebit toto jam Lyra nulla polo.
Sidere ab hoc, ignis venienti nocte Leonis
Qui micat in medio pectore, mersus erit.

Ter quater evolvi signantes tempora Fastos;
Nec Sementiva est ulla reperta dies:
Quum mihi, sensit enim, Lux hæc indicitur, inquit
Musa: quid a Fastis non stata sacra petis?
Utque dies incerta sacro, sic tempora certa,
Seminibus jactis est ubi fetus ager.
State coronati plenum ad præsepe juvenci,
Quum tepido vestrum vere redibit opus.
Rusticus emeritum palo suspendat aratrum:

Omne reformidat frigida vulnus humus.
Villice, da requiem terræ, semente peracta:
Da requiem, terram qui coluere, viris.
Pagus agat festum: pagum lustrate, coloni,
Et date paganis annua liba focis.
Placentur matres frugum, Tellusque, Ceresque,
Farre suo, gravidæ visceribusque suis.
Officium commune Ceres et Terra tuentur:
Hæc præbet causam frugibus, illa locum.
Consortes operum, per quas correcta vetustas,
Quernaque glans victa est utiliore cibo,
Frugibus immensis avidos satiate colonos,
Ut capiant cultus præmia digna sui.
Vos date perpetuos teneris sementibus auctus;
Nec nova per gelidas herba sit usta nives.
Quum serimus, cœlum ventis aperite serenis:
Quùm latet, ætherea spargite semen aqua.
Neve graves cultis Cerealia dona cavete
Agmine læsuro depopulentur aves.
Vos quoque subjectis, formicæ, parcite granis:
Post messem prædæ copia major erit.
Interea crescat scabræ rubiginis expers,
Nec vitio cœli palleat ægra seges;
Et neque deficiat macie, neque pinguior æquo
Divitiis pereat luxuriosa suis.
Et careant loliis, oculos vitiantibus, agri;
Nec sterilis culto surgat avena solo.

Triticeos fetus, passuraque farra bis ignem,
Hordeaque ingenti fœnore reddat ager.
Hoc ego pro vobis, hoc vos optate coloni:
Efficiantque ratas utraque Diva preces.
Bella diu tenuere viros: erat aptior ensis
Vomere; cedebat taurus arator equo.
Sarcula cessabant: versique in pila ligones,
Factaque de rastri pondere cassis erat.
Gratia Dîs, domuique tuæ: religata catenis
Jampridem nostro sub pede bella jacent.
Sub juga bos veniat, sub terras semen aratas.
Pax Cererem nutrit: pacis alumna Ceres.

At quæ venturas præcedet sexta Kalendas,
Hac sunt Ledæis templa dicata Deis.
Fratribus illa Deis fratres de gente Deorum
Circa Juturnæ composuere lacus.

Ipsum nos carmen deducit Pacis ad aram:
Hæc erit a mensis fine secunda dies.
Frondibus Actiacis comtos redimita capillos,
Pax, ades, et toto mitis in orbe mane!
Dum desunt hostes, desit quoque causa triumphi.
Tu ducibus bello gloria major eris.
Sola gerat miles, quibus arma coerceat, arma;
Canteturque fera, nil nisi pompa, tuba.
Horreat Æneadas et primus et ultimus orbis:

Si qua parum Romam terra timebit, amet.
Tura, sacerdotes, pacalibus addite flammis;
Albaque percussa victima fronte cadat.
Utque domus, quæ præstat eam, cum Pace perennet,
Ad pia propensos vota rogate Deos.
Sed jam prima mei pars est exacta laboris;
Cumque suo finem mense libellus habet.

P. OVIDII NASONIS

FASTORUM

LIBER SECUNDUS.

P. OVIDII NASONIS
FASTORUM
LIBER SECUNDUS.

LIBRI SECUNDI

ARGUMENTUM.

EXORDIUM, 1—18. Februa piamina, 19—54. Arion a Delphine servatus, 83—118. Augustus Patriæ pater dictus, 119—144. Callisto ab Jove adamata, 155—19 . Ter centum Fabiorum cædes, 195—242. Lupercalia, 267—358. Remus et Romulus a Lupa lactati, 381—422. Juno Lucina, 425—456. Romulus inter Deos receptus, 475—512. Stultorum festa dies, 513—532. Feralia sacra, 533—570. Dea Muta, 571—616. Charistia, 617—638. Pulsi reges, 685—720. Lucretiæ fatum, 721—852.

FASTORUM

LIBER SECUNDUS.

Janus habet finem : cum carmine crescit et annus.
  Alter ut hinc mensis, sic liber alter eat.
Nunc primum velis, Elegi, majoribus itis :
  Exiguum, memini, nuper eratis opus.
Certe ego vos habui faciles in amore ministros,
  Quum lusit numeris prima juventa suis.
Idem sacra cano, signataque tempora Fastis.
  Ecquis ad hæc illinc crederet esse viam?
Hæc mea militia est : ferimus, quæ possumus, arma;
  Dextraque non omni munere nostra vacat.
Si mihi non valido torquentur pila lacerto,
  Nec bellatoris terga premuntur equi,
Nec galea tegimur, nec acuto cingimur ense
  (His habilis telis quilibet esse potest);
At tua prosequimur studioso pectore, Cæsar,
  Nomina; per titulos ingredimurque tuos.
Ergo ades, et placido paulum mea munera vultu
  Respice, pacando si quid ab hoste vacas.

Februa Romani dixere piamina patres :
  Nunc quoque dant verbo plurima signa fidem.

Pontifices ab Rege petunt et Flamine lanas,
  Quîs veteri lingua Februa nomen erat.
Quæque capit lictor domibus purgamina certis,
  Torrida cum mica farra, vocantur idem.
Nomen idem ramo, qui cæsus ab arbore pura,
  Casta sacerdotum tempora fronde tegit.
Ipse ego Flaminicam poscentem februa vidi:
  Februa poscenti pinea virga data est.
Denique quodcunque est, quo pectora nostra piamur,
  Hoc apud intonsos nomen habebat avos.
Mensis ab his dictus, secta quia pelle Luperci
  Omne solum lustrant, idque piamen habent;
Aut quia placatis sunt tempora pura sepulcris,
  Tunc quum ferales præteriere dies.
Omne nefas, omnemque mali purgamina causam
  Credebant nostri tollere posse senes.
Græcia principium moris fuit: illa nocentes
  Impia lustratos ponere facta putat.
Actoriden Peleus, ipsum quoque Pelea Phoci
  Cæde per Hæmonias solvit Acastus aquas.
Vectam frenatis per inane draconibus Ægeus
  Credulus immerita Phasida juvit ope.
Amphiaraides Naupactoo Acheloo,
  Solve nefas, dixit; solvit et ille nefas.
Ah nimium faciles, qui tristia crimina cædis
  Fluminea tolli posse putetis aqua!
Sed tamen, antiqui ne nescius ordinis erres,

Primus, ut est, Jani mensis et ante fuit.
Qui sequitur Janum, veteris fuit ultimus anni.
Tu quoque sacrorum, Termine, finis eras.
Primus enim Jani mensis, quia janua prima est.
Qui sacer est imis Manibus, imus erat.
Postmodo creduntur spatio distantia longo
Tempora bis quini continuasse Viri.

Principio mensis, Phrygiæ contermina Matri,
Sospita delubris dicitur aucta novis.
Nunc ubi sint, illis, quæris, sacrata Kalendis,
Templa Deæ? longo procubuere die.
Cetera ne simili caderent labefacta ruina
Cavit sacrati provida cura Ducis:
Sub quo delubris sentitur nulla senectus.
Nec satis est homines: obligat ille Deos.
Templorum positor, templorum sancte repostor,
Sit Superis, opto, mutua cura tui.
Dent tibi cœlestes, quos tu cœlestibus, annos;
Proque tua maneant in statione domo.
Tum quoque vicini lucus celebratur Asyli,
Qua petit æquoreas advena Tibris aquas.
Ad penetrale Numæ, Capitolinumque Tonantem,
Inque Jovis summa cæditur arce bidens.
Sæpe graves pluvias adopertus nubibus Auster
Concitat, aut posita sub nive terra latet.
Proximus Hesperias Titan habiturus in undas,

Gemmea purpureis quum juga demit equis;
Illa nocte aliquis, tollens ad sidera vultum,
Dicet, Ubi est hodie, quæ Lyra fulsit heri?
Dumque Lyram quæret, medii quoque terga Leonis
In liquidas subito mersa notabit aquas.
Quem modo cœlatum stellis Delphina videbas,
Is fugiet visus nocte sequente tuos.
Seu fuit occultis felix in amoribus index:
Lesbida cum domino seu tulit ille lyram.

Quod mare non novit, quæ nescit Ariona tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Sæpe, sequens agnam, lupus est hac voce retentus:
Sæpe avidum fugiens restitit agna lupum:
Sæpe canes leporesque umbra cubuere sub una;
Et stetit infestæ proxima cerva leæ:
Et sine lite loquax, cum Palladis alite, cornix
Sedit; et accipitri juncta columba fuit.
Cynthia sæpe tuis fertur, vocalis Arion,
Tanquam fraternis, obstupuisse modis.
Nomen Arionium Siculas impleverat urbes,
Captaque erat lyricis Ausonis ora sonis.
Inde domum repetens puppim conscendit Arion,
Atque ita quæsitas arte ferebat opes.
Forsitan, infelix, ventos undamque timebas;
At tibi nave tua tutius æquor erat.
Namque gubernator destricto constitit ense,

Ceteraque armata conscia turba manu.
Quid tibi cum gladio? dubiam rege, navita, pinum:
Non sunt hæc digitis arma tenenda tuis.
Ille metu vacuus, Mortem non deprecor, inquit:
Sed liceat sumta pauca referre lyra.
Dant veniam, ridentque moram: capit ille coronam,
Quæ possit crines, Phœbe, decere tuos.
Induerat Tyrio bis tinctam murice pallam:
Reddidit icta suos pollice chorda sonos;
Flebilibus veluti numeris canentia dura
Trajectus penna tempora cantat olor.
Protinus in medias ornatus desilit undas.
Spargitur impulsa cærula puppis aqua.
Inde, fide majus, tergo Delphina recurvo
Se memorant oneri supposuisse novo.
Ille sedens citharamque tenet, pretiumque vehendi
Cantat, et æquoreas carmine mulcet aquas.
Dî pia facta vident: astris Delphina recepit
Jupiter, et stellas jussit habere novem.

Nunc mihi mille sonos, quoque est memoratus Achilles,
Vellem, Mæonide, pectus inesse tuum.
Dum canimus sacras alterno pectine Nonas,
Maximus hinc Fastis accumulatur honos.
Deficit ingenium, majoraque viribus urgent.
Hæc mihi præcipuo est ore canenda dies.
Quid volui demens Elegis imponere tantum

Ponderis? heroi res erat ista pedis.
Sancte Pater patriæ, tibi Plebs, tibi Curia nomen
Hoc dedit; hoc dedimus nos tibi nomen Eques.
Res tamen ante dedit. Sero quoque vera tulisti
Nomina: jam pridem tu Pater orbis eras.
Hoc tu per terras, quod in æthere Jupiter alto
Nomen habes. Hominum tu pater, ille Deûm
Romule, concedas: facit hic tua magna tuendo
Mœnia; tu dederas transilienda Remo.
Te Tatius, parvique Cures, Cæninaque sensit:
Hoc duce Romanum est Solis utrumque latus.
Tu breve nescio quid victæ telluris habebas:
Quodcunque est alto sub Jove, Cæsar habet.
Tu rapis: hic castas duce se jubet esse maritas.
Tu recipis luco, submovet ille nefas.
Vis tibi grata fuit: florent sub Cæsare leges.
Tu Domini nomen, Principis ille tenet.
Te Remus incusat: veniam dedit hostibus ille.
Cœlestem fecit te pater: ille patrem.

Jam puer Idæus media tenus eminet alvo,
Et liquidas mixto nectare fundit aquas.
En etiam, si quis Borean horrere solebat,
Gaudeat: a Zephyris mollior aura venit.

Quintus ab æquoreis nitidum jubar extulit undis
Lucifer, et primi tempora veris eunt.

Ne fallare tamen, restant tibi frigora, restant;
  Magnaque discedens signa relinquit hiems.

Tertia nox veniat: Custodem protinus Ursæ
  Adspicies geminos exseruisse pedes.
Inter Hamadryadas, jaculatricemque Dianam,
  Callisto sacri pars fuit una chori.
Illa Deæ tangens arcus, Quos tangimus, arcus,
  Este meæ testes virginitatis, ait.
Cynthia laudavit; Promissaque fœdera serva,
  Et comitum princeps tu mihi, dixit, eris.
Fœdera servasset, si non formosa fuisset.
  Cavit mortales: de Jove crimen habet.
Mille feras Phœbe silvis venata redibat;
  Aut plus, aut medium Sole tenente diem.
Ut tetigit lucum (densa niger ilice lucus;
  In medio gelidæ fons erat altus aquæ),
Hac, ait, in silva, virgo Tegeæa, lavemur.
  Erubuit falso virginis illa sono.
Dixerat et Nymphis: Nymphæ velamina ponunt.
  Hanc pudet, et tardæ dat mala signa moræ.
Exuerat tunicas: uteri manifesta tumore,
  Proditur indicio ponderis ipsa sui.
Cui Dea, Virgineos, perjura Lycaoni, cœtus
  Desere, nec castas pollue, dixit, aquas.
Luna novum decies implerat cornibus orbem:
  Quæ fuerat virgo credita, mater erat.

Læsa furit Juno, formam mutatque puellæ.
  Quid facis? invito est pectore passa Jovem.
Utque feræ vidit turpes in pellice vultus;
  Hujus in amplexus Jupiter, inquit, eat.
Ursa per incultos errabat squalida montes,
  Quæ fuerat summo nuper amanda Jovi.
Jam tria lustra puer furto conceptus agebat;
  Quum mater nato est obvia facta suo.
Illa quidem, tanquam cognosceret, adstitit amens,
  Et gemuit: gemitus verba parentis erant.
Hanc puer ignarus jaculo fixisset acuto,
  Ni foret in superas raptus uterque domos.
Signa propinqua micant. Prior est, quam dicimus Arcton:
  Arctophylax formam terga sequentis habet.
Sævit adhuc, canamque rogat Saturnia Tethyn,
  Mænaliam tactis ne lavet Arcton aquis.

Idibus agrestis fumant altaria Fauni,
  Hic ubi discretas insula rumpit aquas.
Hæc fuit illa dies, in qua Veientibus arvis
  Ter centum Fabii, ter cecidere duo.
Una domus vires et onus susceperat Urbis:
  Sumunt gentiles arma professa manus.
Egreditur castris miles generosus ab îsdem;
  E quîs dux fieri quilibet aptus erat.
Carmentis portæ dextro via proxima Jano est:
  Ire per hanc noli, quisquis es: omen habet.

(Illa fama refert Fabios exisse trecentos.
Porta vacat culpa; sed tamen omen habet.)
Ut celeri passu Cremeram tetigere rapacem
(Turbidus hibernis ille fluebat aquis),
Castra loco ponunt: destrictis ensibus ipsi
Tyrrhenum valido Marte per agmen eunt:
Non aliter, quam quum Libyca de rupe leones
Invadunt sparsos lata per arva greges.
Diffugiunt hostes, inhonestaque vulnera tergo
Accipiunt: Thusco sanguine terra rubet.
Sic iterum, sic sæpe cadunt. Ubi vincere aperte
Non datur, insidias armaque cæca parant.
Campus erat: campi claudebant ultima colles,
Silvaque montanas occulere apta feras.
In medio paucos, armentaque rara relinquunt:
Cetera virgultis abdita turba latet.
Ecce velut torrens, undis pluvialibus auctus,
Aut nive, quæ Zephyro victa tepente fluit,
Per sata perque vias fertur; nec, ut ante solebat,
Riparum clausas margine finit aquas:
Sic Fabii latis vallem discursibus implent;
Quosque vident sternunt, nec metus alter inest.
Quo ruitis, generosa domus? male creditur hosti.
Simplex nobilitas, perfida tela cave:
Fraude perit virtus. In apertos undique campos
Prosiliunt hostes, et latus omne tenent.
Quid faciant pauci contra tot millia fortes?

Quidve, quod in misero tempore restet, habent?
Sicut aper, silvis longe Laurentibus actus,
Fulmineo celeres dissipat ore canes,
Mox tamen ipse perit: sic non moriuntur inulti,
Vulneraque alterna dantque feruntque manu.
Una dies Fabios ad bellum miserat omnes:
Ad bellum missos perdidit una dies.
Ut tamen Herculeæ superessent semina gentis,
Credibile est ipsos consuluisse Deos:
Nam puer impubes, et adhuc non utilis armis,
Unus de Fabia gente relictus erat;
Scilicet ut posses olim tu, Maxime, nasci,
Cui res cunctando restituenda foret.

Continuata loco tria sidera, Corvus et Anguis,
Et medius Crater inter utrumque jacet.
Idibus illa latent: oriuntur nocte sequenti.
Quæ sibi cur tria sint consociata canam.
Forte Jovi festum Phœbus solemne parabat
(Non faciet longas fabula nostra moras):
I, mea, dixit, avis, ne quid pia sacra moretur,
Et tenuem vivis fontibus adfer aquam.
Corvus inauratum pedibus cratera recurvis
Tollit, et aerium pervolat altus iter.
Stabat adhuc duris ficus densissima pomis:
Tentat eam rostro: non erat apta legi.
Immemor imperii sedisse sub arbore fertur;

Dum fierent tarda dulcia poma mora.
Jamque satur nigris longum rapit unguibus hydrum,
Ad dominumque redit, fictaque verba refert:
Hic mihi causa moræ, vivarum obsessor aquarum:
Hic tenuit fontes officiumque meum.
Addis, ait, culpæ mendacia, Phœbus? et audes
Fatidicum verbis fallere velle Deum?
At tibi, dum lactens hærebit in arbore ficus,
De nullo gelidæ fonte bibantur aquæ.
Dixit: et antiqui monumenta perennia facti,
Anguis, Avis, Crater, sidera juncta micant.

Tertia post Idus nudos Aurora Lupercos
Adspicit, et Fauni sacra bicornis eunt.
Dicite, Pierides, sacrorum quæ sit origo:
Attigerint Latias unde petita domos.
Pana, Deum pecoris, veteres coluisse feruntur
Arcades: Arcadiis plurimus ille jugis.
Testis erit Pholoe, testes Stymphalides undæ,
Quique citis Ladon in mare currit aquis;
Cinctaque pinetis nemoris juga Nonacrini;
Altaque Cyllene, Parrhasiæque nives.
Pan erat armenti custos, Pan numen equarum:
Munus ob incolumes ille ferebat oves.
Transtulit Evander silvestria numina secum.
Hic, ubi nunc Urbs est, tum locus Urbis erat.
Inde Deum colimus, devectaque sacra Pelasgis.

Flamen ad hæc prisco more Dialis erat.
Cur igitur currant, et cur (sic currere mos est)
Nuda ferant posita corpora veste, rogas?
Ipse Deus velox discurrere gaudet in altis
Montibus, et subitas concitat ille feras.
Ipse Deus nudus nudos jubet ire ministros:
Nec satis ad cursum commoda vestis erat.
Ante Jovem genitum terras habuisse feruntur
Arcades: et Luna gens prior illa fuit.
Vita feræ similis, nullos agitata per usus:
Artis adhuc expers, et rude vulgus erant.
Pro domibus frondes norant, pro frugibus herbas:
Nectar erat palmis hausta duabus aqua.
Nullus anhelabat sub adunco vomere taurus:
Nulla sub imperio terra colentis erat:
Nullus adhuc erat usus equi: se quisque ferebat.
Ibat ovis lana corpus amicta sua.
Sub Jove durabant, et corpora nuda gerebant,
Docta graves imbres et tolerare Notos.
Nunc quoque detecti referunt monumenta vetusti
Moris, et antiquas testificantur opes.

Sed, cur præcipue fugiat velamina Faunus,
Traditur antiqui fabula plena joci.
Forte comes dominæ juvenis Tirynthius ibat:
Vidit ab excelso Faunus utrumque jugo.
Vidit, et incaluit; Montanaque numina, dixit,

Nil mihi vobiscum est: hæc meus ardor erit.
Ibat odoratis humeros perfusa capillis
Mæonis, aurato conspicienda sinu.
Aurea pellebant rapidos umbracula soles;
Quæ tamen Herculeæ sustinuere manus.
Jamque nemus Bacchi, Tmoli vineta, tenebant;
Hesperus et fusco roscidus ibat equo.
Antra subit, tophis laqueataque pumice vivo:
Garrulus in primo limine rivus erat.
Dumque parant epulas potandaque vina ministri,
Cultibus Alciden instruit illa suis.
Dat tenues tunicas, Gætulo murice tinctas:
Dat teretem zonam, qua modo cincta fuit.
Ventre minor zona est: tunicarum vincla relaxat,
Ut possit vastas exseruisse manus.
Fregerat armillas non illa ad brachia factas:
Stringebant magnos vincula parva pedes.
Ipsa capit clavamque gravem, spoliumque leonis,
Conditaque in pharetra tela minora sua.
Sic epulis functi, sic dant sua corpora somno;
Et positis juxta secubuere toris.
Causa, repertori vitis pia sacra parabant,
Quæ facerent pure, quum foret orta dies.
Noctis erat medium: quid non amor improbus audet?
Roscida per tenebras Faunus ad antra venit.
Utque videt somno comites vinoque solutos,
Spem capit in dominis esse soporis idem.

Intrat, et huc illuc temerarius errat adulter,
Et præfert cautas subsequiturque manus.
Venerat ad strati captata cubilia lecti,
Et prima felix sorte futurus erat.
Ut tetigit fulvi setis hirsuta leonis
Vellera, pertimuit, sustinuitque manum;
Attonitusque metu rediit: ut sæpe viator
Turbatum viso retulit angue pedem.
Inde tori, qui junctus erat, velamina tangit
Mollia, mendaci decipiturque nota.
Adscendit, spondaque sibi propiore recumbit;
Et rigidum cornu durius inguen erat.
Interea tunicas ora subducit ab ima:
Horrebant densis aspera crura pilis.
Cetera tentantem cubito Tirynthius heros
Repulit; e summo decidit ille toro.
Fit sonus: inclamat comites, et lumina poscit
Mæonis: illatis ignibus, acta patent.
Ille gemit lecto graviter dejectus ab alto,
Membraque de dura vix sua tollit humo.
Ridet et Alcides, et qui videre jacentem:
Ridet amatorem Lyda puella suum.
Veste Deus lusus fallentes lumina vestes
Non amat, et nudos ad sua sacra vocat.

Adde peregrinæ causam, mea Musa, Latinam;
Inque suo noster pulvere currat equus.

Cornipedi Fauno cæsa de more capella,
Venit ad exiguas turba vocata dapes.
Dumque sacerdotes verubus transuta salignis
Exta parant, medias Sole tenente vias;
Romulus, et frater, pastoralisque juventus,
Solibus et campo corpora nuda dabant:
(Cæstibus, et jaculis, et missi pondere saxi
Brachia per lusus experienda dabant.)
Pastor ab excelso, Per devia rura juvencos,
Romule, prædones, eripe, dixit, agunt.
Longum erat armari: diversis exit uterque
Partibus. Accursu præda recepta Remi.
Ut rediit, verubus stridentia detrahit exta,
Atque ait: Hæc certe non nisi victor edet.
Dicta facit, Fabiique simul. Venit irritus illuc
Romulus, et mensas ossaque nuda videt.
Risit; et indoluit, Fabios potuisse Remumque
Vincere: Quinctilios non potuisse suos.
Fama manet facti: posito velamine currunt,
Et memorem famam, quod bene cessit, habet.

Forsitan et quæras, cur sit locus ille Lupercal;
Quæve diem tali nomine causa notet.
Ilia Vestalis cœlestia semina partu
Ediderat, patruo regna tenente suo.
Is jubet auferri parvos, et in amne necari.
Quid facis? ex istis Romulus alter erit.

Jussa recusantes peragunt lacrymosa ministri :
  Flent tamen, et geminos in loca jussa ferunt.
Albula, quem Tibrin mersus Tiberinus in unda
  Reddidit, hibernis forte tumebat aquis.
Hic, ubi nunc Fora sunt, lintres errare videres,
  Quaque jacent valles, maxime Circe, tuæ.
Huc ubi venerunt, nec jam procedere possunt
  Longius; ex illis unus, an alter, ait :
At quam sunt similes! at quam formosus uterque!
  Plus tamen ex illis iste vigoris habet.
Si genus arguitur vultu, ni fallit imago,
  Nescio quem vobis suspicor esse Deum.
At si quis vestræ Deus esset originis auctor,
  In tam præcipiti tempore ferret opem.
Ferret opem certe, si non ope mater egeret,
  Quæ facta est uno mater et orba die.
Nata simul, peritura simul, simul ite sub undas
  Corpora. Desierat; deposuitque sinu.
Vagierunt clamore pari : sentire putares.
  Hi redeunt udis in sua tecta genis.
Sustinet impositos summa cavus alveus unda.
  Heu! quantum fati parva tabella vehit!
Alveus in limo silvis adpulsus opacis,
  Paulatim fluvio deficiente, sedet.
Arbor erat : remanent vestigia; quæque vocatur
  Rumina nunc ficus, Romula ficus erat.
Venit ad expositos, mirum, lupa feta gemellos.

Quis credat pueris non nocuisse feram?
Non nocuisse parum est; prodest quoque: quos lupa nutrit,
Prodere cognatæ sustinuere manus.
Constitit, et cauda teneris blanditur alumnis,
Et fingit lingua corpora bina sua.
Marte satos scires; timor abfuit: ubera ducunt;
Et sibi permissi lactis aluntur ope.
Illa loco nomen fecit; locus ipse Lupercis.
Magna dati nutrix præmia lactis habet.
Quid vetat Arcadio dictos a monte Lupercos?
Faunus in Arcadia templa Lycæus habet.

Nupta, quid exspectas? non tu pollentibus herbis,
Nec prece, nec magico carmine mater eris.
Excipe fecundæ patienter verbera dextræ:
Jam socer optati nomen habebit avi.
Nam fuit illa dies, dura quum sorte maritæ
Reddebant uteri pignora rara sui.
Quid mihi, clamabat, prodest rapuisse Sabinas,
Romulus (hoc illo sceptra tenente fuit)?
Si mea non vires, sed bellum injuria fecit,
Utilius fuerat non habuisse nurus.
Monte sub Esquilio, multis incæduus annis,
Junonis magnæ nomine lucus erat.
Huc ubi venerunt, pariter nuptæque virique
Suppliciter posito procubuere genu.
Quum subito motæ tremuere cacumina silvæ,

Et Dea per lucos mira locuta suos.
Italidas matres, inquit, caper hirtus inito.
Obstupuit dubio territa turba sono.
Augur erat: nomen longis intercidit annis.
Nuper ab Etrusca venerat exsul humo.
Ille caprum mactat. Jussæ sua terga maritæ
Pellibus exsectis percutienda dabant.
Luna resumebat decimo nova cornua motu,
Virque pater subito, nuptaque mater erat.
Gratia Lucinæ: dedit hæc tibi nomina lucus;
Aut quia principium tu, Dea, lucis habes.
Parce, precor, gravidis, facilis Lucina, puellis,
Maturumque utero molliter effer onus.

Orta dies fuerit; tu desine credere ventis:
Perdidit illius temporis aura fidem.
Flamina non constant; et sex reserata diebus
Carceris Æolii janua laxa patet.

Jam levis obliqua subsidit Aquarius urna.
Proximus ætherios excipe, Piscis, equos.
Te memorant fratremque tuum (nam juncta micatis
Signa) duos tergo sustinuisse Deos.
Terribilem quondam fugiens Typhona Dione,
Tunc quum pro cœlo Jupiter arma tulit,
Venit ad Euphraten comitata Cupidine parvo,
Inque Palæstinæ margine sedit aquæ.

Populus et cannæ riparum summa tenebant:
  Spemque dabant salices, hos quoque posse tegi.
Dum latet, intonuit vento nemus. Illa timore
  Pallet, et hostiles credit adesse manus.
Utque sinu natum tenuit, Succurrite, Nymphæ,
  Et Dîs auxilium ferte duobus, ait.
Nec mora, prosiluit. Pisces subiere gemelli:
  Pro quo nunc dignum sidera munus habent.
Inde nefas ducunt genus hoc imponere mensis,
  Nec violant timidi piscibus ora Syri.

Proxima lux vacua est: at tertia dicta Quirino.
  Qui tenet hoc nomen, Romulus ante fuit:
Sive quod hasta curis priscis est dicta Sabinis:
  Bellicus a telo venit in astra Deus:
Sive suum regi nomen posuere Quirites:
  Seu quia Romanis junxerat ille Cures.
Nam pater armipotens, postquam nova mœnia vidit,
  Multaque Romulea bella peracta manu,
Jupiter, inquit, habet Romana potentia vires:
  Sanguinis officio non eget illa mei.
Redde patri natum: quamvis intercidit alter,
  Pro se, proque Remo, qui mihi restat, erit.
Unus erit, quem tu tolles in cærula cœli;
  Tu mihi dixisti: sint rata dicta Jovis.
Jupiter adnuerat. Nutu tremefactus uterque
  Est polus, et cœli pondera sensit Atlas.

Est locus, antiqui Capream dixere paludem :
  Forte tuis illic, Romule, jura dabas.
Sol fugit, et removent subeuntia nubila cœlum,
  Et gravis effusis decidit imber aquis.
Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus æther.
  Fit fuga : rex patriis astra petebat equis.
Luctus erat, falsæque Patres in crimine cædis.
  Hæsissetque animis forsitan illa fides.
Sed Proculus Longa veniebat Julius Alba;
  Lunaque fulgebat, nec facis usus erat.
Quum subito motu nubes crepuere sinistræ.
  Retulit ille gradus, horrueruntque comæ.
Pulcher, et humano major, trabeaque decorus
  Romulus in media visus adesse via;
Et dixisse simul : Prohibe lugere Quirites;
  Nec violent lacrymis numina nostra suis.
Tura ferant, placentque novum pia turba Quirinum;
  Et patrias artes militiamque colant.
Jussit : et in tenues oculis evanuit auras.
  Convocat hic populos, jussaque verba refert.
Templa Deo fiunt : collis quoque dictus ab illo :
  Et referunt certi sacra paterna dies.

Lux quoque cur eadem Stultorum festa vocetur,
  Accipe : parva quidem causa, sed apta, subest.
Non habuit tellus doctos antiqua colonos :
  Lassabant agiles aspera bella viros.

Plus erat in gladio, quam curvo laudis aratro:
  Neglectus domino pauca ferebat ager.
Farra tamen veteres jaciebant, farra metebant:
  Primitias Cereri farra resecta dabant.
Usibus admoniti flammis torrenda dedere;
  Multaque peccato damna tulere suo.
Nam modo verrebant nigras pro farre favillas;
  Nunc ipsas igni corripuere casas.
Facta Dea est Fornax: læti Fornace coloni
  Orant, ut fruges temperet illa suas.
Curio legitimis nunc Fornacalia verbis
  Maximus indicit, nec stata sacra facit.
Inque Foro, multa circum pendente tabella,
  Signatur certa Curia quæque nota;
Stultaque pars populi, quæ sit sua Curia, nescit:
  Sed facit extrema sacra relata die.

Est honor et tumulis: animas placate paternas,
  Parvaque in exstinctas munera ferte pyras.
Parva petunt Manes: pietas pro divite grata est
  Munere: non avidos Styx habet ima Deos.
Tegula projectis satis est velata coronis;
  Et sparsæ fruges, parcaque mica salis;
Inque mero mollita Ceres, violæque solutæ:
  Hæc habeat media testa relicta via.
Nec majora veto: sed et his placabilis umbra est:
  Adde preces, positis et sua verba focis.

Hunc morem Æneas, pietatis idoneus auctor,
  Adtulit in terras, juste Latine, tuas.
Ille patris genio solemnia dona ferebat;
  Hinc populi ritus edidicere pios:
At quondam, dum longa gerunt pugnacibus armis
  Bella, parentales deseruere dies.
Non impune fuit: nam dicitur omine ab isto
  Roma suburbanis incaluisse rogis.
Vix equidem credo: bustis exisse feruntur,
  Et tacitæ questi tempore noctis avi.
Perque vias Urbis, Latiosque ululasse per agros
  Deformes animas, vulgus inane, ferunt.
Post ea præteriti tumulis redduntur honores;
  Prodigiisque venit funeribusque modus.
Dum tamen hæc fiunt, viduæ cessate puellæ:
  Exspectet puros pinea tæda dies.
Nec tibi, quæ cupidæ matura videbere matri,
  Comat virgineas hasta recurva comas.
Conde tuas, Hymenæe, faces, et ab ignibus atris
  Aufer: habent alias mœsta sepulcra faces.
Dî quoque templorum foribus celentur opertis:
  Ture vacent aræ, stentque sine igne foci.
Nunc animæ tenues, et corpora functa sepulcris
  Errant: nunc posito pascitur umbra cibo.
Nec tamen hæc ultra, quam tot de mense supersint
  Luciferi, quot habent carmina nostra pedes.

Hanc, quia justa ferunt, dixere Feralia lucem.
Ultima placandis Manibus illa dies.

Ecce anus in mediis residens annosa puellis,
Sacra facit Tacitæ : vix tamen ipsa tacet.
Et digitis tria tura tribus sub limine ponit,
Qua brevis occultum mus sibi fecit iter.
Tum cantata ligat cum fusco licia rhombo,
Et septem nigras versat in ore fabas.
Quodque pice adstrinxit, quod acu trajecit ahena,
Obsutum mænæ torret in igne caput :
Vina quoque instillat. Vini quodcunque relictum est,
Aut ipsa, aut comites, plus tamen ipsa, bibit.
Hostiles linguas inimicaque vinximus ora,
Dicit discedens, ebriaque exit anus.

Forsitan a nobis, quæ sit Dea Muta, requiras.
Disce, per antiquos quæ mihi nota senes.
Jupiter indomito Juturnæ captus amore
Multa tulit, tanto non patienda Deo.
Illa modo in silvis inter coryleta latebat :
Nunc in cognatas desiliebat aquas.
Convocat hic Nymphas, Latium, quotcunque tenebas;
Et jacit in medio talia verba choro :
Invidet ipsa sibi, vitatque, quod expedit illi,
Vestra soror, summo jungere membra Deo.

Consulite ambobus: nam quæ mea magna voluptas,
Utilitas vestræ magna sororis erit.
Vos illi in prima fugienti obsistite ripa,
Ne sua fluminea corpora mergat aqua.
Dixerat: adnuerunt omnes Tiberinides udæ,
Quæque colunt thalamos, Ilia diva, tuos.
Forte fuit Nais, Lara nomine: prima sed illi
Dicta bis antiquum syllaba nomen erat,
Ex vitio positum. Sæpe illi dixerat Almo,
Nata, tene linguam: nec tamen illa tenet.
Quæ, simul ac tetigit Juturnæ stagna sororis,
Effuge, ait, ripas: dicta refertque Jovis.
Illa etiam Junonem adiit: miserataque nuptam,
Naïda Juturnam vir tuus, inquit, amat.
Jupiter intumuit; quaque est non usa modeste,
Eripuit linguam, Mercuriumque monet:
Duc, ait, ad Manes; locus ille silentibus aptus:
Nympha, sed infernæ Nympha paludis, erit.
Jussa Jovis fiunt: accepit lucus euntes.
Dicitur illa duci tum placuisse Deo.
Vim parat hic: vultu pro verbis illa precatur,
Et frustra muto nititur ore loqui.
Fitque gravis, geminosque parit, qui compita servant,
Et vigilant nostra semper in urbe, Lares.

Proxima cognati dixere Caristia cari,
Et venit ad socias turba propinqua dapes.

Scilicet a tumulis, et, qui periere, propinquis,
Protinus ad vivos ora referre juvat:
Postque tot amissos, quidquid de sanguine restat,
Adspicere, et generis dinumerare gradus.
Innocui veniant: procul hinc, procul impius esto
Frater, et in partus mater acerba suos;
Cui pater est vivax, qui matris digerit annos,
Quæ premit invisam socrus iniqua nurum.
Tantalidæ fratres absint, et Iasonis uxor,
Et quæ ruricolis semina tosta dedit:
Et soror, et Progne, Tereusque duabus iniquus:
Et quicunque suas per scelus auget opes.
Dîs generis date tura boni. Concordia fertur
Illo præcipue mitis adesse die.
Et libate dapes; ut grati pignus honoris
Nutriat incinctos missa patella Lares.
Jamque ubi suadebit placidos nox ultima somnos,
Parca precaturæ sumite vina manus.
Et, Bene nos, Patriæ, bene te, Pater, optime Cæsar,
Dicite suffuso, per sacra verba, mero.

Nox ubi transierit, solito celebretur honore,
Separat indicio qui Deus arva suo.
Termine, sive lapis, sive es defossus in agro
Stipes ab antiquis, sic quoque numen habes.
Te duo diversa domini pro parte coronant,
Binaque serta tibi, binaque liba ferunt.

Ara fit: huc ignem curto fert rustica testu
  Sumtum de tepidis ipsa colona focis.
Ligna senex minuit, concisaque construit alte,
  Et solida ramos figere pugnat humo.
Dum sicco primas irritat cortice flammas,
  Stat puer, et manibus lata canistra tenet.
Inde, ubi ter fruges medios immisit in ignes,
  Porrigit incisos filia parva favos.
Vina tenent alii: libantur singula flammis.
  Spectant, et linguis candida turba favent.
Spargitur et cæsa communis Terminus agna:
  Nec queritur, lactens quum sibi porca datur.
Conveniunt, celebrantque dapes vicinia simplex,
  Et cantant laudes, Termine sancte, tuas.
Tu populos, urbesque, et regna ingentia finis:
  Omnis erit sine te litigiosus ager.
Nulla tibi ambitio est: nullo corrumperis auro.
  Legitima servas credita rura fide.
Si tu signasses olim Thyreatida terram,
  Corpora non leto missa trecenta forent;
Nec foret Othryades congestis tectus in armis.
  O! quantum patriæ sanguinis ille dedit!
Quid, nova quum fierent Capitolia? nempe Deorum
  Cuncta Jovi cessit turba, locumque dedit.
Terminus, ut veteres memorant, conventus in æde
  Restitit, et magno cum Jove templa tenet.
Nunc quoque, se supra ne quid nisi sidera cernat

Exiguum templi tecta foramen habent.
Termine, post illud levitas tibi libera non est.
Qua positus fueris in statione, mane.
Nec tu vicino quidquam concede roganti,
Ne videare hominem præposuisse Jovi.
Et seu vomeribus, seu tu pulsabere rastris;
Clamato, Meus est hic ager, ille tuus.
Est via, quæ populum Laurentes ducit in agros,
Quondam Dardanio regna petita duci.
Illac lanigeri pecoris tibi, Termine, fibris
Sacra videt fieri sextus ab Urbe lapis.
Gentibus est aliis tellus data limite certo;
Romanæ spatium est Urbis et orbis idem.

Nunc dicenda mihi Regis fuga. Traxit ab illa
Sextus ab extremo nomina mense dies.
Ultima Tarquinius Romanæ gentis habebat
Regna: vir injustus, fortis ad arma tamen.
Ceperat hic alias, alias everterat urbes;
Et Gabios turpi fecerat arte suos.
Namque trium minimus, proles manifesta Superbi,
In medios hostes nocte silente venit.
Nudarant gladios: Occidite, dixit, inermem.
Hoc cupiant fratres, Tarquiniusque pater,
Qui mea crudeli laceravit verbere terga.
(Dicere ut hoc posset, verbera passus erat.)
Luna fuit. Spectant juvenem, gladiosque recondunt;

Tergaque, deducta veste, notata vident.
Flent quoque, et, ut secum tueatur bella, precantur.
Callidus ignaris adnuit ille viris.
Jamque potens, misso genitorem appellat amico,
Prodendi Gabios quod sibi monstret iter.
Hortus odoratis suberat cultissimus herbis,
Sectus humum rivo lene sonantis aquæ.
Illic Tarquinius mandata latentia nati
Accipit, et virga lilia summa metit.
Nuntius ut rediit, decussaque lilia dixit;
Filius, Agnosco jussa parentis, ait.
Nec mora: principibus cæsis ex urbe Gabina,
Traduntur ducibus mœnia nuda suis.
Ecce, nefas visu, mediis altaribus anguis
Exit, et exstinctis ignibus exta rapit.
Consulitur Phœbus. Sors est ita reddita: Matri
Qui dederit princeps oscula, victor erit.
Oscula quisque suæ matri properata tulerunt,
Non intellecto credula turba Deo.
Brutus erat stulti sapiens imitator, ut esset
Tutus ab insidiis, dire Superbe, tuis.
Ille jacens pronus matri dedit oscula Terræ,
Creditus offenso procubuisse pede.

Cingitur interea Romanis Ardea signis,
Et patitur lentas obsidione moras.
Dum vacat, et metuunt hostes committere pugnam,

Luditur in castris : otia miles agit.
Tarquinius juvenis socios dapibusque meroque
Accipit, atque illis rege creatus ait :
Dum nos difficilis pigro tenet Ardea bello,
Nec sinit ad patrios arma referre Deos,
Ecquid in officio torus est socialis? et ecquid
Conjugibus nostris mutua cura sumus?
Quisque suam laudant. Studiis certamina crescunt,
Et fervent multo linguaque corque mero.
Surgit, cui clarum dederat Collatia nomen;
Non opus est verbis, credite rebus, ait.
Nox superest : tollamur equis, Urbemque petamus.
Dicta placent : frenis impediuntur equi.
Pertulerant dominos. Regalia protinus illi
Tecta petunt : custos in fore nullus erat.
Ecce nurum Regis fusis per colla coronis
Inveniunt posito pervigilare mero.
Inde cito passu petitur Lucretia. Nebat :
Ante torum calathi, lanaque mollis, erant.
Lumen ad exiguum famulæ data pensa trahebant;
Inter quas tenui sic ait ipsa sono :
Mittenda est domino, nunc, nunc properate, puellæ,
Quam primum nostra facta lacerna manu.
Quid tamen audistis? nam plura audire soletis.
Quantum de bello dicitur esse super?
Postmodo victa cades : melioribus, Ardea, restas,
Improba, quæ nostros cogis abesse viros!

Sint tantum reduces? Sed enim temerarius ille
  Est meus, et stricto quolibet ense ruit.
Mens abit, et morior, quoties pugnantis imago
  Me subit: et gelidum pectora frigus habet.
Desinit in lacrymas: intentaque fila remittit;
  In gremio vultum deposuitque suum.
Hoc ipsum decuit: lacrymæ cecidere pudicæ,
  Et facies animo dignaque parque fuit.
Pone metum, venio, conjux ait. Illa revixit,
  Deque viri collo dulce pependit onus.
Interea juvenis furiatos regius ignes
  Concipit, et cæco raptus amore furit.
Forma placet, niveusque color, flavique capilli,
  Quique aderat nulla factus ab arte decor.
Verba placent, et vox, et quod corrumpere non est:
  Quoque minor spes est, hoc magis ille cupit.
Jam dederat cantum lucis prænuntius ales,
  Quum referunt juvenes in sua castra pedem.
Carpitur attonitos absentis imagine sensus
  Ille: recordanti plura magisque placent.
Sic sedit: sic culta fuit: sic stamina nevit:
  Neglectæ collo sic jacuere comæ:
Hos habuit vultus: hæc illi verba fuere:
  Hic decor, hæc facies, hic color oris erat.
Ut solet a magno fluctus languescere flatu;
  Sed tamen a vento, qui fuit, unda tumet:

Sic, quamvis aberat placitæ præsentia formæ,
Quem dederat præsens forma, manebat amor.
Ardet; et injusti stimulis agitatus amoris,
Comparat indigno vimque dolumque toro.
Exitus in dubio est: audebimus ultima, dixit.
Viderit, audentes Forsne Deusne juvet.
Cepimus audendo Gabios quoque. Talia fatus,
Ense latus cingit, tergaque pressit equi.
Accipit ærata juvenem Collatia porta,
Condere jam vultus Sole parante suos.
Hostis, ut hospes, init penetralia Collatina:
Comiter excipitur: sanguine junctus erat.
Quantum animis erroris inest! parat inscia rerum
Infelix epulas hostibus illa suis.
Functus erat dapibus: poscunt sua tempora somni.
Nox erat, et tota lumina nulla domo.
Surgit, et auratum vagina liberat ensem,
Et venit in thalamos, nupta pudica, tuos.
Utque torum pressit: Ferrum, Lucretia, mecum est;
Natus, ait, Regis, Tarquiniusque vocor.
Illa nihil: neque enim vocem viresque loquendi,
Aut aliquid toto pectore mentis habet.
Sed tremit, ut quondam stabulis deprensa relictis
Parva sub infesto quum jacet agna lupo.
Quid faciat? pugnet? vincetur femina pugna.
Clamet? at in dextra, qui necet, ensis adest.

Effugiat? positis urgetur pectora palmis;
  Nunc primum externa pectora tacta manu.
Instat amans hostis precibus, pretioque, minisque:
  Nec prece, nec pretio, nec movet ille minis.
Nil agis; eripiam, dixit, pro crimine vitam:
  Falsus adulterii testis adulter erit.
Interimam famulum, cum quo deprensa fereris.
  Succubuit famæ victa puella metu.
Quid, victor, gaudes? hæc te victoria perdet.
  Heu! quanto regnis nox stetit una tuis!
Jamque erat orta dies: passis sedet illa capillis,
  Ut solet ad nati mater itura rogum.
Grandævumque patrem fido cum conjuge castris
  Evocat: et posita venit uterque mora.
Utque vident habitum; quæ luctus causa, requirunt,
  Cui paret exsequias, quove sit icta malo.
Illa diu reticet, pudibundaque celat amictu
  Ora: fluunt lacrymæ more perennis aquæ.
Hinc pater, hinc conjux lacrymas solantur, et orant
  Indicet: et cæco flentque paventque metu.
Ter conata loqui, ter destitit; ausaque quarto,
  Non oculos adeo sustulit illa suos.
Hoc quoque Tarquinio debebimus? eloquar, inquit,
  Eloquar infelix dedecus ipsa meum.
Quæque potest narrat. Restabant ultima: flevit,
  Et matronales erubuere genæ.

Dant veniam facto genitor conjuxque coacto.
  Quam, dixit, veniam vos datis, ipsa nego.
Nec mora: celato figit sua pectora ferro,
  Et cadit in patrios sanguinolenta pedes.
Tunc quoque, jam moriens, ne non procumbat honeste,
  Respicit: hæc etiam cura cadentis erat.
Ecce super corpus communia damna gementes,
  Obliti decoris, virque paterque jacent.
Brutus adest, tandemque animo sua nomina fallit,
  Fixaque semanimi corpore tela rapit.
Stillantemque tenens generoso sanguine cultrum,
  Edidit impavidos ore minante sonos:
Per tibi ego hunc juro fortem castumque cruorem,
  Perque tuos Manes, qui mihi numen erunt,
Tarquinium pœnas profuga cum stirpe daturum;
  Jam satis est virtus dissimulata diu.
Illa jacens ad verba oculos sine lumine movit;
  Visaque concussa dicta probare coma.
Fertur in exsequias animi matrona virilis;
  Et secum lacrymas invidiamque trahit.
Vulnus inane patet: Brutus clamore Quirites
  Concitat, et regis facta nefanda refert.
Tarquinius cum prole fugit; capit annua Consul
  Jura: dies regnis illa suprema fuit.

FALLIMUR? an veris prænuntia venit hirundo;

Et metuit, ne qua versa recurrat hiems?
Sæpe tamen, Progne, nimium properasse quereris,
Virque tuo Tereus frigore lætus erit.

JAMQUE duæ restant noctes de mense secundo,
Marsque citos junctis curribus urget equos:
Ex vero positum permansit Equiria nomen,
Quæ Deus in Campo prospicit ipse suo.
Jure venis, Gradive; locum tua tempora poscunt,
Signatusque tuo nomine mensis adest.
Venimus in portum, libro cum mense peracto:
Naviget hinc alia jam mihi linter aqua.

P. OVIDII NASONIS

FASTORUM

LIBER TERTIUS.

LIBRI TERTII

ARGUMENTUM.

Ad Martem invocatio, 1—10. Ilia a Marte per somnum stuprata, 11—40. Nascuntur Romulus et Remus, 41—58. Mœnia Romæ condita, 59—72. Initium anni a Marte, 135—154. Annum Cæsar ad ordinem certiorem redigit, 155—164. Matronalia, 165—186. Consualia festa; Sabinarum raptus, 187—258. Egeria, 263—294. Faunus et Picus, 295—328. Scutum e cœlo delapsum, 357—378. Ignes Iliaci, 415—428. Vejovis templum, 429—448. Ariadne, 459—516. Equiria in campo Martio, 517—522. Annæ, Elissæ sororis, fabula, 543—696. Mors Julii Cæsaris, 697—710. Bacchi sacra dies, et mellis origo, 713—770. Minervalia, 809—850. Æquinoctium Veris, 877, ad finem libri.

FASTORUM

LIBER TERTIUS.

Bellice, depositis clypeo paulisper et hasta,
  Mars, ades; et nitidas casside solve comas.
Forsitan ipse roges, quid sit cum Marte poetæ:
  A te, qui canitur, nomina mensis habet.
Ipse vides manibus peragi fera bella Minervæ:
  Num minus ingenuis artibus illa vacat?
Palladis exemplo ponendæ tempora sume
  Cuspidis: invenies et quod inermis agas.
Tum quoque inermis eras, quum te Romana sacerdos
  Cepit, ut huic Urbi semina digna dares.

Ilia Vestalis (quid enim vetat inde moveri?)
  Sacra lavaturas mane petebat aquas.
Ventum erat ad molli declivem tramite ripam:
  Ponitur e summa fictilis urna coma.
Fessa resedit humi, ventosque accepit aperto
  Pectore, turbatas restituitque comas.
Dum sedet, umbrosæ salices, volucresque canoræ
  Fecerunt somnos, et leve murmur aquæ.
Blanda quies victis furtim subrepit ocellis,
  Et cadit a mento languida facta manus.

Mars videt hanc, visamque cupit, potiturque cupitam,
Et sua divina furta fefellit ope.
Somnus abit: jacet illa gravis. Jam scilicet intra
Viscera, Romanæ conditor urbis, eras.
Languida consurgit, nec scit cur languida surgat;
Et peragit tales arbore nixa sonos:
Utile sit faustumque, precor, quod imagine somni
Vidimus · an somno clarius illud erat.
Ignibus Iliacis aderam, quum lapsa capillis
Decidit ante sacros lanea vitta focos.
Inde duæ pariter, visu mirabile! palmæ
Surgunt. Ex illis altera major erat;
Et gravibus ramis totum protexerat orbem,
Contigeratque nova sidera summa coma.
Ecce meus ferrum patruus molitur in illas.
Terreor admonitu, corque timore micat.
Martia Picus avis gemino pro stipite pugnant,
Et Lupa: tuta per hos utraque palma fuit.
Dixerat: et plenam non firmis viribus urnam
Sustulit. Implerat, dum sua visa refert.

Interea crescente Remo, crescente Quirino,
Cœlesti tumidus pondere venter erat.
Quo minus emeritis exiret cursibus annus,
Restabant nitido jam duo signa Deo.
Sylvia fit mater. Vestæ simulacra feruntur
Virgineas oculis opposuisse manus:

Ara Deæ certe tremuit, pariente ministra;
  Et subiit cineres territa flamma suos.
Hæc ubi cognovit contemtor Amulius æqui
  (Nam raptas fratri victor habebat opes),
Amne jubet mergi geminos. Scelus unda refugit.
  In sicca pueri destituuntur humo.
Lacte quis infantes nescit crevisse ferino,
  Et picum expositis sæpe tulisse cibos?
Non ego te, tantæ nutrix Larentia gentis,
  Nec taceam vestras, Faustule pauper, opes.
Vester honos veniet, quum Larentalia dicam:
  Acceptus Geniis illa December habet.

Martia ter senos proles adoleverat annos,
  Et suberat flavæ jam nova barba comæ.
Omnibus agricolis armentorumque magistris
  Iliadæ fratres jura petita dabant.
Sæpe domum veniunt prædonum sanguine læti,
  Et redigunt actos in sua rura boves.
Ut genus audierunt, animos pater editus auget,
  Et pudet in paucis nomen habere casis:
Romuleoque cadit trajectus Amulius ense,
  Regnaque longævo restituuntur avo.
Mœnia conduntur: quæ, quamvis parva fuerunt,
  Non tamen expediit transiluisse Remo.

Jam, modo qua fuerant silvæ, pecorumque recessus,

Urbs erat; æternæ quum pater Urbis ait:
Arbiter armorum, de cujus sanguine natus
Credor; et, ut credar, pignora certa dabo:
A te principium Romano ducimus anno;
Primus de patrio nomine mensis eat.
Vox rata fit, patrioque vocat de nomine mensem.
Dicitur hæc pietas grata fuisse Deo.
Et tamen ante omnes Martem coluere priores.
Hoc dederat studiis bellica turba suis.
Pallada Cecropidæ, Minoia Creta Dianam,
Vulcanum tellus Hypsipylea colit:
Junonem Sparte, Pelopeiadesque Mycenæ:
Pinigerum Fauni Mænalis ora caput.
Mars Latio venerandus erat, quia præsidet armis.
Arma feræ genti remque decusque dabant.
Quod si forte vacas, peregrinos inspice Fastos:
Mensis in his etiam nomine Martis erit.
Tertius Albanis, quintus fuit ille Faliscis:
Sextus apud populos, Hernica terra, tuos.
Inter Aricinos, Albanaque tempora constant
Factaque Telegoni mœnia celsa manu.
Quintum Laurentes, bis quintum Æquicolus asper,
A tribus hunc primum turba Curensis habet.
Et tibi cum proavis, miles Peligne, Sabinis
Convenit: hic genti quartus utrique Deus.
Romulus, hos omnes ut vinceret ordine saltem,
Sanguinis auctori tempora prima dedit.

Nec totidem veteres, quot nunc, habuere Kalendas.
Ille minor geminis mensibus annus erat.
Nondum tradideras victas victoribus artes,
Græcia, facundum, sed male forte, genus.
Qui bene pugnarat, Romanam noverat artem :
Mittere qui poterat pila, disertus erat.
Quis tunc aut Hyadas, aut Pleiadas Atlanteas,
Senserat, aut geminos esse sub axe polos?
Esse duas Arctos, quarum Cynosura petatur
Sidoniis, Helicen Graia carina notet?
Signaque quæ longo frater percenseat anno,
Ire per hæc uno mense sororis equos?
Libera currebant, et inobservata per annum
Sidera : constabat sed tamen esse Deos.
Non illi cœlo labentia signa movebant;
Sed sua: quæ magnum prodere crimen erat.
Illaque de fœno. Sed erat reverentia fœno,
Quantam nunc Aquilas cernis habere tuas.
Pertica suspensos portabat longa maniplos :
Unde maniplaris nomina miles habet.
Ergo animi indociles, et adhuc ratione carentes,
Mensibus egerunt lustra minora decem.
Annus erat, decimum quum Luna repleverat orbem.
Hic numerus magno tunc in honore fuit.
Seu quia tot digiti, per quos numerare solemus;
Seu quia bis quino femina mense parit;
Seu quod adusque decem numero crescente venitur;

Principium spatiis sumitur inde novis.
Inde pares centum denos secrevit in orbes
Romulus; Hastatos instituitque decem.
Et totidem princeps, totidem Pilanus habebat
Corpora: legitimo quique merebat equo.
Quin etiam partes totidem Titiensibus idem,
Quosque vocant Ramnes, Luceribusque dedit.
Adsuetos igitur numeros servavit in anno.
Hoc luget spatio femina mœsta virum.

Neu dubites, primæ fuerint quin ante Kalendæ
Martis: ad hæc animum signa referre potes.
Laurea Flaminibus, quæ toto perstitit anno,
Tollitur, et frondes sunt in honore novæ.
Janua nunc Regis posita viret arbore Phœbi:
Ante tuas fit idem, Curia Prisca, fores.
Vesta quoque ut folio niteat velata recenti,
Cedit ab Iliacis laurea cana focis.
Adde, quod arcana fieri novus ignis in æde
Dicitur; et vires flamma refecta capit.
Nec mihi parva fides, annos hinc isse priores,
Anna quod hoc cœpta est mense Perenna coli.
Hinc etiam veteres initi memorantur honores,
Ad spatium belli, perfide Pœne, tui.
Denique quintus ab hoc fuerat Quintilis; et inde
Incipit, a numero nomina quisquis habet.
Primus, oliviferis Romam deductus ab arvis,

Pompilius menses sensit abesse duos:
Sive hoc a Samio doctus, qui posse renasci
Nos putat; Egeria sive monente sua.

Sed tamen errabant etiamnum tempora; donec
Cæsaris in multis hæc quoque cura fuit.
Non hæc ille Deus, tantæque propaginis auctor,
Credidit officiis esse minora suis.
Promissumque sibi voluit prænoscere cœlum;
Nec Deus ignotas hospes inire domos.
Ille moras Solis, quibus in sua signa rediret,
Traditur exactis disposuisse notis.
Is decies senos tercentum et quinque diebus
Junxit, et e pleno tempora quarta die.
Hic anni modus est. In lustrum accedere debet,
Quæ consummatur partibus, una dies.

Si licet occultos monitus audire Deorum
Vatibus, ut certe fama licere putat;
Quum sis officiis, Gradive, virilibus aptus,
Dic mihi, matronæ cur tua festa colant.
Sic ego. Sic posita dixit mihi cuspide Mavors;
Sed tamen in dextra missilis hasta fuit:
Nunc primum studiis pacis, Deus utilis armis,
Advocor; et gressus in nova castra fero.
Nec piget incepti. Juvat hac quoque parte morari:
Hoc solam ne se posse Minerva putet.

Disce, Latinorum vates operose dierum,
  Quod petis; et memori pectore dicta nota.
Parva fuit, si prima velis elementa referre,
  Roma; sed in parva spes tamen hujus erat.
Mœnia jam stabant, populis angusta futuris;
  Credita sed turbæ tunc nimis ampla suæ.
Quæ fuerit nostri si quæris regia nati;
  Adspice de canna straminibusque domum.
In stipula placidi carpebat munera somni:
  Et tamen ex illo venit in astra toro.

Jamque loco majus nomen Romanus habebat;
  Nec conjux illi, nec socer ullus erat.
Spernebant generos inopes vicinia dives;
  Et male credebar sanguinis auctor ego.
In stabulis habitasse, boves pavisse, nocebat;
  Jugeraque inculti pauca tenere soli.
Cum pare quæque suo coeunt volucresque feræque;
  Atque aliquam, de qua procreet, anguis habet.
Extremis dantur connubia gentibus: at, quæ
  Romano vellet nubere, nulla fuit.
Indolui; patriamque dedi tibi, Romule, mentem.
  Tolle preces, dixi: quod petis, arma dabunt.
Festa para Conso: Consus tibi cetera dicet,
  Ipso festa die dum sua sacra canes.
Intumuere Cures, et quos dolor attigit idem.
  Tum primum generis intulit arma socer.

Jamque fere raptæ matrum quoque nomen habebant;
  Tractaque erant longa bella propinqua mora.
Conveniunt nuptæ dictam Junonis in ædem;
  Quas inter mea sic est nurus orsa loqui :
O pariter raptæ (quoniam hoc commune tenemus),
  Non ultra lente possumus esse piæ.
Stant acies; sed utra Dî sint pro parte rogandi,
  Eligite : hinc conjux, hinc pater arma tenent.
Quærendum, viduæ fieri malimus an orbæ.
  Consilium vobis forte piumque dabo.
Consilium dederat. Parent, crinemque resolvunt;
  Mœstaque funerea corpora veste tegunt.
Jam stabant acies ferro mortique paratæ;
  Jam lituus pugnæ signa daturus erat :
Quum raptæ veniunt inter patresque virosque;
  Inque sinu natos, pignora cara, ferunt.
Ut medium campi passis tetigere capillis,
  In terram posito procubuere genu;
Et, quasi sentirent, blando clamore nepotes
  Tendebant ad avos brachia parva suos.
Qui poterat, clamabat avum, tum denique visum;
  Et qui vix poterat, posse coactus erat.
Tela viris animusque cadunt; gladiisque remotis,
  Dant soceri generis, accipiuntque manus.
Laudatasque tenent natas; scutoque nepotem
  Fert avus : hic scuti dulcior usus erat.
Inde diem, quæ prima, meas celebrare Kalendas

Œbalides matres non leve munus habent.
An, quia, committi strictis mucronibus ausæ,
Finierant lacrymis Martia bella suis?
Vel quod erat de me feliciter Ilia mater;
Rite colunt matres sacra, diemque meum?

Quid quod hiems, adoperta gelu, nunc denique cedit,
Et pereunt victæ Sole tepente nives.
Arboribus redeunt detonsæ frigore frondes,
Vividaque e tenero palmite gemma tumet.
Quæque diu latuit, nunc, se qua tollat in auras,
Fertilis occultas invenit herba vias.
Nunc fecundus ager: pecoris nunc hora creandi:
Nunc avis in ramo tecta laremque parat.
Tempora jure colunt Latiæ fecunda parentes,
Quarum militiam votaque partus habet.

Adde, quod excubias regi Romanus agebat,
Qua nunc Esquilias nomina collis habet.
Illic a nuribus Junoni templa Latinis
Hac sunt, si memini, publica facta die.
Quid moror, et variis onero tua pectora causis?
Eminet ante oculos, quod petis, ecce tuos.
Mater amat nuptas: matris me turba frequentant:
Hæc nos præcipue tam pia causa decet.
Ferte Deæ flores; gaudet florentibus herbis
Hæc Dea: de tenero cingite flore caput.

Dicite : Tu lucem nobis, Lucina, dedisti.
  Dicite : Tu voto parturientis ades.
Si qua tamen gravida est, resoluto crine precetur,
  Ut solvat partus molliter illa suos.

Quis mihi nunc dicat, quare cœlestia Martis
  Arma ferant Salii, Mamuriumque canant?
Nympha, mone, nemori stagnoque operata Dianæ :
  Nympha, Numæ conjux, ad tua festa veni.
Vallis Aricinæ silva præcinctus opaca
  Est lacus, antiqua relligione sacer.
Hic latet Hippolytus, furiis direptus equorum :
  Unde nemus nullis illud initur equis.
Licia dependent, longas velantia sepes,
  Et posita est meritæ multa tabella Deæ.
Sæpe potens voti, frontem redimita coronis,
  Femina lucentes portat ab Urbe faces.
Regna tenent fortesque manu, pedibusque fugaces;
  Et perit exemplo postmodo quisque suo.
Defluit incerto lapidosus murmure rivus :
  Sæpe, sed exiguis haustibus, inde bibes.
Egeria est, quæ præbet aquas, Dea grata Camœnis.
  Illa Numæ conjux, consiliumque fuit.
Principio nimium promptos ad bella Quirites
  Molliri placuit jure, Deûmque metu.
Inde datæ leges, ne firmior omnia posset;
  Cœptaque sunt pure tradita sacra coli.

Exuitur feritas, armisque potentius æquum est;
Et cum cive pudet conseruisse manus.
Atque aliquis, modo trux, visa jam vertitur ara,
Vinaque dat tepidis salsaque farra focis.
Ecce Deûm genitor rutilas per nubila flammas
Spargit, et effusis æthera siccat aquis.
Non alias missi cecidere frequentius ignes.
Rex pavet, et vulgi pectora terror habet.
Cui Dea: Ne nimium terrere: piabile fulmen
Est, ait; et sævi flectitur ira Jovis.
Sed poterunt ritum Picus Faunusque piandi
Prodere, Romani numen uterque soli.
Nec sine vi tradent: adhibeto vincula captis.
Atque ita, qua possint, erudit, arte capi.

Lucus Aventino suberat niger ilicis umbra,
Quo posses viso dicere, Numen inest.
In medio gramen, muscoque adoperta virenti
Manabat saxo vena perennis aquæ:
Inde fere soli Faunus Picusque bibebant.
Huc venit, et fonti rex Numa mactat ovem.
Plenaque odorati Dîs ponit pocula Bacchi;
Cumque suis antro conditus ipse latet.
Ad solitos veniunt silvestria numina fontes:
Et relevant multo pectora sicca mero.
Vina quies sequitur. Gelido Numa prodit ab antro,
Vinclaque sopitas addit in arcta manus.

Somnus ut abscessit, tentando vincula pugnant
  Rumpere : pugnantes fortius illa tenent.
Tum Numa : Dî nemorum, factis ignoscite nostris,
  Si scelus ingenio scitis abesse meo;
Quoque modo possit fulmen, monstrate, piari.
  Sic Numa. Sic quatiens cornua Faunus ait :
Magna petis, nec quæ monitu tibi discere nostro
  Fas sit : habent fines numina nostra suos.
Dî sumus agrestes, et qui dominemur in altis
  Montibus : arbitrium est in sua tela Jovi.
Hunc tu non poteris per te deducere cœlo :
  At poteris nostra forsitan usus ope.
Dixerat hæc Faunus : par est sententia Pici.
  Deme tamen nobis vincula, Picus ait;
Jupiter huc veniet, valida deductus ab arte :
  Nubila promissi Styx mihi testis erit.
Emissi quid agant laqueis, quæ carmina dicant,
  Quaque trahant superis sedibus arte Jovem;
Scire nefas homini. Nobis concessa canantur,
  Quæque pio dici vatis ab ore licet.
Eliciunt cœlo te, Jupiter; unde minores
  Nunc quoque te celebrant, Eliciumque vocant.

CONSTAT Aventinæ tremuisse cacumina silvæ;
  Terraque subsedit pondere pressa Jovis.
Corda micant regis; totoque e pectore sanguis
  Fugit, et hirsutæ diriguere comæ.

Ut rediit animus, Da certa piamina, dixit,
  Fulminis, altorum Rexque Paterque Deûm:
Si tua contigimus manibus donaria puris;
  Hoc quoque, quod petitur, si pia lingua rogat.
Adnuit oranti: sed verum ambage remota
  Abdidit, et dubio terruit ore virum.
Cæde caput, dixit. Cui Rex, Parebimus, inquit:
  Cædenda est hortis eruta cepa meis.
Addidit hic, Hominis: Summos, ait ille, capillos.
  Postulat hic animam: cui Numa, Piscis, ait.
Risit: et, His, inquit, facito mea tela procures,
  O vir colloquio non abigende meo!
Sed tibi, protulerit quum totum crastinus orbem
  Cynthius, imperii pignora certa dabo.
Dixit, et ingenti tonitru super æthera motum
  Fertur, adorantem destituitque Numam.
Ille redit lætus, memoratque Quiritibus acta.
  Tarda venit dictis, difficilisque fides.
At certe credemur, ait, si verba sequatur
  Exitus. En, audi crastina, quisquis ades.
Protulerit terris quum totum Cynthius orbem,
  Jupiter imperii pignora certa dabit.
Discedunt dubii, promissaque tarda videntur;
  Dependetque fides a veniente die.

Mollis erat tellus, rorataque mane pruina;
  Ante sui populus limina regis adest.

Prodit, et in solio medius consedit acerno:
  Innumeri circa stantque silentque viri.
Ortus erat summo tantummodo margine Phœbus:
  Sollicitæ mentes speque metuque pavent.
Constitit, atque caput niveo velatus amictu,
  Jam bene Dîs notas sustulit ille manus.
Atque ita, Tempus adest promissi muneris, inquit:
  Pollicitam dictis, Jupiter, adde fidem.
Dum loquitur, totum jam Sol emerserat orbem;
  Et gravis ætherio venit ab axe fragor.
Ter tonuit sine nube Deus, tria fulgura misit.
  Credite dicenti; mira, sed acta, loquor.
A media cœlum regione dehiscere cœpit:
  Submisere oculos cum duce turba suos.
Ecce levi scutum versatum leniter aura
  Decidit. A populo clamor ad astra venit.
Tollit humo munus, cæsa prius ille juvenca,
  Quæ dederat nulli colla premenda jugo.
Idque ancile vocat; quod ab omni parte recisum est,
  Quaque notes oculis, angulus omnis abest.

Tum, memor imperii sortem consistere in illo,
  Consilium multæ calliditatis init.
Plura jubet fieri simili cælata figura;
  Error ut ante oculos insidiantis eat.
Mamurius, morum fabræne exactior artis,
  Difficile est, illud, dicere, clausit opus.

Cui Numa munificus, Facti pete præmia, dixit :
   Si mea nota fides, irrita nulla petes.
Jam dederat Saliis (a saltu nomina ducunt)
   Armaque, et ad certos verba canenda modos.
Tum sic Mamurius : Merces mihi gloria detur,
   Nominaque extremo carmine nostra sonent.
Inde sacerdotes operi promissa vetusto
   Præmia persolvunt, Mamuriumque vocant.
Nubere si qua voles, quamvis properabitis ambo,
   Differ : habent parvæ commoda magna moræ.
Arma movent pugnam : pugna est aliena maritis.
   Condita quum fuerint, aptius omen erit.
His etiam conjux apicati cincta Dialis
   Lucibus impexas debet habere comas.

TERTIA nox emersa suos ubi moverit ignes,
   Conditus e geminis Piscibus alter erit.
Nam duo sunt : Austris hic est, Aquilonibus ille
   Proximus : a vento nomen uterque tenet.

QUUM croceis rorare genis Tithonia conjux
   Cœperit, et quintæ tempora lucis aget;
Sive est Arctophylax, sive est piger ille Bootes :
   Mergetur, visus effugietque tuos.
At non effugiet Vindemitor. Hoc quoque causam
   Unde trahat sidus, parva referre mora est.
Ampelon intonsum, Satyro Nymphaque creatum,

Fertur in Ismariis Bacchus amasse jugis.
(Tradidit huic vitem pendentem frondibus ulmi,
Quæ nunc de pueri nomine nomen habet.)
Dum legit in ramo pictas temerarius uvas,
Decidit : amissum Liber in astra vehit.

Sextus ubi Oceano clivosum scandit Olympum
Phœbus, et alatis æthera carpit equis;
Quisquis ades, canæque colis penetralia Vestæ,
Cratera Iliacis turaque pone focis.
Cæsaris innumeris, quem maluit ille mereri,
Accessit titulis Pontificalis honos.
Ignibus æternis æterni numina præsunt
Cæsaris : imperii pignora juncta vides.
De veteris Trojæ dignissima præda favilla,
Qua gravis Æneas tutus ab hoste fuit :
Ortus ab Ænea tangit cognata sacerdos
Numina ; cognatum, Vesta, tuere caput.
Quos sancta fovet ille manu, bene vivitis ignes.
Vivite inexstincti, flammaque, duxque, precor.

Una nota est Martis Nonis : sacrata quod illis
Templa putant lucos Vejovis ante duos.
Romulus ut saxo lucum circumdedit alto;
Cuilibet, Huc, inquit, confuge : tutus eris.
O! quam de tenui Romanus origine crevit!
Turba vetus quam non invidiosa fuit!

Ne tamen ignaro novitas tibi nominis obstet,
  Disce quis iste Deus, curve vocetur ita.
Jupiter est juvenis: juveniles adspice vultus.
  Adspice deinde manum: fulmina nulla tenet.
Fulmina, post ausos cœlum adfectare Gigantas,
  Sumta Jovi: primo tempore inermis erat.
Ignibus Ossa novis, et Pelion altior Ossa
  Arsit, et in solida fixus Olympus humo.
Stat quoque capra simul: Nymphæ pavisse feruntur
  Cretides: infanti lac dedit illa Jovi.
Nunc vocor ad nomen: Vegrandia farra coloni,
  Quæ male creverunt, vescaque parva vocant.
Vis ea si verbi est, cur non ego Vejovis ædem,
  Ædem non magni suspicer esse Jovis?

Jamque, ubi cæruleum vallabunt sidera cœlum,
  Suspice: Gorgonei colla videbis equi.
Creditur hic cæsæ gravida cervice Medusæ
  Sanguine respersis prosiluisse jubis.
Huic supra nubes, et subter sidera, lapso
  Cœlum pro terra, pro pede penna fuit.
Jamque indignanti nova frena receperat ore,
  Quum levis Aonias ungula fodit aquas.
Nunc fruitur cœlo, quod pennis ante petebat,
  Et nitidus stellis quinque decemque micat.

Protinus adspicies venienti nocte Coronam

Gnosida: Theseo crimine facta Dea est.
Jam bene perjuro mutarat conjuge Bacchum,
Quæ dedit ingrato fila legenda viro.
Sorte tori gaudens, Quem flebam rustica, dixit,
Utiliter nobis perfidus ille fuit.
Interea Liber depexos crinibus Indos
Vincit, et Eoo dives ab orbe venit.
Inter captivas facie præstante puellas
Grata nimis Baccho filia regis erat.
Flebat amans conjux, spatiataque litore curvo
Edidit incultis talia verba comis:
« En iterum similes, fluctus, audite querelas:
En iterum lacrymas accipe, arena, meas.
Dicebam, memini, perjure et perfide Theseu!
Ille abiit: eadem crimina Bacchus habet.
Nunc quoque nulla viro, clamabo, femina credat.
Nomine mutato causa relata mea est.
O! utinam mea sors, qua primum cœperat, isset!
Jamque ego præsenti tempore nulla forem!
Quid me desertis perituram, Liber, arenis
Servabas? potui dedoluisse semel.
Bacche levis, leviorque tuis, quæ tempora cingunt,
Frondibus; in lacrymas cognite Bacche meas:
Ausus es ante oculos adducta pellice nostros
Tam bene compositum sollicitare torum?
Heu! ubi pacta fides? ubi, quæ jurare solebas?
Me miseram, quoties hæc ego verba loquor!

Thesea culpabas, fallacemque ipse vocabas :
  Judicio peccas turpius ipse tuo.
Ne sciat hoc quisquam, tacitisque doloribus urar :
  Ne toties falli digna fuisse puter.
Præcipue cupiam celari Thesea; ne te
  Consortem culpæ gaudeat esse suæ.
At, puto, præposita est fuscæ mihi candida pellex.
  Eveniat nostris hostibus ille color.
Quid tamen hoc refert, vitio si gratior ipso est?
  Quid facis? amplexus inquinat illa tuos.
Bacche, fidem præsta; nec præfer amoribus ullam
  Conjugis, adsuetæ semper amare virum.
Ceperunt matrem formosi cornua tauri;
  Me tua : at hic laudi est, ille pudendus amor.
Ne noceat quod amo : neque enim tibi, Bacche, nocebat,
  Quod flammas nobis fassus es ipse tuas.
Nec, quod nos uris, mirum facis, ortus in igne
  Diceris, et patria raptus ab igne manu.
Illa ego sum, cui tu solitus promittere cœlum.
  Hei mihi, pro cœlo qualia dona fero ! »
Dixerat : audibat jamdudum verba querentis
  Liber, ut a tergo forte secutus erat.
Occupat amplexu, lacrymasque per oscula siccat :
  Et, Pariter cœli summa petamus, ait.
Tu mihi juncta toro, mihi juncta vocabula sume :
  Jam tibi mutatæ Libera nomen erit.
Sintque tuæ tecum faciam monumenta coronæ,

Vulcanus Veneri quam dedit, illa mihi.
Dicta facit: gemmasque novem transformat in ignes.
Aurea per stellas nunc micat illa novem.

Sex ubi sustulerit, totidem demerserit orbes,
Purpureum rapido qui vehit axe diem;
Altera gramineo spectabis Equiria campo,
Quem Tiberis curvis in latus urget aquis.
Qui tamen ejecta si forte tenebitur unda,
Cœlius accipiat pulverulentus equos.

Idibus est Annæ festum geniale Perennæ,
Haud procul a ripis, advena Tibri, tuis.
Plebs venit, ac virides passim disjecta per herbas
Potat, et accumbit cum pare quisque sua.
Sub Jove pars durat: pauci tentoria ponunt:
Sunt, quibus e ramo frondea facta casa est:
Pars ubi pro rigidis calamos statuere columnis,
Desuper extentas imposuere togas.
Sole tamen vinoque calent: annosque precantur,
Quot sumant cyathos; ad numerumque bibunt.
Invenies illic, qui Nestoris ebibat annos:
Quæ sit per calices facta Sibylla suos.
Illic et cantant, quidquid didicere theatris;
Et jactant faciles ad sua verba manus:
Et ducunt posito duras cratere choreas,
Cultaque diffusis saltat amica comis.

Quum redeunt, titubant, et sunt spectacula vulgo :
  Et fortunatos obvia turba vocant.
Occurri nuper. Visa est mihi digna relatu
  Pompa : senem potum pota trahebat anus.

Quæ tamen hæc Dea sit, quoniam rumoribus errant,
  Fabula proposito nulla tacenda meo.
Arserat Æneæ Dido miserabilis igne :
  Arserat exstructis in sua fata rogis.
Compositusque cinis, tumulique in marmore carmen
  Hoc breve, quod moriens ipsa reliquit, erat :
Præbuit Æneas et causam mortis et ensem :
  Ipsa sua Dido concidit usa manu.
Protinus invadunt Numidæ sine vindice regnum,
  Et potitur capta Maurus Iarba domo;
Seque memor spretum, Thalamis tamen, inquit, Elissæ
  En ego, quem toties reppulit illa, fruor.
Diffugiunt Tyrii, quo quemque agit error, ut olim
  Amisso dubiæ rege vagantur apes.
Tertia nudandas acceperat area messes;
  Inque cavos ierant tertia musta lacus :
Pellitur Anna domo; lacrymansque sororia linquit
  Mœnia; germanæ justa dat ante suæ.
Mixta bibunt molles lacrymis unguenta favillæ;
  Vertice libatas accipiuntque comas.
Terque, Vale, dixit : cineres ter ad ora relatos
  Pressit; et est illis visa subesse soror.

Nacta ratem comitemque fugæ, pede labitur æquo,
  Mœnia respiciens, dulce sororis opus.
Fertilis est Melite, sterili vicina Cosyræ
  Insula, quam Libyci verberat unda freti.
Hanc petit, hospitio regis confisa vetusto.
  Hospes opum dives rex ibi Battus erat.
Qui postquam didicit casus utriusque sororis;
  Hæc, inquit, tellus quantulacunque tua est.
Et tamen hospitii servasset ad ultima munus;
  Sed timuit magnas Pygmalionis opes.
Signa recensuerat bis Sol sua: tertius ibat
  Annus, et exsulibus terra petenda nova est.
Frater adest, belloque petit. Rex arma perosus,
  Nos sumus imbelles, tu fuge sospes, ait.
Jussa fugit, ventoque ratem committit et undis.
  Asperior quovis æquore frater erat.
Est prope piscosos lapidosi Crathidis amnes
  Purus ager: Cameren incola turba vocant.
Illuc cursus erat. Nec longius abfuit inde,
  Quam quantum novies mittere funda potest.
Vela cadunt primo, et dubia librantur ab aura:
  Findite remigio, navita dixit, aquas.
Dumque parant torto subducere carbasa lino,
  Percutitur rapido puppis adunca Noto:
Inque patens æquor, frustra pugnante magistro,
  Fertur, et ex oculis visa refugit humus.
Adsiliunt fluctus, imoque a gurgite pontus

Vertitur, et canas alveus haurit aquas.
Vincitur ars vento : nec jam moderator habenis
Utitur, at votis : hic quoque poscit opem.
Jactatur tumidas exsul Phœnissa per undas;
Humidaque opposita lumina veste tegit.
Tum primum Dido felix est dicta sorori,
Et quæcunque aliquam corpore pressit humum.
Figitur ad Laurens ingenti flamine litus
Puppis; et, expositis omnibus, hausta perit.
Jam pius Æneas regno nataque Latini
Auctus erat, populos miscueratque duos.
Litore dotali, solo comitatus Achate,
Secretum nudo dum pede carpit iter,
Adspicit errantem, nec credere sustinet Annam
Esse : quid in Latios illa veniret agros?
Dum secum Æneas : Anna est, exclamat Achates.
Ad nomen vultus sustulit illa suos.
Quo fugiat? quid agat? quos terræ quærat hiatus?
Ante oculos miseræ fata sororis erant.
Sensit, et adloquitur trepidam Cythereius heros;
Flet tamen admonitu mortis, Elissa, tuæ.
Anna, per hanc juro, quam quondam audire solebas
Tellurem fato prosperiore dari;
Perque Deos comites, hac nuper sede locatos;
Sæpe meas illos increpuisse moras.
Nec timui de morte tamen : metus abfuit iste :
Hei mihi! credibili fortior illa fuit.

Ne refer : adspexi non illo pectore digna
  Vulnera, Tartareas ausus adire domos.
At tu, seu ratio te nostris adpulit oris,
  Sive Deus; regni commoda carpe mei.
Multa tibi memores, nil non debemus Elissæ:
  Nomine grata tuo, grata sororis, eris.
Talia dicenti (neque enim spes altera restat)
  Credidit; errores exposuitque suos.
Utque domum intravit Tyrios induta paratus,
  Incipit Æneas : cetera turba silet.
Hanc tibi cur tradam, pia causa, Lavinia conjux,
  Est mihi : consumsi naufragus hujus opes.
Orta Tyro, regnum Libyca possedit in ora:
  Quam precor ut caræ more sororis ames.
Omnia promittit, falsumque Lavinia vulnus
  Mente premit tacita, dissimulatque fremens.
Donaque quum videat præter sua lumina ferri
  Multa palam; mitti clam quoque multa putat.
Non tamen exactum, quid agat. Furialiter odit;
  Et parat insidias, et cupit ulta mori.
Nox erat : ante torum visa est adstare sororis,
  Squalenti Dido sanguinolenta coma;
Et, Fuge, ne dubita, mœstum, fuge, dicere, tectum.
  Sub verbum querulas impulit aura fores.
Exsilit; et velox humili super arva fenestra
  Se jacit: audacem fecerat ipse timor.
Quaque metu rapitur, tunica velata recincta,

Currit, ut auditis territa dama lupis.
Corniger hanc cupidis rapuisse Numicius undis
Creditur, et stagnis occuluisse suis.
Sidonis interea magno clamore per agros
Quæritur: adparent signa notæque pedum.
Ventum erat ad ripas: inerant vestigia ripis.
Sustinuit tacitas conscius amnis aquas.
Ipsa loqui visa est: Placidi sum Nympha Numicî;
Amne perenne latens, Anna Perenna vocor.
Protinus erratis læti vescuntur in agris,
Et celebrant largo seque diemque mero.
Sunt quibus hæc Luna est, quia mensibus impleat annum:
Pars Themin, Inachiam pars putat esse bovem.
Invenies, qui te Nymphen Atlantida dicant;
Teque Jovi primos, Anna, dedisse cibos.

Hæc quoque, quam referam, nostras pervenit ad aures
Fama; nec a vera dissidet illa fide.
Plebs vetus, et nullis etiamnum tuta Tribunis,
Fugit; et in sacri vertice montis abit.
Jam quoque, quem secum tulerant, defecerat illos
Victus, et humanis usibus apta Ceres.
Orta suburbanis quædam fuit Anna Bovillis,
Pauper, sed mundæ sedulitatis, anus.
Illa, levi mitra canos redimita capillos,
Fingebat tremula rustica liba manu.
Atque ita per populum fumantia mane solebat

Dividere: hæc populo copia grata fuit.
Pace domi facta, signum posuere Perennæ,
Quod sibi defectis illa tulisset opem.
Nunc mihi, cur cantent, superest, obscœna puellæ,
Dicere: nam coeunt, certaque probra canunt.
Nuper erat Dea facta: venit Gradivus ad Annam,
Et cum seducta talia verba facit.
Mense meo coleris: junxi mea tempora tecum:
Pendet ab officio spes mihi magna tuo.
Armifer armiferæ correptus amore Minervæ
Uror; et hoc longo tempore vulnus alo.
Effice, Dî studio similes coeamus in unum.
Conveniunt partes hæ tibi, comis anus.
Dixerat Illa Deum promisso ludit inani;
Et stultam dubia spem trahit usque mora.
Sæpius instanti, Mandata peregimus, inquit;
Evictas precibus vix dedit illa manus.
Gaudet amans, thalamosque parat. Deducitur illuc
Anna tegens vultus, ut nova nupta, suos.
Oscula sumturus subito Mars adspicit Annam:
Nunc pudor elusum, nunc subit ira, Deum.
Ridet amatorem caræ nova Diva Minervæ:
Nec res hac Veneri gratior ulla fuit.
Inde joci veteres obscœnaque dicta canuntur;
Et juvat hanc magno verba dedisse Deo.

Præteriturus eram gladios in principe fixos,

Quum sic a castis Vesta locuta focis:
Ne dubita meminisse; meus fuit ille Sacerdos;
Sacrilegæ telis me petiere manus.
Ipsa virum rapui, simulacraque nuda reliqui:
Quæ cecidit ferro, Cæsaris umbra fuit.
Ille quidem cœlo positus Jovis atria servat;
Et tenet in magno templa dicata Foro.
At quicunque nefas ausi, prohibente Deorum
Numine, pollnerant Pontificale caput,
Morte jacent merita. Testes estote Philippi,
Et quorum sparsis ossibus albet humus.
Hoc opus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt
Cæsaris, ulcisci justa per arma patrem.

Postera quum teneras Aurora refecerit herbas,
Scorpios a prima parte videndus erit.

Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho.
Bacche, fave vati, dum tua festa cano.
Nec referam Semelen; ad quam nisi fulmina secum
Jupiter adferret, parvus, inermis eras:
Nec puer ut posses maturo tempore nasci,
Expletum patrio corpore matris onus.
Sithonas et Scythicos longum enumerare triumphos;
Et domitas gentes, turifer Inde, tuas.
Tu quoque, Thebanæ male præda, tacebere, matris;
Inque tuum furiis acte, Lycurge, genu.

Ecce libet subitos pisces, Tyrrhenaque monstra
Dicere: sed non est carminis hujus opus.
Carminis hujus opus, causas expromere, quare
Vilis anus populos ad sua liba vocet.
Ante tuos ortus aræ sine honore fuerunt,
Liber, et in gelidis herba reperta focis.
Te memorant, Gange totoque Oriente subacto,
Primitias magno seposuisse Jovi.
Cinnama tu primus, captivaque tura dedisti,
Deque triumphato viscera tosta bove.
Nomine ab auctoris ducunt Libamina nomen,
Libaque; quod sacris pars datur inde focis.
Liba Deo fiunt, succis quia dulcibus ille
Gaudet, et a Baccho mella reperta ferunt.

Ibat arenoso Satyris comitatus ab Hebro
(Non habet ingratos fabula nostra jocos):
Jamque erat ad Rhodopen Pangæaque florida ventum:
Æriferæ comitum concrepuere manus.
Ecce novæ coeunt volucres, tinnitibus actæ:
Quaque movent sonitus æra, sequuntur apes.
Colligit errantes, et in arbore claudit inani
Liber; et inventi præmia mellis habet.
Ut Satyri levisque senex tetigere saporem,
Quærebant flavos per nemus omne favos.
Audit in exesa stridorem examinis ulmo,
Adspicit et ceras, dissimulatque senex.

Vertitur, et canas alveus haurit aquas.
Vincitur ars vento : nec jam moderator habenis
Utitur, at votis : hic quoque poscit opem.
Jactatur tumidas exsul Phœnissa per undas;
Humidaque opposita lumina veste tegit.
Tum primum Dido felix est dicta sorori,
Et quæcunque aliquam corpore pressit humum.
Figitur ad Laurens ingenti flamine litus
Puppis; et, expositis omnibus, hausta perit.
Jam pius Æneas regno nataque Latini
Auctus erat, populos miscueratque duos.
Litore dotali, solo comitatus Achate,
Secretum nudo dum pede carpit iter,
Adspicit errantem, nec credere sustinet Annam
Esse : quid in Latios illa veniret agros?
Dum secum Æneas : Anna est, exclamat Achates.
Ad nomen vultus sustulit illa suos.
Quo fugiat? quid agat? quos terræ quærat hiatus?
Ante oculos miseræ fata sororis erant.
Sensit, et adloquitur trepidam Cythereius heros;
Flet tamen admonitu mortis, Elissa, tuæ.
Anna, per hanc juro, quam quondam audire solebas
Tellurem fato prosperiore dari;
Perque Deos comites, hac nuper sede locatos;
Sæpe meas illos increpuisse moras.
Nec timui de morte tamen : metus abfuit iste :
Hei mihi! credibili fortior illa fuit.

Ne refer : adspexi non illo pectore digna
  Vulnera, Tartareas ausus adire domos.
At tu, seu ratio te nostris adpulit oris,
  Sive Deus; regni commoda carpe mei.
Multa tibi memores, nil non debemus Elissæ :
  Nomine grata tuo, grata sororis, eris.
Talia dicenti (neque enim spes altera restat)
  Credidit; errores exposuitque suos.
Utque domum intravit Tyrios induta paratus,
  Incipit Æneas : cetera turba silet.
Hanc tibi cur tradam, pia causa, Lavinia conjux,
  Est mihi : consumsi naufragus hujus opes.
Orta Tyro, regnum Libyca possedit in ora :
  Quam precor ut caræ more sororis ames.
Omnia promittit, falsumque Lavinia vulnus
  Mente premit tacita, dissimulatque fremens.
Donaque quum videat præter sua lumina ferri
  Multa palam; mitti clam quoque multa putat.
Non tamen exactum, quid agat. Furialiter odit;
  Et parat insidias, et cupit ulta mori.
Nox erat : ante torum visa est adstare sororis,
  Squalenti Dido sanguinolenta coma;
Et, Fuge, ne dubita, mœstum, fuge, dicere, tectum.
  Sub verbum querulas impulit aura fores.
Exsilit; et velox humili super arva fenestra
  Se jacit: audacem fecerat ipse timor.
Quaque metu rapitur, tunica velata recincta,

Currit, ut auditis territa dama lupis.
Corniger hanc cupidis rapuisse Numicius undis
Creditur, et stagnis occuluisse suis.
Sidonis interea magno clamore per agros
Quæritur: adparent signa notæque pedum.
Ventum erat ad ripas: inerant vestigia ripis.
Sustinuit tacitas conscius amnis aquas.
Ipsa loqui visa est: Placidi sum Nympha Numicî;
Amne perenne latens, Anna Perenna vocor.
Protinus erratis læti vescuntur in agris,
Et celebrant largo seque diemque mero.
Sunt quibus hæc Luna est, quia mensibus impleat annum:
Pars Themin, Inachiam pars putat esse bovem.
Invenies, qui te Nymphen Atlantida dicant;
Teque Jovi primos, Anna, dedisse cibos.

Hæc quoque, quam referam, nostras pervenit ad aures
Fama; nec a vera dissidet illa fide.
Plebs vetus, et nullis etiamnum tuta Tribunis,
Fugit; et in sacri vertice montis abit.
Jam quoque, quem secum tulerant, defecerat illos
Victus, et humanis usibus apta Ceres.
Orta suburbanis quædam fuit Anna Bovillis,
Pauper, sed mundæ sedulitatis, anus.
Illa, levi mitra canos redimita capillos,
Fingebat tremula rustica liba manu.
Atque ita per populum fumantia mane solebat

Dividere: hæc populo copia grata fuit.
Pace domi facta, signum posuere Perennæ,
  Quod sibi defectis illa tulisset opem.
Nunc mihi, cur cantent, superest, obscœna puellæ,
  Dicere: nam coeunt, certaque probra canunt.
Nuper erat Dea facta: venit Gradivus ad Annam,
  Et cum seducta talia verba facit.
Mense meo coleris: junxi mea tempora tecum:
  Pendet ab officio spes mihi magna tuo.
Armifer armiferæ correptus amore Minervæ
  Uror; et hoc longo tempore vulnus alo.
Effice, Dî studio similes coeamus in unum.
  Conveniunt partes hæ tibi, comis anus.
Dixerat Illa Deum promisso ludit inani;
  Et stultam dubia spem trahit usque mora.
Sæpius instanti, Mandata peregimus, inquit;
  Evictas precibus vix dedit illa manus.
Gaudet amans, thalamosque parat. Deducitur illuc
  Anna tegens vultus, ut nova nupta, suos.
Oscula sumturus subito Mars adspicit Annam:
  Nunc pudor elusum, nunc subit ira, Deum.
Ridet amatorem caræ nova Diva Minervæ:
  Nec res hac Veneri gratior ulla fuit.
Inde joci veteres obscœnaque dicta canuntur;
  Et juvat hanc magno verba dedisse Deo.

Prætériturus eram gladios in principe fixos,

Quum sic a castis Vesta locuta focis:
Ne dubita meminisse; meus fuit ille Sacerdos;
Sacrilegæ telis me petiere manus.
Ipsa virum rapui, simulacraque nuda reliqui:
Quæ cecidit ferro, Cæsaris umbra fuit.
Ille quidem cœlo positus Jovis atria servat;
Et tenet in magno templa dicata Foro.
At quicunque nefas ausi, prohibente Deorum
Numine, polluerant Pontificale caput,
Morte jacent merita. Testes estote Philippi,
Et quorum sparsis ossibus albet humus.
Hoc opus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt
Cæsaris, ulcisci justa per arma patrem.

Postera quum teneras Aurora refecerit herbas,
Scorpios a prima parte videndus erit.

Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho.
Bacche, fave vati, dum tua festa cano.
Nec referam Semelen; ad quam nisi fulmina secum
Jupiter adferret, parvus, inermis eras:
Nec puer ut posses maturo tempore nasci,
Expletum patrio corpore matris onus.
Sithonas et Scythicos longum enumerare triumphos;
Et domitas gentes, turifer Inde, tuas.
Tu quoque, Thebanæ male præda, tacebere, matris;
Inque tuum furiis acte, Lycurge, genu.

Ecce libet subitos pisces, Tyrrhenaque monstra
  Dicere: sed non est carminis hujus opus.
Carminis hujus opus, causas expromere, quare
  Vilis anus populos ad sua liba vocet.
Ante tuos ortus aræ sine honore fuerunt,
  Liber, et in gelidis herba reperta focis.
Te memorant, Gange totoque Oriente subacto,
  Primitias magno seposuisse Jovi.
Cinnama tu primus, captivaque tura dedisti,
  Deque triumphato viscera tosta bove.
Nomine ab auctoris ducunt Libamina nomen,
  Libaque; quod sacris pars datur inde focis.
Liba Deo fiunt, succis quia dulcibus ille
  Gaudet, et a Baccho mella reperta ferunt.

Ibat arenoso Satyris comitatus ab Hebro
  (Non habet ingratos fabula nostra jocos):
Jamque erat ad Rhodopen Pangæaque florida ventum:
  Æriferæ comitum concrepuere manus.
Ecce novæ coeunt volucres, tinnitibus actæ:
  Quaque movent sonitus æra, sequuntur apes.
Colligit errantes, et in arbore claudit inani
  Liber; et inventi præmia mellis habet.
Ut Satyri levisque senex tetigere saporem,
  Quærebant flavos per nemus omne favos.
Audit in exesa stridorem examinis ulmo,
  Adspicit et ceras, dissimulatque senex.

Utque piger pandi tergo residebat aselli,
  Adplicat hunc ulmo corticibusque cavis.
Constitit ipse super ramoso stipite nixus;
  Atque avide trunco condita mella petit.
Millia crabronum coeunt, et vertice nudo
  Spicula defigunt, oraque summa notant.
Ille cadit præceps, et calce feritur aselli:
  Inclamatque suos, auxiliumque rogat.
Concurrunt Satyri, turgentiaque ora parentis
  Rident: percusso claudicat ille genu.
Ridet et ipse Deus; limumque inducere monstrat:
  Hic paret monitis, et linit ora luto.
Melle Pater fruitur: liboque infusa calenti
  Jure repertori candida mella damus.
Femina cur præstet, non est rationis opertæ.
  Femineos thyrso concitat ille choros.
Cur anus hoc faciat, quæris? vinosior ætas
  Hæc est, et gravidæ munera vitis amans.
Cur hedera cincta est? hedera est gratissima Baccho.
  Hoc quoque cur ita sit, dicere nulla mora est.
Nysiades Nymphæ, puerum quærente noverca,
  Hanc frondem cunis adposuere novis.

Restat, ut inveniam, quare toga libera detur
  Lucifero pueris, candide Bacche, tuo.
Sive, quod ipse puer semper, juvenisque videris,
  Et media est ætas inter utrumque tibi;

Seu quia tu pater es, patres, sua pignora, natos
Commendant curæ numinibusque tuis;
Sive, quod es Liber, vestis quoque libera per te
Sumitur, et vitæ liberioris iter.
An quia, quum prisci colerent studiosius agros,
Et patrio faceret rure Senator opus,
Et caperet fasces a curvo Consul aratro,
Nec crimen duras esset habere manus;
Rusticus ad ludos populus veniebat in Urbem:
Sed Dîs, non studiis ille dabatur honos.
Luce sua ludos uvæ commentor habebat,
Quos cum tædifera nunc habet ipse Dea.
Ergo, ut tironem celebrare frequentia possit,
Visa dies dandæ non aliena togæ.
Mite, Pater, caput huc, placataque cornua vertas,
Et des ingenio vela secunda meo.
Itur ad Argeos (qui sint, sua pagina dicet),
Hac, si commemini, præteritaque die.

Stella Lycaoniam vergit proclinis ad Arcton
Miluus: hæc illa nocte videnda venit.
Quid dederit volucri, si vis cognoscere, cœlum;
Saturnus regnis ab Jove pulsus erat.
Concitat iratus validos Titanas in arma,
Quæque fuit fatis debita, poscit opem.
Matre satus Terra, monstrum mirabile, taurus
Parte sui serpens posteriore fuit.

Hunc triplici muro lucis incluserat atris
   Parcarum monitu Styx violenta trium.
Viscera qui tauri flammis adolenda dedisset,
   Sors erat, æternos vincere posse Deos.
Immolat hunc Briareus facta ex adamante securi:
   Et jam jam flammis exta daturus erat.
Jupiter alitibus rapere imperat: adtulit illi
   Miluus, et meritis venit in astra suis.

Una dies media est; et fiunt sacra Minervæ:
   Nominaque a junctis quinque diebus habent.
Sanguine prima vacat; nec fas concurrere ferro:
   Causa, quod est illa nata Minerva die.
Altera, tresque super strata celebrantur arena:
   Ensibus exsertis bellica læta Dea est.
Pallada nunc, pueri, teneræque, ornate, puellæ.
   Qui bene placarit Pallada, doctus erit.
Pallade placata, lanam mollite, puellæ:
   Discite jam plenas exonerare colos.
Illa etiam stantes radio percurrere telas
   Erudit, et rarum pectine denset opus.
Hanc cole, qui maculas læsis de vestibus aufers:
   Hanc cole, velleribus quisquis ahena paras.
Nec quisquam invita faciat bene vincula plantæ
   Pallade; sit Tychio doctior ille licet.
Et licet antiquo manibus collatus Epeo
   Sit prior; irata Pallade mancus erit.

Vos quoque, Phœbea morbos qui pellitis arte,
Munera de vestris pauca referte Deæ.
Nec vos, turba feri censu fraudata magistri,
Spernite: discipulos adtrahit illa novos.
Quique moves cœlum, tabulamque coloribus uris,
Quique facis docta mollia saxa manu.
Mille Dea est operum: certe Dea carminis illa est.
Si mereor, studiis adsit amica meis.

Coelius ex alto qua mons descendit in æquum,
Hic ubi non plana est, sed prope plana via,
Parva licet videas Captæ delubra Minervæ,
Quæ Dea natali cœpit habere suo.
Nominis in dubio causa est: capitale vocamus
Ingenium sollers: ingeniosa Dea est.
An, quia de capitis fertur sine matre paterni
Vertice cum clypeo prosiluisse suo?
An, quia perdomitis ad nos captiva Faliscis
Venit; et hoc ipsum litera prisca docet?
An, quod habet legem, capitis quæ pendere pœnas
Ex illo jubeat furta reperta loco?
A quacunque trahis ratione vocabula, Pallas,
Pro ducibus nostris ægida semper habe.
Summa dies e quinque tubas lustrare canoras
Admonet, et forti sacrificare Deæ.

Nunc potes ad Solem sublato dicere vultu;

Hic here Phryxeæ vellera pressit ovis.
Seminibus tostis sceleratæ fraude novercæ
Sustulerat nullas, ut solet, herba comas.
Mittitur ad tripodas, certa qui sorte reportet,
Quam sterili terræ Delphicus edat opem.
Hic quoque corruptus cum semine nuntiat Helles
Et juvenis Phryxi funera sorte peti.
Utque recusantem cives, et tempus, et Ino
Compulerunt regem jussa nefanda pati;
Et soror et Phryxus, velati tempora ramis,
Stant simul ante aras, junctaque fata gemunt.
Adspicit hos, ut forte pependerat æthere, mater;
Et ferit attonita pectora nuda manu:
Inque draconigenam nimbis comitantibus urbem
Desilit; et natos eripit inde suos.
Utque fugam rapiant, aries nitidissimus auro
Traditur. Ille vehit per freta longa duos.
Dicitur infirma cornu tenuisse sinistra
Femina, quum de se nomina fecit aquæ.
Pæne simul periit, dum vult succurrere lapsæ,
Frater; et extentas porrigit usque manus.
Flebat, ut amissa gemini consorte pericli,
Cæruleo junctam nescius esse Deo.
Litoribus tactis aries fit sidus; at hujus
Pervenit in Colchas aurea lana domos.

Tres ubi Luciferos veniens præmiserit Eos,

Tempora nocturnis æqua diurna feres.
Inde quater pastor saturos ubi clauserit hœdos,
Canuerint herbæ rore recente quater;
Janus adorandus, cumque hoc Concordia mitis,
Et Romana Salus, araque Pacis erit.
Luna regit menses: hujus quoque tempora mensis
Finit Aventino Luna colenda jugo.

P. OVIDII NASONIS

FASTORUM

LIBER QUARTUS.

LIBRI QUARTI

ARGUMENTUM.

Vatis ad Venerem invocatio, 1—60. Aprilis unde sic dictus, 61—124. Veneris festum, 125—144. Fortuna virilis, 145—156. Venus verticordia, 157—162. Ideæ matris festum, 179—196. Jovis ortus, 197—222. Sagaris ab Atti adamata, 223—244. Cybeles simulacrum e Phrygia Romam delatum, 245—304. Claudia Vestalis, 305—348 Ludi Megalenses, 357—372. Fortunæ publicæ Templum; ludi Circenses in laudem Jul. Cæs. 373—388. Cerealia festa, 389—416. Proserpinæ raptus, 417—620. Bos Forda, 629—672. Palilia, 721—806. Urbis conditæ dies natalis, 807—862. Vinalia festa, 863—894. Robiginis festum, 895—942. Sacellum Vestæ consecratum, 943 ad finem libri.

FASTORUM

LIBER QUARTUS.

Alma, fave vati, geminorum mater Amorum:
  Ad vatem vultus rettulit illa suos.
Quid tibi, ait, mecum? certe majora canebas.
  Num vetus in molli pectore vulnus habes?
Scis, Dea, respondi, de vulnere. (Risit: et æther
  Protinus ex illa parte serenus erat.)
Saucius, an sanus, numquid tua signa reliqui?
  Tu mihi propositum, tu mihi semper opus.
Quæ decuit, primis sine crimine lusimus annis:
  Nunc teritur nostris area major equis.
Tempora cum causis, Annalibus eruta priscis,
  Lapsaque sub terras, ortaque signa cano.
Venimus ad quartum, quo tu celeberrima, mensem:
  Et vatem, et mensem scis, Venus, esse tuos.
Mota Cytheriaca leviter mea tempora myrto
  Contigit; et, Cœptum perfice, dixit, opus.
Sensimus, et subito causæ patuere dierum.
  Dum licet, et spirant flamina, navis eat.
Si qua tamen pars te de Fastis tangere debet,
  Cæsar, in Aprili, quo tenearis, habes.
Hic ad te magna descendit imagine mensis:

Et fit adoptiva nobilitate tuus.
Hoc pater Iliades, quum longum scriberet annum,
Vidit, et auctores rettulit ipse suos.
Utque fero Marti primam dedit ordine sortem,
Quod sibi nascenti proxima causa fuit;
Sic Venerem, gradibus multis in gente repertam
Alterius voluit mensis habere locum.
Principiumque sui generis, revolutaque quærens
Secula, cognatos venit ad usque Deos.
Dardanon Electra nesciret Atlantide cretum
Scilicet; Electran concubuisse Jovi?
Hujus Erichthonius: Tros est generatus ab illo:
Assaracon creat hic, Assaracusque Capyn.
Proximus Anchisen, cum quo commune parentis
Non dedignata est nomen habere Venus.
Hinc satus Æneas, pietas spectata per ignes,
Sacra, patremque humeris, altera sacra, tulit.
Venimus ad felix aliquando nomen Iuli,
Unde domus Teucros Julia tangit avos.
Postumus huic: qui, quod silvis fuit ortus in altis,
Silvius in Latia gente vocatus erat.
Isque, Latine, tibi pater est: subit Alba Latinum:
Proximus est titulis Epitos, Alba, tuis.
Ille dedit Capyi recidiva vocabula Trojæ;
Et tuus est idem, Calpete, factus avus.
Quumque patris regnum post hunc Tiberinus haberet,
Dicitur in Tuscæ gurgite mersus aquæ.

Jam tamen Agrippan genitum, Remulumque nepotem
Viderat: in Remulum fulmina missa ferunt.
Venit Aventinus post hos: locus unde vocatus,
Mons quoque: post illum tradita regna Procæ.
Quem sequitur duri Numitor germanus Amulî.
Ilia cum Lauso de Numitore sati.
Ense cadit patruo Lausus: placet Ilia Marti;
Teque parit, gemino juncte Quirine Remo.
Ille suos semper Venerem Martemque parentes
Dixit; et emeruit vocis habere fidem.
Neve secuturi possent nescire nepotes,
Tempora Dîs generis continuata dedit.

Sed Veneris mensem Graio sermone notatum
Auguror: a spumis est Dea dicta maris.
Nec tibi sit mirum Graio rem nomine dici:
Itala nam tellus Græcia major erat.
Venerat Evander plena cum classe suorum;
Venerat Alcides: Graius uterque genus.
Hospes Aventinis armentum pavit in herbis
Claviger; et tanto est Albula pota Deo.
Dux quoque Neritius: testes Læstrygones exstant,
Et quod adhuc Circes nomina litus habet.
Et jam Telegoni, jam mœnia Tiburis udi
Stabant, Argolicæ quod posuere manus.
Venerat Atrides fatis agitatus Halesus;
A quo se dictam terra Falisca putat.

Adjice Trojanæ suasorem Antenora pacis,
Et generum OEniden, Appule Daune, tuum.
Serus ab Iliacis, et post Antenora, flammis
Adtulit Æneas in loca nostra Deos.
Hujus erat Solimus, Phrygia comes exsul ab Ida:
A quo Sulmonis mœnia nomen habent;
Sulmonis gelidi, patriæ, Germanice, nostræ.
Me miserum! Scythico quam procul illa solo est!
Ergo ego tam longe! Sed supprime, Musa, querelas:
Non tibi sunt mœsta sacra canenda lyra.
Quo non livor abit? sunt qui tibi mensis honorem
Eripuisse velint, invideantque, Venus.
Nam, quia Ver aperit tunc omnia, densaque cedit
Frigoris asperitas, fetaque terra parit;
Aprilem memorant, ab aperto tempore dictum:
Quem Venus injecta vindicat alma manu.
Illa quidem totum dignissima temperat orbem:
Illa tenet nullo regna minora Deo;
Juraque dat cœlo, terræ, natalibus undis;
Perque suos initus continet omne genus.
Illa Deos omnes (longum enumerare) creavit:
Illa satis causas arboribusque dedit:
Illa rudes animos hominum contraxit in unum,
Et docuit jungi cum pare quemque sua.
Quid genus omne creat volucrum, nisi blanda voluptas?
Nec coeant pecudes, si levis absit amor.

Cum mare trux aries cornu decertat: at idem
  Frontem dilectæ lædere parcit ovis.
Deposita taurus sequitur feritate juvencam,
  Quem toti saltus, quem nemus omne, tremunt.
Vis eadem, lato quodcunque sub æquore vivit,
  Servat; et innumeris piscibus implet aquas.
Prima feros habitus homini detraxit: ab illa
  Venerunt cultus mundaque cura sui.
Primus amans carmen vigilatum nocte negata
  Dicitur ad clausas concinuisse fores:
Eloquiumque fuit duram exorare puellam;
  Proque sua causa quisque disertus erat.
Mille per hanc artes motæ: studioque placendi,
  Quæ latuere prius, multa reperta ferunt.
Hanc quisquam titulo mensis spoliare secundi
  Audeat? a nobis sit procul iste furor.
Quid, quod ubique potens, templisque frequentibus aucta,
  Urbe tamen nostra jus Dea majus habet?
Pro Troja, Romane, tua Venus arma ferebat,
  Quum gemuit teneram cuspide læsa manum;
Cœlestesque duas Trojano judice vicit.
  (Ah! nolim victas hoc meminisse Deas!)
Assaracique nurus dicta est: ut scilicet olim
  Magnus Iüleos Cæsar haberet avos.

Nec Veneri tempus, quam ver, erat aptius ullum.

Vere nitent terræ : vere remissus ager.
Nunc herbæ rupta tellure cacumina tollunt;
Nunc tumido gemmas cortice palmes agit.
Et formosa Venus formoso tempore digna est :
Utque solet, Marti continuata suo.
Vere monet curvas materna per æquora puppes
Ire; nec hibernas jam timuisse minas.
Rite Deam, Latiæ, colitis, matresque nurusque;
Et vos, quîs vittæ longaque vestis abest.
Aurea marmoreo redimicula solvite collo :
Demite divitias : tota lavanda Dea est.
Aurea siccato redimicula reddite collo :
Nunc alii flores, nunc nova danda rosa est.
Vos quoque sub viridi myrto jubet illa lavari :
Causaque, cur jubeat, discite, certa subest.
Litore siccabat rorantes nuda capillos :
Viderunt Satyri, turba proterva, Deam.
Sensit, et adposita texit sua corpora myrto.
Tuta fuit facto; vosque referre jubet.

Discite nunc, quare Fortunæ tura Virili
Detis eo, calida qui locus humet aqua.
Accipit ille locus posito velamine cunctas,
Et vitium nudi corporis omne videt.
Ut tegat hoc, celetque viros, Fortuna Virilis
Præstat; et hoc parvo ture rogata facit.

Nec pigeat niveo tritum cum lacte papaver
  Sumere, et expressis mella liquata favis.
Quum primum cupido Venus est deducta marito,
  Hoc bibit : ex illo tempore nupta fuit.
Supplicibus verbis illam placate : sub illa
  Et forma, et mores, et bona fama manent.

Roma pudicitia proavorum tempore lapsa est :
  Cumæam, veteres, consuluistis anum.
Templa jubet Veneri fieri : quibus ordine factis,
  Inde Venus verso nomina corde tenet.
Semper ad Æneadas placido, pulcherrima, vultu
  Respice; totque tuas, Diva, tuere nurus.
Dum loquor, elatæ metuendus acumine caudæ
  Scorpios in virides præcipitatur aquas.
Nox ubi transierit, cœlumque rubescere primo
  Cœperit, et tactæ rore querentur aves;
Semustamque facem vigilata nocte viator
  Ponet, et ad solitum rusticus ibit opus;
Pliades incipiunt humeros relevare paternos :
  Quæ septem dici, sex tamen esse solent.
Seu quod in amplexum sex hinc venere Deorum :
  Nam Steropen Marti concubuisse ferunt;
Neptuno Halcyonen, et te, formosa Celæno;
  Maian, et Electran, Taygetenque Jovi.
Septima mortali Merope tibi, Sisyphe, nupsit :

Pœnitet; et facti sola pudore latet.
Sive quod Electra Trojæ spectare ruinas
Non tulit; ante oculos opposuitque manum.

Ter sine perpetuo cœlum versetur in axe;
Ter jungat Titan, terque resolvat equos;
Protinus inflexo Berecyntia tibia cornu
Flabit, et Idææ festa Parentis erunt.
Ibunt semimares, et inania tympana tundent;
Æraque tinnitus ære repulsa dabunt.
Ipsa sedens molli comitum cervice feretur
Urbis per medias exululata vias.
Scena sonat, ludique vocant: spectate, Quirites;
Et fora Marte suo litigiosa vacent.
Quærere multa libet: sed me sonus æris acuti
Terret, et horrendo lotos adunca sono.
Da, Dea, quas sciter, doctas, Cybeleia, neptes.
Audit; et has curæ jussit adesse meæ.
Pandite mandati memores, Heliconis alumnæ,
Gaudeat assiduo cur Dea Magna sono.
Sic ego. Sic Erato (mensis Cythereius illi
Cessit, quod teneri nomen Amoris habet):

Reddita Saturno sors hæc erat: Optime regum,
A nato sceptris excutiere tuis.
Ille suam metuens, ut quæque erat edita, prolem
Devorat, immersam visceribusque tenet.

B.F.S

Sæpe Rhea questa est toties fecunda, nec unquam
  Mater, et indoluit fertilitate sua.
Jupiter ortus erat. Pro magna teste vetustas
  Creditur: acceptam parce movere fidem.
Veste latens saxum cœlesti viscere sedit:
  Sic genitor fatis decipiendus erat.
Ardua jam dudum resonat tinnitibus Ide,
  Tutus ut infanti vagiat ore puer.
Pars clypeos sudibus, galeas pars tundit inanes:
  Hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus.
Res latuit patrem: priscique imitamina facti,
  Æra Deæ comites raucaque terga movent;
Cymbala pro galeis, pro scutis tympana pulsant:
  Tibia dat Phrygios, ut dedit ante, modos.
Desierat. Cœpi: Cur huic, genus acre, leones
  Præbent insolitas ad juga curva jubas?
Desieram. Cœpit: Feritas mollita per illam
  Creditur: id curru testificata suo est.
At cur turrita caput est ornata corona?
  An Phrygiis turres urbibus illa dedit?
Adnuit. Unde venit, dixi, sua membra secandi
  Impetus? Ut tacui, Pieris orsa loqui:

Phryx puer in silvis facie spectabilis, Attis,
  Turrigeram casto vinxit amore Deam.
Hunc sibi servari voluit, sua templa tueri;
  Et dixit, Semper fac puer esse velis.

Ille fidem jussis dedit; et, Si mentiar, inquit,
  Ultima, quam fallam, sit Venus illa mihi.
Fallit: et in Nympha Sagaritide desinit esse,
  Quod fuit: hinc pœnas exigit ira Deæ.
Naida vulneribus succidit in arbore factis.
  Illa perit: fatum Naidos arbor erat.
Hic furit; et, credens thalami procumbere tectum,
  Effugit. et cursu Dindyma summa petit.
Et modo, Tolle faces; Remove, modo, verbera, clamat:
  Sæpe Palæstinas jurat adesse Deas.
Ille etiam saxo corpus laniavit acuto;
  Longaque in immundo pulvere tracta coma est.
Voxque fuit, Merui: meritas dem sanguine pœnas.
  Ah! pereant partes, quæ nocuere mihi!
Ah pereant! dicebat adhuc: onus inguinis aufert;
  Nullaque sunt subito signa relicta viri.
Venit in exemplum furor hinc, mollesque ministri
  Cædunt jactatis vilia membra comis.

Talibus Aoniæ facunda voce Camenæ
  Reddita quæsiti causa furoris erat.
Hoc quoque, dux operis. moneas, precor, unde petita
  Venerit; an nostra semper in Urbe fuit?
Dindymon, et Cybelen, et amœnam fontibus Iden
  Semper, et Iliacas Mater amavit opes.
Quum Trojam Æneas Italos portaret in agros,
  Est Dea sacriferas pæne secuta rates.

Sed nondum fatis Latio sua numina posci
  Senserat; adsuetis substiteratque locis.
Post, ut Roma potens opibus jam secula quinque
  Vidit, et edomito sustulit orbe caput;
Carminis Euboïci fatalia verba sacerdos
  Inspicit. Inspectum tale fuisse ferunt:
Mater abest; Matrem jubeo, Romane, requiras:
  Quum veniet, casta est accipienda manu.
Obscuræ sortis Patres ambagibus errant,
  Quæve parens absit, quove petenda loco.
Consulitur Pæan: Divûmque arcessite Matrem,
  Inquit; in Idæo est invenienda jugo.
Mittuntur proceres. Phrygiæ tum sceptra tenebat
  Attalus: Ausoniis rem negat ille viris.
Mira canam: longo tremuit cum murmure tellus,
  Et sic est adytis Diva locuta suis.
Ipsa peti volui. Ne sit mora: mitte volentem.
  Dignus Roma locus, quo Deus omnis eat.
Ille soni terrore pavens, Proficiscere, dixit:
  Nostra eris; in Phrygios Roma refertur avos.
Protinus innumeræ cædunt pineta secures
  Illa, quibus fugiens Phryx pius usus erat.
Mille manus coeunt, et picta coloribus ustis
  Cœlestûm Matrem concava puppis habet.
Illa sui per aquas fertur tutissima nati;
  Longaque Phryxeæ stagna sororis adit:
Rhœteumque rapax, Sigeaque litora transit;

Et Tenedon, veteres Eëtionis opes.
Cyclades excipiunt, Lesbo post terga relicta;
Quaque Carysteis frangitur unda vadis.
Transit et Icarium, lapsas ubi perdidit alas
Icarus, et vastæ nomina fecit aquæ.
Tum læva Creten, dextra Pelopeidas undas
Deserit: et Veneri sacra Cythera petit.
Hinc mare Trinacrium, candens ubi tingere ferrum
Brontesque, et Steropes, Acmonidesque solent;
Æquoraque Afra legit, Sardoaque regna sinistris
Prospicit a remis, Ausoniamque tenet.
Ostia contigerat, qua se Tiberinus in altum
Dividit, et campo liberiore natat.
Omnis Eques, mixtaque gravis cum plebe Senatus,
Obvius ad Tusci fluminis ora venit.
Procedunt pariter matres, nalæque, nurusque,
Quæque colunt sanctos virginitate focos.
Sedula fune viri contento brachia lassant:
Vix subit adversas hospita navis aquas.
Sicca diu tellus fuerat; sitis usserat herbas:
Sedit limoso pressa carina vado.
Quisquis adest operi, plus quam pro parte laborat;
Adjuvat et fortes voce sonante manus.
Illa velut medio stabilis sedet insula ponto.
Attoniti monstro stantque paventque viri.

Claudia Quinta genus Clauso referebat ab alto;

Nec facies impar nobilitate fuit.
Casta quidem; sed non et credita. Rumor iniquus
Læserat, et falsi criminis acta rea est.
Cultus, et ornatis varie prodisse capillis,
Obfuit; ad rigidos promtaque lingua senes.
Conscia mens recti famæ mendacia risit:
Sed nos in vitium credula turba sumus.
Hæc ubi castarum processit ab agmine matrum,
Et manibus puram fluminis hausit aquam;
Ter caput irrorat, ter tollit in æthera palmas.
Quicunque adspiciunt, mente carere putant.
Submissoque genu, vultus in imagine Divæ
Figit, et hos edit crine jacente sonos:
Supplicis, alma, tuæ, genitrix fecunda Deorum,
Accipe sub certa conditione preces.
Casta negor: si tu damnas, meruisse fatebor.
Morte luam pœnas judice victa Dea.
Sed, si crimen abest, tu nostræ pignora vitæ
Re dabis; et castas casta sequere manus.
Dixit: et exiguo funem conamine traxit.
Mira, sed et scena testificata loquar.
Mota Dea est; sequiturque ducem, laudatque sequendo.
Iudex lætitiæ fertur in astra sonus.
Fluminis ad flexum veniunt: Tiberina priores
Ostia dixerunt, unde sinister abit.
Nox aderat: querno religant a stipite funem;
Dantque levi somno corpora functa cibo.

Lux aderat: querno solvunt a stipite funem;
  Ante tamen posito tura dedere foco.
Ante coronata puppi sine labe juvencam
  Mactarunt, operum conjugiique rudem.
Est locus, in Tiberin qua lubricus influit Almo,
  Et nomen magno perdit ab amne minor.
Illic purpurea canus cum veste sacerdos
  Almonis Dominam sacraque lavit aquis.
Exululant comites, furiosaque tibia flatur;
  Et feriunt molles taurea terga manus.
Claudia præcedit, læto celeberrima vultu;
  Credita vix tandem teste pudica Dea.
Ipsa sedens plaustro porta est invecta Capena:
  Sparguntur junctæ flore recente boves.
Nasica accepit: templi tunc exstitit auctor.
  Augustus nunc est: ante Metellus erat.

Substitit hic Erato. Mora fit, si cetera quæram.
  Dic, inquam, parva cur stipe quærat opes?
Contulit æs populus, de quo delubra Metellus
  Fecit, ait: dandæ mos stipis inde manet.
Cur vicibus factis ineant convivia, quæro,
  Tum magis, indictas concelebrentque dapes.
Quod bene mutarit sedem Berecyntia, dixit,
  Captant mutatis sedibus omen idem.

Institeram, quare primi Megalesia ludi

Urbe forent nostra : quum Dea (sensit enim),
Illa Deos, inquit, peperit. Cessere parenti;
Principiumque dati Mater honoris habet.
Cur igitur Gallos, qui se excidere, vocamus;
Quum tanto Phrygia Gallica distet humus?
Inter, ait, viridem Cybelen altasque Celænas,
Amnis it insana, nomine Gallus, aqua.
Qui bibit inde, furit. Procul hinc discedite, quîs est
Cura bonæ mentis : qui bibit inde, furit.
Non pudet herbosum, dixi, posuisse moretum
In Dominæ mensis? an sua causa subest?
Lacte mero veteres usi memorantur et herbis,
Sponte sua si quas terra ferebat, ait.
Candidus elisæ miscetur caseus herbæ,
Cognoscat priscos ut Dea prisca cibos.

Postera quum cœlo motis Pallantias astris
Fulserit, et niveos Luna levarit equos;
Qui dicet, Quondam sacrata est colle Quirini
Hac Fortuna die Publica; verus erit.
Tertia lux, memini, ludis erat : at mihi quidam
Spectanti senior, contiguusque loco,
Hæc, ait, illa dies, Libycis qua Cæsar in oris
Perfida magnanimi contudit arma Jubæ.
Dux mihi Cæsar erat, sub quo meruisse Tribunus
Glorior : officio præfuit ille meo.
Hanc ego militia sedem, tu pace parasti,

Inter bis quinos usus honore Viros.
Plurà locuturi subito seducimur imbre.
Pendula cœlestes Libra movebat aquas.
Ante tamen, quam summa dies spectacula sistat,
Ensifer Orion æquore mersus erit.

Proxima victricem quum Romam inspexerit Eos,
Et dederit Phœbo stella fugata locum;
Circus erit pompa celeber, numeroque Deorum;
Primaque ventosis palma petetur equis.
Hi Cereris ludi: non est opus indice causa;
Sponte Deæ munus promeritumque patent.
Messis erant primis virides mortalibus herbæ,
Quas tellus nullo sollicitante dabat.
Et modo carpebant vivaci cespite gramen;
Nunc epulæ tenera fronde cacumen erant.
Postmodo glans nata est. Bene erat jam glande reperta;
Duraque magnificas quercus habebat opes.
Prima Ceres homini, ad meliora alimenta vocato,
Mutavit glandes utiliore cibo.
Illa jugo tauros collum præbere coegit:
Tum primum soles eruta vidit humus.
Æs erat in pretio: chalybeia massa latebat.
Heu! quam perpetuo debuit illa tegi!
Pace Ceres læta est. At vos optate, coloni,
Perpetuam pacem, perpetuumque Ducem.
Farra Deæ, micæque licet salientis honorem

Detis, et in veteres turea grana focos.
Et, si tura aberunt, unctas accendite tædas.
Parva bonæ Cereri, sint modo casta, placent.
A bove succincti cultros removete ministri.
Bos aret: ignavam sacrificate suem.
Apta jugo cervix non est ferienda securi:
Vivat, et in dura sæpe laboret humo.

Exigit ipse locus, raptus ut virginis edam.
Plura recognosces: pauca docendus eris.
Terra tribus scopulis vastum procurrit in æquor
Trinacris, a positu nomen adepta loci.
Grata domus Cereri. Multas ibi possidet urbes;
In quibus est culto fertilis Henna solo.
Frigida cœlestûm matres Arethusa vocarat:
Venerat ad sacras et Dea flava dapes.
Filia, consuetis ut erat comitata puellis,
Errabat nudo per sua prata pede.
Valle sub umbrosa locus est, adspergine multa
Uvidus ex alto desilientis aquæ.
Tot fuerant illic, quot habet natura, colores;
Pictaque dissimili flore nitebat humus.
Quam simul adspexit; Comites accedite, dixit,
Et mecum vestros flore replete sinus.
Præda puellares animos prolectat inanis;
Et non sentitur sedulitate labor.
Hæc implet lento calathos e vimine textos:

Hæc gremium, laxos degravat illa sinus.
Illa legit calthas: huic sunt violaria curæ:
Illa papavereas subsecat ungue comas.
Has, Hyacinthe, tenes: illas, Amarante, moraris:
Pars thyma, pars casiam, pars meliloton amant:
Plurima lecta rosa est; et sunt sine nomine flores.
Ipsa crocos tenues, liliaque alba legit.
Carpendi studio paulatim longius itur;
Et dominam casu nulla secuta comes.
Hanc videt, et visam patruus velociter aufert;
Regnaque cæruleis in sua portat equis.
Illa quidem clamabat, Io, carissima mater,
Auferor; ipsa suos absciderat que sinus.
Panditur interea Diti via: jamque diurnum
Lumen inadsueti vix patiuntur equi.
At chorus æqualis, cumulatis flore canistris,
Persephone, clamant, ad tua dona veni.
Ut clamata silet, montes ululatibus implent;
Et feriunt mœstæ pectora nuda manus.
Attonita est plangore Ceres; modo venerat Hennam:
Nec mora, Me miseram! filia, dixit, ubi es?
Mentis inops rapitur: quales audire solemus
Threicias passis Mænadas ire comis.
Ut vitulo mugit sua mater ab ubere rapto,
Et quærit fetus per nemus omne suos;
Sic Dea: nec retinet gemitus, et concita cursu
Fertur; et e campis incipit, Henna, tuis.

Inde puellaris nacta est vestigia plantæ,
Et pressam noto pondere vidit humum.
Forsitan illa dies errori summa fuisset,
Si non turbassent signa reperta sues.
Jamque Leontinos Amenanaque flumina cursu
Præterit, et ripas, herbifer Aci, tuas:
Præterit et Cyanen, et fontem lenis Anapi,
Et te, vorticibus non adeunde Gela.
Liquerat Ortygien, Megareaque, Pantagienque,
Quaque Symœtheas accipit æquor aquas,
Antraque Cyclopum, positis exusta caminis,
Quique locus curvæ nomina falcis habet;
Himeraque, et Didymen, Acragantaque, Tauromenonque,
Sacrorumque Melan pascua læta boum.
Hinc Camerinan adit, Thapsonque et Heloria Tempe,
Quaque patet Zephyro semper apertus Eryx.
Jamque Peloriaden, Lilybeaque, jamque Pachynon
Lustrarat, terræ cornua trina suæ.
Quacunque ingreditur, miseris loca cuncta querelis
Implet, ut amissum quum gemit ales Ityn.
Perque vices modo, Persephone, modo, Filia, clamat:
Clamat, et alternis nomen utrumque ciet.
Sed neque Persephone Cererem, neque filia matrem
Audit, et alternis nomen utrumque perit.
Unaque, pastorem vidisset, an arva colentem,
Vox erat, Hac gressus si qua puella tulit?
Jam color unus inest rebus, tenebrisque teguntur

Omnia : jam vigiles conticuere canes.
Alta jacet vasti super ora Typhoeos Ætne,
Cujus anhelatis ignibus ardet humus.
Illic accendit geminas pro lampade pinus :
Hinc Cereris sacris nunc quoque tæda datur.
Est specus exesi structura pumicis asper ;
Non homini regio, non adeunda feræ :
Quo simul ac venit, frenatos curribus angues
Jungit, et æquoreas sicca pererrat aquas.
Effugit et Syrtes, et te, Zanclæa Charybdi ;
Et vos, Nisæi, naufraga monstra, canes ;
Hadriacumque patens late, bimaremque Corinthon.
Sic venit ad portus, Attica terra, tuos.
Hic primum sedit gelido mœstissima saxo :
Illud Cecropidæ nunc quoque triste vocant.
Sub Jove duravit multis immota diebus,
Et Lunæ patiens, et pluvialis aquæ.
Fors sua cuique loco est : quo nunc Cerealis Eleusin,
Dicitur hoc Celei rura fuisse senis.
Ille domum glandes, excussaque mora rubetis
Portat, et arsuris arida ligna focis.
Filia parva duas redigebat rupe capellas,
Et tener in cunis filius æger erat.
Mater, ait virgo (mota est Dea nomine matris),
Quid facis in solis incomitata jugis ?
Restitit et senior, quamvis onus urget ; et orat
Tecta suæ subeat quantulacunque casæ.

Illa negat (simularat anum, mitraque capillos
  Presserat): instanti talia dicta refert:
Sospes eas, semperque parens: mihi filia rapta est.
  Heu! melior quanto sors tua sorte mea!
Dixit: et, ut lacrymæ (neque enim lacrymare Deorum est)
  Decidit in tepidos lucida gutta sinus.
Flent pariter, molles animi, virgoque senexque.
  E quibus hæc justi verba fuere senis:
Sic tibi, quam raptam quereris, sit filia sospes;
  Surge, nec exiguæ despice tecta casæ.
Cui Dea, Duc, inquit: scisti, qua cogere posses.
  Seque levat saxo, subsequiturque senem.
Dux comiti narrat, quam sit sibi filius æger;
  Nec capiat somnos, invigiletque malis.
Illa soporiferum, parvos initura penates,
  Colligit agresti lene papaver humo.
Dum legit, oblito fertur gustasse palato,
  Longamque imprudens exsoluisse famem.
Quæ quia principio posuit jejunia noctis,
  Tempus habent Mystæ sidera visa cibi.
Limen ut intravit, luctus videt omnia plena:
  Jam spes in puero nulla salutis erat.
Matre salutata (mater Metanira vocatur),
  Jungere dignata est os puerile suo.
Pallor abit, subitæque vigent in corpore vires:
  Tantus cœlesti venit ab ore vigor.
Tota domus læta est, hoc est, materque, paterque,

Nataque; tres illi tota fuere domus.
Mox epulas ponunt, liquefacta coagula lacte,
Pomaque, et in teneris aurea mella favis.
Abstinet alma Ceres, somnique papavera causas
Dat tibi cum tepido lacte bibenda, puer.
Noctis erat medium, placidique silentia somni;
Triptolemum gremio sustulit illa suo:
Terque manu permulsit eum; tria carmina dixit,
Carmina mortali non referenda sono.
Inque foco pueri corpus vivente favilla
Obruit, humanum purget ut ignis onus.
Excutitur somno stulte pia mater: et amens,
Quid facis? exclamat; membraque ab igne rapit.
Cui Dea, Dum non es, dixit, scelerata fuisti:
Irrita materno sunt mea dona metu.
Iste quidem mortalis erit: sed primus arabit,
Et seret, et culta præmia tollet humo.
Dixit: et egrediens nubem trahit, inque dracones
Transit, et aligero tollitur axe Ceres.
Sunion expositum, Piræaque tuta recessu
Linquit, et in dextrum quæ jacet ora latus.
Hinc init Ægæum, quo Cycladas adspicit omnes;
Ioniumque rapax, Icariumque legit.
Perque urbes Asiæ longum petit Hellespontum:
Diversumque locis alta pererrat iter.
Nam modo turilegos Arabas, modo despicit Indos:
Hinc Libys, hinc Meroe, siccaque terra subest.

Nunc adit Hesperios, Rhenum, Rhodanumque, Padumque,
  Teque future parens, Tibri, potentis aquæ.
Quo feror? immensum est erratas dicere terras:
  Præteritus Cereri nullus in orbe locus.
Errat et in cœlo; liquidique immunia ponti
  Adloquitur gelido proxima signa polo:
Parrhasides stellæ (namque omnia nosse potestis,
  Æquoreas nunquam quum subeatis aquas),
Persephonen miseræ natam monstrate parenti.
  Dixerat. Huic Helice talia verba refert:
Crimine nox vacua est; Solem de virgine rapta
  Consule, qui late facta diurna videt.
Sol aditus, Quam quæris, ait, ne vana labores,
  Nupta Jovis fratri tertia regna tenet.
Questa diu secum sic est adfata Tonantem
  (Maximaque in vultu signa dolentis erant):
Si memor es, de quo mihi sit Proserpina nata,
  Dimidium curæ debet habere tuæ.
Orbe pererrato, sola est injuria facti
  Cognita: commissi præmia raptor habet.
At neque Persephone digna est prædone marito,
  Nec gener hoc nobis more parandus erat.
Quid gravius victore Gyge captiva tulissem,
  Quam nunc, te cœli sceptra tenente, tuli?
Verum impune ferat: nos hæc patiamur inultæ.
  Reddat, et emendet facta priora novis.
Jupiter hanc lenit, factumque excusat amore;

Nec gener est nobis ille pudendus, ait.
Non ego nobilior. Posita est mihi regia cœlo :
Possidet alter aquas : alter iuane Chaos.
Sed si forte tibi non est mutabile pectus,
Statque semel juncti rumpere vincla tori;
Hoc quoque tentemus, siquidem jejuna remansit :
Sin minus, inferni conjugis uxor erit.
Tartara jussus adit sumtis Caducifer alis :
Speque redit citius, visaque certa refert.
Rapta tribus, dixit, solvit jejunia granis,
Punica quæ lento cortice poma tegunt.
Haud secus indoluit, quam si modo rapta fuisset,
Mœsta parens; longa vixque refecta mora est.
Atque ita, Nec nobis cœlum est habitabile, dixit :
Tænaria recipi me quoque valle jube.
Et factura fuit : pactus nisi Jupiter esset,
Bis tribus ut cœlo mensibus illa foret.
Tum demum vultusque Ceres animumque recepit;
Imposuitque suæ spicea serta comæ.
Largaque provenit cessatis messis in arvis;
Et vix congestas area cepit opes.
Alba decent Cererem : vestes Cerealibus albas
Sumite; nunc pulli velleris usus abest.

Occupat Apriles Idus cognomine Victor
Jupiter : hac illi sunt data templa die.
Hac quoque, ni fallor, populo dignissima nostro

Atria Libertas cœpit habere sua.
Luce secutura tutos pete, navita, portus:
Ventus ab occasu grandine mixtus erit.
Sit licet ut fuerit, tamen hac Mutinensia Cæsar
Grandine militia contudit arma sua.

Tertia post Veneris quum lux surrexerit Idus,
Pontifices forda sacra litate bove.
Forda ferens bos est, fecundaque, dicta ferendo:
Hinc etiam fetus nomen habere putant.
Nunc gravidum pecus est, gravidæ nunc semine terræ.
Telluri plenæ victima plena datur.
Pars cadit arce Jovis: ter denas Curia vaccas
Accipit, et largo sparsa cruore madet.
Ast ubi visceribus vitulos rapuere ministri,
Sectaque fumosis exta dedere focis;
Igne cremat vitulos, quæ natu maxima, Virgo,
Luce Palis populos purget ut ille cinis.
Rege Numa, fructu non respondente labori,
Irrita decepti vota colentis erant.
Nam modo siccus erat gelidis Aquilonibus annus,
Nunc ager assidua luxuriabat aqua.
Sæpe Ceres primis dominum fallebat in herbis;
Et levis obsesso stabat avena solo:
Et pecus ante diem partus edebat acerbos;
Agnaque nascendo sæpe necabat ovem.
Silva vetus, nullaque diu violata securi,

Stabat, Mænalio sacra relicta Deo.
Ille dabat tacitis animo responsa quieto
Noctibus. Hic geminas rex Numa mactat oves.
Prima cadit Fauno; leni cadit altera Somno.
Sternitur in duro vellus utrumque solo.
Bis caput intonsum fontana spargitur unda;
Bis sua faginea tempora fronde premit.
Usus abest Veneris: nec fas animalia mensis
Ponere: nec digitis annulus ullus inest.
Veste rudi tectum supra nova vellera corpus
Ponit, adorato per sua verba Deo.
Interea placidam redimita papavere frontem
Nox venit, et secum somnia nigra trahit.
Faunus adest; oviumque premens pede vellera duro,
Edidit a dextro talia dicta toro:
Morte boum tibi, Rex, tellus placanda duarum:
Det sacris animas una necata duas.
Excutitur terrore quies: Numa visa revolvit,
Et secum ambages cæcaque jussa refert.
Expedit errantem nemori gratissima conjux;
Et dixit, Gravidæ posceris exta bovis.
Exta bovis dantur gravidæ: felicior annus
Provenit, et fructum terra pecusque ferunt.

Hanc quondam Cytherea diem properantius ire
Jussit, et æthereos præcipitavit equos,
Ut titulum imperii quam primum luce sequenti

Augusto juveni prospera bella darent.
Sed jam præteritas quartus tibi Lucifer Idus
Respicit. Hac Hyades Dorida nocte petunt.

Tertia post Hyadas quum lux erit orta remotas,
Carcere partitos Circus habebit equos.
Cur igitur missæ vinctis ardentia tædis
Terga ferant vulpes, causa docenda mihi.
Frigida Carseoli, nec olivis apta ferendis,
Terra, sed ad segetes ingeniosus ager.
Hac ego Pelignos, natalia rura, petebam;
Parva, sed assiduis uvida semper aquis.
Hospitis antiqui solitas intravimus ædes.
Demserat emeritis jam juga Phœbus equis.
Is mihi multa quidem, sed et hæc, narrare solebat,
Unde meum præsens instrueretur opus:
Hoc, ait, in campo (campumque ostendit) habebat
Rus breve cum duro parca colona viro.
Ille suam peragebat humum, sive usus aratri,
Sive cavæ falcis, sive bidentis erat.
Hæc modo verrebat stantem tibicine villam:
Nunc matris plumis ova fovenda dabat.
Aut virides malvas, aut fungos colligit albos;
Aut humilem grato calfacit igne focum.
Et tamen assiduis exercet brachia telis,
Adversumque minas frigoris arma parat.
Filius hujus erat primo lascivus in ævo;

Addideratque annos ad duo lustra duos.
Is capit extremi vulpem sub valle salicti:
Abstulerat multas illa cohortis aves.
Captivam stipula fœnoque involvit, et ignes
Admovet: urentes effugit illa manus.
Qua fugit, incendit vestitos messibus agros:
Damnosis vires ignibus aura dabat.
Factum abiit; monumenta manent: nam vivere captam
Nunc quoque lex vulpem Carseolana vetat.
Utque luat pœnas gens hæc, Cerealibus ardet:
Quoque modo segetes perdidit, ipsa perit.
Postera quum veniet terras visura patentes
Memnonis in roseis lutea mater equis;
E duce lanigeri pecoris, qui prodidit Hellen,
Sol abit: egresso victima major adest.
Vacca sit an taurus, non est cognoscere promtum:
Pars prior adparet; posteriora latent.
Seu tamen est taurus, sive est hoc femina signum;
Junone invita munus amoris habet.

Nox abiit, oriturque Aurora. Palilia poscor.
Non poscor frustra, si favet alma Pales.
Alma Pales, faveas pastoria sacra canenti;
Prosequor officio si tua festa pio.
Certe ego de vitulo cinerem, stipulasque fabales,
Sæpe tuli plena, februa casta, manu.
Certe ego transilui positas ter in ordine flammas;

Virgaque roratas laurea misit aquas.
Mota Dea est, operique favet. Navalibus exi,
Puppis: habent ventos jam tua vela suos.
I, pete virginea, populus, suffimen ab ara:
Vesta dabit: Vestæ munere purus eris.
Sanguis equi suffimen erit, vitulique favilla:
Tertia res, duræ culmen inane fabæ.
Pastor, oves saturas ad prima crepuscula lustra.
Uda prius spargat, virgaque verrat humum.
Frondibus et fixis decorentur ovilia ramis,
Et tegat ornatas longa corona fores.
Cærulei fiant vivo de sulfure fumi;
Tactaque fumanti sulfure balet ovis.
Ure maris rores, tædamque, herbasque Sabinas;
Et crepet in mediis laurus adusta focis.
Libaque de milio milii fiscella sequatur:
Rustica præcipue est hoc Dea læta cibo.
Adde dapes mulctramque suas: dapibusque resectis,
Silvicolam tepido lacte precare Palen.
Consule, dic, pecori pariter, pecorisque magistris:
Effugiat stabulis noxa repulsa meis.
Sive sacro pavi, sedive sub arbore sacra;
Pabulaque in bustis inscia carpsit ovis:
Seu nemus intravi vetitum, nostrisve fugatæ
Sunt oculis Nymphæ, semicaperve Deus:
Seu mea falx ramo lucum spoliavit opaco,
Unde data est ægræ fiscina frondis ovi:

Da veniam culpæ; nec, dum degrandinat, obsit
  Agresti fano supposuisse pecus.
Nec noceat turbasse lacus. Ignoscite, Nymphæ,
  Mota quod obscuras ungula fecit aquas.
Tu, Dea, pro nobis Fontes fontanaque placa
  Numina, tu sparsos per nemus omne Deos.
Nec Dryadas, nec nos videamus labra Dianæ;
  Nec Faunum, medio quum premit arva die.
Pelle procul morbos. Valeant hominesque gregesque;
  Et valeant vigiles, provida turba, canes.
Neve minus multo redigam, quam mane fuerunt;
  Neve gemam referens vellera rapta lupo.
Absit iniqua fames. Herbæ frondesque supersint;
  Quæque lavent artus, quæque bibantur, aquæ.
Ubera plena premam: referat mihi caseus æra;
  Dentque viam liquido vimina rara sero.
Sitque salax aries; conceptaque semina conjux
  Reddat; et in stabulo multa sit agna meo.
Lanaque proveniat, nullas læsura puellas,
  Mollis, et ad teneras quamlibet apta manus.
Quæ precor, eveniant: et nos faciamus ad annum
  Pastorum dominæ grandia liba Pali.
His Dea placanda est: hæc tu conversus ad ortus
  Dic ter, et in vivo prolue rore manus.
Tum licet, adposita, veluti cratere, camella,
  Lac niveum potes, purpureamque sapam.
Moxque per ardentes stipulæ crepitantis acervos

Trajicias celeri strenua membra pede.
Expositus mos est. Moris mihi restat origo.
Turba facit dubium; cœptaque nostra tenet.
Omnia purgat edax ignis, vitiumque metallis
Excoquit: idcirco cum duce purgat oves.
An, quia cunctarum contraria semina rerum
Sunt duo, discordes, ignis et unda, Dei,
Junxerunt elementa patres; aptumque putarunt
Ignibus et sparsa tangere corpus aqua?
An, quod in his vitæ causa est: hæc perdidit exsul:
His nova fit conjux: hæc duo magna putant?
Vix equidem credo: sunt qui Phaethonta referri
Credant, et nimias Deucalionis aquas.
Pars quoque, quum saxis pastores saxa terebant,
Scintillam subito prosiluisse ferunt.
Prima quidem periit: stipulis excepta secunda est.
Hoc argumenti flamma Palilis habet.
An magis hunc morem pietas Æneia fecit,
Innocuum victo cui dedit ignis iter?
Num tamen est vero propius; quum condita Roma est,
Transferri jussos in nova tecta Lares?
Mutantesque domum tectis agrestibus ignem,
Et cessaturæ supposuisse casæ?
Per flammas saluisse pecus, saluisse colonos?
Quod fit natali nunc quoque, Roma, tuo.

Ipse locus causas vati facit. Urbis origo

Venit: ades festis, magne Quirine, tuis.
Jam luerat pœnas frater Numitoris, et omne
Pastorum gemino sub duce vulgus erat.
Contrahere agrestes, et mœnia ponere utrique
Convenit. Ambigitur mœnia ponat uter.
Nil opus est, dixit, certamine, Romulus, ullo:
Magna fides avium est; experiamur aves.
Res placet. Alter init nemorosi saxa Palatî:
Alter Aventinum mane cacumen adit.
Sex Remus, hic volucres bis sex videt ordine: pacto
Statur, et arbitrium Romulus urbis habet.
Apta dies legitur, qua mœnia signet aratro.
Sacra Palis suberant: inde movetur opus.
Fossa fit ad solidum: fruges jaciuntur in ima,
Et de vicino terra petita solo.
Fossa repletur humo, plenæque imponitur ara;
Et novus accenso fungitur igne focus.
Inde premens stivam designat mœnia sulco:
Alba jugum niveo cum bove vacca tulit.
Vox fuit hæc regis: Condenti Jupiter urbem,
Et genitor Mavors, Vestaque mater ades;
Quosque pium est adhibere Deos, advertite cuncti:
Auspicibus vobis hoc mihi surgat opus.
Longa sit huic ætas, dominæque potentia terræ:
Sitque sub hac oriens occiduusque dies.
Ille precabatur: tonitru dedit omina lævo

Jupiter; et lævo fulmina missa polo.
Augurio læti jaciunt fundamina cives;
Et novus exiguo tempore murus erat.
Hoc Celer urget opus, quem Romulus ipse vocarat;
Sintque, Celer, curæ, dixerat, ista tuæ.
Neve quis aut muros, aut factam vomere fossam
Transeat, audentem talia dede neci.
Quod Remus ignorans, humiles contemnere muros
Cœpit; et, His populus, dicere, tutus erit?
Nec mora, transiluit: rutro Celer occupat ausum.
Ille premit duram sanguinolentus humum.
Hæc ubi Rex didicit, lacrymas introrsus obortas
Devorat, et clausum pectore vulnus habet.
Flere palam non vult, exemplaque fortia servat:
Sicque meos muros transeat hostis, ait.
Dat tamen exsequias: nec jam suspendere fletum
Sustinet, et pietas dissimulata patet.
Osculaque adplicuit posito suprema feretro;
Atque ait: Invito frater ademte, vale.
Arsurosque artus unxit: fecere, quod ille,
Faustulus, et mœstas Acca soluta comas.
Tum juvenem nondum facti flevere Quirites:
Ultima plorato subdita flamma rogo est.
Urbs oritur (quis tunc hoc ulli credere posset?)
Victorem terris impositura pedem.
Cuncta regas; et sis magno sub Cæsare semper:

Sæpe etiam plures nominis hujus habe.
Et quoties steteris domito sublimis in orbe,
Omnia sint humeris inferiora tuis.

Dicta Pales nobis : idem Vinalia dicam.
Una tamen media est inter utramque dies.
Numina, vulgares, Veneris celebrate, puellæ.
Multa professarum quæstibus apta Venus.
Poscite ture dato formam, populique favorem :
Poscite blanditias, dignaque verba joco.
Cumque sua dominæ date grata sisymbria myrto,
Textaque composita juncea vincla rosa.
Templa frequentari Collinæ proxima portæ
Nunc decet : a Siculo nomina colle tenent.
Utque Syracusas Arethusidas abstulit armis
Claudius, et bello te quoque cepit, Eryx;
Carmine vivacis Venus est translata Sibyllæ;
Inque suæ stirpis maluit urbe coli.
Cur igitur Veneris festum Vinalia dicant,
Quæritis; et quare sit Jovis ista dies?
Turnus, an Æneas Latiæ gener esset Amatæ,
Bellum erat. Hetruscas Turnus adoptat opes.
Clarus erat, sumtisque ferox Mezentius armis;
Et vel equo magnus, vel pede major erat.
Quem Rutuli Turnusque suis adsciscere tentant
Partibus. Hæc contra dux ita Tuscus ait :
Stat mihi non parvo virtus mea : vulnera testes,

Armaque, quæ sparsi sanguine sæpe meo.
Qui petis auxilium, non grandia divide mecum
Præmia, de lacubus proxima musta tuis.
Nulla mora est operæ. Vestrum dare; vincere nostrum est.
Quam velit Æneas ista negata mihi!
Aduuerint Rutuli. Mezentius induit arma:
Induit Æneas; adloquiturque Jovem.
Hostica Tyrrheno vota est vindemia regi:
Jupiter. e Latio palmite musta feras.
Vota valent meliora: cadit Mezentius ingens,
Atque indignanti pectore plangit humum.
Venerat Autumnus, calcatis sordidus uvis:
Redduntur merito debita vina Jovi.
Dicta dies hinc est Vinalia: Jupiter illam
Vindicat, et festis gaudet inesse suis.

Sex ubi, quæ restant, luces Aprilis habebit;
In medio cursu tempora veris erunt.
Et frustra pecudem quæres Athamantidos Helles:
Signaque dant imbres, exoriturque Canis.

Hac mihi Nomento Romam quum luce redirem,
Obstitit in media candida pompa via.
Flamen in antiquæ lucum Robiginis ibat,
Exta canis flammis, exta daturus ovis.
Protinus accessi, ritus ne nescius essem.
Edidit hæc Flamen verba, Quirine, tuus:

Aspera Robigo, parcas Cerealibus herbis;
Et tremat in summa læve cacumen humo.
Tu sata sideribus cœli nutrita secundi
Crescere, dum fiant falcibus apta, sinas.
Vis tua non levis est. Quæ tu frumenta notasti,
Mœstus in amissis illa colonus habet.
Nec venti tantum Cereri nocuere, nec imbres;
Nec sic marmoreo pallet adusta gelu;
Quantum, si culmos Titan incalfacit udos:
Tum locus est iræ, Diva timenda, tuæ.
Parce, precor, scabrasque manus a messibus aufer;
Neve noce cultis: posse nocere sat est.
Nec teneras segetes, sed durum contere ferrum:
Quodque potest alios perdere, perde prior.
Utilius gladios et tela nocentia carpes:
Nil opus est illis; otia mundus agit.
Sarcula nunc, durusque bidens, et vomer aduncus,
Ruris opes, niteant: inquinet arma situs.
Conatusque aliquis vagina ducere ferrum,
Adstrictum longa sentiat esse mora.
At tu ne viola Cererem; semperque colonus
Absenti possit solvere vota tibi.
Dixerat. A dextra villis mantele solutis,
Cumque meri patera turis acerra fuit.
Tura focis vinumque dedit, fibrasque bidentis,
Turpiaque obscœnæ, vidimus, exta canis.
Tum mihi, Cur detur sacris nova victima, quæris?

(Quæsieram) causam percipe, Flamen ait:
Est Canis, Icarium dicunt, quo sidere moto,
Tosta sitit tellus, præcipiturque seges.
Pro cane sidereo canis hic imponitur aræ;
Et, quare pereat, nil nisi nomen habet.

Quum Phrygis Assaraci Titania fratre relicto
Sustulit immenso ter jubar orbe suum;
Mille venit variis florum Dea nexa coronis:
Scena joci morem liberioris habet.
Exit et in Maias sacrum Florale Kalendas.
Tunc repetam: nunc me grandius urget opus.
Aufert Vesta diem: cognato Vesta recepta est
Limine: sic justi constituere patres.
Phœbus habet partem; Vestæ pars altera cessit:
Quod superest illis, tertius ipse tenet.
State Palatinæ laurus, prætextaque quercu
Stet domus: æternos tres habet una Deos.

P. OVIDII NASONIS
FASTORUM
LIBER QUINTUS.

LIBRI QUINTI

ARGUMENTUM.

MAIUS mensis unde sic appellatus, 1—110. Amalthæa, 111—128. Festum Larium, 129—148. Templum Cybeli dicatum, 149—158. Hyades, 159—182. Floræ connubium et Zephyri, 197—230. Mars ex flore natus, 231—260. Ludorum Floralium origo, 279—330. Cur lasciviores, 331—360. Sacra Lemuralia, 423—492. Orion sine matre creatus, 493—544. Festum Martis bis ultoris, 545—598. Europæ raptus, 605—620. Mercurii sacra dies, 663—698. Castor et Pollux, 699—720.

FASTORUM

LIBER QUINTUS.

Quæritis, unde putem Maio data nomina mensi?
  Non satis est liquido cognita causa mihi.
Ut stat, et incertus qua sit sibi nescit eundum,
  Quum videt ex omni parte viator iter:
Sic, quia posse datur diversas reddere causas,
  Qua ferar ignoro; copiaque ipsa nocet.
Dicite, quæ fontes Aganippidos Hippocrenes
  Grata Medusæi signa tenetis equi.
Dissensere Deæ. Quarum Polyhymnia cœpit
  Prima. Silent aliæ; dictaque mente notant.
Post chaos, ut primum data sunt tria corpora mundo,
  Inque novas species omne recessit opus;
Pondere terra suo subsedit, et æquora traxit:
  At cœlum levitas in loca summa tulit.
Sol quoque cum stellis nulla gravitate retentus,
  Et vos Lunares exsiluistis equi.
Sed neque terra diu cœlo, nec cetera Phœbo
  Sidera cedebant; par erat omnis honos.
Sæpe aliquis solio, quod tu, Saturne, tenebas,
  Ausus de media plebe sedere Deus:

Et latus Oceano quisquam Deus advena junxit:
  Tethys et extremo sæpe recepta loco est.
Donec Honos, placidoque decens Reverentia vultu,
  Corpora legitimis imposuere toris.
Hinc sata Majestas; hos est Dea censa parentes:
  Quaque die partu est edita, magna fuit.
Nec mora: consedit medio sublimis Olympo,
  Aurea, purpureo conspicienda sinu.
Consedere simul Pudor et Metus. Omne videres
  Numen ad hanc cultus composuisse suos.
Protinus intravit mentes suspectus honorum:
  Fit pretium dignis; nec sibi quisque placet.
Hic status in cœlo multos permansit in annos;
  Dum senior fatis excidit arce Deus.
Terra feros partus, immania monstra, Gigantas
  Edidit, ausuros in Jovis ire domum.
Mille manus illis dedit, et pro cruribus angues;
  Atque ait, In magnos arma movete Deos.
Exstruere hi montes ad sidera summa parabant,
  Et magnum bello sollicitare Jovem.
Fulmina de cœli jaculatus Jupiter arce,
  Vertit in auctores pondera vasta suos.
His bene Majestas armis defensa Deorum
  Restat; et ex illo tempore firma manet.
Adsidet illa Jovi: Jovis est fidissima custos:
  Et præstat sine vi sceptra tenenda Jovi.

Venit et in terras: coluerunt Romulus illam,
Et Numa; mox alii, tempore quisque suo.
Illa patres in honore pio matresque tuetur:
Illa comes pueris virginibusque venit.
Illa datos fasces commendat, eburque curule:
Illa coronatis alta triumphat equis.
Finierat voces Polyhymnia. Dicta probarunt
Clioque, et curvæ scita Thalia lyræ.
Excipit Uranie: fecere silentia cunctæ;
Et vox audiri nulla, nisi illa, potest.
Magna fuit quondam capitis reverentia cani,
Inque suo pretio ruga senilis erat.
Martis opus juvenes, animosaque bella gerebant;
Et pro Dîs aderant in statione suis.
Viribus illa minor, nec habendis utilis armis,
Consilio patriæ sæpe ferebat opem.
Nec nisi post annos patuit tunc Curia seros:
Nomen et ætatis mite Senatus erat.
Jura dabat populo senior: finitaque certis
Legibus est ætas, unde petatur honos.
Et medius juvenum, non indignantibus ipsis
Ibat, et interior, si comes unus erat.
Verba quis auderet coram sene digna rubore
Dicere? censuram longa senecta dabat.
Romulus hoc vidit: selectaque pectora, Patres
Dixit: ad hos Urbis summa relata novæ.

Hinc sua majores posuisse vocabula Maio
Tangor, et ætati consuluisse suæ.
Et Numitor dixisse potest, Da, Romule, mensem
Hunc senibus; nec avum sustinuisse nepos.
Nec leve præpositi pignus successor honoris
Junius, a juvenum nomine dictus, habet.
Tum sic, neglectos hedera redimita capillos,
Prima sui cœpit Calliopea chori:
Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn,
Qui terram liquidis, qua patet, ambit aquis.
Hinc sata Pleione cum cœlifero Atlante
Jungitur, ut fama est; Pleiadasque parit.
Quarum Maia suas forma superasse sorores
Traditur, et summo concubuisse Jovi.
Hæc enixa jugo cupressiferæ Cyllenes
Ætherium volucri qui pede carpit iter.
Arcades hunc, Ladonque rapax, et Mænalos ingens
Rite colunt, Luna credita terra prior.
Exsul ab Arcadiis Latios Evander in agros
Venerat; impositos attuleratque Deos.
Hic, ubi nunc Roma est orbis caput, arbor et herbæ,
Et paucæ pecudes, et casa rara fuit.
Quo postquam ventum; Consistite, præscia mater,
Nam locus imperii rus erit istud, ait.
Et matri et vati paret Nonacrius heros;
Inque peregrina constitit hospes humo.

Sacraque multa quidem, sed Fauni prima bicornis
  Has docuit gentes, alipedisque dei.
Semicaper, coleris cinctutis, Faune, Lupercis;
  Quum lustrant celebres vellera secta vias.
At tu materno donasti nomine mensem,
  Inventor curvæ, furibus apte, fidis.
Nec pietas hæc prima tua est: septena putaris,
  Pleiadum numerum, fila dedisse lyræ.
Hæc quoque desierat; laudataque voce sororum est.
  Quid faciam? turbæ pars habet omnis idem.
Gratia Pieridum nobis æqualiter adsit;
  Nullaque laudetur plusve minusve mihi.

Ab Jove surgat opus. Prima mihi nocte videnda
  Stella est in cunas officiosa Jovis.
Nascitur Oleniæ signum pluviale Capellæ:
  Illa dati cœlum præmia lactis habet.
Nais Amalthea, Cretæa nobilis Ida,
  Dicitur in silvis occuluisse Jovem.
Huic fuit hædorum mater formosa duorum,
  Inter Dictæos conspicienda greges;
Cornibus aeriis, atque in sua terga recurvis:
  Ubere, quod nutrix posset habere Jovis.
Lac dabat illa Deo: sed fregit in arbore cornu;
  Truncaque dimidia parte decoris erat.
Sustulit hoc Nymphe; cinctumque recentibus herbis,

Et plenum pomis ad Jovis ora tulit.
Ille, ubi res cœli tenuit, solioque paterno
Sedit, et invicto nil Jove majus erat,
Sidera nutricem, nutricis fertile cornu
Fecit; quod dominæ nunc quoque nomen habet.

Præstitibus Maiæ Laribus videre Kalendæ
Aram constitui, signaque parva Deûm.
Voverat illa quidem Curius: sed multa vetustas
Destruit, et saxo longa senecta nocet.
Causa tamen positi fuerat cognominis illis,
Quod præstant oculis omnia tuta suis.
Stant quoque pro nobis, et præsunt mœnibus Urbis,
Et sunt præsentes, auxiliumque ferunt.
At canis ante pedes, saxo fabricatus eodem,
Stabat. Quæ standi cum Lare causa fuit?
Servat uterque domum, domino quoque fidus uterque.
Compita grata Deo: compita grata cani.
Exagitant et Lar, et turba Diania, fures:
Pervigilantque Lares; pervigilantque canes.
Bina gemellorum quærebam signa deorum,
Viribus annosæ facta caduca moræ:
Mille Lares, Geniumque ducis, qui tradidit illos,
Urbs habet; et vici numina trina colunt.
Quo feror? Augustus mensis mihi carminis hujus
Jus dabit. Interea Diva canenda Bona est.

Est moles nativa: loco res nomina fecit.
  Appellant saxum: pars bona montis ea est.
Huic Remus institerat frustra, quo tempore fratri
  Prima Palatinæ signa dedistis, aves.
Templa patres illic, oculos exosa viriles,
  Leniter adclivi constituere jugo.
Dedicat hæc veteris Clausorum nominis heres,
  Virgineo nullum corpore passa virum.
Livia restituit, ne non imitata maritum
  Esset, et ex omni parte secuta virum.

Postera quum roseam pulsis Hyperionis astris
  In matutinis lampada tollit equis;
Frigidus Argestes summas mulcebit aristas,
  Candidaque a Calabris vela dabuntur aquis.
At simul inducunt obscura crepuscula noctem,
  Pars Hyadum toto de grege nulla latet.
Ora micant Tauri septem radiantia flammis,
  Navita quas Hyadas Graius ab imbre vocat.
Pars Bacchum nutrisse putant: pars credidit esse
  Tethyos has neptes, Oceanique senis.
Nondum stabat Atlas humeros oneratus Olympo,
  Quum satus est forma conspiciendus Hyas.
Hunc stirps Oceani maturis nisibus Æthra
  Edidit, et Nymphas: sed prior ortus Hyas.
Dum nova lanugo, pavidos formidine cervos

Terret, et est illi præda benigna lepus.
At postquam virtus annis adolevit, in apros
Audet, et hirsutas cominus ire leas.
Dumque petit làtebras fetæ catulosque leænæ;
Ipse fuit Libycæ præda cruenta feræ.
Mater Hyan, et Hyan mœstæ flevere sorores,
Cervicemque polo suppositurus Atlas.
Victus uterque parens tamen est pietate sororum.
Illa dedit cœlum : nomina fecit Hyas.
Mater, ades, florum, ludis celebranda jocosis :
Distuleram partes mense priore tuas.
Incipis Aprili : transis in tempora Maii.
Alter te fugiens, quum venit alter, habet.
Quum tua sint, cedantque tibi confinia mensûm;
Convenit in laudes ille vel ille tuas.
Circus in hunc exit, clamataque palma theatris :
Hoc quoque cum Circi munere carmen eat.
Ipsa doce, quæ sis. Hominum sententia fallax.
Optima tu proprii nominis auctor eris.
Sic ego; sic nostris respondit Diva rogatis :
Dum loquitur, vernas efflat ab ore rosas.
Chloris eram, quæ Flora vocor : corrupta Latino
Nominis est nostri litera Græca sono.

Chloris eram Nymphe campi felicis, ubi audis
Rem fortunatis ante fuisse viris.
Quæ fuerit mihi forma, grave est narrare modestæ;

Sed generum matri reperit illa Deum.
Ver erat : errabam. Zephyrus conspexit : abibam.
Insequitur : fugio. Fortior ille fuit.
Et dederat fratri Boreas jus omne rapinæ,
Ausus Erechthea præmia ferre domo.
Vim tamen emendat dando mihi nomina nuptæ :
Inque meo non est ulla querela toro.
Vere fruor semper : per me nitidissimus annus :
Arbor habet frondes, pabula semper humus.
Est mihi fecundus dotalibus hortus in agris :
Aura fovet; liquidæ fonte rigatur aquæ.
Hunc meus implevit generoso flore maritus :
Atque ait, Arbitrium tu, Dea, floris habe.
Sæpe ego digestos volui numerare colores;
Nec potui : numero copia major erat.
Roscida quum primum foliis excussa pruina est,
Et variæ radiis intepuere comæ;
Conveniunt pictis incinctæ vestibus Horæ,
Inque leves calathos munera nostra legunt.
Protinus arripiunt Charites, nectuntque coronas,
Sertaque cœlestes implicitura comas.
Prima per immensas sparsi nova semina gentes.
Unius tellus ante coloris erat.
Prima Therapnæo feci de sanguine florem :
Et manet in folio scripta querela suo.
Tu quoque nomen habes cultos, Narcisse, per hortos :
Infelix, quod non alter et alter eras!

Quid Crocon, aut Attin referam, Cinyraque creatum;
  De quorum per me vulnere surgit honor?
Mars quoque, si nescis, per nostras editus artes.
  Jupiter hoc ut adhuc nesciat, usque precor.

Sancta Jovem Juno, nata sine matre Minerva,
  Officio doluit non eguisse suo.
Ibat, ut Oceano quereretur furta mariti:
  Restitit ad nostras fessa labore fores.
Quam simul adspexi: Quid te, Saturnia, dixi,
  Attulit? Exponit, quem petat, illa locum.
Addidit et causam. Verbis solabar amicis.
  Non, inquit, verbis cura levanda mea est.
Si pater est factus neglecto conjugis usu
  Jupiter, et nomen solus utrumque tenet;
Cur ego desperem fieri sine conjuge mater,
  Et parere intacto, dummodo casta, viro?
Omnia tentabo latis medicamina terris;
  Et freta, Tartareos excutiamque sinus.
Vox erat in cursu: vultum dubitantis habebam.
  Nescio quid, Nymphe, posse videris, ait.
Ter volui promittere opem; ter lingua retenta est:
  Ira Jovis magni causa timoris erat.
Fer, precor, auxilium, dixit; celabitur auctor:
  Et Stygiæ numen testificatur aquæ.
Quod petis, Oleniis, inquam, mihi missus ab arvis
  Flos dabit: est hortis unicus ille meis.

Qui dabat, Hoc, dixit, sterilem quoque tange juvencam:
  Mater erit. Tetigi: nec mora, mater erat.
Protinus hærentem decerpsi pollice florem.
  Tangitur; et tacto concipit illa sinu.
Jamque gravis Thracen, et læva Propontidos intrat:
  Fitque potens voti; Marsque creatus erat.
Qui memor accepti per me natalis, Habeto
  Tu quoque Romulea, dixit, in Urbe locum.

Forsitan in teneris tantum mea regna coronis
  Esse putes: tangunt numen et arva meum.
Si bene floruerint segetes, erit area dives;
  Si bene floruerit vinea, Bacchus erit.
Si bene floruerint oleæ, nitidissimus annus,
  Pomaque proventum temporis hujus habent.
Flore semel læso pereunt viciæque fabæque;
  Et pereunt lentes, advena Nile, tuæ.
Vina quoque in magnis operose condita cellis
  Florent; et nebulæ dolia summa tegunt.
Mella meum munus: volucres ego mella daturas
  Ad violam, et cytisos, et thyma cana voco.
Nos quoque idem facimus: tunc quum juvenilibus annis
  Luxuriant animi, corporaque ipsa virent.
Talia dicentem tacitus mirabar: at illa,
  Jus tibi discendi, si qua requiris, ait.
Dic, Dea, ludorum, respondi, quæ sit origo.
  Vix bene desieram; retulit illa mihi.

Cetera luxuriæ nondum instrumenta vigebant :
   Aut pecus, aut latam dives habebat humum.
Hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est.
   Sed jam de vetito quisque parabat opes.
Venerat in morem populi depascere saltus :
   Idque diu licuit, pœnaque nulla fuit.
Vindice servabant nullo sua publica vulgus ;
   Jamque in privato pascere inertis erat.
Plebis ad Ædiles delata licentia talis
   Publicios : animus defuit ante viris.
Rem populus recipit : mulctam subiere nocentes.
   Vindicibus laudi publica cura fuit.
Mulcta data est ex parte mihi : magnoque favore
   Victores ludos instituere novos.
Parte locant clivum, qui tunc erat ardua rupes :
   Utile nunc iter est ; Publiciumque vocant."
Annua credideram spectacula facta : negavit ;
   Addidit et dictis altera verba suis.
Nos quoque tangit honor : festis gaudemus et aris :
   Turbaque cœlestes ambitiosa sumus.
Sæpe Deos aliquis peccando fecit iniquos ;
   Et pro delictis hostia blanda fuit.
Sæpe Jovem vidi, qùum jam sua mittere vellet
   Fulmina, ture dato sustinuisse manum.
At si negligimur, magnis injuria pœnis
   Solvitur ; et justum præterit ira modum.
Respice Thestiaden : flammis absentibus arsit :

Causa est, quod Phœbes ara sine igne fuit.
Respice Tantaliden: eadem Dea vela tenebat.
Virgo est; et spretos bis tamen ulta focos.
Hippolyte infelix, velles coluisse Dionen,
Quum consternatis diripereris equis.
Longa referre mora est correcta oblivia damnis.
Me quoque Romani præteriere Patres.
Quid facerem? per quod fierem manifesta doloris?
Exigerem nostræ qualia damna notæ?
Excidit officium tristi mihi: nulla tuebar
Rura; nec in pretio fertilis hortus erat.
Lilia deciderant: violas arere videres,
Filaque punicei languida facta croci.
Sæpe mihi Zephyrus, Dotes corrumpere noli
Ipsa tuas, dixit. Dos mihi vilis erat.
Florebant oleæ; venti nocuere protervi.
Florebant segetes: grandine læsa Ceres.
In spe vitis erat: cœlum nigrescit ab Austris,
Et subita frondes decutiuntur aqua.
Nec volui fieri, nec sum crudelis in ira:
Cura repellendi sed mihi nulla fuit.
Convenere Patres; et, si bene floreat annus,
Numinibus nostris annua festa vovent.
Adnuimus voto. Consul cum Consule ludos
Postumio Lænas persoluere mihi.

Quærere conabar, quare lascivia major

Cetera luxuriæ nondum instrumenta vigebant :
  Aut pecus, aut latam dives habebat humum.
Hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est.
  Sed jam de vetito quisque parabat opes.
Venerat in morem populi depascere saltus :
  Idque diu licuit, pœnaque nulla fuit.
Vindice servabant nullo sua publica vulgus;
  Jamque in privato pascere inertis erat.
Plebis ad Ædiles delata licentia talis
  Publicios : animus defuit ante viris.
Rem populus recipit : mulctam subiere nocentes.
  Vindicibus laudi publica cura fuit.
Mulcta data est ex parte mihi : magnoque favore
  Victores ludos instituere novos.
Parte locant clivum, qui tunc erat ardua rupes :
  Utile nunc iter est; Publiciumque vocant.
Annua credideram spectacula facta : negavit;
  Addidit et dictis altera verba suis.
Nos quoque tangit honor : festis gaudemus et aris :
  Turbaque cœlestes ambitiosa sumus.
Sæpe Deos aliquis peccando fecit iniquos;
  Et pro delictis hostia blanda fuit.
Sæpe Jovem vidi, quum jam sua mittere vellet
  Fulmina, ture dato sustinuisse manum.
At si negligimur, magnis injuria pœnis
  Solvitur; et justum præterit ira modum.
Respice Thestiaden; flammis absentibus arsit :

Causa est, quod Phœbes ara sine igne fuit.
Respice Tantaliden : eadem Dea vela tenebat.
Virgo est; et spretos bis tamen ulta focos.
Hippolyte infelix, velles coluisse Dionen,
Quum consternatis diripereris equis.
Longa referre mora est correcta oblivia damnis.
Me quoque Romani præteriere Patres.
Quid facerem? per quod fierem manifesta doloris?
Exigerem nostræ qualia damna notæ?
Excidit officium tristi mihi : nulla tuebar
Rura; nec in pretio fertilis hortus erat.
Lilia deciderant : violas arere videres,
Filaque punicei languida facta croci.
Sæpe mihi Zephyrus, Dotes corrumpere noli
Ipsa tuas, dixit. Dos mihi vilis erat.
Florebant oleæ ; venti nocuere protervi.
Florebant segetes : grandine læsa Ceres.
In spe vitis erat : cœlum nigrescit ab Austris,
Et subita frondes decutiuntur aqua.
Nec volui fieri, nec sum crudelis in ira :
Cura repellendi sed mihi nulla fuit.
Convenere Patres; et, si bene floreat annus,
Numinibus nostris annua festa vovent.
Adnuimus voto. Consul cum Consule ludos
Postumio Lænas persoluere mihi.

Quærere conabar, quare lascivia major

His foret in ludis, liberiorque jocus:
Sed mihi succurrit, numen non esse severum,
Aptaque deliciis munera ferre Deam.
Tempora sutilibus cinguntur tota coronis;
Et latet injecta splendida mensa rosa.
Ebrius incinctis philyra conviva capillis
Saltat, et imprudens utitur arte meri.
Ebrius ad durum formosæ limen amicæ
Cantat: habent unctæ mollia serta comæ.
Nulla coronata peraguntur seria fronte;
Nec liquidæ vinctis flore bibuntur aquæ.
Donec eras mixtus nullis, Acheloe, racemis,
Gratia sumendæ non erat ulla rosæ.
Bacchus amat flores: Baccho placuisse coronam,
Ex Ariadnæo sidere nosse potes.
Scena levis decet hanc: non est, mihi credite, non est
Illa cothurnatas inter habenda Deas.
Turba quidem cur hos celebrent meretricia ludos,
Non ex difficili causa petenda subest.
Non est de tetricis, non est de magna professis:
Vult sua plebeio sacra patere choro.
Et monet ætatis specie, dum floreat, uti:
Contemni spinam, quum cecidere rosæ.
Cur tamen, ut dantur vestes Cerealibus albæ,
Sic est hæc cultu versicolore decens?
An quia maturis albescit messis aristis,
Et color et species floribus omnis inest?

Adnuit; et motis flores cecidere capillis:
Accidere in mensas ut rosa missa solet.

Lumina restabant; quorum me causa latebat:
Quum sic errores abstulit illa meos.
Vel quia purpureis collucent floribus agri;
Lumina sunt nostros visa decere dies:
Vel quia nec flos est hebeti, nec flamma, colore;
Atque oculos in se splendor uterque trahit:
Vel quia deliciis nocturna licentia nostris
Convenit. A vero tertia causa venit.
Est breve præterea, de quo mihi quærere restat,
Si liceat, dixi. Dixit et illa, Licet.
Cur tibi pro Libycis claudantur rete leænis
Imbelles capreæ, sollicitusque lepus.
Non sibi, respondit, silvas cessisse; sed hortos,
Arvaque pugnaci non adeunda feræ.
Omnia finierat: tenues secessit in auras.
Mansit odor: posses scire fuisse Deam.
Floreat ut toto carmen Nasonis in ævo,
Sparge, precor, donis pectora nostra tuis.

Nocte minus quarta promet sua sidera Chiron
Semivir, et flavi corpore mixtus equi.
Pelion Hæmoniæ mons est obversus in Austros:
Summa virent pinu; cetera quercus habet.
Phillyrides tenuit: saxo stant antra vetusto,

Quæ justum memorant incoluisse senem.
Ille manus, olim missuras Hectora leto,
Creditur in lyricis detinuisse modis.
Venerat Alcides, exacta parte laborum;
Jussaque restabant ultima pæne viro.
Stare simul casu Trojæ duo fata videres:
Hinc puer Æacides, hinc Jove natus erat.
Excipit hospitio juvenem Philyreius heros;
Et causam adventus hic rogat, ille docet.
Perspicit interea clavam spoliumque leonis:
Virque, ait, his armis, armaque digna viro.
Nec se, quin horrens auderent tangere setis
Vellus, Achilleæ continuere manus.
Dumque senex tractat squalentia tela venenis;
Excidit, et lævo fixa sagitta pede est.
Ingemuit Chiron, traxitque e corpore ferrum:
Adgemit Alcides, Hæmoniusque puer.
Ipse tamen lectas Pagasæis collibus herbas
Temperat, et varia vulnera mulcet ope.
Virus edax superabat opem; penitusque recepta
Ossibus, et toto corpore pestis erat.
Sanguine Centauri Lernææ sanguis Echidnæ
Mixtus ad auxilium tempora nulla dabant.
Stabat, ut ante patrem, lacrymis perfusus Achilles:
Sic flendus Peleus, si moreretur, erat.
Sæpe manus ægras manibus fingebat amicis:
Morum, quos fecit, præmia doctor habet.

Oscula sæpe dedit. Dixit quoque sæpe jacenti:
  Vive, precor: nec me, care, relinque, pater.
Nona dies aderat; quum tu, justissime Chiron,
  Bis septem stellis corpora cinctus eras.
Hunc Lyra curva sequi cuperet; sed idonea nondum
  Est via: nox aptum tertia tempus erit.
Scorpius in cœlo, quum cras lucescere Nonas
  Dicimus, a media parte notandus erit.
Hinc ubi protulerit formosa ter Hesperus ora,
  Ter dederint Phœbo sidera victa locum;
Ritus erit veteris, nocturna Lemuria, sacri:
  Inferias tacitis Manibus illa dabunt.

Annus erat brevior; nec adhuc pia Februa norant:
  Nec tu dux mensûm, Jane biformis, eras.
Jam tamen exstincto cineri sua dona ferebant;
  Compositique nepos busta piabat avi.
Mensis erat Maius, majorum nomine dictus,
  Qui partem prisci nunc quoque moris habet.
Nox ubi jam media est, somnoque silentia præbet,
  Et canis et variæ conticuistis aves;
Ille memor veteris ritus, timidusque Deorum,
  Surgit: habent gemini vincula nulla pedes.
Signaque dat digitis medio cum pollice junctis,
  Occurrat tacito ne levis umbra sibi.
Terque manus puras fontana perluit unda;
  Vertitur, et nigras accipit ore fabas;

Aversusque jacit; sed dum jacit, Hæc ego mitto;
His, inquit, redimo meque meosque fabis.
Hoc novies dicit, nec respicit. Umbra putatur
Colligere, et nullo terga vidente sequi.
Rursus aqua tangit, Temesæaque concrepat æra:
Et rogat, ut tectis exeat umbra suis.
Quum dixit novies, Manes exite paterni;
Respicit, et pure sacra peracta putat.
Dicta sit unde dies, quæ nominis exstet origo,
Me fugit: ex aliquo est invenienda Deo.
Pleiade nate, mone, virga venerande potenti:
Sæpe tibi Stygii regia visa Jovis.
Venit adoratus Caducifer. Accipe causam
Nominis: ex ipso cognita causa Deo est.
Romulus ut tumulo fraternas condidit umbras,
Et male veloci justa soluta Remo;
Faustulus infelix; et passis Acca capillis
Spargebant lacrymis ossa perusta suis.
Inde domum redeunt sub prima crepuscula mœsti;
Utque erat, in duro procubuere toro.
Umbra cruenta Remi visa est adsistere lecto,
Atque hæc exiguo murmure verba loqui:
En ego dimidium vestri, parsque altera voti,
Cernite sim qualis; qui modo qualis eram!
Qui, modo si volucres habuissem regna jubentes,
In populo potui maximus esse meo:
Nunc elapsa rogi flammis, et inanis imago.

Hæc est ex illo forma relicta Remo.
Heu! ubi Mars pater est? si vos modo vera locuti,
Uberaque expositis ille ferina dedit.
Quem lupa servavit, manus hunc temeraria civis
Perdidit. O quanto mitior illa fuit!
Sæve Celer, crudelem animam per vulnera reddas;
Utque ego, sub terras sanguinolentus eas.
Noluit hoc frater. Pietas æqualis in illo est:
Quod potuit, lacrymas in mea fata dedit.
Hunc vos per lacrymas, per vestra alimenta rogate,
Ut celebrem festo signet honore diem.
Mandantem amplecti cupiunt, et brachia tendunt.
Lubrica prensantes effugit umbra manus.
Ut secum fugiens somnos abduxit imago;
Ad regem voces fratris uterque ferunt.
Romulus obsequitur, lucemque Remuria dixit
Illam, qua positis justa feruntur avis.
Aspera mutata est in lenem tempore longo
Litera, quæ toto nomine prima fuit.
Mox etiam Lemures animas dixere silentum:
Is verbi sensus, vis ea vocis erat.
Fana tamen veteres illis clausere diebus;
Ut nunc ferali tempore operta vides.
Nec viduæ tædis eadem, nec virginis apta
Tempora: quæ nupsit, non diuturna fuit.
Hac quoque de causa, si te proverbia tangunt,
Mense malas Maio nubere vulgus ait.

Sed tamen hæc tria sunt sub eodem tempore festa
  Inter se nullo continuata die.

Quorum si mediis Bœoton Oriona quæres,
  Falsus eris. Signi causa canenda mihi.
Jupiter, et, lato qui regnat in æquore, frater,
  Carpebant socias, Mercuriusque, vias.
Tempus erat, quo versa jugo referuntur aratra;
  Et pronum saturæ lac bibit agnus ovis.
Forte senex Hyrieus, angusti cultor agelli,
  Hos videt, exiguam stabat ut ante casam.
Atque ita: Longa via est, nec tempora longa supersunt,
  Dixit; et hospitibus janua nostra patet.
Addidit et vultum verbis; iterumque rogavit.
  Parent promissis; dissimulantque Deos.
Tecta senis subeunt, nigro deformia fumo:
  Ignis in hesterno stipite parvus erat.
Ipse genu posito flammas exsuscitat aura,
  Et promit quassas comminuitque faces.
Stant calices: minor inde fabas, olus alter habebant;
  Et fumant testu pressus uterque suo.
Dumque mora est, tremula dat vina rubentia dextra.
  Accipit æquoreus pocula prima Deus.
Quæ simul exhausit; Da, nunc bibat ordine, dixit,
  Jupiter. Audito palluit ille Jove.
Ut rediit animus; cultorem pauperis agri

Immolat, et magno torret in igne bovem:
Quæque puer quondam primis diffuderat annis,
Prodit fumoso condita viua cado.
Nec mora: flumineam lino celantibus ulvam,
Sic quoque non altis, incubuere toris.
Nunc dape, nunc posito mensæ nituere Lyæo.
Terra rubens crater, pocula fagus erant.
Verba fuere Jovis: Si quid fert impetus, opta;
Omne feres. Placidi verba fuere senis:
Cara fuit conjux, primæ mihi cura juventæ
Cognita: nunc ubi sit quæritis? urna tegit.
Huic ego juratus, vobis in verba vocatis,
Conjugio, dixi, sola fruere meo.
Et dixi, et servo; sed enim diversa voluntas
Est mihi: nec conjux, et pater esse volo.
Adnuerant omnes: omnes ad terga juvencæ
Constiterant. Pudor est ulteriora loqui.
Tum superinjecta texere madentia terra.
Jamque decem menses; et puer ortus erat.
Hunc Hyrieus, quia sic genitus, vocat Uriona.
Perdidit antiquum litera prima sonum.
Creverat immensum: comitem sibi Delia sumsit.
Ille Deæ custos, ille satelles erat.
Verba movent iras non circumspecta Deorum.
Quam nequeam, dixit, vincere, nulla fera est.
Scorpion immisit tellus. Fuit impetus illi

Curva gemelliparæ spicula ferre Deæ.
Obstitit Orion. Latona nitentibus astris
Addidit, et, Meriti præmia, dixit, habe.

Sed quid et Orion, et cetera sidera mundo
Cedere festinant, noxque coarctat iter?
Quid solito citius liquido jubar æquore tollit
Candida, Lucifero præveniente, dies?
Fallor? an arma sonant? Non fallimur: arma sonabant.
Mars venit; et veniens bellica signa dedit.
Ultor ad ipse suos cœlo descendit honores,
Templaque in Augusto conspicienda Foro.
Et Deus est ingens, et opus: debebat in Urbe
Non aliter nati Mars habitare sui.
Digna Giganteis hæc sunt delubra tropæis:
Hinc fera Gradivum bella movere decet:
Seu quis ab Eoo nos impius orbe lacesset;
Seu quis ab occiduo Sole domandus erit.
Prospicit Armipotens operis fastigia summi;
Et probat invictos summa tenere Deos.
Prospicit in foribus diversæ tela figuræ,
Armaque terrarum milite victa suo.
Hinc videt Ænean oneratum pondere sacro;
Et tot Iüleæ nobilitatis avos.
Hinc videt Iliaden humeris ducis arma ferentem;
Claraque dispositis acta subesse viris.

Spectat et Augusto prætextum nomine templum,
Et visum, lecto Cæsare, majus opus.
Voverat hoc juvenis tunc, quum pia sustulit arma:
A tantis Princeps incipiendus erat.
Ille manus tendens, hinc stanti milite justo,
Hinc conjuratis, talia dicta dedit:
Si mihi bellandi pater est, Vestæque sacerdos
Auctor; et ulcisci numen utrumque paro:
Mars, ades; et satia scelerato sanguine ferrum:
Stetque favor causa pro meliore tuus.
Templa feres, et, me victore, vocaberis Ultor.
Voverat; et fuso lætus ab hoste redit.
Nec satis est meruisse semel cognomina Marti:
Persequitur Partha signa retenta manu.
Gens fuit et campis, et equis, et tuta sagittis;
Et circumfusis invia fluminibus.
Addiderant animos Crassorum funera genti;
Quum periit miles, signaque, duxque simul.
Signa, decus belli, Parthus Romana tenebat;
Romanæque aquilæ signifer hostis erat.
Isque pudor mansisset adhuc, nisi fortibus armis
Cæsaris Ausoniæ protegerentur opes.
Ille notas veteres, et longi dedecus ævi
Sustulit: agnorunt signa recepta suos.
Quid tibi nunc solitæ mitti post terga sagittæ,
Quid loca, quid rapidi profuit usus equi?

Parthe, refers aquilas : victos quoque porrigis arcus :
Pignora jam nostri nulla pudoris habes.
Rite Deo templumque datum nomenque bis ulto,
Et meritus votis debita solvit honos.
Solemni ludos Circo celebrate, Quirites :
Non visa est fortem scena decere Deum.
Pleiadas adspicies omnes, totumque sororum
Agmen, ubi ante Idus nox erit una super.
Tum mihi non dubiis auctoribus incipit æstas;
Et tepidi finem tempora veris habent.
Idibus ora prior stellantia tollere Taurum
Indicat : huic signo fabula nota subest.

Præbuit, ut taurus, Tyriæ sua terga puellæ
Jupiter, et falsa cornua fronte tulit;
Illa jubam dextra, læva retinebat amictus;
Et timor ipse novi causa decoris erat.
Aura sinus implet : flavos movet aura capillos.
Sidoni, sic fueras accipienda Jovi.
Sæpe puellares subduxit ab æquore plantas,
Et metuit tactus adsilientis aquæ :
Sæpe Deus prudens tergum demittit in undas,
Hæreat ut collo fortius illa suo.
Litoribus tactis stabat sine cornibus ullis
Jupiter, inque Deum de bove versus erat.
Taurus init cœlum : te, Sidoni, Jupiter implet;

Parsque tuum terræ tertia nomen habet.
Hoc alii signum Phariam dixere juvencam;
Quæ bos ex homine est, ex bove facta Dea.

Tum quoque priscorum virgo simulacra virorum
Mittere roboreo scirpea ponte solet.
Corpora post decies senos qui credidit annos
Missa neci, sceleris crimine damnat avos.
Fama vetus: tum quum Saturnia terra vocata est,
Talia fatidici dicta fuere Dei:
Falcifero libata seni duo corpora, gentes,
Mittite, quæ Tuscis excipiantur aquis.
Donec in hæc venit Tirynthius arva, quotannis
Tristia Leucadio sacra peracta modo.
Illum stramineos in aquam misisse Quirites:
Herculis exemplo corpora falsa jaci.
Pars putat, ut ferrent juvenes suffragia soli,
Pontibus infirmos præcipitasse senes.
Tibri, doce verum: tua ripa vetustior Urbe;
Principium ritus tu bene nosse potes.
Tibris arundiferum medio caput extulit alveo,
Raucaque dimovit talibus ora sonis:
Hæc loca desertas vidi sine mœnibus herbas:
Pascebat sparsos utraque ripa boves.
Et quem nunc gentes Tiberin noruntque timentque,
Tunc etiam pecori despiciendus eram.

Arcadis Evandri nomen tibi sæpe refertur:
  Ille meas remis advena torsit aquas.
Venit et Alcides, turba comitatus Achiva.
  Albula, si memini, tunc mihi nomen erat.
Excipit hospitio juvenem Pallantius heros:
  Et tandem Caco debita pœna venit.
Victor abit, secumque boves, Erytheida prædam,
  Abstrahit: at comites longius ire negant.
Magnaque pars horum desertis venerat Argis:
  Montibus his ponunt spemque Laremque suum:
Sæpe tamen patriæ dulci tanguntur amore;
  Atque aliquis moriens hoc breve mandat opus:
Mittite me Tiberi: Tiberinis vectus ut undis
  Litus ad Inachium pulvis inanis eam.
Displicet heredi mandati cura sepulcri:
  Mortuus Ausonia conditur hospes humo.
Scirpea pro domino Tiberi jactatur imago,
  Ut repetat Graias per freta longa domos.
Hactenus: ut vivo subiit rorantia saxo
  Antra, leves cursum sustinuistis aquæ.

Clare nepos Atlantis, ades: quem montibus olim
  Edidit Arcadiis Pleias una Jovi:
Pacis et armorum, superis imisque Deorum
  Arbiter, alato qui pede carpis iter:
Læte lyræ pulsu, nitida quoque læte palæstra:
  Quo didicit culte lingua favente loqui.

Templa tibi posuere Patres spectantia Circum
Idibus. Ex illo est hæc tibi festa dies.
Te, quicunque suas profitetur vendere merces,
Ture dato, tribuas ut sibi lucra, rogat.
Est aqua Mercurii, portæ vicina Capenæ:
Si juvat expertis credere, numen habet.
Huc venit incinctus tunicas mercator; et urna
Purus suffita, quam ferat, haurit aquam.
Uda fit hinc laurus: lauro sparguntur ab uda
Omnia, quæ dominos sunt habitura novos.
Spargit et ipse suos lauro rorante capillos:
Et peragit solita fallere voce preces.
Ablue præteriti perjuria temporis, inquit:
Ablue præterita perfida verba die.
Sive ego te feci testem, falsove citavi
Non audituri numina magna Jovis;
Sive Deum prudens alium Divamve fefelli;
Abstulerint celeres improba dicta Noti.
Et pereant veniente die perjuria nobis;
Nec curent Superi, si qua locutus ero.
Da modo lucra mihi, da facto gaudia lucro:
Et face ut emtori verba dedisse juvet.
Talia Mercurius poscentem ridet ab alto,
Se memor Ortygias surripuisse boves.
At mihi pande, precor, tanto meliora petenti,
In Geminos ex quo tempore Phœbus eat.
Quum totidem de mense dies superesse videbis,

Curva gemelliparæ spicula ferre Deæ.
Obstitit Orion. Latona nitentibus astris
Addidit, et, Meriti præmia, dixit, habe.

Sed quid et Orion, et cetera sidera mundo
Cedere festinant, noxque coarctat iter?
Quid solito citius liquido jubar æquore tollit
Candida, Lucifero præveniente, dies?
Fallor? an arma sonant? Non fallimur: arma sonabant.
Mars venit; et veniens bellica signa dedit.
Ultor ad ipse suos cœlo descendit honores,
Templaque in Augusto conspicienda Foro.
Et Deus est ingens, et opus: debebat in Urbe
Non aliter nati Mars habitare sui.
Digna Giganteis hæc sunt delubra tropæis:
Hinc fera Gradivum bella movere decet:
Seu quis ab Eoo nos impius orbe lacesset;
Seu quis ab occiduo Sole domandus erit.
Prospicit Armipotens operis fastigia summi;
Et probat invictos summa tenere Deos.
Prospicit in foribus diversæ tela figuræ,
Armaque terrarum milite victa suo.
Hinc videt Ænean oneratum pondere sacro;
Et tot Iüleæ nobilitatis avos.
Hinc videt Iliaden humeris ducis arma ferentem;
Claraque dispositis acta subesse viris.

Spectat et Augusto prætextum nomine templum,
Et visum, lecto Cæsare, majus opus.
Voverat hoc juvenis tunc, quum pia sustulit arma:
A tantis Princeps incipiendus erat.
Ille manus tendens, hinc stanti milite justo,
Hinc conjuratis, talia dicta dedit:
Si mihi bellandi pater est, Vestæque sacerdos
Auctor; et ulcisci numen utrumque paro:
Mars, ades; et satia scelerato sanguine ferrum:
Stetque favor causa pro meliore tuus.
Templa feres, et, me victore, vocaberis Ultor.
Voverat; et fuso lætus ab hoste redit.
Nec satis est meruisse semel cognomina Marti:
Persequitur Partha signa retenta manu.
Gens fuit et campis, et equis, et tuta sagittis;
Et circumfusis invia fluminibus.
Addiderant animos Crassorum funera genti;
Quum periit miles, signaque, duxque simul.
Signa, decus belli, Parthus Romana tenebat;
Romanæque aquilæ signifer hostis erat.
Isque pudor mansisset adhuc, nisi fortibus armis
Cæsaris Ausoniæ protegerentur opes.
Ille notas veteres, et longi dedecus ævi
Sustulit: agnorunt signa recepta suos.
Quid tibi nunc solitæ mitti post terga sagittæ,
Quid loca, quid rapidi profuit usus equi?

Parthe, refers aquilas : victos quoque porrigis arcus :
Pignora jam nostri nulla pudoris habes.
Rite Deo templumque datum nomenque bis ulto,
Et meritus votis debita solvit honos.
Solemni ludos Circo celebrate, Quirites :
Non visa est fortem scena decere Deum.
Pleiadas adspicies omnes, totumque sororum
Agmen, ubi ante Idus nox erit una super.
Tum mihi non dubiis auctoribus incipit æstas;
Et tepidi finem tempora veris habent.
Idibus ora prior stellantia tollere Taurum
Indicat : huic signo fabula nota subest.

Præbuit, ut taurus, Tyriæ sua terga puellæ
Jupiter, et falsa cornua fronte tulit;
Illa jubam dextra, læva retinebat amictus;
Et timor ipse novi causa decoris erat.
Aura sinus implet : flavos movet aura capillos.
Sidoni, sic fueras accipienda Jovi.
Sæpe puellares subduxit ab æquore plantas,
Et metuit tactus adsilientis aquæ :
Sæpe Deus prudens tergum demittit in undas,
Hæreat ut collo fortius illa suo.
Litoribus tactis stabat sine cornibus ullis
Jupiter, inque Deum de bove versus erat.
Taurus init cœlum : te, Sidoni, Jupiter implet;

Parsque tuum terræ tertia nomen habet.
Hoc alii signum Phariam dixere juvencam;
Quæ bos ex homine est, ex bove facta Dea.

Tum quoque priscorum virgo simulacra virorum
Mittere roboreo scirpea ponte solet.
Corpora post decies senos qui credidit annos
Missa neci, sceleris crimine damnat avos.
Fama vetus: tum quum Saturnia terra vocata est,
Talia fatidici dicta fuere Dei:
Falcifero libata seni duo corpora, gentes,
Mittite, quæ Tuscis excipiantur aquis.
Donec in hæc venit Tirynthius arva, quotannis
Tristia Leucadio sacra peracta modo.
Illum stramineos in aquam misisse Quirites:
Herculis exemplo corpora falsa jaci.
Pars putat, ut ferrent juvenes suffragia soli,
Pontibus infirmos præcipitasse senes.
Tibri, doce verum: tua ripa vetustior Urbe;
Principium ritus tu bene nosse potes.
Tibris arundiferum medio caput extulit alveo,
Raucaque dimovit talibus ora sonis:
Hæc loca desertas vidi sine mœnibus herbas:
Pascebat sparsos utraque ripa boves.
Et quem nunc gentes Tiberin noruntque timentque,
Tunc etiam pecori despiciendus eram.

Arcadis Evandri nomen tibi sæpe refertur:
Ille meas remis advena torsit aquas.
Venit et Alcides, turba comitatus Achiva.
Albula, si memini, tunc mihi nomen erat.
Excipit hospitio juvenem Pallantius heros:
Et tandem Caco debita pœna venit.
Victor abit, secumque boves, Erytheida prædam,
Abstrahit: at comites longius ire negant.
Magnaque pars horum desertis venerat Argis:
Montibus his ponunt spemque Laremque suum:
Sæpe tamen patriæ dulci tanguntur amore;
Atque aliquis moriens hoc breve mandat opus:
Mittite me Tiberi: Tiberinis vectus ut undis
Litus ad Inachium pulvis inanis eam.
Displicet heredi mandati cura sepulcri:
Mortuus Ausonia conditur hospes humo.
Scirpea pro domino Tiberi jactatur imago,
Ut repetat Graias per freta longa domos.
Hactenus: ut vivo subiit rorantia saxo
Antra, leves cursum sustinuistis aquæ.

Clare nepos Atlantis, ades: quem montibus olim
Edidit Arcadiis Pleias una Jovi:
Pacis et armorum, superis imisque Deorum
Arbiter, alato qui pede carpis iter:
Læte lyræ pulsu, nitida quoque læte palæstra:
Quo didicit culte lingua favente loqui.

Templa tibi posuere Patres spectantia Circum
  Idibus. Ex illo est hæc tibi festa dies.
Te, quicunque suas profitetur vendere merces,
  Ture dato, tribuas ut sibi lucra, rogat.
Est aqua Mercurii, portæ vicina Capenæ:
  Si juvat expertis credere, numen habet.
Huc venit incinctus tunicas mercator; et urna
  Purus suffita, quam ferat, haurit aquam.
Uda fit hinc laurus: lauro spargantur ab uda
  Omnia, quæ dominos sunt habitura novos.
Spargit et ipse suos lauro rorante capillos:
  Et peragit solita fallere voce preces.
Ablue præteriti perjuria temporis, inquit:
  Ablue præterita perfida verba die.
Sive ego te feci testem, falsove citavi
  Non audituri numina magna Jovis;
Sive Deum prudens alium Divamve fefelli;
  Abstulerint celeres improba dicta Noti.
Et pereant veniente die perjuria nobis;
  Nec curent Superi, si qua locutus ero.
Da modo lucra mihi, da facto gaudia lucro:
  Et face ut emtori verba dedisse juvet.
Talia Mercurius poscentem ridet ab alto,
  Se memor Ortygias surripuisse boves.
At mihi pande, precor, tanto meliora petenti,
  In Geminos ex quo tempore Phœbus eat.
Quum totidem de mense dies superesse videbis,

Quot sunt Herculei facta laboris, ait.
Dic, ego respondi, causam mihi sideris hujus.
Causam facundo prodidit ore Deus.

Abstulerant raptas Phœben Phœbesque sororem
Tyndaridæ fratres, hic eques, ille pugil.
Bella parant, repetuntque suas et frater et Idas;
Leucippo fieri pactus uterque gener.
His amor, ut repetant, illis, ut reddere nolint,
Suadet: et ex causa pugnat uterque pari.
Effugere Œbalidæ cursu potuere sequentes:
Sed visum celeri vincere turpe fuga.
Liber ab arboribus locus est, apta area pugnæ:
Constiterant illic: nomen Aphidna loco.
Pectora trajectus Lynceo Castor ab ense
Non exspectato vulnere pressit humum.
Ultor adest Pollux, et Lyncea perforat hasta,
Qua cervix humeros continuata premit.
Ibat in hunc Idas, vixque est Jovis igne repulsus:
Tela tamen dextræ fulmine rapta negant.
Jamque tibi cœlum, Pollux, sublime patebat;
Quum, Mea, dixisti, percipe verba, pater.
Quod mihi das uni, cœlum partire duobus:
Dimidium toto munere majus erit.
Dixit, et alterna fratrem statione redemit:
Utile sollicitæ sidus uterque rati.

Ad Janum redeat, qui quærit Agonia quid sint:
Quæ tamen in Fastis hoc quoque tempus habent.
Nocte sequente diem canis Erigoneius exit;
Est alio signi reddita causa loco.
Proxima Vulcani lux est; Tubilustria dicunt:
Lustrantur puræ, quas facit ille, tubæ.
Quatuor inde nŏtis locus est; quibus ordine lectis,
Vel mos sacrorum, vel fuga Regis inest.
Nec te prætereo, populi Fortuna potentis
Publica, cui templum luce sequente datum.
Hanc ubi dives aquis acceperit Amphitrite,
Grata Jovi fulvæ rostra videbis avis.
Auferat ex oculis veniens Aurora Booten;
Continuaque die sidus Hyantis erit.

P. OVIDII NASONIS
FASTORUM
LIBER SEXTUS.

LIBRI SEXTI

ARGUMENTUM.

CAUSA triplex, cur sic Junius nominetur, 1—100. Deæ Cardineæ festum, 101—130. Aves nocturnæ cur Stryges dictæ, 131—182. Fanum Junonis a Camillo sacratum, 183—194. Sancus a Sabinis præcipue cultus, 215—220. Ludi Tiberini, 235—240. Festum Vestæ, 249—310. De Priapo et Vesta jocosa fabula, 319—348. Jovis Pistoris ara, 349—394. Velabra, 395—416. Palladium, 417—436. Deæ Matutæ dies festa, 473—562. Templum Fortunæ dicatum, 569—584. Servius sceptro vitaque a filia spoliatus, 583—624. Concordiæ fanum a Livia dedicatum, 637—648. Minora Quinquatria, 649—692. Minerva tibiæ inventrix, 693—710. Hippolytus redivivus, 733—762. Hercules Musagetes, 797, ad finem libri.

FASTORUM

LIBER SEXTUS.

Hic quoque mensis habet dubias in nomine causas:
  Quæ placeant, positis omnibus, ipse leges.
Facta canam: sed erunt, qui me finxisse loquantur;
  Nullaque mortali numina visa putent.
Est Deus in nobis: agitante calescimus illo;
  Impetus hic sacræ semina mentis habet.
Fas mihi præcipue vultus vidisse Deorum:
  Vel quia sum vates, vel quia sacra cano.
Est nemus arboribus densum; secretus ab omni
  Voce locus, si non obstreperetur aquis.
Hic ego quærebam, cœpti quæ mensis origo
  Esset, et in cura nominis hujus eram.
Ecce Deas vidi: non quas præceptor arandi
  Viderat, Ascræas quum sequeretur oves:
Nec quas Priamides in aquosæ vallibus Idæ
  Contulit; ex illis sed tamen una fuit.
Ex illis fuit una, sui germana mariti:
  Hæc erat, agnovi, quæ stat in arce Jovis.
Horrueram, tacitoque animum pallore fatebar;
  Quum Dea, quos fecit, sustulit ipsa metus:
Namque ait: «O vates, Romani conditor anni,

Iuse per exiguos magna referre modos;
Jus tibi fecisti numen cœleste videndi,
Quum placuit numeris condere festa tuis.
Ne tamen ignores, vulgique errore traharis,
Junius a nostro nomine nomen habet.
Est aliquid nupsisse Jovi, Jovis esse sororem.
Fratre magis, dubito, glorier, anne viro.
Si genus adspicitur, Saturnum prima parentem
Feci: Saturni sors ego prima fui.
A patre dicta meo quondam Saturnia Roma est:
Hæc illi a cœlo proxima terra fuit.
Si torus in pretio est, dicor matrona Tonantis:
Junctaque Tarpeio sunt mea templa Jovi.
An potuit Maio pellex dare nomina mensi?
Hic honor in nobis invidiosus erit?
Cur igitur Regina vocor Princepsque Dearum?
Aurea cur dextræ sceptra dedere meæ?
An faciant mensem luces, Lucinaque ab illis
Dicar; et a nullo nomina mense traham?
Tum me pœniteat posuisse fideliter iras
In genus Electræ, Dardaniamque domum.
Causa duplex iræ: rapto Ganymede dolebam;
Forma quoque Idæo judice victa mea est.
Pœniteat, quod non foveo Carthaginis arces;
Quum mea sint illo currus et arma loco.
Pœniteat Sparten, Argosque, measque Mycenas,
Et veterem Latio supposuisse Samon:

Adde senem Tatium, Junonicolasque Faliscos,
  Quos ego Romanis succubuisse tuli.
Sed neque pœniteat: nec gens mihi carior ulla est.
  Hîc colar, hîc teneam cum Jove templa meo.
Ipse mihi Mavors: « Commendo mœnia, dixit,
  Hæc tibi: tu pollens urbe nepotis eris.
Dicta fides sequitur: centum celebramur in aris;
  Nec levior quovis est mihi mensis honor.
Nec tamen hunc nobis tantummodo præstat honorem
  Roma: suburbani dant mihi munus idem.
Inspice, quos habeat nemoralis Aricia fastos,
  Et populus Laurens, Lanuviumque meum:
Est illic mensis Junonius. Inspice Tibur,
  Et Prænestinæ mœnia sacra Deæ:
Junonale leges tempus. Nec Romulus illas
  Condidit; at nostri Roma nepotis erat. »
Finierat Juno. Respeximus: Herculis uxor
  Stabat; et in vultu signa dolentis erant.
« Non ego, si toto mater me cedere cœlo
  Jusserit, invita matre morabor, ait.
Nunc quoque non luctor de nomine temporis hujus.
  Blandior, et partes pæne rogantis ago.
Remque mei juris malim tenuisse precando;
  Et faveas causæ forsitan ipse meæ.
Aurea possedit socio Capitolia templo
  Mater; et, ut debet, cum Jove summa tenet.
At decus omne mihi contingit origine mensis:

Unicus est, de quo sollicitamur, honor.
Quid grave, si titulum mensis, Romane, dedistis
Herculis uxori, posteritasque memor?
Hæc quoque terra aliquid debet mihi nomine magni
Conjugis; huc captas adpulit ille boves:
Hîc male defensus flammis et dote paterna
Cacus Aventinam sanguine tinxit humum.
Ad propiora vocor: populum digessit ab annis
Romulus, in partes distribuitque duas.
Hæc dare consilium, pugnare paratior illa est:
Hæc ætas bellum suadet, at illa gerit.
Sic statuit, mensesque nota secrevit eadem.
Junius est juvenum; qui fuit ante, senum. »
Dixit: et in litem studio certaminis issent;
Atque ira pietas dissimulata foret.
Venit Apollinea longas Concordia lauro
Nexa comas, placidi numen opusque ducis.
Hæc ubi narravit Tatium, fortemque Quirinum,
Binaque cum populis regna coisse suis;
Et Lare communi soceros generosque receptos;
His nomen junctis Junius, inquit, habet.
Dicta triplex causa est. At vos ignoscite, divæ:
Res est arbitrio non dirimenda meo.
Ite pares a me; perierunt judice formæ
Pergama: plus lædunt, quam juvet una, duæ.

Prima dies tibi, Carna, datur. Dea cardinis hæc est.

Numine clausa aperit, claudit aperta suo.
Unde datas habeat vires, obscurior ævo
Fama; sed e nostro carmine certus eris.
Adjacet antiqui Tiberino lucus Helerni:
Pontifices illuc nunc quoque sacra ferunt.
Inde sata est Nymphe (Granen dixere priores),
Nequidquam multis sæpe petita procis.
Rura sequi, jaculisque feras agitare solebat;
Nodosasque cava tendere valle plagas.
Non habuit pharetram: Phœbi tamen esse sororem
Credebant; nec erat, Phœbe, pudenda tibi.
Huic aliquis juvenum dixisset amantia verba;
Reddebat tales protinus illa sonos:
« Hæc loca lucis habent nimis, et cum luce pudoris;
Si secreta magis ducis in antra, sequor. »
Credulus antra subit; frutices hæc nacta resistit;
Et latet, et nullo est invenienda modo.
Viderat hanc Janus; visæque cupidine captus
Ad duram verbis mollibus usus erat.
Nympha jubet quæri de more remotius antrum
Utque comes sequitur, destituitque ducem.
Stulta, videt Janus quæ post sua terga gerantur:
Nil agis en; latebras respicit ille tuas.
Nil agis en, dixi: nam te sub rupe latentem
Occupat amplexu; speque potitus ait:
« Jus pro concubitu nostro tibi cardinis esto;
Hoc pretium positæ virginitatis habe.

Sic fatus, spinam, qua tristes pellere posset
  A foribus noxas (hæc erat alba), dedit.

Sunt avidæ volucres, non quæ Phineia mensis
  Guttura fraudabant; sed genus inde trahunt.
Grande caput: stantes oculi: rostra apta rapinæ:
  Canities pennis, unguibus hamus inest.
Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes,
  Et vitiant cunis corpora rapta suis.
Carpere dicuntur lactentia viscera rostris;
  Et plenum poto sanguine guttur habent.
Est illis strigibus nomen: sed nominis hujus
  Causa, quod horrenda stridere nocte solent.
Sive igitur nascuntur aves, seu carmine fiunt,
  Næniaque in volucres Marsa figurat anus;
In thalamos venere Procæ: Proca natus in illis,
  Præda recens avium quinque diebus erat;
Pectoraque exsorbent avidis infantia linguis.
  At puer infelix vagit, opemque petit.
Territa voce sui nutrix adcurrit alumni,
  Et rigido sectas invenit ungue genas.
Quid faceret? color oris erat, qui frondibus olim
  Esse solet seris, quas nova læsit hiems.
Pervenit ad Granen, et rem docet. Illa: « Timorem
  Pone; tuus sospes, dixit, alumnus erit. »
Venerat ad cunas: flebant materque paterque.

Sistite vos lacrymas, ipsa medebor, ait.
Protinus arbutea postes ter in ordine tangit
Fronde: ter arbutea limina fronde notat.
Spargit aquis aditus, sed quæ medicamen habebant:
Extaque de porca cruda bimestre tenet.
Atque ita: « Noctis aves, extis puerilibus, inquit,
Parcite: pro parvo victima parva cadit.
Cor pro corde, precor, pro fibris sumite fibras.
Hanc animam vobis pro meliore damus. »
Sic ubi libavit, prosecta sub æthere ponit:
Quique sacris adsunt, respicere illa vetat.
Virgaque Janalis de spina sumitur alba,
Qua lumen thalamis parva fenestra dabat.
Post illud nec aves cunas violasse feruntur;
Et rediit puero, qui fuit ante, color.
Pinguia cur illis gustentur larda Kalendis,
Mixtaque cur calido sit faba farre, rogas?
Prisca Dea est; aliturque cibis, quibus ante solebat;
Nec petit adscitas luxuriosa dapes.
Piscis adhuc illi populo sine fraude natabat;
Ostreaque in conchis tuta fuere suis:
Nec Latium norat, quam præbet Ionia dives,
Nec quæ Pygmæo sanguine gaudet, avem:
Et præter pennas nihil in pavone placebat:
Nec tellus captas miserat ante feras.
Sus erat in pretio: cæsa sue festa colebant.

Terra fabas tantum, duraque farra dabat.
Quæ duo mixta simul sextis quicunque Kalendis
Ederit, huic lædi viscera posse negant.

Arce quoque in summa Junoni templa Monetæ
Ex voto memorant facta, Camille, tuo.
Ante domus Manlî fuerant, qui Gallica quondam
A Capitolino repulit arma Jove.
Quam bene, Dî magni! pugna cecidisset in illa
Defensor solii, Jupiter alte, tui!
Vixit, ut occideret damnatus crimine regni:
Hunc illi titulum longa senecta dabat.
Lux eadem Marti festa est; quem prospicit extra
Adpositum tectæ porta Capena viæ.
Te quoque, Tempestas, meritam delubra fatemur,
Quum pæne est Corsis obruta classis aquis.
Hæc hominum monumenta patent: si quæritis astra,
Tunc oritur magni præpes adunca Jovis.

Postera lux Hyadas, Taurinæ cornua frontis,
Evocat; et multa terra madescit aqua.
Mane ubi bis fuerit, Phœbusque iteraverit ortus,
Factaque erit posito rore bis uda seges;
Hac sacrata die Tusco Bellona duello
Dicitur: et Latio prospera semper adest.
Appius est auctor: Pyrrho qui pace negata
Multum animo vidit; lumine captus erat.

Prospicit a templo summum brevis area Circum:
Est ibi non parvæ parva columna notæ.
Hinc solet hasta manu, belli prænuntia, mitti;
In regem et gentes quum placet arma capi.
Altera pars Circi custode sub Hercule tuta est:
Quod Deus Euboico carmine munus habet.
Muneris est tempus, qui Nonas Lucifer ante est:
Si titulos quæris, Sylla probavit opus.

Quærebam Nonas Sanco Fidione referrem,
An tibi, Semo pater; quum mihi Sancus ait:
« Cuicunque ex illis dederis, ego munus habebo.
Nomina trina fero : sic voluere Cures. »
Hunc igitur veteres donarunt æde Sabini:
Inque Quirinali constituere jugo.
Est mihi (sitque, precor, nostris diuturnior annis)
Filia : qua felix sospite semper ero.
Hanc ego quum vellem genero dare, tempora tædis
Apta requirebam, quæque cavenda forent.
Tum mihi post sacras monstratur Junius Idus
Utilis et nuptis, utilis esse viris;
Primaque pars hujus thalamis aliena reperta est;
Nam mihi sic conjux sancta Dialis ait:
« Donec ab Iliaca placidus purgamina Vesta
Detulerit flavis in mare Tibris aquis;
Non mihi detonsos crines depectere buxo,
Non ungues ferro subsecuisse licet:

Non tetigisse virum; quamvis Jovis ille sacerdos,
  Quamvis perpetua sit mihi lege datus.
Tu quoque ne propera: melius tua filia nubet,
  Ignea quum pura Vesta nitebit humo. »

Tertia post Nonas removere Lycaona Phœbe
  Fertur, et a tergo non habet Ursa metum.
Tunc ego me memini Ludos in gramine Campi
  Adspicere; et didici, lubrice Tibri, tuos.
Festa dies illis, qui lina madentia ducunt,
  Quique tegunt parvis æra recurva cibis.

Mens quoque numen habet. Menti delubra videmus
  Vota metu belli, perfide Pœne, tui.
Pœne, rebellaras, et leto Consulis omnes
  Attoniti Mauras pertimuere manus.
Spem metus expulerat, quum Menti vota Senatus
  Suscipit; et melior protinus illa venit.
Adspicit instantes mediis sex lucibus Idus
  Illa dies, qua sunt vota soluta Deæ.

Vesta, fave: tibi nunc operata resolvimus ora,
  Ad tua si nobis sacra venire licet.
In prece totus eram: cœlestia numina sensi,
  Lætaque purpurea luce refulsit humus.
Non equidem vidi (valeant mendacia vatum)
  Te, Dea; nec fueras adspicienda viro.

Sed quæ nescieram, quorumque errore tenebar,
Cognita sunt nullo præcipiente mihi.
Dena quater memorant habuisse Palilia Romam,
Quum flammæ custos æde recepta sua est.
Regis opus placidi, quo non metuentius ullum
Numinis ingenium terra Sabina tulit.
Quæ nunc ære vides, stipula tunc tecta videres:
Et paries lento vimine textus erat.
Hic locus exiguus, qui sustinet atria Vestæ,
Tunc erat intonsi regia magna Numæ.
Forma tamen templi, quæ nunc manet, ante fuisse
Dicitur, et formæ causa probanda subest.
Vesta eadem est, quæ Terra: subest vigil ignis utrique.
Significant sedem terra focusque suam.
Terra pilæ similis, nullo fulcimine nixa,
Aere subjecto tam grave pendet onus.
Ipsa volubilitas libratum sustinet orbem:
Quique premat partes, angulus omnis abest.
Quumque sit in media rerum regione locata,
Et tangat nullum plusve minusve latus;
Ni convexa foret, parti vicinior esset:
Nec medium terram mundus haberet onus.
Arte Syracosia suspensus in aere clauso
Stat globus, immensi parva figura poli.
Et quantum a summis, tantum secessit ab imis
Terra; quod ut fiat, forma rotunda facit.
Par facies templi: nullus procurrit in illo

Angulus : a pluvio vindicat imbre tholus.
Cur sit virgineis, quæris, Dea culta ministris?
Inveniam causas hac quoque parte suas.
Ex Ope Junonem memorant Cereremque creatas
Semine Saturni : tertia Vesta fuit.
Utraque nupserunt; ambæ peperisse feruntur:
De tribus impatiens restitit una viri.
Quid mirum, virgo si virgine læta ministra
Admittit castas in sua sacra manus?
Nec tu aliud Vestam, quam vivam intellige flammam:
Nataque de flamma corpora nulla vides.
Jure igitur virgo est, quæ semina nulla remittit,
Nec capit; et comites virginitatis habet.
Esse diu stultus Vestæ simulacra putavi:
Mox didici curvo nulla subesse tholo.
Ignis inexstinctus templo celatur in illo:
Effigiem nullam Vesta, nec ignis, habent.
Stat vi terra sua : vi stando Vesta vocatur.
Causaque par Graii nominis esse potest.
At focus a flammis, et quod fovet omnia dictus:
Qui tamen in primis ædibus ante fuit.
Hinc quoque vestibulum dici reor : inde precando
Adfamur Vestam, Quæ loca prima tenes.
Ante focos olim longis considere scamnis
Mos erat; et mensæ credere adesse Deos.
Nunc quoque, quum fiunt antiquæ sacra Vacunæ,
Ante Vacunales stantque sedentque focos.

Venit in hos annos aliquid de more vetusto:
  Fert missos Vestæ pura patella cibos.

Ecce, coronatis panis dependet asellis;
  Et velant scabras florida serta molas.
Sola prius furnis torrebant farra coloni;
  Et Fornacali sunt sua sacra deæ.
Suppositum cineri panem focus ipse parabat;
  Strataque erat tepido tegula quassa solo.
Inde focum servat pistor, dominamque focorum,
  Et quæ pumiceas versat asella molas.

Prætebeam, referamne tuum, rubicunde Priape,
  Dedecus? est multi fabula plena joci.
Turrigera frontem Cybele redimita corona
  Convocat æternos ad sua festa deos.
Convocat et Satyros, et, rustica numina, Nymphas.
  Silenus, quamvis nemo vocarat, adest.
Nec licet, et longum est epulas narrare deorum:
  In multo nox est pervigilata mero.
Hi temere errabant in opacæ vallibus Idæ:
  Pars jacet, et molli gramine membra levat.
Hi ludunt, hos somnus habet: pars brachia nectit,
  Et viridem celeri ter pede pulsat humum.
Vesta jacet, placidamque capit secura quietem,
  Sicut erat positum cespite fulta caput.
At ruber hortorum custos Nymphasque Deasque

Captat, et errantes fertque refertque pedes.
Adspicit et Vestam: dubium, Nymphamne putarit,
An scierit Vestam; scisse sed ipse negat.
Spem capit obscœnam, furtimque accedere tentat;
Et fert suspensos, corde micante, gradus.
Forte senex, quo vectus erat, Silenus asellum
Liquerat ad ripas lene sonantis aquæ.
Ibat, ut inciperet longi deus Hellesponti;
Intempestivo quum rudit ille sono.
Territa voce gravi surgit dea: convolat omnis
Turba: per infestas effugit ille manus.
(Lampsacos hoc animal solita est mactare Priapo:
Apta asini flammis indicis exta damus.)
Quem tu, diva memor, de pane monilibus ornas:
Cessat opus; vacuæ conticuere molæ.

Nomine, quam pretio celebratior, arce Tonantis,
Dicam Pistoris quid velit ara Jovis.
Cincta premebantur trucibus Capitolia Gallis:
Fecerat obsidio jam diuturna famem.
Jupiter, ad solium Superis regale vocatis,
Incipe, ait Marti. Protinus ille refert:
«Scilicet ignotum est, quæ sit fortuna meorum,
Et dolor hic animi voce querentis eget?
Si tamen, ut referam breviter mala juncta pudori,
Exigis; Alpino Roma sub hoste jacet.
Hæc est, cui fuerat promissa potentia rerum,

Jupiter? hanc terris impositurus eras?
Jamque suburbanos, Hetruscaque contudit arma:
Spes erat in cursu; nunc Lare pulsa suo est.
Vidimus ornatos, ærata per atria, picta
Veste, triumphales occubuisse senes.
Vidimus Iliacæ transferri pignora Vestæ
Sede: putant aliquos scilicet esse Deos?
At si respicerent, qua vos habitatis in arce,
Totque domos vestras obsidione premi;
Nil opis in cura scirent superesse Deorum,
Et data sollicita tura perire manu.
Atque utinam pugnæ pateat locus! arma capessant;
Et, si non poterunt exsuperare, cadant.
Nunc inopes victus, ignavaque fata timentes,
Monte suo clausos barbara turba premit. »
Tum Venus, et lituo pulcher trabeaque Quirinus,
Vestaque pro Latio multa locuta suo.
« Publica, respondit, cura est pro mœnibus istis,
Jupiter: et pœnas Gallia victa dabit.
Tu modo, quæ desunt fruges, superesse putentur,
Effice: nec sedes desere, Vesta, tuas.
Quodcunque est Cereris solidæ, cava machina frangat;
Mollitamque manu duret in igne focus. »
Jusserat: et fratris virgo Saturnia jussis
Adnuit; et mediæ tempora noctis erant.
Jam ducibus somnum dederat labor: increpat illos
Jupiter, et sacro, quid velit, ore docet:

« Surgite, et in medios de summis arcibus hostes
  Mittite, quam minime perdere vultis, opem. »
Somnus abit, quæruntque novis ambagibus acti,
  Perdere quam nolint, et jubeantur, opem.
Ecce, Ceres visa est : jaciunt Cerealia dona :
  Jacta super galeas scutaque longa sonant.
Posse fame vinci spes excidit. Hoste repulso
  Candida Pistori ponitur ara Jovi.

Forte revertebar festis Vestalibus illac,
  Qua Nova Romano nunc Via juncta Foro est.
Huc pede matronam vidi descendere nudo :
  Obstupui; tacitus sustinuique gradum.
Sensit anus vicina loci : jussumque sedere
  Adloquitur, quatiens, voce tremente, caput.
«Hoc, ubi nunc fora sunt, udæ tenuere paludes :
  Amne redundatis fossa madebat aquis.
Curtius ille lacus, siccas qui sustinet aras,
  Nunc solida est tellus, sed lacus ante fuit.
Qua Velabra solent in Circum ducere pompas,
  Nil præter salices cassaque canna fuit.
Sæpe suburbanas rediens conviva per undas
  Cantat, et ad nautas ebria verba jacit.
Nondum conveniens diversis iste figuris
  Nomen ab averso ceperat amne Deus.
Hîc quoque lucus erat, juncis et arundine densus,
  Et pede velato non adeunda palus.

Stagna recesserunt, et aquas sua ripa coercet;
Siccaque nunc tellus : mos tamen inde manet.»
Reddiderat causam. Valeas, anus optima, dixi :
Quod superest ævi, molle sit omne, tui.

Cætera jam pridem didici puerilibus annis :
Non tamen idcirco prætereunda mihi.
Mœnia Dardanides nuper nova fecerat Ilus :
Ilus adhuc Asiæ dives habebat opes.
Creditur armiferæ signum cœleste Minervæ
Urbis in Iliacæ desiluisse juga.
Cura videre fuit : vidi templumque locumque.
Hoc superest illi : Pallada Roma tenet.
Consulitur Smintheus; lucoque obscurus opaco
Hos non mentito reddidit ore sonos :
« Æthercam servate Deam; servabitis urbem :
Imperium secum transferet illa loci. »
Servat, et inclusam summa tenet Ilus in arce;
Curaque ad hæredem Laomedonta venit.
Sub Priamo servata parum : sic ipsa volebat,
Ex quo judicio forma revicta suo est.
Seu genus Adrasti, seu furtis aptus Ulixes,
Seu pius Æneas, eripuisse datur.
Auctor in incerto : res est Romana; tuetur
Vesta, quod assiduo lumine cuncta videt.

Heu! quantum timuere patres, quo tempore Vesta

Arsit, et est adytis obruta pæne suis!
Flagrabant sancti sceleratis ignibus ignes;
Mixtaque erat flammæ flamma profana piæ.
Attonitæ flebant, demisso crine, ministræ:
Abstulerat vires corporis ipse timor.
Provolat in medium, et magna, « Succurrite, voce,
Non est auxilium flere, Metellus ait.
Pignora virgineis fatalia tollite palmis:
Non ea sunt voto, sed rapienda manu.
Me miserum! dubitatis? ait. » Dubitare videbat,
Et pavidas posito procubuisse genu.
Haurit aquas; tollensque manus, « Ignoscite, dixit,
Sacra: vir intrabo non adeunda viro.
Si scelus est, in me commissi pœna redundet:
Sit capitis damno Roma soluta mei. »
Dixit, et irrupit: factum Dea rapta probavit;
Pontificisque sui munere tuta fuit.
Nunc bene lucetis, sacræ, sub Cæsare, flammæ:
Ignis in Iliacis nunc erit, estque, focis.
Nullaque dicetur vittas temerasse sacerdos
Hoc duce; nec viva defodietur humo.
Sic incesta perit, quia quam violavit, in illam
Conditur: et Tellus Vestaque numen idem est.
Tum sibi Callaico Brutus cognomen in hoste
Fecit, et Hispanam sanguine tinxit humum.
Scilicet interdum miscentur tristia lætis,
Ne populum toto pectore festa juvent.

Crassus ad Euphraten aquilas, natumque, suosque
   Perdidit; et leto est ultimus îpse datus.
Parthe, quid exsultas? dixit Dea: signa remittes;
   Quique necem Crassi vindicet, ultor erit.
At simul auritis violæ demuntur asellis,
   Et Cereris fruges aspera saxa terunt;
Navita puppe sedens, Delphina videbimus, inquit,
   Humida quum pulso nox erit orta die.

Jam, Phryx, a nupta quereris, Tithone, relinqui;
   Et vigil Eois Lucifer exit aquis.
Ite, bonæ matres, vestrum Matralia festum;
   Flavaque Thebanæ reddite liba deæ.
Pontibus et magno juncta est celeberrima Circo
   Area, quæ posito de bove nomen habet.
Hac ibi luce ferunt Matutæ sacra parenti
   Sceptriferas Servî templa dedisse manus.
Quæ dea sit; quare famulas a limine templi
   Arceat (arcet enim), libaque tosta petat;
Bacche, racemiferos hedera redimite capillos,
   Si domus illa tua est, dirige navis iter.
Arserat obsequio Semele Jovis; accipit Ino
   Te, puer; et summa sedula nutrit ope.
Intumuit Juno, rapta quod pellice natum
   Educet: at sanguis ille sororis erat.
Hinc agitur furiis Athamas, et imagine falsa:
   Tuque cadis patria, parve Learche, manu.

Mæsta Learcheas mater tumulaverat umbras;
  Et dederat miseris omnia justa rogis.
Hæc quoque, funestos ut erat laniata capillos,
  Prosilit, et cunis te, Melicerta, rapit.
Est spatio contracta brevi, freta bina repellit,
  Unaque pulsatur terra duabus aquis.
Huc venit insanis natum complexa lacertis;
  Et secum e celso mittit in alta jugo.
Excipit illæsos Panope, centumque sorores;
  Et placido lapsu per sua regna ferunt.
Nondum Leucotheë, nondum puer ille Palæmon
  Vorticibus densi Tibridis ora tenent.
Lucus erat: dubium, Semelæ Stimulæne vocetur;
  Mænadas Ausonias incoluisse ferunt.
Quærit ab his Ino, quæ gens foret: Arcadas esse
  Audit, et Evandrum sceptra tenere loci.
Dissimulata Deam Latias Saturnia Bacchas
  Instimulat fictis insidiosa sonis:
« O nimium faciles! o toto pectore captæ!
  Non venit hæc nostris hospes amica choris:
Fraude petit; sacrique parat cognoscere ritum.
  Quo possit pœnas pendere, pignus habet. »
Vix bene desierat: complent ululatibus auras
  Thyades effusis per sua colla comis;
Injiciuntque manus, puerumque revellere pugnant.
  Quos ignorat adhuc, invocat illa Deos:
Dîque Deæque loci, miseræ succurrite matri!

Clamor Aventini saxa propinqua ferit.
Adpulerat ripæ vaccas Œtæus Iberas:
Audit, et ad vocem concitus urget iter.
Herculis adventu, quæ vim modo ferre parabant,
Turpia femineæ terga dedere fugæ.
« Quid petis hinc (cognorat enim), matertera Bacchi?
An numen, quod me, te quoque vexat, ait? »
Illa docet partim; partim præsentia nati
Continet: et furiis in scelus isse pudet.
Rumor, ut est velox, agitatis pervolat alis:
Estque frequens, Ino, nomen in ore tuum.
Hospita Carmentis fidos intrasse penates
Diceris, et longam deposuisse famem.
Liba sua properata manu Tegeæa sacerdos
Traditur in subito cocta dedisse foco.
Nunc quoque liba juvant festis Matralibus illam:
Rustica sedulitas gratior arte fuit.
Nunc, ait, o vates! venientia fata resigna,
Qua licet: hospitiis hoc, precor, adde meis.
Parva mora est: cœlum vates ac numina sensit,
Fitque sui toto pectore plena dei.
Vix illam subito posses cognoscere; tanto
Sanctior, et tanto, quam modo, major erat.
« Læta canam: gaude, defuncta laboribus, Ino,
Dixit; et huic populo dextera semper ades.
Numen eris pelagi: natum quoque pontus habebit.
In vestris aliud sumite nomen aquis.

Leucotheë Graiis, Matuta vocabere nostris.
  In portus nato jus erit omne tuo.
Quem nos Portunum, sua lingua Palæmona dicet.
  Ite, precor, nostris æquus uterque locis. »
Adnuerant: promissa fides: posuere labores.
  Nomina mutarunt: hic Deus, illa Dea est.
Cur vetet ancillas accedere, quæritis? Odit.
  Principiumque odii, si sinat ipsa, canam.
Una ministrarum solita est, Cadmeï, tuarum
  Sæpe sub amplexus conjugis ire tui.
Improbus hanc Athamas furtim dilexit: ab illa
  Comperit agricolis semina tosta dari.
Ipsa quidem fecisse negat, sed fama recepit:
  Hoc est cur odio sit tibi serva manus.
Non tamen hanc pro stirpe sua pia mater adoret:
  Ipsa parum felix visa fuisse parens.
Alterius prolem melius mandabitis illi:
  Utilior Baccho quam fuit ipsa suis.

Hanc tibí, Quo properas, memorant dixisse, Rutili?
  Luce mea Marso Consul ab hoste cades.
Exitus accessit verbis: flumenque Tolenum
  Purpureo mixtis sanguine fluxit aquis.
Proximus annus erat: Pallantide cæsus eadem
  Didius hostiles ingeminavit opes.

Lux eadem, Fortuna, tua est, auctorque, locusque.

Sed superinjectis quis latet æde togis?
Servius est; hoc constat enim : sed causa latendi
Discrepat; et dubium me quoque mentis habet.
Dum Dea furtivos timide profitetur amores,
Cœlestemque homini concubuisse pudet
(Arsit enim magna correpta cupidine regis,
Cæcaque in hoc uno non fuit illa viro);
Nocte domum parva solita est intrare fenestra :
Unde Fenestellæ nomina porta tenet.
Nunc pudet, et vultus velamine celat amatos,
Oraque sunt multa regia tecta toga.
An magis est verum, post Tulli funera plebem
Confusam placidi morte fuisse ducis?
Nec modus ullus erat : crescebat imagine luctus;
Donec eam positis occuluere togis.

Tertia causa mihi spatio majore canenda est :
Nos tamen adductos intus agemus equos.
Tullia, conjugio, sceleris mercede, peracto,
His solita est dictis exstimulare virum :
« Quid juvat esse pares, te nostræ cæde sororis,
Meque tui fratris, si pia vita placet?
Vivere debuerant et vir meus, et tua conjux,
Si nullum ausuri majus eramus opus.
Et caput et regnum facio dotale parentis :
Si vir es, i, dictas exige dotis opes.
Regia res scelus est : socero cape regna necato,

Et nostras patrio sanguine tinge manus. »
Talibus instinctus solio privatus in alto
Sederat : attonitum vulgus ad arma ruit.
Hinc cruor, hinc cædes : infirmaque vincitur ætas.
Sceptra gener socero rapta Superbus habet.
Ipse sub Esquiliis, ubi erat sua regia, cæsus
Concidit in dura sanguinolentus humo.
Filia, carpento patrios initura penates,
Ibat per medias alta feroxque vias.
Corpus ut adspexit, lacrymis auriga profusis
Restitit : hunc tali corripit illa sono :
« Vadis? an exspectas pretium pietatis amarum?
Duc, inquam, invitas ipsa per ora rotas. »
Certa fides facti : dictus Sceleratus ab illa
Vicus, et æterna res ea pressa nota.
Post tamen hoc ausa est templum, monumenta parentis,
Tangere : mira quidem, sed tamen acta loquar.
Signum erat in solio residens sub imagine Tullî :
Dicitur hoc oculis opposuisse manum.
Et vox audita est : « Vultus abscondite nostros,
Ne natæ videant ora nefanda meæ. »
Veste data tegitur : vetat hanc Fortuna moveri,
Et sic e templo est ipsa locuta suo :
« Ore revelato qua primum luce patebit
Servius, hæc positi prima pudoris erit. »
Parcite, matronæ, vetitas attingere vestes :

Solemni satis est voce movere preces :
Sitque caput semper Romano tectus amictu,
Qui rex in nostra septimus urbe fuit.

Arserat hoc templum : signo tamen ille pepercit
Ignis : opem nato Mulciber ipse tulit.
Namque pater Tullî Vulcanus, Ocresia mater,
Præsignis facie, Corniculana fuit.
Hanc secum Tanaquil, sacris de more paratis,
Jussit in ornatum fundere vina focum.
Hîc inter cineres obscœni forma virilis
Aut fuit, aut visa est : sed fuit illa magis.
Jussa loco captiva fovet : conceptus ab illa
Servius, a cœlo semina gentis habet.
Signa dedit genitor, tum quum caput igne corusco
Contigit, inque coma flammeus arsit apex.

Te quoque magnifica, Concordia, dedicat æde
Livia, quam caro præstitit illa viro.
Disce tamen, veniens ætas, ubi Livia nunc est
Porticus, immensæ tecta fuisse domus.
Urbis opus domus una fuit : spatiumque tenebat,
Quo brevius muris oppida multa tenent.
Hæc æquata solo est, nullo sub crimine regni,
Sed quia luxuria visa nocere sua.
Sustinuit tantas operum subvertere moles

Totque suas hæres perdere Cæsar opes.
Sic agitur censura, et sic exempla parantur,
Quum vindex, alios quod monet, ipse facit.

Nulla nota est, veniente die, quam ducere possis.
Idibus invicto sunt data templa Jovi.
Et jam Quinquatrus jubeor narrare minores.
Nunc ades, o! cœptis, flava Minerva, meis.
Cur vagus incedit tota tibicen in Urbe?
Quid sibi personæ, quid stola longa, volunt?
Sic ego: sic posita Tritonia cuspide dixit.
Pace velim doctæ verba referre Deæ.
« Temporibus veterum tibicinis usus avorum
Magnus, et in magno semper honore fuit.
Cantabat fanis, cantabat tibia ludis:
Cantabat mœstis tibia funeribus.
Dulcis erat mercede labor: tempusque secutum,
Quod subito Graiæ frangeret artis opus.
Adde quod Ædilis, pompam qui funeris irent,
Artifices solos jusserat esse decem.
Exsilio mutant Urbem, Tiburque recedunt
(Exsilium quodam tempore Tibur erat):
Quæritur in scena cava tibia; quæritur aris:
Ducit supremos nænia nulla toros.
Servierat quidam, quantolibet ordine dignus,
Tibure; sed longo tempore liber erat.

Rure dapes parat ille suo, turbamque canoram
  Convocat: ad festas convenit illa dapes.
Nox erat; et vinis oculique animique natabant:
  Quum præcomposito nuntius ore venit.
Atque ita, « Quid cessas convivia solvere? dixit:
  Auctor vindictæ jam venit, ecce, tuæ. »
Nec mora; convivæ valido titubantia vino
  Membra movent: dubii stantque labantque pedes.
At dominus, Discedite, ait. Plaustroque morantes
  Sustulit: in plaustro sirpea lata fuit.
Adliciunt somnos tempus, motusque, merumque;
  Potaque se Tibur turba redire putat.
Jamque per Esquilias Romanam intraverat urbem;
  Et mane in medio plaustra fuere Foro.
Plautius, ut possent specie numeroque Senatum
  Fallere, personis imperat ora tegi.
Admiscetque alios: et, ut hunc tibicina cœtum
  Augeat, in longis vestibus ire jubet.
Sic reduces bene posse tegi; ne forte notentur
  Contra collegæ jussa redisse sui.
Res placuit: cultuque novo libet Idibus uti;
  Et canere ad veteres verba jocosa modos. »

Hæc ubi perdocuit, Superest mihi discere, dixi,
  Cur sit Quinquatrus illa vocata dies.
« Martius, inquit, agit tali mea nomine festa:

Estque sub inventis hæc quoque turba meis.
Prima terebrato per rara foramina buxo,
Ut daret, effeci, tibia longa sonos.
Vox placuit; liquidis faciem referentibus undis,
Vidi virgineas intumuisse genas.
Ars mihi non tanti est; valeas, mea tibia, dixi.
Excipit abjectam cespite ripa suo.
Inventam Satyrus primum miratur; at usum
Nescit, et inflatam sentit habere sonum.
Et modo dimittit digitis, modo concipit auras:
Jamque inter Nymphas arte superbus erat.
Provocat et Phœbum: Phœbo superante, pependit:
Cæsa recesserunt a cute membra sua.
Sum tamen inventrix auctorque ego carminis hujus:
Hoc est cur nostros ars colat ista dies. »

Tertia lux veniat, qua tu, Dodoni Thyene,
Stabis Agenorei fronte videnda bovis.
Hæc est illa dies, qua tu purgamina Vestæ,
Tibri, per Etruscas in mare mittis aquas.
Si qua fides ventis, Zephyro date carbasa, nautæ:
Cras veniet vestris ille secundus aquis.
At pater Heliadum radios ubi tinxerit undis,
Et cinget geminos stella serena polos;
Tollet humo validos proles Hyriea lacertos:
Continua Delphin nocte videndus erit.
Scilicet hic olim Volscos Æquosque fugatos

Viderat in campis, Algida terra, tuis.
Unde suburbano clarus, Tuberte, triumpho,
Vectus es in niveis, Postume, victor equis.

Jam sex, et totidem luces de mense supersunt:
Huic unum numero tu tamen adde diem.
Sol abit e Geminis, et Cancri signa rubescunt:
Cœpit Aventina Pallas in arce coli.
Jam tua, Laomedon, oritur nurus; ortaque noctem
Pellit, et e pratis uda pruina fugit.
Reddita, quisquis is est, Summano templa feruntur,
Tum, quum Romanis, Pyrrhe, timendus eras.

Hanc quoque quum patriis Galatea receperit undis,
Plenaque securæ terra quietis erit;
Surgit humo juvenis, telis adflatus avitis,
Et gemino nexas porrigit angue manus.
Notus amor Phædræ, nota est injuria Thesei:
Devovit natum credulus ille suum.
Non impune pius juvenis Trœzena petebat:
Dividit obstantes pectore taurus aquas.
Solliciti terrentur equi; frustraque retenti,
Per scopulos dominum duraque saxa trahunt.
Exciderat curru, lorisque morantibus artus
Hippolytus lacero corpore raptus erat:
Ediderat que animam, multum indignante Diana.
Nulla, Coronides, causa doloris, ait:

Namque pio juveni vitam sine vulnere reddam,
Et cedent arti tristia fata meæ.
Gramina continuo loculis depromit eburnis:
Profuerant Glauci manibus illa prius:
Tunc, quum observatas augur descendit in herbas,
Usus et auxilio est anguis ab angue dato.
Pectora ter tetigit, ter verba salubria dixit:
Depositum terra sustulit ille caput.
Lucus eum, nemorisque tui, Dictynna, recessus
Celat: Aricino Virbius ille lacu.
At Clymenus Clothoque dolent, hæc fila teneri,
Hic fieri regni jura minora sui.
Jupiter, exemplum veritus, direxit in illum
Fulmina, qui nimiæ moverat artis opem.
Phœbe, querebaris. Deus est: placare parenti.
Propter te, fieri quod vetat, ipse facit.

Non ego te, quamvis properabis vincere, Cæsar,
Si vetet auspicium, signa movere velim.
Sint tibi Flaminius Trasimenaque litora testes,
Per volucres æquos multa monere deos.
Tempora si veteris quæris temeraria damni;
Quartus ab extremo mense bis ille dies.

Postera lux melior. Superat Masinissa Syphacem;
Et cecidit telis Hasdrubal ipse suis.

Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis;
  Et fugiunt, freno non remorante, dies.
Quam cito venerunt Fortunæ Fortis honores!
  Post septem luces Junius actus erit.
Ite, deam læti Fortem celebrate, Quirites:
  In Tiberis ripa munera Regis habet.
Pars pede, pars etiam celeri decurrite cymba;
  Nec pudeat potos inde redire domum.
Ferte coronatæ juvenum convivia lintres;
  Multaque per medias vina bibantur aquas.
Plebs colit hanc: quia, qui posuit, de plebe fuisse
  Fertur, et ex humili sceptra tulisse loco.
Convenit et servis: serva quia Tullius ortus
  Constituit dubiæ templa propinqua deæ.

Ecce, suburbana rediens male sobrius æde,
  Ad stellas aliquis talia verba jacit:
Zona latet tua nunc, et cras fortasse latebit;
  Dehinc erit, Orion, adspicienda mihi.
At si non esset potus, dixisset eadem
  Venturum tempus solstitiale die.

Lucifero subeunte, Lares delubra tulerunt,
  Hîc ubi fit docta multa corona manu.
Tempus idem Stator ædis habet, quam Romulus olim
  Ante Palatini condidit ora jugi.

Tot restant de mense dies, quot nomina Parcis,
  Quum data sunt trabeæ templa, Quirine, tuæ.

TEMPUS Iuleis cras est natale Kalendis:
  Pierides, cœptis addite summa meis.
Dicite, Pierides, quis vos adjunxerit isti,
  Cui dedit invitas victa noverca manus?
Sic ego. Sic Clio: « Clari monumenta Philippi,
  Adspicis, unde trahit Marcia casta genus;
Marcia sacrifico deductum nomen ab Anco,
  In qua par facies nobilitate sua.
Par animo quoque forma suo respondet in illa:
  Et genus, et facies, ingeniumque simul.
Nec, quod laudamus formam, tam turpe putaris:
  Laudamus magnas hac quoque parte deas.
Nupta fuit quondam matertera Cæsaris illi.
  O decus! o sacra femina digna domo! »
Sic cecinit Clio: doctæ adsensère sorores:
  Adnuit Alcides, increpuitque lyram.

EXPLICIT TOMUS II.

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

DUE MAR 1 9 '43

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

THE BEQUEST OF

JOHN STRACHAN LAWRENCE

CLASS OF 1871

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

DUE MAR 1 9 '43

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

THE BEQUEST OF
JOHN STRACHAN LAWRENCE
CLASS OF 1871

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

DUE MAR 1 9 '48

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

THE BEQUEST OF

JOHN STRACHAN LAWRENCE

CLASS OF 1871

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

DUE MAR 1 9 '43

HARVARD COLLEGE LIBRARY

THE BEQUEST OF

JOHN STRACHAN LAWRENCE

CLASS OF 1871

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

DUE MAR 1 9 '43

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

HARVARDIANA IN NOV·ANG ACADEMIA
ET
VE RI TAS
CHRISTO ET ECCLESIAE

THE BEQUEST OF

JOHN STRACHAN LAWRENCE

CLASS OF 1871